

T. C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ÇOCUKLARDA DEPRESYON BELİRTİLERİNİN
YORDANMASINDA YAŞANMIŞ OLUMSUZ
OLAYLAR, ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMU,
ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK ve
UMUTSUZLUĞUN ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURCU YARAPSANLI

091106103

İstanbul, Ekim 2011

T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇOCUKLARDA DEPRESYON BELİRTİLERİNİN
YORDANMASINDA YAŞANMIŞ OLUMSUZ
OLAYLAR, ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMU,
ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK ve
UMUTSUZLUĞUN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURCU YARAPSANLI

091106103

Danışman Öğretim Üyesi:

Yard. Doç. Dr. Ilgın GÖKLER

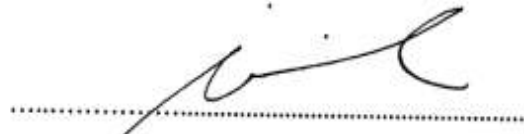
İstanbul, Ekim 2011

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

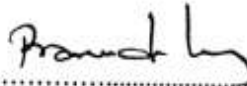
15.11.2011 tarihinde tezinin savunmasını yapan Burcu YARAPSANLI'ya ait "Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne Baba, Tutumu Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluğun Rolü" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak Oybirliği Oyçokluğu İle Kabul Edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Iğın GÖKLER DANIŞMAN
Jüri Başkanı
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. İdil KAYA BALKAN
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Banu YILMAZ
(Üye)

İlime, bilime ve araştırmaya büyük değer veren, yaşamımın her alanında gerektiği
her an desteğini üzerimden esirgemeyen Annem, Babam ve Ablam

Nihal Yarapsanlı, İrfan Yarapsanlı ve Gülşah Atürek'e...

ÖNSÖZ

Kendi yaşamımda bana tanınmış büyük bir şans olarak değerlendirdiğim ve birçok deneyim, bilgi, birikimler edinmemi sağlayan bu tez sürecinde, yanımda olan ve bana destek veren pek çok kişi oldu. Her birinin ismini burada anmak ve kendilerine teşekkürlerimi sunmak isterim.

Öncelikle, bu süreçte bana güvenen, düşüncelerime yeni fikirler katarak araştırma süreci içerisinde farklı bakış açıları geliştirmemi sağlayan, titiz değerlendirmeleri ve yapıcı önerileriyle her zaman beni cesaretlendiren çok değerli hocam ve tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Ilgın Gökler'e, akademik yaşamım ve araştırma süreci boyunca göstermiş olduğu ilgisi ve desteği için kendisine çok teşekkür ederim. Ayrıca yapmış bulunduğum çalışmam üzerine yapıcı eleştirilerde bulunan ve farklı bakış açılarını benimle paylaşan jüri üyelerim Yard. Doç. Dr. İdil Balkan ile Yard. Doç. Dr. Banu Yılmaz'a da teşekkürlerimi sunarım.

9-12 yaş aralığı ile sınırlandırılarak, çocuklarda depresyon belirtilerinin yordanmasında yaşanmış olumsuz olaylar, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolünü inceleyen araştırmamı gerçekleştirebilmem için yardımlarını esirgemeyen Maltepe, Sultanbeyli, Kartal ve Kadıköy belediyelerine bağlı bulunan üç farklı sosyo-ekonomik kesimde yer alan okulların müdürleri Sayın Mustafa Cici, Sayın Mevlüt Yüksel, Sayın Kenan Yıldız, Sayın Harun Yazar ve Sayın Habib Taşören'e teşekkürlerimi bir borç bilirim. Araştırma süreci boyunca veri toplama aşamasında her zaman desteğini sağlayan bu okulların 3., 4., 5. ve 6. sınıf öğretmenleri ile rehber öğretmenlerine de teşekkürlerimi sunarım.

Akademik yaşamımla birlikte yürütmüş olduğum mesleki hayatımda her türlü desteğini üzerimden esirgemeyen ve beni araştırmam üzerine cesaretlendiren, psikoloji alanındaki bilgilerimi yeni deneyimlerle zenginleştirerek farklı bakış açıları kazandıran Sayın Çiğdem Kocaman ile çocukların psiko-sosyal gelişimleri üzerine uzmanlaşmış eğitimci arkadaşlarımla hepsine çok teşekkür ederim.

Her zaman bilgilerini ve fikirlerini benimle paylaşmaya açık olan, gerektiği her an yardım ve desteğini benden esirgemeyen, sıcak, içten ve samimi dostluğu ile bana güven veren, akademik yaşamım boyunca başarılı olmam için çok büyük manevi destek sağlayan ve hayatımda çok önemli bir yeri olan canım kuzenim Berna Özel Kabaoğlu'na da çok teşekkür ederim.

Tanıştığım ilk günden beri, içten, özverili, yapıcı ve samimi dostluğu ile yaşamımda olan, tezimin her aşamasında fikirlerimi samimiyetle dinleyen ve kendi görüşleri ile yaratıcılığımı geliştirmemi sağlayan, tez savunma günümde başarımla, sevincimi ve heyecanımı paylaşan canım arkadaşım Pınar Mermi'ye çok teşekkür ederim.

Psikoloji eğitimime başladığım ilk günden bu yana Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü ile Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programında yer alan ve psikolog kimliğimi kazanmamda büyük rol oynayan, bilgilerini, deneyimlerini, araştırmalarını ve fikirlerini benimle paylaşmaktan çekinmeyen değerli hocam Yard. Doç Dr. Bayhan Üge ile diğer tüm değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, bilime ve araştırmaya büyük değer veren, araştırıcı ruhumun gelişmesinde önüme çıkan her türlü fırsatı objektif kararlar ile değerlendirebilmemde yardımcı olan, hem akademik yaşamım hem de tez sürecim boyunca karşıma çıkan engelleri aşabilmem için her türlü destek ve olanağı sağlayan biricik annem, babam ve ablama her Şeyden önce bana olan inançları ve güvenleri için çok ama çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
1.1. Çocuklarda Depresyon	4
1.1.1. Çocuklarda Görülen Depresyon Belirtileri	6
1.1.1.1. Düşünce Bozuklukları	9
1.1.1.2. Duygusal Sorunlar	11
1.1.1.3. Davranışsal Sorunlar	12
1.1.1.4. Fizyolojik Sorunlar	12
1.1.2. Depresyonu Açıklayan Kuramsal Modeller	13
1.1.2.1. Beck'in Bilişsel-Davranışsal Modeli	13
1.1.2.2. Depresyonun Gelişiminde Öğrenilmiş Çaresizlik Modeli	17
1.1.2.3. Depresyonun Umutsuzluk Modeli	22
1.2. Algılanan Anne-Baba Tutumları	32
1.2.1. Çocuğun Psiko-Sosyal Gelişiminde Anne-Baba-Çocuk İlişkilerinin Rolü	33
1.2.1.1. Anne-Çocuk İlişkisinin Önemi	35
1.2.1.2. Baba-Çocuk İlişkisinin Önemi	37
1.2.2. Anne-Baba Tutumlarına İlişkin Öne Sürülen Modeller	39
1.2.2.1. Psikodinamik Model	39
1.2.2.2. Davranışçı Model	40
1.2.2.3. Baumrind'in Sınıflaması	40

1.2.2.4.Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı	42
1.2.3. Aile İçi İlişkilerde Görülen Farklı Anne-Baba Tutumları	44
1.2.3.1.Sağlıklı ve Sağlıksız Anne-Baba Tutumları	50
1.2.3.2.Anne-Babaların Tutum ve Davranışlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri	53
1.2.4. Anne-Baba Tutumlarının Öğrenilmiş Çaresizlik, Umutsuzluk, Yaşanan Olumsuz Olaylar ve Depresyon ile İlişkisi	54
1.2.4.1.Anne-Baba Tutumlarının Öğrenilmiş Çaresizlik ile İlişkisi	55
1.2.4.2.Anne-Baba Tutumlarının Umutsuzluk ile İlişkisi	56
1.2.4.3.Çocukluk Döneminde Yaşanan Olumsuz Olaylar ve Depresif Belirtiler Arasındaki İlişki	58
1.2.4.4.Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Çocukluk Döneminde Yaşanan Olumsuz Olaylarla İlişkisi	59
1.2.4.5.Çevresel Etkenlerin Çocukluk Döneminde Yaşanan Olumsuz Olaylarla İlişkisi	61
1.3.Araştırmanın Amacı	64
1.4. Araştırmanın Önemi	66
2. YÖNTEM	68
2.1.Örneklem	68
2.2.Veritoplama Araçları	71
2.2.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu	71

2.2.2. Anne-Baba Tutum Ölçeği	71
2.2.3. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği	72
2.2.4. Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği	73
2.2.5. Beck Umutsuzluk Ölçeği	75
2.2.6. Yaşam Olayları Ölçeği	76
2.3. İşlem	77
3. BULGULAR	79
3.1.Korelasyon Analizi Sonuçları	79
3.1.1. Sosyo-Demografik Özellikler ile Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	80
3.1.1.1. Sosyo-Demografik Özellikler ile Algılanan Anne Tutumu Puanları Arasındaki İlişkiler	82
3.1.1.2. Sosyo-Demografik Özellikler ile Algılanan Baba Tutumu Puanları Arasındaki İlişkiler	83
3.1.1.3. Sosyo-Demografik Özellikler ile Yaşam Olayları Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiler	84
3.1.1.4.Sosyo-Demografik Özellikler ile Beck Umutsuzluk Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiler	84
3.1.1.5. Sosyo-Demografik Özellikler ile Depresyon Puanları Arasındaki İlişkiler	86
3.1.1.6. Sosyo-Demografik Özellikler ile Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi Arasındaki İlişkiler	87

3.1.2. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	88
3.1.2.1. Depresyon ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki İlişkiler	91
3.1.2.2. Depresyon ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkiler.....	91
3.1.2.3. Depresyon ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkiler	92
3.1.2.4. Depresyon ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkiler ...	92
3.1.2.5. Algılanan Anne Tutumu ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkiler	93
3.1.2.6. Algılanan Anne Tutumu ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkiler	93
3.1.2.7. Algılanan Anne Tutumu ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkiler	95
3.1.2.8. Algılanan Baba Tutumu Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkiler	96
3.1.2.9. Algılanan Baba Tutumu Umutsuzluk Arasındaki İlişkiler	96
3.1.2.10. Algılanan Baba Tutumu ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkiler	98
3.1.2.11. Olumsuz Yaşam Olayları ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkiler	99
3.1.2.12. Olumsuz Yaşam Olayları ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkiler	100

3.1.2.13. Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluk Arasındaki İlişkiler	100
3.2. Kız ve Erkek Çocukların Araştırmanın Temel Değişkenlerinden Aldıkları Puanlara Göre Karşılaştırılması	102
3.3. Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizliğin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	105
3.4. Çocuklarda Umutsuzluğun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	109
3.5. Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	113
4. TARTIŞMA	118
4.1. Sosyo-Demografik Özellikler ile Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	119
4.1.1. Sosyo-Demografik Özellikler ile Algılanan Anne Tutumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	119
4.1.2. Sosyo-Demografik Özellikler ile Algılanan Baba Tutumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	124
4.1.3. Sosyo-Demografik Özellikler ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	127
4.1.4. Sosyo-Demografik Özellikler ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	128

4.1.5. Sosyo-Demografik Özellikler ile Depresyon Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	130
4.1.6. Sosyo-Demografik Özellikler ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	130
4.2. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	132
4.2.1. Depresyon ile Algılanan Anne Tutumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	133
4.2.2. Depresyon ile Algılanan Baba Tutumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	134
4.2.3. Olumsuz Yaşam Olayları ile Depresyon Belirtileri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	135
4.2.4. Depresyon ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	135
4.2.5. Depresyon ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	136
4.2.6. Algılanan Anne Tutumu ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	138
4.2.7. Algılanan Anne Tutumu ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	140
4.2.8. Algılanan Anne Tutumu ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	142
4.2.9. Algılanan Baba Tutumu ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	144

4.2.10. Algılanan Baba Tutumu ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	145
4.2.11. Algılanan Baba Tutumu ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	147
4.2.12. Umutsuzluk ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	150
4.2.13. Öğrenilmiş Çaresizlik ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	151
4.2.14. Öğrenilmiş Çaresizlik ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	152
4.3. Kız ve Erkek Çocukların Araştırmanın Temel Değişkenlerinden Aldıkları Puanlara Göre Karşılaştırılmasına Yönelik Bulguların Tartışılması ...	153
4.3.1. Kız ve Erkek Çocukların Algılanan Anne-Baba Tutumu Puanlarına Göre Karşılaştırılması	153
4.3.2. Kız ve Erkek Çocukların Yaşam Olayları Ölçeği Puanlarına Göre Karşılaştırılması	154
4.3.3. Kız ve Erkek Çocukların Umutsuzluk Puanlarına Göre Karşılaştırılması	155
4.3.4. Kız ve Erkek Çocukların Öğrenilmiş Çaresizlik Puanlarına Göre Karşılaştırılması	156
4.3.5. Kız ve Erkek Çocukların Depresyon Puanlarına Göre Karşılaştırılması	157
4.4. Önerilen Kavramsal Model ve Bu Modeli Temel Alarak Yürütülen Regresyon Analizi Sonuçlarının Tartışılması	161
4.4.1. Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizliğin Yordanması	163

4.4.2. Çocuklarda Umutsuzluğun Yordanması	167
4.4.3. Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanması	171
4.5. Araştırmanın Doğurguları	176
4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Geleceğe Yönelik Öneriler	181
5. ÖZET	184
6. ABSTRACT	186
7. KAYNAKLAR	188

EKLER

Ek 1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu	216
Ek 2. Anne-Baba Tutum Ölçeği	217
Ek 3. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği	224
Ek 4. Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği	229
Ek 5. Beck Umutsuzluk Ölçeği	236
Ek 6. Yaşam Olayları Ölçeği	239
Ek 7. Bilgilendirilmiş Onam Formları	241
Ek 8. Özgeçmiş	246
Ek 9. Araştırmanın Yapılabilmesi İçin Gerekli Kurumlardan Alınan İzin Belgeleri	247

ÇİZELGELER

Çizelge 1.1. DSM-IV Majör Depresyon Tanı Kriterleri	7
Çizelge 1.2. Umutsuzluğun Nedenleri ve Belirtileri	29
Çizelge 2.1. Örneklemede Yer Alan Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri	69
Çizelge 3.1. Sosyo-Demografik Özellikler ile Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	81
Çizelge 3.2. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	89
Çizelge 3.3. Kız ve Erkek Çocukların Araştırmanın Temel Değişkenleri Açısından Karşılaştırılması	103
Çizelge 3.4. Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizliğe İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	106
Çizelge 3.5. Çocuklarda Umutsuzluğa İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	110
Çizelge 3.6. Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	114

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Depresif Durum Yaşayan Çocuklarda Görülen Semptomlar	8
Şekil 1.2. Depresyonun Bilişsel Modeli	16
Şekil 1.3. Öğrenilmiş Çaresizliğin Nedenleri ile Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişki	19
Şekil 1.4. Depresyonun Umutsuzluk Kuramının Nedensel Zinciri	24
Şekil 1.5. Depresyonun Umutsuzluk Modeline Göre Depresyondan Çıkmanın Nedensel Zinciri	27
Şekil 1.6. Baumrind'in Anne-Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması	41
Şekil 1.7. Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli	43
Şekil 3.1. Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizliği Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları	108
Şekil 3.2. Çocuklarda Umutsuzluğu Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları	112
Şekil 3.3. Çocuklarda Depresyon Belirtilerini Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları	117

Şekil 4.1. Depresyon Belirtilerinin Cinsiyete Göre Farklılık Göstermesini Dolaylı Olarak Açıklayan Model	160
Şekil 4.2. Öğrenilmiş Çaresizliğin Yordanmasında Anlamalı Rol Alan Değişkenler	166
Şekil 4.3. Umutsuzluğun Yordanmasında Anlamalı Rol Alan Değişkenler	170
Şekil 4.4. Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Anlamalı Rol Alan Değişkenler	175

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Depresyon, kişinin kendi yaşam olayları ile geleceğini olumsuz şekilde değerlendirmesi sonucu ortaya çıkan ve yaşam kalitesini önemli derecede etkileyen psikolojik bir rahatsızlıktır (Köknel, 1989). Çocuklarda görülen depresyon ile ilgili çalışmalarda, çocuğun yaşamıyla doğrudan ilişkili olumsuz tutumlar, çarpıtılmış duygu, düşünce ve algıların depresyonun nedenleri arasında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır (Malmquist, 1971; Pearce, 1977; Poznansky ve Zrull 1970; Weinberg ve ark., 1973). Çocuğun olumsuz yaşam deneyimleri, kendisi ve yaşama yönelik algılarını düzenleyen olumsuz bazı şema ve inançların oluşmasına neden olmaktadır. Olumsuz düşüncelere temel oluşturan bu şema ve inançlar, zaman içerisinde çocuğun davranışlarını ve duygu durumunu da önemli derecede etkilemektedir (Karaca ve Aşkın, 1996). Bu nedenle çocuğun olumsuz yaşam olayları karşısında yaşadığı zorluklarla başa çıkabilmede kendisini yetersiz hissetmesi, geleceğe yönelik umutsuzluk ve çaresizlik duyguları yaşamasına neden olmakta ve depresyon yaşama riskini de arttırmaktadır (Yerlikaya, 2006).

Çocukluk yıllarında temel bakım veren kişilerle sağlıklı ilişkilerin kurulamaması ve güven duygusunun eksik yaşanması sonucunda, çocuğun birçok alanda kendisini başarısız hissettiği ve yaşantılarını olumsuz yaşam deneyimleri olarak algıladığı görülmektedir. Bu nedenle çocuğun yaşamında öncelik taşıyan anne-baba ile

kurduğu ilişkinin sağlıksız olması, çocuğu depresyona yatkın duruma getirebilmektedir (Aysev, 1992). Anne-babası ile güven temelli bir ilişki geliştiremeyen çocuğun, bir yandan olumsuz kişilik özellikleri geliştirdiği, bir yandan da kendi benliğine ve çevresinde olup bitenlere yönelik algılarında bozulmalar ortaya çıktığı görölmektedir (Aslan, 1992).

Anne-baba tutumları ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda (örn., Maccoby ve Martin, 1983), ailesinden gördüğu destek ya da baskının çocuğun duygusal süreçlerini farklı şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Destekleyici anne-babaların çocukları ile baskıcı anne-babaların çocuklarının duygusal süreçlerinde ki farklılıklar ise, aile içi ilişkiler, arkadaşlık ilişkileri ve akademik başarı gibi çocuğun yaşamının pek çok alanında kendisi üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkiler olarak açıklanmaktadır. Aile içerisinde anne ve babasından destek, ilgi ve sevgi gören ocuk duygusal olarak mutlu, girişken, kendini ifade edebilme becerileri gelişmiş ve sosyal ilişkilerindeki bağları kuvvetli olan bir birey olarak yetişmektedir. Dolayısıyla aile içinde baskı ile katı otorite gören ocuk ise, anne ve babasının tutumlarından etkilenecek mutsuz, içe dönük bir ocuk olarak büyümekte olup, bunun sonucunda kendisini açıkça ifade edememekte ve sosyal uyum problemleri yaşamaktadır (Beyaztürk, Anlıak ve Dinçer, 2007; Sucuoğlu ve ifti, 2003). Bu durumda, anne ve babası tarafından baskı gören ve ailesinin ilgisini yeteri kadar hissedemeyen çocuğun duygusal süreçlerinin olumsuz yönde farklılaşması sonucunda ise, çocuklarda çeşitli bunalımların, depresif durumların, umutsuzluğun, kendisini çaresiz hissetmenin ve yüksek düzeyde kaygının yaşandığı görölmektedir (Miller, 2002).

Gelişimsel evreler içerisinde değerlendirildiğinde, çocuğun olumsuz yaşantılarının, duygu ve davranışlarının, algılanan anne-baba tutumları ile doğrudan bir ilişkisinin

olduğu yönünde bulgular söz konusudur (Aslan, 1992; Bayraktar, 1998; Cardinali ve D'allura, 2001; Lindenfield, 1997; Maccoby ve Martin 1983). Bu araştırmanın örneklemini oluşturan 9-12 yaş arası çocukların içinde buldukları gelişim dönemi, Erikson (1984) tarafından “çalışıp başarmaya karşı aşağılık duygusunu geliştirme” olarak tanımlanmaktadır. Özellikle duygusal potansiyelin ağırlık kazandığı 9-12 yaşları arasında çocuğun bu evreyi gelişimini destekleyecek yönde tamamlayıp tamamlayamamasında anne-baba tutumları oldukça belirleyici bir rol oynamaktadır. Olumsuz anne-baba tutumları çocukta özgüven eksikliğine yol açabilmektedir (Erdoğan, 2006). Özgüveni düşük olan çocukların ise, depresif tutumlar sergiledikleri, özüksedikleri başarısızlık sonucunda bugüne ve geleceğe karşı umutsuz düşünceler geliştirdikleri ve öğrenilmiş çaresizlik yaşadıkları görülmektedir (Sowa, 1992). Çocuğun olumsuz olaylar karşısında kendisini çaresiz hissetmesi ve olaylara bakış açısında umut düzeyinin azalması sonucunda, depresyon belirtilerinin ortaya çıktığı görülmektedir (Ekşi, 1999; Kamen ve Seligman, 1987).

Bu araştırmanın temel amacı, 9-12 yaş arası çocuklarda depresyon belirtilerinin yordanmasında yaşanmış olumsuz olaylar, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolünün incelenmesidir. Dolayısıyla, giriş bölümünde çalışmanın bu şekilde yapılandırılmasına yön veren yazın bilgisi sunulmaya çalışılacaktır. Bu amaçla, ilk olarak, çocuklarda depresyon konusu ele alınacak, çocukluk depresyonunun açıklanmasında önemli katkısı olan öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk kavramlarına değinilerek, bu kavramlar kuramsal modeller üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır. Ardından depresyon belirtilerinin görülmesinde rolü olduğu düşünülen anne-baba tutumları ve olumsuz yaşam olayları ile ilgili bilimsel açıklamalara yer verilecektir.

1.1. Çocuklarda Depresyon

Depresyon, çocukların yaşamında çok önemli ve hayati etkiler yaratan olumsuz, kaygılı ruh halinin patolojik adı olarak tanımlanabilmektedir (Ekşi, 1999). Çocukta olumsuz etkiler yaratan depresyon, çocuğun okul, aile ve arkadaş ilişkilerini de olumsuz yönde etkilemektedir (Miller, 2002). Yapılan araştırmalara bakıldığında, çocukların depresyon yaşayabileceğine dair çalışmaların 1970 yılından sonra yapıldığı görülmektedir (Malmquist, 1971; Pearce, 1977; Poznansky ve Zrull, 1970; Weinberg ve ark., 1973). Çocukluk depresyonu ile ilgili araştırmalara bu kadar geç başlanılmasının nedeni ise, ilk başlarda çocuklarda gelişmemiş süper egonun depresyon gelişimine izin vermeyeceğinin düşünülüyor olmasıdır (Şenol.Şener ve Karacan, 1996). Bu düşünce, 1970 yılında Avrupa Psikiyatri Birliği'nin Stockholm'daki 4. Kongresinde değişikliğe uğrayarak çocukluk çağındaki depresyonun, çocuk ve ergen ruhsal bozukluklarının belirgin bir kısmını oluşturduğu kabul edilmiştir (Weller ve Weller, 1991). Çocuklukta görülen depresyon belirtileri ile yapılan çalışmaların sonucunda ise, affektif bozukluklardan majör depresyonun bebeklikten itibaren görülmeye başlandığı sonucuna varılmış bulunmaktadır (Şenol ve ark., 1996).

Çocuğun depresyona girebilmesinde rol oynayan ve önemle üzerinde durulan aile yapıları incelendiğinde iki tip aile ilişki durumu ön plana çıkmaktadır. Birinci aile yapısında, depresif belirtiler gösteren çocuk ailede herkes tarafından istenilmeyen davranışları yapan birey olarak görülmektedir. İkinci aile yapısına bakıldığında ise, depresif belirtiler gösteren çocuk sorunlu davranışlar gösteren ebeveyn ile patolojik bir ilişki içine çekilerek anne-babadan bağımsızlaşması önlenmektedir (Ekşi, 1999).

Çocukluk dönemindeki depresyon, oyun çağı ve okul çağı depresyonu olarak farklı şekillerde incelenmektedir. Farklı şekilde incelenmesinin nedeni ise, bu iki dönemde görülen depresyonun nedenlerinin, belirtilerinin ve tedavilerinin birbirinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır (Kaplan ve Sadock, 1988). Oyun çağı döneminde yaşanan depresyonun nedeni anne yoksunluğu, ilgisiz ve kayıtsız anne-baba tutumlarına dayandırılırken, okul çağı döneminde yaşanan depresyonun nedeni ise olumsuz anne-baba tutumları, sosyal ilişkilerde başarısızlık ve çaresizlik hissinin yoğun şekilde yaşandığı yönünde düşünülmektedir (Ryder, 1995). Oyun çağından okul çağına geçildiğinde çocuk, ilk kez karşılaştığı problemlerle başa çıkmada zorlanabilmekte ve gerekli yardımı çevresinden göremeyebilmektedir. Depresyon yaşayan okul çağındaki çocuk, yakınları ve öğretmenleri tarafından sürekli davranış sorunları olan ve okulda başarısız olarak nitelendirilen bir çocuk olarak gözlemlenmektedir. Çocuk bu dönemde ruhsal sıkıntısını bedensel yakınmalarla anlatmaya çalışmaktadır. Bu nedenle ayırıcı tanıda zeka geriliği, öğrenme zorlukları, kaygı ve davranım bozuklukları da düşünülerek, her bir bozukluğa özgü belirtiler titizlikle tarandıktan sonra depresyon tanısının konulmasına dikkat edilmesi gerekmektedir (Şenol ve ark., 1996). Bunun yanı sıra okul çağı çocuğunun bu dönemde yaşayabileceği ayrılma anksiyetesi, çocuğun ihmal ve istismarı, uyum bozuklukları, anne-baba boşanmaları, aileden yakın birinin kaybı, organik nedenlerden kaynaklı infeksiyonlar, nörolojik ve endokrin bozukluklar ile ilaçlara bağlı olarak ortaya çıkan psikiyatrik belirtiler önemle göz önünde bulundurulmalıdır (Özatalay, 1995). Tüm bu bilgiler ışığı altında, çocukların depresyon yaşamasına neden olabilecek durumlar farklı nedenlere dayandırılrsa bile, çocuklukta görülen depresyon belirtilerini saptamak için ayrı ölçütler kullanılmadığı görülmektedir. Bu nedenle yetişkinlerde görülen depresyon belirtileri çocuklar içinde geçerli kabul

edilmektedir (APA, 1994). Çocuk ve yetişkin depresyonu birlikte incelendiğinde, çocuklukta atlatılan depresif evrenin tek ya da az sayıda olduğu, yaş arttıkça atlatılan depresif evrenin de yaşla birlikte paralel olarak artabileceği görülmektedir (Özatalay, 1995). Tüm bu bilgiler dikkate alındığında, depresif belirtiler gösteren bir çocuğa kısa sürede depresyon tanısının konulmasının yanıtıcı olabileceğinin öneminin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Kashani ve Sherman, 1988).

1.1.1. Çocuklarda Görülen Depresyon Belirtileri

Klinik bir bozukluk olarak ele alınan depresyon, özellikle çocuklukta yaşanan yoksunluk süreci sonunda ortaya çıkan tepkisel bir affektif durum olarak da tanımlanabilmektedir (Erdoğan, 2002). Bu durumda bir çocuğun depresyon atlattığının anlaşılabilmesi için DSM IV'te ve ICD 10' da belirtilen tanı ölçütleri, klinik alanda depresyon tanısının koyulabilmesine yardımcı olmaktadır (APA, 1994).

Çizelge 1.1. DSM IV -Majör Depresyon Tanı Kriterleri

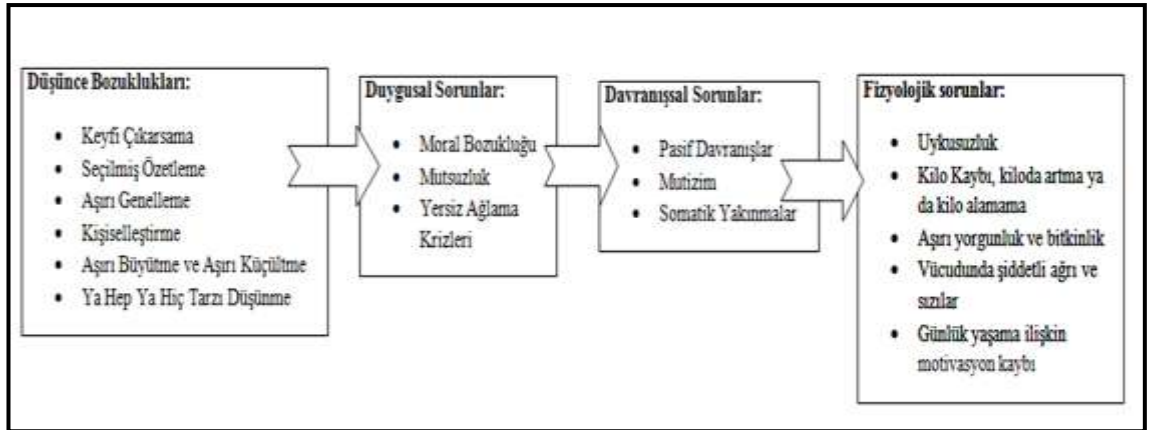
- A.** İki haftalık dönem içinde, daha önceki işlevsellik düzeyinde bir değişiklik olması ile birlikte aşağıdaki belirtiden beşi ya da daha fazlasının bulunmuş olması; en az birinin (1) depresif duygudurum ya da (2) ilgi kaybı ya da zevk alamama olması gerekir.
1. Hastanın kendisinin bildirmesi ya da başkalarının gözlemlemesiyle belirli, hemen her gün, gün boyu süren depresif duygudurum (çocuk ve ergenlerde irritabl duygudurum olabilir)
 2. Hemen her gün, gün boyu süren tüm etkinliklere ya da bu etkinliklerin çoğuna karşı belirgin bir ilgi azalması ya da eskisi gibi zevk alamama
 3. Diyet yapmadığı halde önemli derecede kilo değişikliği (azalma ya da artma), örneğin bir ayda vücut ağırlığının %5'inden fazlası kadar değişiklik; ya da iştah azalmış veya artmış olması (çocuklarda beklenen kilo alımının olmaması)
 4. Hemen her gün uykusuzluk ya da aşırı uyuma
 5. Hemen her gün başkalarınca da gözlenebilir bir psikomotor ajitasyon ya da reterdasyonun varlığı
 6. Hemen her gün yorgunluk, bitkinlik ya da enerjisizliğin varlığı
 7. Hemen her gün değersizlik, aşırı ya da uygun olmayan suçluluk duyguları (hezeyan düzeyinde olabilir)
 8. Hemen her gün düşüncelerini bir konuya yoğunlaştırma yetisinde azalma, kararsızlık
 9. Yineleyici ölüm ve intihar düşünceleri, intihar tasarısı ya da girişimi
- B.** Bu belirtiler karma bir episodun tanı ölçütlerini karşılamamaktadır.
- C.** Bu belirtiler klinik açıdan belli bir sıkıntıya ya da toplumsal mesleki ve önemli diğer işlevsel alanlarda bozulmaya neden olmaktadır.
- D.** Bu belirtiler bir madde kullanımının ya da genel tıbbi bir durumun etkilerine bağlı değildir.
- E.** Bu belirtiler yas ile daha iyi açıklanamaz. Yani sevilen birinin kaybından sonra ise, iki aydan daha uzun sürmekte ya da belirgin işlevsel bozulma, değersizlik düşünceleriyle hastalık düzeyinde uğraşma, intihar düşünceleri, psikotik belirtiler ya psikomotor reterdasyon bulunmaktadır.

Kaynak: American Psychiatric Association, (1994). Diagnostic and statistical of mental disorders, (4. Edition).

Washington, DC: Author.

Depresyon yaşayan çocuk içinde bulunduğu süreçte tanımlayamadığı bir sıkıntı halindedir. Depresif belirtiler gösteren çocuk, bağırma ya da ağlama gibi aşırı hassas, alıngan ve abartılı tepkiler gösterebilmektedir (Aysev ve Taner, 2007). Çocukluk depresyonuna ait bu temel belirtilerin yanı sıra, çocukluk depresyonunun diğer önemli belirtileri ise işlevsellik üzerinde görülmektedir. İşlevsellikte bozulmalar, okul başarısının azalması, aile ve yaşlılarıyla ilişkinin bozulması, alkol ve madde kullanımına yönelme, uzun süre konsantrasyon güçlüğü, anhedoni ve psikomotor reterdasyon bu konuda sıklıkla karşılaşılan problemler olarak ortaya çıkmaktadır (Yörükoğlu, 1996).

Depresif durum yaşayan çocuklarda en az iki haftalık bir süreçte süregelen bir şekilde görülen semptomlar düşünce, duygu, davranış ve fizyoloji bozuklukları olarak kendini gösterebilmektedir (Miller, 2002). Bu semptomlar aşağıda sırasıyla ayrıntılı olarak açıklanmaktadır:

Şekil 1.1. Depresif Durum Yaşayan Çocuklarda Görülen Semptomlar

1.1.1.1. Düşünce Bozuklukları

Depresif çocuklar, düşünce bozukluklarını depresyonun bir sonucu olarak yaşamaktadırlar (Weller ve Weller, 1991). Düşünce bozukluklarına temel olan olumsuz aile ortamında büyüyen çocuklar ise kendi içlerine yönelerek kişisel özellikleri ve sosyal konumları ile uğraşmaya başlamaktadırlar (Duru, 1995). Örneğin davranışsal inhibisyonu olduğu, utangaç olduğu, anksiyöz olduğu, bulunduğu ortamda popüler olmadığı, kendine güvensiz olduğu ile ilgili sürekli düşünce uğraşları olan çocuklarda depresyon riski arttığı görülmektedir (Erdoğan, 2002). Depresyon yaşayan çocukların kendilerine, çevrelerine ve yaşama yönelik algılarında bozulmalar olmaktadır. Bu algılar, yaşanan olumsuz olaylar karşısında objektif neden-sonuç ilişkisinden çarpıtılarak “Benim beceriksizliğim, benim aptallığım, benim başarısızlığım yüzünden” şeklinde bireyin kendisine yüklemeler yapmasına neden olmaktadır (Yalom, 2006). Birey bu yüklemeleri her zaman kendisi üzerine de yapmayabilmektedir. Depresif kişiler tarafından bu yüklemeler bazen kadere bağlı olarak açıklanırken bazen de çevreye atfettirilmektedir (Seligman, 2007). Gerçek neden-sonuç ilişkisinden ayrılarak olayları bireyin kendi algıladığı şekilde, nedenlerini ise kadere, çevresine ve kendisine atfettirmesi durumu bilişsel (kognitif) çarpıtmalar olarak açıklanmaktadır (Beck, Epstein ve Harrinson, 1983). Depresyonla alakalı olan bu bilişsel çarpıtmalar, otomatik negatif düşünceler olarak da tanımlanabilmektedir. Otomatik negatif düşünceler; duygusal yaşamlarında sıkıntı yaşayan bireylerin akıllarının büyük çoğunluğunu işgal eden olumsuz düşünce ve imgeleri ifade etmektedir (Beck, 1979). Bu olumsuz düşünceler, çocuklarda kendisinin kimse tarafından sevilmediği, sorumlulukların kendisine fazla geldiği, başarısız bir kişiliğe sahip olduğu inancını oluşturmaktadır (Bakırcıoğlu, 2002).

Bu nedenle depresif belirtiler gösteren çocukların bakış açısı her zaman gerçek durumlarla bağlantılı olarak görülmemektedir. (Miller, 2002).

Genellikle üzüntülü bir ruh hali içerisinde olan bu çocuklar kendi güç ve yeteneklerini azımsayarak olumsuz deneyimlerini daha çok hatırlamaktadırlar. Bu durumda olaylara verilen anlamların depresyonu oluşturduğu ve bu yüklemelerin kronikleşmiş bir süreç içerisinde yayılmasıyla depresyonun geliştiği görülmektedir (Roth, 1999). Bu nedenlerden dolayı bilişsel psikologlar depresif durum gösteren kişilerde yaşantılara yüklenen anlamları önemsemektedirler (Beck ve ark., 1983; Seligman, 2007).

Bilişsel psikolog olan Aaron Beck, depresif belirtiler gösteren çocukların mantıksız düşünme biçimlerine dikkat çekmektedir (Beck, 1979). Bu mantıksız düşünceler “keyfi çıkarsama, seçilmiş özetleme, aşırı genelleme, kişiselleştirme, aşırı büyütme ve aşırı küçültme, ya hep ya hiç tarzı düşünme” başlıkları altında açıklanmaktadır:

Keyfi Çıkarsama: Depresif belirtiler gösteren okul çağı çocuğu sınıfın en başarısız öğrencisinin kendisi olduğunu düşünmektedir (Beck, 1979; Yalom, 2006).

Seçilmiş Özetleme: Çocuk bu süreç içerisinde okuldan nefret etmeye başlayarak okulla ilgili bu olumsuz duygularını okulda hiç arkadaşının olmamasına bağlamaktadır (Beck, 1979; Wright, Thase ve Beck, 1992).

Aşırı Genelleme: Çocuk bu süreçte kimse tarafından sevilmediğini düşünmektedir (Beck, 1979; Yalom, 2006).

Kişiselleştirme: Çocuk bu dönem içerisinde okulda gösterdiği başarısızlık için kendini suçlamaktadır (Miller, 2002).

Aşırı Büyütme ve Aşırı Küçültme: Bu düşünce sürecinde kötümserlik ön plana çıkmakta olup çocuk başarılarını görmezden gelmeye başlayarak başarısızlıkları üzerine odaklanmaktadır. Örneğin, çocuk başarılı olduğu derslerini göz ardı ederken başarısız olduğu derslerini ise takıntı haline getirmektedir (Miller, 2002).

Ya Hep Ya Hiç Tarzı Düşünme: Çocuğun bu süreçte hep başarılı olma ya da hiç başaramama gibi iki uç noktada yer alan düşünceleri bulunmaktadır. Bu düşüncelere hakim olması nedeniyle de çocuk, olayları değerlendirirken kesin ve katı sonuçlara varmaktadır (Beck, 1979; Yalom, 2006).

1.1.1.2. Duygusal Sorunlar

Depresif durumun en belirgin özelliği, çocuğun her gün moral bozukluğu yaşıyor olmasıdır (Miller, 2002). Moral bozukluğu yaşayan çocuklarda ise görülen yersiz ağlama krizleri depresyon belirtilerinden bir tanesidir. Ağlama krizi yaşayan çocuğun düşüncelerinde ki çarpıtmalar ve bozulmalar onun duygularını da olumsuz yönde etkilemiş olmaktadır. Bu nedenle düşüncede oluşan bozulmalar, duygularda oluşan bozulmalara neden olmaktadır (Beck, 1979). Bu süreçte çocuk eğlenceli faaliyetlerden de zevk almamaktadır. Yapmış olduğu faaliyetlerden zevk almayan çocuğun yüz ifadesi hep mutsuzdur ve çevresinde mutlu olaylar yaşanıyor olsa bile çocuğun üzüntülü ruh hali değişmemektedir (Miller, 2002).

1.1.1.3 . Davranışsal Sorunlar

Depresif durum sırasında çocuğun, kendisini sürekli huzursuz ve rahatsız hissetmesi nedeniyle psikomotor ajitasyon ya da klasik uyumsuzluk, pasif davranışlar ve motivasyon eksikliği yaşadığı görülmektedir. Tüm bunlar ise çocuğun psikomotor geciktirme durumu yaşamasına neden olmaktadır (Miller, 2002). Depresyon tanısı konulan çocuklarda, tanı konulmadan önce görülen davranış bozukluklarının dikkatle izlenmesi de büyük önem taşımaktadır (Aysev ve Taner, 2007). Depresif çocuklarda günlük hayatı yaşamada sıkıntı verici davranışlar görülürken, aynı zamanda somatik yakınmalarının olması da dikkat çekmektedir (Karaca ve Aşkın, 1996). Çocuğun evden dışarı çıkmak istememesi, hiçbir şeyle ilgilenmemesi, moralinin sürekli bozuk olması ve mutsuzluk ifade eden tutumlar depresif çocuklarda sıklıkla karşılaşılan bozulmuş davranışlardır. Konuşmama durumları (mutizm), ağlama krizleri, donuk, kararmış ve mutsuz yüz ifadeleri ise depresif çocukların karakteristik yüz ifadelerini oluşturmaktadır. Bu özelliklerin yanı sıra depresif çocukların, sürekli olarak kendilerini yorgun ve halsiz hissetme, baş ve karın ağrısı yaşama gibi bedensel yakınmalarda bulunarak mutsuz ruh hallerini de somatikleştirdikleri görülmektedir (Erdoğan, 2002).

1.1.1.4 . Fizyolojik Sorunlar

Depresif çocuklarda görülen ana fizyolojik işlev bozuklukları, depresyonun sadece çevresel etkilerden kaynaklanmadığını, biyolojik etkilerin de söz konusu olduğunu göstermektedir (Miller, 2002).

Çocuklarda depresyonun fizyolojik belirtileri; uykusuzluk, erken uyanma, kilo kaybı, kilo alamama ya da kilo alma, iştahsızlıktır (Şenol ve ark., 1996). Fizyolojik olarak görülebilen semptomlardan bir diğeri de aşırı yorgunluk ve bitkinlik halidir. Bu rahatsızlık süreci içerisinde, çocuklarda sürekli kendisinin yorgun olduğunu düşünme, günlük yaşama ilişkin motivasyonu sağlayamama ve vücudunda şiddetli ağrı ve sızılar hissettiği görülmektedir (Miller, 2002).

1.1.2. Depresyonu Açıklayan Kuramsal Modeller

Depresyon, günlük yaşantının her alanında aksaklıklara neden olan ve hem çocuğa hem de çocuğun yaşamına önemli derecede zarar veren ciddi bir rahatsızlıktır (Karaca ve Aşkın, 1996). Yaşam kalitesini olumsuz şekilde etkileyen depresyon ile ilgili nedenleri araştıran ve hem araştırmalara hem de tedavi yöntemlerine önemli bilgiler sağlayan modeller aşağıda açıklanmış bulunmaktadır:

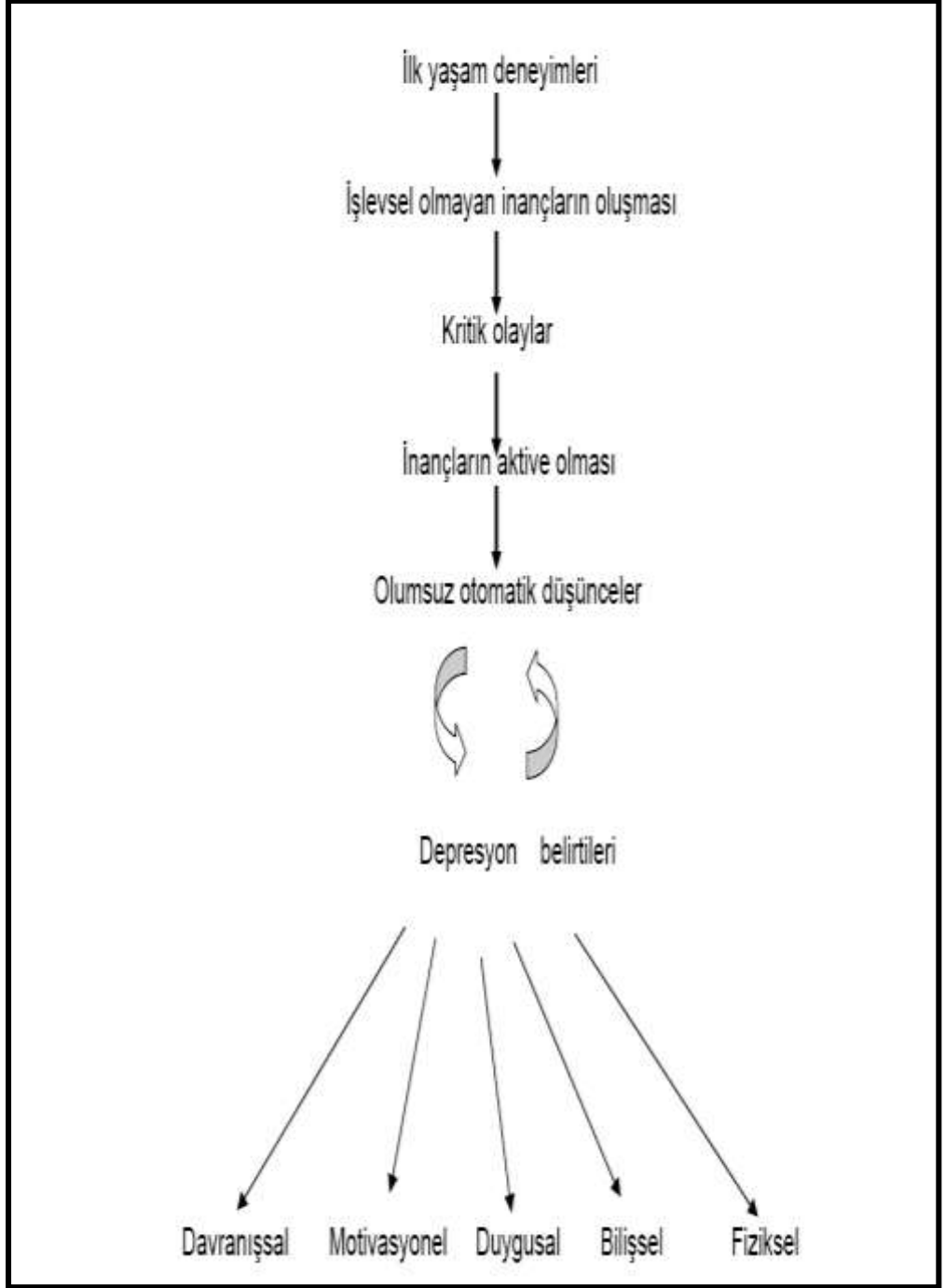
1.1.2.1 Beck'in Bilişsel-Davranışsal Modeli

Depresyonun ortaya çıkmasında, yaşam olaylarının bilişsel olarak yanlış öğretilmesinin büyük rolü olduğunu ileri süren Beck (1979), bu modelin çekirdeğini bilişsel üçlü (kognitif triad) olarak açıkladığı üç farklı öğrenme türü üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Bilişsel-davranışçı modeli açıklayan bu üç farklı öğrenme türünden ilki, kişinin kendisini olumsuz olarak değerlendirmesidir. Bu süreçte kişi kendisinin kötü bir insan olduğu için başına kötü olayların geldiğini düşünmektedir (Güleç, 1993).

Öğrenme türlerinden ikincisi ise, kişinin kendi tecrübelerini yetersiz görmesi olarak açıklanmaktadır (Beck ve ark., 1983). Bu süreç içerisinde birey, çevresindeki olayların sürekli olarak kötü gelişmesini kendi beceriksizliğine bağlamaktadır (İlkay, Samsuk, Tosun ve Sayrun, 2002). Üçüncü bir öğrenme türü olarak ise Beck, kişinin geleceğe olumsuz bakma düşünceleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu süreçte kişiler her şeyin ileride daha da kötü olacağını düşünmektedirler (Beck ve ark., 1983).

Bilişsel Psikoterapi'nin kurucusu olan Beck'e (1979) göre, depresyon yaşayan kişilerin davranışlarına, bu üç öğrenme modeli temel olmaktadır. Bu üç öğrenme türü daha detaylı bir şekilde incelendiğinde ise, depresyonun nedenlerini açıklayan üç önemli kavram ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlardan ilki olan "bilişsel üçgen", kişinin benliğine, geleceğine ve çevresine ilişkin olumsuz tutumları içermektedir. Bu olumsuz tutumlara göre birey, kendisinin içinde bulunduğu duruma yardım edebilecek kimsenin olmadığı inancını benimsemekte ve gelecekte umudunun olmadığını düşünmektedir. Bu düşüncelere hakim olan bireyler, yaşamının birçok alanında karşılaştığını düşündüğü zorluklarla başa çıkmada kendisini yetersiz ve güçsüz hissetmektedirler (Beck ve ark., 1983). "Sessiz kabullenişler" kavramı içerisinde açıklanmaya çalışılan depresyonun bir diğer nedeni ise; kişinin kendisinin de açıklamada zorlandığı gerçek dışı inançlar ve kurallardır. Birey, gösterdiği depresif davranışlarının nedenini bu inanç ve kurallara bağlamaktadır. Son olarak "bilişsel hatalar" kavramı ise, bireyin düşünce biçimindeki ve zihinsel işleyişindeki çarpıtmaları depresyonun nedenleri arasında açıklamaktadır (Beck, 1979). Buna göre depresyonda sık görülen bilişsel çarpıtmalar; özsaygının azalması, kayıp duygusu, mahrum olma düşüncesi, kendini eleştirme, kendini yerme ve suçlama, kendini uyarma ve kendine hükmetme, intihar düşünceleri olmak üzere altı ana başlık altında incelenebilmektedir (Erdoğan, 2002).

Bilişsel çarpıtmalar sonucunda Beck, davranış-sonuç (etki-tepki) zinciri arasında keyfi çıkarım, seçici soyutlama, aşırı genelleme, abartma ve küçümseme gibi düşüncede oluşan otomatik bilişsel kalıplar üzerinde durmaktadır (Beck ve ark., 1983). Oluşan otomatik bilişsel kalıplar nedeniyle de, depresyon yaşayan kişiler dünyayı depresif bir şema üzerinden değerlendirmektedirler (İlkay ve ark., 2002). Bireyin depresyon yaşamasına neden olan olumsuz otomatik düşünceler, kişinin edindiği tüm yaşam deneyimlerini, kendisi ve geleceğiyle ilgili düşüncelerini sürekli olarak yanlış yorumlamasından kaynaklanmaktadır. Bu yanlış yorumlamaların sonunda ise, birey kendisini yaşamının her alanında başarısız olarak değerlendirirken, sosyal ilişkilerinde de kendisi için önemli olan fırsatları kaçırdığını ve önemli kişileri kaybettiğini düşünmektedir (MacLean, 1990). Başarısızlık hissinin bu kadar yoğun yaşanması sonucunda ise, bireyin kendi amaçlarına ulaşması için ihtiyacı olan motivasyon düzeyinde önemli derecede azalmanın olduğu ve yaşamın her alanında başarısızlık elde edeceği düşüncesinin ağır bastığı görülmektedir. (Karaca ve Aşkın, 1996). Oluşan bu tür olumsuz otomatik düşünceler ise zamanla birey tarafından daha yoğun şekilde hissedilmeye başlanarak kişiyi bir kısır döngü içerisine sürüklemektedir (Hawton, Salkovis, Kırk ve Clark, 1989). Depresif yakınmaları olan bireylerin yaşadıkları kısır döngü Şekil 1.2’de daha detaylı bir şekilde gösterilerek açıklanmıştır.

Şekil 1.2. Depresyonun Bilişsel Modeli

Kaynak: Hawton, K., Salkovis, P. M., Kırk, J. & Clark, D. M. (1989). Cognitive behavioral therapy for psychiatric problems: a practical guide. New York: Oxford University Press, p. 129-168.

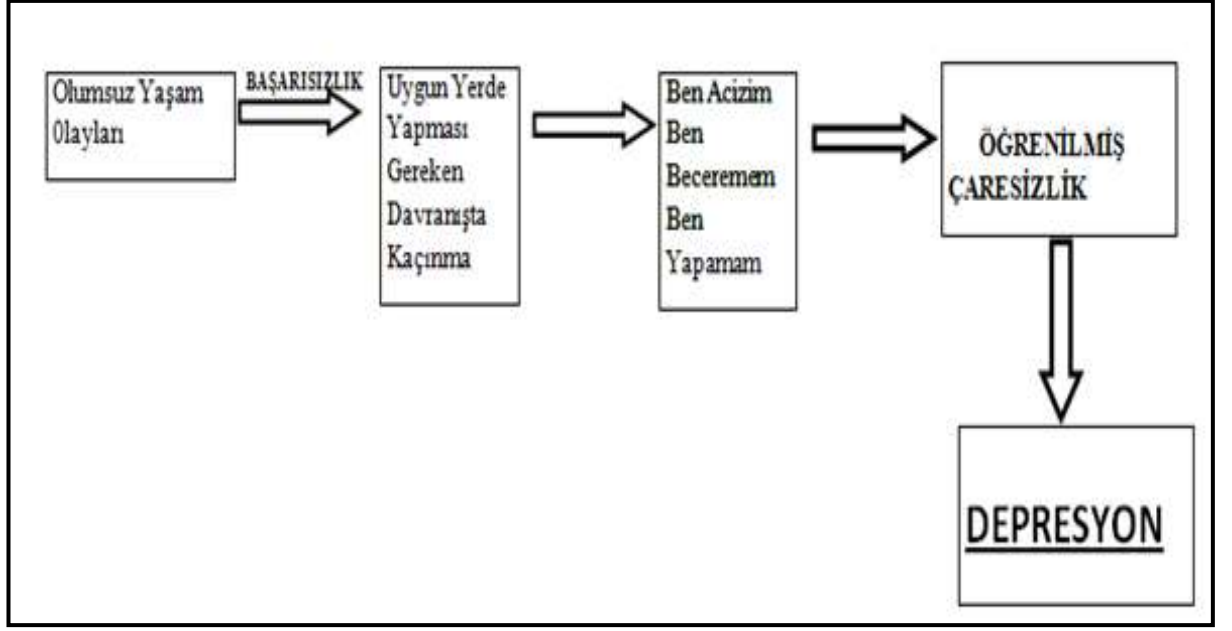
1.1.2.2. Depresyonun Gelişiminde Öğrenilmiş Çaresizlik Modeli

Öğrenilmiş çaresizlik kavramı ilk kez Seligman ve arkadaşları tarafından kullanılmış olup, depresyonun açıklanmasına yardımcı olan en önemli psikoloji terimlerinden biri durumunu almış bulunmaktadır (Seligman, 1975).

“Öğrenilmiş çaresizlik, davranışı gerçekleştiren organizma tarafından sonuç olumsuz olduğunda ne olur sorusuna yanıt aramaktır” (Abramson, Seligman ve Teasdale, 1978, s. 52). Hovardaoğlu (1986, s.3) ise öğrenilmiş çaresizliği, “bir organizmanın, davranışlarıyla olumsuz bir sonucu kontrol edebileceği halde bu sonucu kontrol etmek için gereken davranışları yapmaması ya da bu davranışları öğrenmede yetersiz kalması” olarak tanımlamaktadır. Öğrenilmiş çaresizlik, engellenme karşısında bireyin hiçbir uygun tepki ve davranış göstermeden durduğu durumlar öğrenilmiş acizlik ve duygusal çöküntü kavramları ile de açıklanabilmektedir (Altuğ, 2004). Öğrenilmiş çaresizlik, insan yaşamını önemli derecede etkileyen olumsuz değişkenlerden biridir (Abramson ve ark., 1978). Öğrenilmiş çaresizlik yaşayan birey yaptığı davranış ile davranışın sonunda beklenen sonuç arasında bir bağlantı kurmadığı için benzer durumlarda da yapması gereken davranıştan kaçınmaktadır (Cemalcılar, Canbeyli ve Sunar, 2003). Davranıştan kaçınma durumunda ise, defalarca kez karşılaştığı olumsuz sonuç bireyin aklında pekişerek birey, öğrenilmiş çaresizliği yaşamaya başlamaktadır (Seligman, 1975).

Öğrenilmiş çaresizlik modeline göre, birey bir davranışta bulunurken yaptığı davranışın sonucunun beklediği sonuçla aynı olmadığını görmektedir (Hovardaoğlu, 1986). Birden fazla şekilde deneyimlediği bu olumsuz yaşantılar sonucunda birey, ortaya çıkan başarısızlığı öğrenmekte ve daha sonrasında uygun

yerde yapması gereken davranışı da yapmayarak başarısızlık duygusunu beslemeye devam etmektedir. Tüm bunların sonucunda da birey olayın sonucunu kontrol edemeyeceğini ve hep başarısız olacağını kendisine öğretmiş olmaktadır (Abramson ve ark., 1978). Öğrenilmiş çaresizlik yaşayan birey “ben acizim, ben beceremem, ben yapamam” gibi olumsuz fikirleri bütün yaşamına genellemekte ve başarılı olacağı alanlardaki yeteneklerini kullanmayı da reddetmektedir (Cemalcılar ve ark., 2003). Bu düşüncelerin ağır basması sonucunda ise, başarısızlık beklentisinin yükselmesi ve başarı üzerindeki umutsuzluğun artması sonucu kişi, duygusal çöküntüye düşmekten kaçamamaktadır (Altuğ, 2004). Öğrenilmiş çaresizliğin temelinde yer alan davranış ve sonuç arasındaki bağımsızlığın ortaya çıkmasıyla birlikte gelişen baskın başarısızlık duygusu depresif duygulara neden olurken, bu depresif duyguların kronik şekilde yaşanması ise öğrenilmiş çaresizliğe yol açmaktadır (Karaca ve Aşkın, 1996). Öğrenilmiş çaresizlik sonucu yaşanan başarısızlık duygusu, bireylerin kendilerine yönelik benlik saygılarını ve geleceğe yönelik beklentilerini olumsuz olarak etkilemektedir (Erdoğan, 2006). Öğrenilmiş çaresizlik içindeki kişi, yaşadığı olayların sonuçlarını kontrol etme ve problem çözme alanlarında kendisini yeterli hissedemediği için sorunlarla başa çıkabilme güçlerini kullanmaktan vazgeçerek depresyona girebilmektedir (Cemalcılar ve ark., 2003). Şekil 1.3’de öğrenilmiş çaresizliğin nedenleri ve depresyon ile öğrenilmiş çaresizlik arasındaki ilişki somut olarak gösterilmektedir.

Şekil 1.3. Öğrenilmiş Çaresizliğin Nedenleri ile Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişki

Öğrenilmiş çaresizlik yaşayan bir birey davranışsal, duygusal ve bilişsel alanlarda da olumsuz olarak etkilenmektedir (Seligman, 2007). Öğrenilmiş çaresizliğin olumsuz olarak etkilediği bu üç alan, okula giden bir öğrenci örneği üzerinden açıklandığında, öğrenciler öğrenilmiş çaresizlik sonucu davranışsal boyutta pasif durma, okuldan kaçma ya da kolay çözüm yollarını seçme gibi davranışlar gösterirken, bilişsel boyutta problem çözme becerilerinde gerileme görülebilmektedir. Bu öğrenciler duygusal boyutta ise öğrenilmiş çaresizliğin sonucu olarak depresyon yaşayabilmektedirler (Gelir, 2009).

Birey ilk başarı ve takdir görme duygusunu aile içerisinde yaşamamasından dolayı, bireyin öğrenilmiş çaresizlik yaşammasında da en önemli etken ailesi ve yaşadığı sosyal çevresi olmaktadır (Ersever, 1993). Çocuk ilk olumlu duyguları karşısında aile üyeleri tarafından engellenme, katı tutumlar, katı otorite ve disiplin ile karşılaştığı

takdirde başarabileceği işlerden de uzaklaşmaya ve başarı odaklı davranışları yapmamaya başlamaktadır (Kaplan, 2003). Bu durum karşısında çocuğun başarıdan uzaklaşması, yaptığı davranış ile davranışın sonucu arasında olumlu bir bağlantı kuramamış olmasından kaynaklanmaktadır (Erdoğan, 2006). Literatür taramalarına bakıldığında bu konuyla ilgili yapılmış olan araştırmalar da anne-baba tutumları ile öğrenilmiş çaresizlik arasındaki ilişkiyi doğrular nitelikte olduğu görülmektedir. Polat (1986), otoriter ve demokratik olarak algılanan anne-baba tutumlarının cinsiyet ve çocuklardaki öğrenilmiş çaresizlik düzeyine etkisi ile ilgili yapmış olduğu araştırmada, anne-babalarını otoriter olarak algılayan çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varmış bulunmaktadır. Oluklu'nun (1997) lise öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi ile ilgili yaptığı araştırmada demokratik tutuma sahip annelerin çocuklarının daha az öğrenilmiş çaresizlik yaşadıkları sonucuna ulaştığı belirtilmektedir. Öğrenilmiş çaresizlikle ilgili yapılan bir diğer araştırmada ise, öğrenilmiş çaresizliğin kişilerde çocukluktan itibaren gelişmeye başladığı ve bu davranışla birlikte başarısızlık beklentisinin de arttığı gözlenmektedir (Kılıç, 1991).

Tüm bu bilgiler ışığında, bu modelin, çaresizlik davranışının üç önemli özelliği üzerinde durduğu görülmektedir. Bunlar, “davranış ile sonuç arasındaki bağımsızlık”, “pasif davranış örüntüsü” ve “bilişsel yapıdaki değişimlerdir”. Yapılan davranış ile beklenen sonuç arasındaki bağımsızlık ve bunun sonucunda pasif kalma durumu bilişsel yapıda olumsuz değişmelere neden olmakta ve bu durum da öğrenilmiş çaresizlik olarak açıklanmaktadır (Seligman ve Peterson, 1987).

Abramson ve arkadaşları (1978), öğrenilmiş çaresizlikle ilgili yaptıkları araştırmalarında, çaresizlik davranışının nedenlerini açıklamada bu modelin eksik kaldığı yönünde sonuçlara ulaşmışlardır. Bunun sonucunda da öğrenilmiş çaresizlik modelinin yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği ön plana çıkartılmıştır. Öne sürülen yeni öğrenilmiş çaresizlik modeli, bilişsel yapıdaki değişmelerle ilgili yükleme kuramını temel alacak şekilde yeniden formüle edilmiş bulunmaktadır.

Gözden geçirilmiş öğrenilmiş çaresizlik modeline göre, bireyin çaresizlik davranışları göstermesi için deneyimlediği olumsuz yaşantılara üç tür yüklemde bulunması gerekmektedir (Sevim, 1995). Yüklemelerden bir tanesi gösterilen davranışla davranışın sonucu arasında görülen bağımsızlığın birey tarafından bireysel çaresizlik olarak algılanmasıdır. Bu yüklemde birey sadece kendisinin başarısız olduğuna inanmakta, başka insanların ise aynı durumla karşı karşıya kaldıklarında başarabileceklerini düşünmektedir (Anderson, Horowitz ve French, 1983). Öğrenilmiş çaresizlik yaşayan bireylerin yapabileceği diğer ikinci bir yükleme ise yaptığı bir davranışın sonucunu kontrol etmede kendisinin yeteneksiz olduğunu düşünmesidir. Birey bu yeteneksizliğini hayatının içindeki birçok alana genelleyerek kontrol algısındaki bozulma düzeyi ne kadar yüksek olursa öğrenilmiş çaresizlik düzeyinin ciddiyeti de o kadar yüksek olmaktadır (Seligman ve Peterson, 1987). Son olarak öğrenilmiş çaresizlik yaşayan bireylerin yaptıkları diğer bir yükleme ise, davranışlarının sonuçlarını kontrol etmede kendilerini başarısız ve yetersiz olarak değerlendirmeleridir. Kendilerini başarısız ve yetersiz olarak gören bireylerde aynı zamanda kendilik değeri algısında da bozulmaların olduğu görülmektedir (Anderson ve ark., 1983).

Bireyin bu durumdan kurtulmasının tek çözümü ise, problemlerle başa çıkma gücünü arttırarak kendilik kavramının güçlendirmesi olarak belirtilmektedir (Altuğ, 2004).

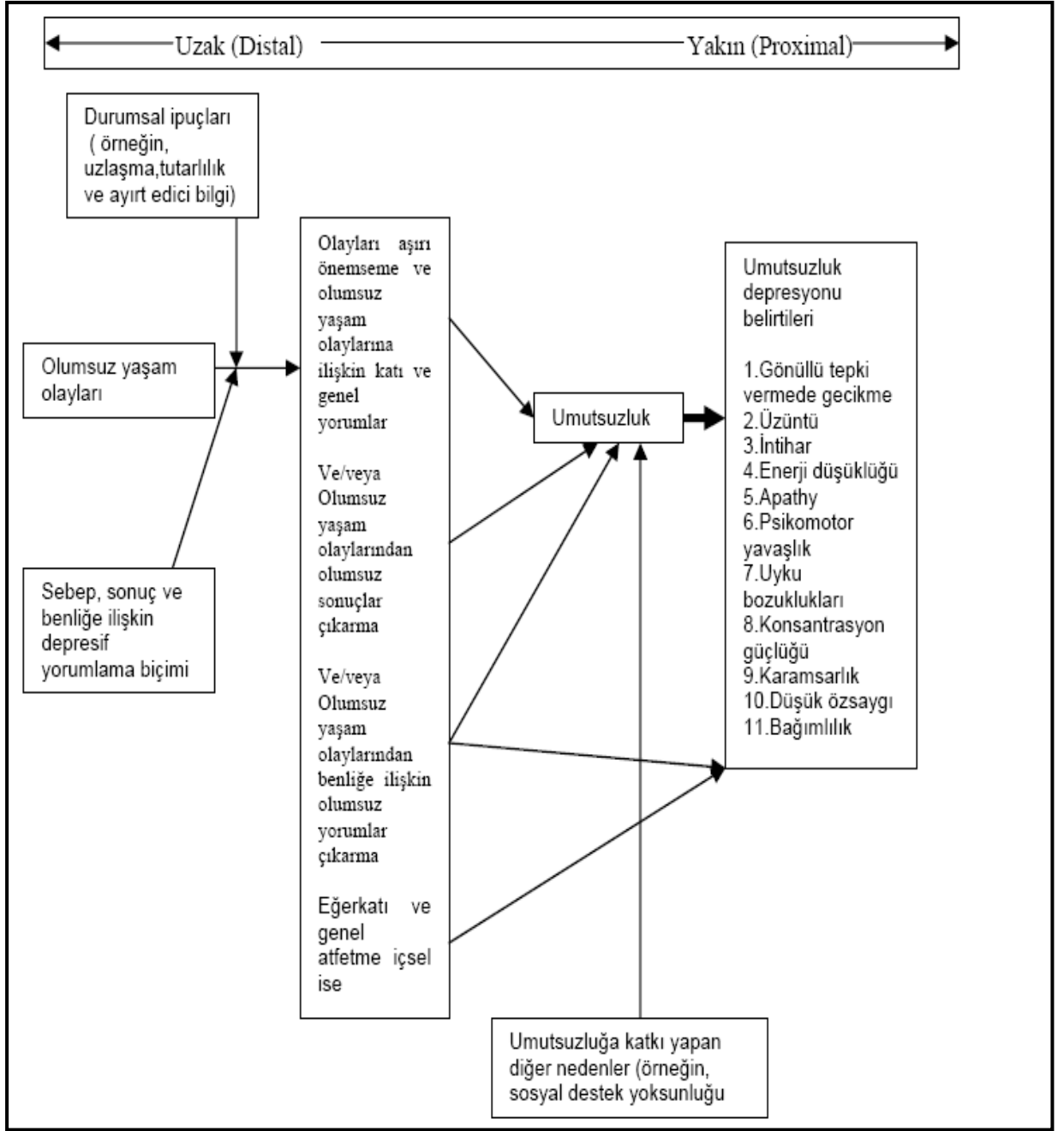
1.1.2.3. Depresyonun Umutsuzluk Modeli

Beck, depresyonu açıklamada yardımcı olan psikoanalitik kuramı geliştirirken depresyon yaşayan bireylerde kötümser düşüncelere neden olan umutsuzluk kavramı üzerinde önemle durmuş ve umutsuzluğun ölçümü konusunda yoğun çalışmalar yapmış bulunmaktadır (Beck, 1967). Beck'in (1967) depresyon yaşayan kişilerin psikoterapilerinde yaptığı gözlemlerde intihar eğilimi gösteren hastaların durumlarını umutsuzluk kavramı ile açıklarken, daha sonraları bu hastaların umutsuzluklarının bilişsel çarpıtmalar, hatalı ve gerçekçi olmayan ön yargılardan kaynaklandığı sonucuna vardığı belirtilmektedir (Kaplan ve Sadock, 1988). Beck'in umutsuzluk modelini destekleyici şekilde yapılmış olan diğer araştırma bulgularında ise, erken çocuklukta zorlu ve çatışmalı yaşantıların olması, katı, otoriter ve tutarsız anne-baba tutumlarının çocuklarda umutsuzluğa yol açtığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir (Kaplan, 2003). Çocukların anne-babalarından alması gereken ve çocuklukta birinci gereksinim olarak tanımlanan sevginin çocuğa verilmemesi ya da çocuğun bu sevgiyi algılamamış olması, bu çocukların depresyona girmeye daha çok yatkınlık gösterdiklerini ortaya koymaktadır (Velioğlu ve Peker, 1989). Beck'in bilişsel kuramı temel alınarak incelenen depresyona yatkın kişilerin, kendilerini, dış dünyayı ve geleceklerini olumsuz olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmış bulunmaktadır. Bu tür olumsuz düşüncelerin yoğun şekilde ortaya çıkması sonucunda ise, bireylerin yaşam alanlarındaki amaçlarına ulaşabilmedeki umutlarını

da umutsuzluğa dönüştürmüş oldukları ve kendilerini çaresiz hissederek depresyon yaşadıkları görülmektedir (Hovardaoğlu, 1986).

Beck'in bilişsel kuramından esinlenen Abramson ve arkadaşları (1978), depresyon ile öğrenilmiş çaresizlik arasındaki etkileşimi yeniden inceleyerek depresyonun umutsuzluk modelini ortaya koymuş bulunmaktadır. Bu modele göre, birey olumsuz yaşam olaylarıyla karşılaştığında kendi yaşamı ile ilgili kontrolü sağlayamadığını düşünerek çaresizlik duygusunu yoğun bir şekilde yaşamaya başlamaktadır. Kendi duygularını, olayların neden ve sonuçları ile çevresinde olup bitenlerin kontrolünü sağlayamayan kişinin, içsel-dışsal, değişmez-değişebilir, genel-özel olmak üzere üç değişik nedensel boyutta umutsuzluk yaşadığı görülmektedir.

Depresyonun umutsuzluk modeli, depresyonun sonuçlarından çok depresyon yaşamaya ilişkin nedenlerle ilgilenen bir modeldir (Swendsen, 1997). Bu nedenden ötürü, bu model depresyon belirtileri gösteren bir bireyin depresyon yaşaması ile sonuçlanan uzak ve yakın nedenler zinciri olarak belirtilen bir şema üzerinde daha açık görülebilmektedir (Abramson ve ark.; 1989).

Şekil 1.4. Depresyonun Umutsuzluk Kuramının Nedensel Zinciri

Kaynak: Abramson, L. Y., Alloy, L. B. & Metalsky G. I. (1989). Hopelessness depression: a theory-based subtype of depression. *American Psychological Association*, 96 (2), p. 360.

Şemasal olarak görülen zincirdeki her olay, bireyi depresyon yaşamasına ilişkin en yakın nedene ulaştıran yardımcı nedenler olarak görülmektedir. Bu yardımcı nedenlerin önem sırası ve önceliği, umutsuzluk odaklı depresyonun ortaya çıkmasında bireyden bireye farklılık göstermektedir. Depresyonun umutsuzluk kuramının nedensel zinciri incelendiğinde, bu şemaya göre depresyona yol açan yakın nedenler üç farklı biçimde açıklanabilmektedir:

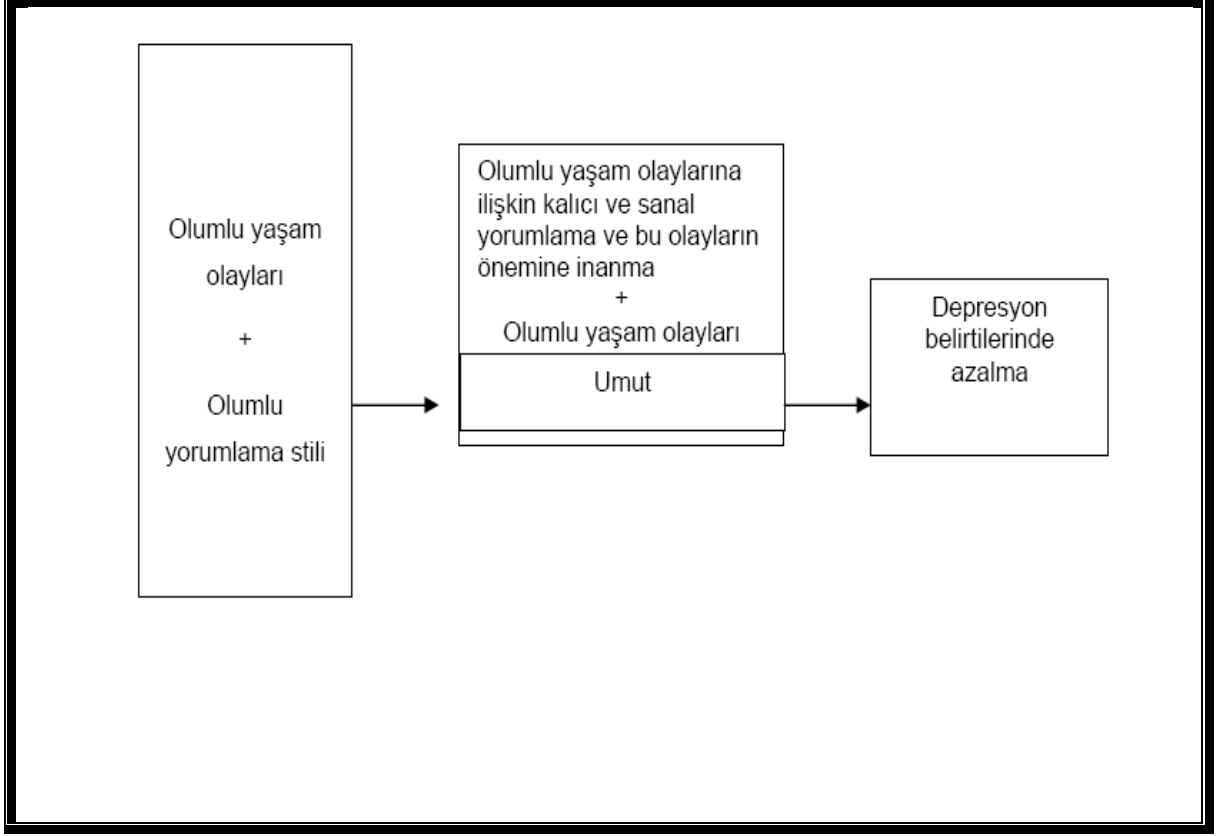
Olumsuz olayları felaket olarak yorumlama eğilimi: Bireyin yaşamış olduğu olumsuz yaşam olaylarının nedenlerini ve sonuçlarını değiştiremeyeceğini düşünerek bu duruma içsel, değişmeyen ve genel yüklemeler yapması durumudur (Abramson ve ark., 1989).

Olumsuz olayları değişmez olarak yorumlama ve genelleme eğilimi: Bireyin yaşamış olduğu olumsuz olayların onun yaşamını olumsuz şekilde etkilediğini, bu olumsuz etkilerin giderilemeyeceğini düşünmesi ve bu sonucunda değiştirilemeyecek olarak algılanmasıdır (Abramson ve ark., 1989).

Olumsuz olaylar sonucunda bireyin kendi benliğine ilişkin olumsuz özellikler atfetme eğilimi: Birey olumsuz olarak sonuçlanan bir olay karşısında kişiliğine ve sosyal konumuna yönelik olumsuz eleştirilerde bulunmasıdır (Abramson ve ark., 1989).

Bu modele göre, depresyona ilişkin uzak nedenler ise, bireyin bilişsel yapısı ile ilgilidir. Her birey yaşam olaylarının nedenlerine ve sonuçlarına bilişsel yapısı doğrultusunda farklı yüklemelerde bulunurken, depresyona yatkın olan kişiler bu olumsuz yaşam olaylarını katı ve değişmez olarak değerlendirmektedirler.

Bu sebeplerden dolayı bireyin bilişsel zayıflıkları umutsuzluğun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Abramson ve ark., 1989). Abramson ve arkadaşları (1989), bilişsel yönden zayıf olan kişilerin yaşamında karşılaştığı problemleri aşamayıp geleceğe karşı umutsuz düşüncelerin ortaya çıktığı sonucuna ulaşmış bulunmaktadır. Bu sonuç doğrultusunda, umutsuzluk modeli, depresyonun ortaya çıkması ile yaşam olayları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu desteklemektedir. Bu modele göre, bireyin umut düzeyinin yüksek olabilmesi ve olumlu duygu durumunun gelişebilmesi için olumlu yaşam olaylarının meydana gelmesi gerekmektedir (Alloy ve ark., 1984). Abramson (1990), yaşam olayları ile umutsuzluk düzeyi arasındaki etkileşimi şemalaştırarak açıklamış bulunmaktadır.

Şekil 1.5. Depresyonun Umutsuzluk Modeline Göre Depresyondan Çıkmanın Nedensel Zinciri

Kaynak: Abramson, L. Y., Alloy, L. B., & Metalsky, G. I. (1989). Hopelessness depression: A theory-based subtype of depression. *American Psychological Association, 96*(2), p. 358-372.

Bu zincirin düzenlenmesinde, yaşam olayları ile umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişkinin temel alınması, olumlu yaşam olayları sonucunda olumsuz düşüncelerin ve sabit fikirlerin değişmesini sağlayarak umut düzeyinin yükselmesine neden olmaktadır. Böylece depresyon yaşama riski de aynı oranda azalmaktadır (Abramson ve Needles, 1990).

Umutsuzluk, psikopatolojinin gelişiminde önemli rol oynayan gelecekle ilgili olumsuz tutumlardan birisi olarak da tanımlanmaktadır (Dilbaz ve Seber, 1992). Kashani ve arkadaşları (1991) tarafından “hayata ve geleceğe bakıştaki

kötümserliğin yükselmesi sonucu iyimserliğin düşmesi veya ortadan kalkması” olarak ifade edilen umutsuzluğun en önemli varoluş nedeni, umudun yok olması olarak açıklanmaktadır (aktaran Kemer ve Atik, 2005, s. 331). Bu nedenle umutsuzluğa neden olan umut kavramının da açıklanmasının konunun daha kolay anlaşılmasında etkili olacağı düşünülmektedir (Dilbaz ve Seber, 1992).

Umut “insana gelecekte karşılaşılabileceği olumsuz yaşantılarla baş edebileceği duygusunu vererek, ruh sağlığını olumlu yönde etkileyen baskın bir duygu” olarak tanımlanabilmektedir (Çelikel ve Erkorkmaz, 2008, s. 126). Melges, (1969) umut ve umutsuzluğun karşıt beklentileri simgeleyen iki zıt duygu olduğunu ifade etmektedir. Umut duygusu, bireye hedeflerine ulaşmak için uygulamaya konulan planların başarabileceği gücünü verirken, umutsuzluk ise bireyde başarısızlık yargılarını oluşturmaktadır (Dilbaz ve Seber, 1992). Tüm bu bilgiler ışığı altında umutsuzluğun ortaya çıkmasının nedenleri ve belirtileri Çizelge 1.2’de bir arada verilmiş bulunmaktadır.

Çizelge 1.2. Umutsuzluğun Nedenleri ve Belirtileri

Umutsuzluğun Nedenleri	Umutsuzluğun Belirtileri
<ul style="list-style-type: none">• Çeşitli etkenlere bağlı olarak bireyin etkinliklerini uzun süre kısıtlamasını ve bunun sonucunda ortaya çıkan yalnızlık• Beden sağlığını kötüleşmesi• Uzun süreli stres• Kendini bırakmak• Soyut değerlere ve/veya Allah'a olan inancını kaybetmek	<ul style="list-style-type: none">• Kötümser içerikli konuşmalar• Dilde olumsuz ifadeler• Edilgenlik, konuşmada azalma• Duyguların ifadesinin azalması• İnisiyatif kullanma eksikliği• Dış uyaranlara karşı tepkilerin azalması• Kendisiyle konuşan kişiye karşı ilgisizlik• Umursamaz ve aldırılmaz tavırlar• İştahta azalma• Uyku saatlerinde artma ya da azalma• Kişisel bakıma özen göstermeme• Sosyal ortamlardan kaçma

Kaynak: Abramson, L. Y., Seligman, M. E. P., & Teasdale, J. D. (1978). Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 87(1), 49-74.

Melges (1969), umutsuzluk duygusunu yoğun olarak yaşayan bireylerin, olumsuz düşünce biçimlerinin üç farklı süreçten geçtiğini ileri sürmektedir. Bu süreçler yeteneğe karşı şans, güvene karşı güvensizlik ve uzun döneme karşı kısa dönem başlıkları altında açıklanmaktadır. Yeteneğe karşı şans sürecinde birey, amaçlarına yetenekleri ya da şansı doğrultusunda ulaştığına inanmaktadır. Bu inanç doğrultusunda birey hayatındaki başarılarını “Ben şanslı bir insanım ya da bu işte yetenekliyim” olarak ifade ederken, karşılaştığı başarısızlıklarını ise şanssızlığına ya da yeteneğinin olmamasına atfetmektedir (Karaca ve Aşkın, 1996). Genellenmiş bu olumsuz düşünce modeli ise bireyde geleceğe ve şimdiki zamana dair umutsuzluk duygusunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Güvene karşı güvensizlik sürecinde ise, birey çevresindeki insanlarla güven ilişkisini sağlıklı bir şekilde kuramamaktadır. Bu nedenle de karşılaştığı bir başarısızlık sonucunda başkalarını suçlamakta ve güven duymadığı insanlar çevresinde olduğu sürece başarı duygusunu yaşayamayacağına inanmaktadır (Dilbaz ve Seber, 1992). Bu durum bir örnekle açıklanırsa, matematik sınavından düşük not alan bir çocuk, bunun sonucunu, matematik öğretmenin kağıdını dikkatli okumamasına bağlamaktadır. Bu durumda çocuk, matematik öğretmenine güven duymadığı için hiçbir matematik yazılısından yüksek not alamayacağına inanmakta ve başarıya ile ilgili umudunu kaybetmiş olmaktadır (Miller, 2002).

Melges (1969), umutsuzluk yaşayan bireylerin uzun döneme karşı kısa dönem sürecinde elde edebilecekleri başarıya yöneldiklerini ifade etmektedir. Bunun nedeni ise, uzun dönemli hedeflere ulaşmada süre uzadığı durumda bireyin de iyimser bakış açısının olumsuzla dönerek umutsuzluk düzeyinin yükselmesi olarak açıklanmaktadır. Bu nedenle de kişinin uzun süre gerektiren hedeflerine ulaşmada sadece zamanın geçip sonucun olmasını beklerken kadercı bir tutum sergilediği

görülmektedir. Bu tutumun da kişide depresif duygu durumunun ortaya çıkmasında büyük rol oynamaktadır (aktaran Dilbaz ve Seber, 1992). Bu tutumların sonucu olarak da, umutsuzluğun yer aldığı en önemli psikiyatrik bozukluklardan birisi de depresyon olarak kendini göstermektedir (İlkay ve ark., 2002). Depresyon belirtileri gösteren birçok hastaya ilişkin araştırma sonuçlarına bakıldığında, psikiyatriste başvurma nedenlerinden en çok mutsuzluk ve umutsuzluk yakınmalarının olduğu görülmektedir (Beck, 1967). Bu araştırmalardan biri olan Minkof ve arkadaşlarının (1973) çalışmasına göre, intihar girişiminde bulunan depresyon hastalarının, intiharı genellikle yaşadığı çaresizlik ve umutsuzluk durumundan çıkış yolu olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bireyin depresyona girmesindeki en büyük etkenlerden biri olan bireysel uğraşların başarısızlıkla sonuçlanması kişinin gelecekte umudunu kaybetmesine neden olurken, geleceğe karşı kötümser düşüncelerin hakim olmasıyla depresif belirtiler ortaya çıkmaktadır (Tiger, 1979). Bu etkenler bireyin kendi güvenini zedelerken, aynı zamanda geçmişte deneyimlenmiş kötü yaşantılar ve başarısızlıklar sonucu kendini suçlamaya yönelik düşünce ve davranışlar baskın gelmeye başlamaktadır (Alper, Bayraktar ve Karaçam, 2001). Daha sonraki dönemlerde ise umutsuzluk düzeyi daha da artarak, birey kendisine kimsenin yardım edemeyeceğini, gelecek ve şimdiki zamanın asla iyi olmayacağı düşüncesini kalıp düşünce olarak katı bir şekilde benimsemeye başlamaktadır (Beck, 1967).

1.2. Algılanan Anne-Baba Tutumları

Çocuk gelişimi ve çocuk psikolojisi alanında yapılan pek çok çalışma farklı anne-baba tutumlarının çocukları çeşitli şekillerde olumlu ya da olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (Candemir, 2000; Ceral ve Dağ, 2005; Demiriz, 1997, Ekşi, 1990). Bu tutumların çeşitliliği çocuğun gözünde aile kavramı tanımını da farklı kılmakta olup, çocuğun hayatında anne-babasından beklentilerini de ön plana çıkartmaktadır (Yılmaz, 2001). Bu nedenle çocuğun gözünde aile kavramı, anne ve babası tarafından koşulsuz sevilen, korunup kollanan, kendi fizyolojik ihtiyaçlarının karşılandığı, kendi başarılarının takdir edildiği, duygu ve düşüncelerine saygı duyularak dinlendiği, tüm aile bireylerinin birbirini koşulsuz sevdiği ve saygı gösterdiği sevgi dolu bir yuva olarak tanımlanabilmektedir (Yavuzer, 2005). Bu tanımdan yola çıkılarak, çocuk için aile içi ilişkilerin ve kendisine karşı anne-babasının gösterdiği tutum ve davranışlarının öneminin büyük olduğu ile bu tutumların çocuğu doğrudan olumlu ya da olumsuz şekilde etkilediği anlaşılmaktadır (Yılmaz, 2001). Bu nedenle çocuk gelişimi ve çocuk psikolojisi ile ilgili yapılan birçok çalışmanın arkasında mutlaka anne ve babanın çocuğa karşı olan tutumları ve ailenin işlevselliği konusunun yer aldığı görülmektedir (Lindenfield, 1997; Polat, 1986; Ryder, 1995; Yavuzer, 1993; Yılmaz, 1999).

Bu bölümde, çocuğun psikososyal gelişiminde anne-baba-çocuk ilişkilerinin rolü, anne-baba tutumlarına ilişkin öne sürülen modellere ve aile içi ilişkilerde görülen farklı anne-baba tutumlarına değinilecektir.

1.2.1. Çocuğun Psiko-Sosyal Gelişiminde Anne-Baba-Çocuk İlişkilerinin Rolü

Çocukluk dönemi olarak adlandırılan 0-12 yaş arası dönem, çocuk için bir araştırma ve keşif sürecini kapsamaktadır. Bu nedenle 0-12 yaş arası süreçte edinilen deneyimlerin çocuğun psikolojik ve sosyal gelişimine temel oluşturduğu görülmektedir. (Anooshia, Pascal ve McCreath, 1984). Bu araştırmanın ele aldığı 9-12 yaş arası çocukların duygusal ve sosyal alandaki gelişim özelliklerine bakıldığında ise, bu evre Erikson'un gelişim kuramına göre duygusal gelişimin ön planda olduğu bir süreç olarak ifade edilmektedir. Erikson'un hiyerarşik bir düzen içerisinde sıraladığı kişilik gelişim evrelerine göre, 9-12 yaş aralığında yer alan çocuğun en belirgin psiko-sosyal gelişim özelliğinin "çalışma ve başarılı olmaya karşı aşağılık duygusu" karmaşası olarak belirtildiği görülmektedir (Erikson, 1984). Bu evreyi yaşayan çocuk, ilköğretim eğitimine devam ettiği için bu evredeki çalışma kavramı, okulda öğrenmesi gereken becerileri kazanabilmesinde çocuğun göstermesi gereken çabayı ifade etmektedir. Aşağılık duygusu ise çocuğun başarısız olduğu zaman kendisini nasıl algıladığı ile açıklanabilmektedir (Cüceloğlu, 1991). Bu dönemde, bir şeyler üretmek ve başarılı olmak için çaba sarf eden çocuk, elde ettiği başarılar sonucunda başkaları tarafından takdir edilmeyi ve kabul görmeyi beklemektedir (Erikson, 1984). 9-12 yaşları arasında olan çocuk öncelikle ailesinden ve daha sonra sosyal çevresinden destek gördüğü takdirde daha fazla çalışmaya ve başarılı olmaya yönelmektedir. Aksi halde çocuk, başarılarının ve çabalarının olumlu yansımalarını ailesinden ve çevresinden göremediği takdirde yaptıklarının değersiz olduğuna inanmakta ve aşağılık duygusuna kapılmaktadır (Yavuzer, 2000). Bu durumda kendisini yetersiz hisseden ve aşağılık duygusu geliştiren çocuk, çevresiyle sağlıklı ilişkiler kuramayarak sosyal çevresine uyum sağlamada da zorluklar

yaşamaktadır (Selçuk, 1994). Bu evre içerisinde aile üyeleri tarafından da yeterli ilgi ve destek göremediğini düşünen çocuk sorunlarla sağlıklı başa çıkabilme becerilerini geliştirmek yerine saldırgan davranışlar göstererek kendisini çevresine kabul ettirmeye çalışmakta ve iç dünyasını açıklamakta yaşamış olduğu zorlukları dışa yansıtmaktadır. Bu nedenle çocuğun kendi duygu ve düşüncelerini ifade edebilmede yaşamış olduğu zorlukların sağlıksız anne-baba tutumları ile ilişkili olduğu birçok araştırma ile de kanıtlanmış bulunmaktadır (Yavuzer, 2005).

Çocuklar tarafından algılanan anne-baba tutumları ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, yapılan çalışmaların Erikson'un bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Çocukta özgüven gelişimini etkileyen faktörleri belirleyebilmek için yapılan çalışmalar geniş çevre özellikleri ve anne-baba tutumları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Erdoğan'ın (2006) anne-baba tutumlarının çocuk üzerindeki etkisi ile ilgili yaptığı araştırmada, anne-babanın çocuğun fikirlerini desteklemediği, başarılı olduğu konuları görmezden geldiği, sürekli olarak çocuğunu eleştirdiği takdirde çocuğun problem çözümüne yönelik çaba harcamak yerine başarısızlığı en başından kabullenerek öğrenilmiş çaresizlik yaşadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Diğer araştırmalarda ise, olumsuz anne-baba tutumları sonucunda başarısızlığı benimseyerek özgüveni gelişemeyen bir çocuğun kendisini çaresiz hissettiği ve öğrenilmiş çaresizlik yaşadığı bilgisi elde edilmektedir (Alloy, 1982; Candemir, 2000; Hayaloğlu, 2001; Kaplan, 2003).

Gökçedağ (2001) ve Erdoğan'ın (2006) yapmış oldukları araştırmalarda, iyi bir anne-baba ilişkisi ortamı içerisinde yetişen çocukların temel güven duygusunu kazanarak okulun kendisine getirdiği yeni öğrenme aşamalarını korkmadan karşılayabildikleri ve başarılı oldukları sonucuna ulaşmış bulunmaktadır.

Bu evrede temel güven duygusunu kazanamamış olan çocuklar ise tam başarı gösterememektedirler (Altuğ, 2004). Çalışmaya ve başarılı olmaya karşı aşağılık duygusunu geliştiren çocuğun, yaşam deneyimlerine ilişkin başarısızlığı benimseyerek gelecekte beklenmesini de en aza indirdiği ve geleceğe karşı yoğun kaygı yaşadığı görülmektedir. Yaşadığı yoğun kaygıyla başa çıkamadığında ise bu durum çocuğun depresyon yaşamasına neden olmaktadır. Elde edilen tüm bu bilgiler ışığında çocuğun sağlıklı bir psiko-sosyal gelişim gösterebilmesi için çocuğun aile içerisinde geliştirdiği anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkisinin önemi üzerinde durulmaktadır (Deniz, Hamarta ve Arı, 2005).

1.2.1.1 Anne-Çocuk İlişkisinin Önemi

Anne-çocuk ilişkisi, doğum öncesi dönemden başlayıp bireylerin yaşamlarının sonuna kadar devam eden ve birbirlerine karşılıklı olarak koşulsuz sevgi gösterdikleri bir ilişki biçimi olarak açıklanmaktadır (Elmacıoğlu, 2003). Anne-çocuk ilişkisi içerisinde bireylerin duygusal süreçlerine değinildiğinde, anne-çocuk arasındaki karşılıklı bu etkileşim sonucunda çocuğun bu ilişki içinde güvenmeyi öğrendiği görülmektedir (Öcel, 2002). Çocukta bebeklikten itibaren atılmaya başlanan güven duygusunun temellerinin sağlıklı olabilmesi, yaşamının ilk ilişkisi olarak geliştirdiği anne-çocuk ilişkisinin sağlıklı olmasıyla ilgilidir. Bu nedenle anne sevgisini hissederek büyüyen çocuk mutlu ve özgüveni yüksek olarak yetişirken, anne sevgisini üzerinde hissedemeyen çocuk ise hırçın, agresif, kaygılı ya da içedönük kişilik özelliklerini yansıtabilmektedir (Yavuzer, 1993).

Çocuk yaşamının ilk 18 ayına kadar anneye bağımlı olarak büyüdüğü için çocuğun yaşamındaki anne ile kurulan ilk ilişkinin olumlu olması büyük önem taşımaktadır (Gander ve Gardiner, 2001). Çocuk yaşamının ilk üç yılında, anne ile sağlıklı bir ilişki geliştirememiş ise ya da anne yokluğu yaşamış ise bu durum çocukta duygusal yoksunluğa neden olmaktadır. Duygusal yoksunluk, çocukta zihinsel ve psiko-sosyal gelişimin gerilemesine neden olarak çocuğun gelişimi üzerinde önemli rol oynamaktadır (Erikson, 1984). Bu nedenle anne-çocuk ilişkisinin olumlu ya da olumsuz etkileri çocuk büyüyüp sosyalleştikçe çocuğun sosyal çevresinde kurduğu diğer ilişkilerine de yansımaktadır (Elmacıoğlu, 2003).

7-12 yaşları arasında ise çocuk toplumsallaşma dönemini yaşamaktadır. Bu dönemde çocuk, anneden öğrendiği sevebilme, anlayış gösterebilme ve dinleme becerilerini önce kendi aile bireyelerine sonra da sosyal çevresinde bulunan diğer bireylere yansıtarak toplumda kabul görmeyi ve takdir edilmeyi beklemektedir (Adler, 1973). Anne ile sağlıklı bir ilişki geliştiremeyen çocuk ise, toplumda uyumsuz, hırçın, aşırı sinirli, saldırgan ya da başarısız, pasif, başkaları tarafından sevilmediğini düşünen zayıf bir kişilik geliştirerek kendini toplumdaki soyutlayan bir birey olarak yetiştiği görülmektedir (Altuğ, 2004). Bununla birlikte yapılan araştırmalarda, anne-çocuk ilişkisinin önemi yanı sıra, çocuğun sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılmasında baba-çocuk ilişkisinin de öneminin büyük olduğu ifade edilmektedir (Yavuzer, 1993).

1.2.1.2. Baba-Çocuk İlişkisinin Önemi

Aile içerisinde babalık rolü, annenin hamile kaldığı anlaşıldığı dönemden itibaren başlamaktadır. Baba-çocuk ilişkisi ise, çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte yaşam boyu devam eden ve karşılıklı etkileşim sağlanan bir ilişki biçimi olarak açıklanmaktadır (Elmacıoğlu, 2003). Çocuğun doğmasıyla başlayan baba-çocuk ilişkisinde babanın beslenme, bakım ve oyun sürecinde geçirdiği vaktin kalitesinin çocuğun sağlıklı kişilik oluşumunda ve anne ile güven ilişkisini desteklemede önemli bir rol üstlenmektedir (Karaköse ve Karaköse, 2007).

Okul öncesi dönemde başlayan kişilik gelişiminde anne ve baba tutumları oldukça büyük önem taşımaktadır (Yavuzer, 1993). Gelişimsel sürecin ilk çocukluk dönemlerinde kız çocukları anneyi, erkek çocukları da babayı taklit etmektedir. Kız çocuğu anne gibi süslenmek ve giyinmeye ilişkin görselliği ön plana çıkartacak davranışlarla kendisinin diğer kişiler tarafından önemsenmesini beklerken, erkek çocuğu da baba gibi güçlü ve kuvvetli olmaya çalışıp, babanın giyim stilini taklit ederek kendisini babaya benzetmeye çalışmaktadır. Bu nedenle aile içerisinde güç simgesini yansıtan babanın çocuğuyla geliştirdiği ilişkinin de çocuğun kendisini model almasında büyük önem taşıdığı görülmektedir (Adler, 1973). Özellikle Türk toplumunda baba ailenin koruyucusu, maddi-manevi destekleyicisi ve aile üyelerinden en güçlüsü olarak ön plana çıktığı için, algılanan baba tutumu çocuğun kendisini aile içerisinde güvende hissedebilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (Elmacıoğlu, 2003).

Türk toplumunda aile üyeleri arasındaki görev dağılımına bakıldığında, birçok ailede çocuğun büyütülmesi ve eğitimi ile ilgili sorumluluklar anneye yüklenirken, babaya ise aileyi geçindirmek için işe gitme ve para kazanma gibi sorumluluklar verilmektedir (Özgüven, 2001). Bu nedenle de baba çocuğuyla yeteri kadar ilgilenilmesi için yeterli zamanı bulamamakta ve çocuğu tarafından baba kendisine karşı ilgisiz olarak algılanabilmektedir (Semerci, 2009). Babanın çocuğuna karşı ilgisizliği ise özellikle erkek çocuklarında cinsel kimlik karmaşasına neden olabilmektedir. Bu durumda baba ile geçirdiği vaktin çocuk için yetersiz gelmesi ve özellikle erkek çocuklarının anne ile daha fazla vakit geçirmesi nedeniyle anneyi model almaya başlayan erkek çocuğu anne gibi davranmaya ve karşı cinse ilgi duymaya başlamaktadır (Elmacıoğlu, 2003). Aynı durum kız çocuklarının baba ile daha fazla vakit geçirerek, anne ile arasını mesafeli olarak düşünmesi sonucu kız çocuğunun baba gibi davranmaya çalışarak erkeksi davranışlar göstermesine de neden olabilmektedir (Öcel, 2002). Bu nedenle de anne-baba tutumları çocuk gelişimi ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Bu ilişki doğrultusunda, çocuk üzerinde kurulan baskı ve otoritenin çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilediği açıkça görülmektedir. Babanın çocuğu üzerinde kurduğu otorite ve baskı çocuğun saldırgan davranışlar göstermesinin nedeni olabilirken, çocuğun korkularının oluşmasına, içe dönük ve çekingen bir kişilik yapısının gelişmesine de neden olabilmektedir (Şimşek, 2008). Çocuğun kişiliğinin oluşmasında birinci derecede önemli olan anne-baba tutumlarının anne-baba ve çocuk arasındaki iletişimi ve ilişkiyi de önemli derecede etkilediği görülmektedir (Semerci, 2009). Elde edilen tüm bu bilgiler ise, çocuğun anne ve babasıyla arasındaki ilişki çocuğun algıladığı anne-baba tutumlarının çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

1.2.2. Anne-Baba Tutumlarına İlişkin Öne Sürülen Modeller

Çocuk her ne kadar toplum içerisinde ayrı bir birey olarak görülse de, söz konusu çocuğun psiko-sosyal gelişimi ve ruh sağlığı olduğunda olumsuz etkilerin nedenlerini araştırmanın ve bu etkileri ne şekilde ortadan kaldırılması gerektiğini bulmanın önemi de doğrudan artmaktadır (Miller, 2002). Bu nedenle psikolojinin bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasından bu yana incelenen en temel konulardan birisi olan anne-baba tutumlarını açıklamak için pek çok model ortaya konulmuş bulunmaktadır.

1.2.2.1. Psikodinamik Model

Psikodinamik modelin içerisinde yer alan görüşlerin kaynağı, Freud'un ortaya koyduğu psikoanalitik kuramdan alınmış bulunmaktadır. Bu model, Freud'un insan kişiliğini id, ego ve süper ego olarak üç dinamik parçada birleştirdiği görüşünü benimseyerek bireysel farklılıkların ve anne-baba tutumlarındaki farklılıkların her daim söz konusu olacağını vurgulamaktadır. Bu farklılıkların, çocuğun psiko-seksüel, psiko-sosyal ve kişilik gelişimi ile ailesinin kendisinden beklentileri arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğunu da ön plana çıkartmaktadır. Sonuç olarak bu modele göre, anne-babanın çocuğuna karşı gösterdiği davranışlarının belirlenmesinde ebeveynlerin inançlarının, çocuğun sosyal yapısının, kişilik gelişiminin, toplumsal kimliğinin ve cinsiyetinin büyük rol oynadığı düşünülmektedir (Yılmaz, 2000).

1.2.2.2. Davranışçı Model

Davranışçı kuramı savunan araştırmacılar, anne-baba tutumları ile ilgili yaptığı çalışmalarda davranışların çeşitliliği üzerinde durarak davranışın tutumdan daha önemli olduğu görüşünü ortaya koymuş bulunmaktadırlar. Bu nedenle bu modelin anne-baba tutumlarını, anne-babanın davranış farklılıklarına göre gruplandırığı görülmektedir. Bu modeli benimseyen araştırmacılar, çocuğun yakın çevresinden alınan pekiştirecin çocuğun gelişimini ne yönde etkilediği ile ilgilenerak çocuğun gelişim sürecindeki bireysel farklılıkların çocuğun yakın çevresindeki farklılıkları yansıttığı fikrini benimsemiş bulunmaktadırlar (Yılmaz, 2000). Aynı zamanda anne-babanın çocuğuna karşı olan davranışlarındaki farklılıkların nedeni olarak kendi inançlarının, çocuğun psiko-sosyal ve psiko-seksüel gelişiminin de büyük etkisinin olduğunu savunmaktadırlar (Öğretir ve Demiriz, 2009).

1.2.2.3. Baumrind'in Sınıflaması

Baumrind (1967), anne-baba tutumları ile ilgili sınıflandırmalar yapmadan önce okul öncesi çocuklarla ilgili ev ortamında yaptığı gözlemler ve laboratuvar çalışmaları ile ilgili ebeveyn-ocuk arasındaki ilişkiyi inceleyerek anne-baba tutumuna ilişkin 4 boyut belirlemiş bulunmaktadırlar. Bu boyutlardan ilki olan ebeveyn kontrol boyutu, anne-babalar tarafından konulmuş olan kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda olduklarını ifade etmektedir. Diğer bir boyut olan ebeveyn-ocuk iletişiminde açıklık boyutu, anne-babaların alınacak kararlarda çocukların fikirlerine ne derece önem verdiklerini, çocuklarının fikirlerinin önemsendiğini onlara ne derece belli ettiklerini ve çocukların davranışlarına sınırlar getiriliyorsa bunun nedenlerini

ne şekilde açıkladıklarını göstermektedir. Üçüncü olarak, olgunluk beklentisi boyutu, anne ve babaların çocuklarının psiko-sosyal ve zihinsel gelişimleri ile bu alanlarda başarılar elde etmesine ne derece destek çıktıklarını açıklamaktadır. Dördüncü boyut olan bakım-destek boyutu ise, anne ve babaların çocuklarının üstlendikleri bakımları ve onlarla kurdukları ilişkideki yakınlıkları, sıcaklıkları ve sevecenlikleri ile ilgili düzeyi yansıtmaktadır (Baumrind, 1991).

	Kontrol		Açık İletişim		Olgunluk Beklentisi		Bakım	
	Y	D	Y	D	Y	D	Y	D
Otoriter	*			*	*			*
Demokratik	*		*		*		*	
İzin verici		*	*			*	*	

Şekil 1.6. Baumrind'in Anne-Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması

Kaynak: Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.

Şekil 1.6'da da görüldüğü üzere Baumrind, farklı boyutlarda sınıflandırdığı anne-babaların çocuklarına karşı gösterdiği davranış farklılıklarını ve ilişki düzeylerini temel alarak tüm bunları değişik açılardan kombine etmiş ve üç temel anne-baba tutumunu ortaya koymuş bulunmaktadır. Bu sınıflandırmalara göre kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında yüksek, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük olan ebeveynler otoriter anne-baba tutumu gösterdiğini yansıtmaktadırlar. Ebeveyn kontrol, ebeveyn-çocuk ilişkisinde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım-destek

boyutları olmak üzere 4 boyutta da anılan özelliklerin hepsine yüksek derecede sahip olduğunu gösteren anne-babaların demokratik anne-baba tutumunu yansıttığı belirtilmektedir. Son olarak kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında düşük, açık iletişim ve bakım boyutlarında yüksek olan anne-babalar ise izin verici anne-baba tutumunu yansıtmaktadırlar (Baumrind, 1991).

1.2.2.4. Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı

Maccoby ve Martin'in ileri sürmüş oldukları İki Boyutlu Bakış Açısı'nın kaynağı Baumrind'in anne-baba tutumları ile ilgili yapmış olduğu sınıflandırmalara dayanmaktadır. Baumrind'in çalışmasından esinlenerek ortaya konulmuş olan bu modelde, duyarlılık ve talepkarlık-kontrol olmak üzere iki boyut ön plana çıkarılarak ebeveyn-çocuk ilişkisi incelenmiştir. Bu iki boyutun incelediği ilişkilerde anne-baba davranışları kombine edilerek dört farklı anne-baba tutumu çeşidi ortaya konulmuş bulunmaktadır. Öncelikle Maccoby ve Martin (1983), Baumrind'in izin verici olarak isimlendirdiği anne-baba tutumunu kendi içinde izin verici-müsamahakar ve izin verici-ihmalkar anne-baba tutumu olarak iki farklı açıdan değerlendirmiştir.

Otoriter anne-baba tutumları da otoriter-açıklayıcı anne-baba tutumu olarak farklı bir sivil görüşü ile ayrılmış bulunmaktadır. Maccoby ve Martin'in ileri sürdüğü dört farklı anne-baba tutumuna bakıldığında, otoriter anne-baba tutumlarında çocuğa karşı kabul ve sevgi düzeyinin düşük, kesin saygı ve itaat isteğinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu tutumu benimseyen anne-babaların çocuğun ihtiyaçlarını önemsemediği ve çocuğuna karşı sıkı bir denetim uyguladığı düşünülmektedir. Açıklayıcı-otoriter anne-baba tutumlarında ebeveyn tarafından çocuğa karşı

gösterilen denetim orta düzeyde, kabul, ilgi, talep, kontrol ve sevgi düzeyleri ise yüksek düzeyde olduğu düşünülmektedir. Hin verici-şımartan anne-baba tutumlarında ise ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdikleri ilgi ve sevgi çok yüksek düzeyde olmasına rağmen denetim ve kontrol düzeyleri oldukça düşüktür. Bu tutumun temelinde anne ve babanın çocuğuna karşı aşırı kabul edici bir yaklaşımı söz konusu olmakla beraber bu tutumu benimseyen anne-babalar aile içinde çocuklarına karşı ceza uygulamasına başvurmamaktadırlar.

		Duyarlık/ Kabul ilgi	
		Yüksek	Düşük
Talepkarlık/Kontrol	Yüksek	Demokratik	Otoriter
	Düşük	İzin verici/ Müsamahakâr	İzin verici/ İhmalkâr

Şekil 1.7. Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli

Kaynak: Maccoby, E. E., Martin, J. A., & Mussen, P. H. (Ed.). (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction . *Handbook of child psychology içinde* (pp. 1-101). New York: Willey.

Son olarak izin verici-ihmkar anne-baba tutumunda ise, anne-babaların çocuklarına uyguladığı herhangi bir denetimin söz konusu olmadığı görülmektedir. Bu tutumu benimseyen anne-babaların çocukların ihtiyaçlarına ilgisiz kaldığı, çocuklarına gerekli ilgi, sevgi ve yakınlığın gösterilmediği görülmektedir. İzin verici-müsamahakar anne-baba tutumlarında ise anne-babalar çocuklarına karşı gerekli görülen sevgi ve ilgiyi gösterirken çocuklarını kontrol etme düzeyleri oldukça düşüktür. Bu tutumu benimseyen anne-babalar çocuklarının kendi başına almış

olduğu kararları uygulamasına izin veren bir tutum sergilemektedirler (Maccoby ve Martin, 1983).

Maccoby ve Martin'in anne-baba tutumlarına ilişkin İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli yukarıda sunulan Şekil 1.7'de de gösterilerek daha anlaşılır şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Anne-baba tutumlarına ilişkin öne sürülen modeller başlığı altında incelenen, farklı anne-baba tutumları ile ilgili modellerin her biri psikoloji literatürüne önemli bilgiler katması nedeniyle günümüzde de psikoloji alanında kabul görmekte olup, anne-baba tutum çeşitlerini farklı bakış açılarıyla açıklamış bulunmaktadır.

1.2.3. Aile İçi İlişkilerde Görülen Farklı Anne-Baba Tutumları

Çocuğun psiko-sosyal açıdan yeterlilik kazanması anne-baba tutumuyla doğrudan ilişki göstermektedir (Candemir, 2000). Buna göre, çocuğun gelişme dönemlerinde olumlu ve olumsuz yaşam deneyimleri edinmesi, sosyal çevresine karşı depresif ya da özgüveni yüksek bir birey olarak yetişmesi üzerine etkisi olan anne-baba tutumları sekiz alt başlık altında aşağıda açıklanmış bulunmaktadır:

Aşırı Baskılı ve Otoriter Tutum: Aşırı baskılı ve otoriter tutum başlığı altında bahsedilen anne ve babanın çocuğa karşı davranışları katı bir disipline dayanmaktadır (Yavuzer, 2005). Bu katı disiplin karşısında çocuk, anne ve babası tarafından koyulan her kurala uymak zorunda bırakılmaktadır (Cardinali ve D'allura, 2001). Çocuğuna karşı otoriter tavır sergileyen ailelerin çocuklarında kendi benliğine ilişkin olumsuz yargıları, kendine güvensizliği, yapabileceği işlere "ben yapamam"

düşüncesi ile girişmemesi ve düşüncelerini diğer insanlara iletmede çekingen davranması gibi olumsuz davranış özellikleri görülmektedir (Aslan, 1992). Bu tutum çocuğun kendi özgüvenini yitirmesinde önemli rol oynamaktadır (Adana, 2000). Anne ve babadan birisi ya da her ikisinin de baskısı altında özgüvenini yitirmiş olan çocuk dışarıdan gözlemlendiğinde sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olarak görülebilmektedir. Bu olumlu gözükten davranışların altında ise çocuk, küskün, çekingen, başkalarının kolayca etkisi altında kalabilen ve aşırı hassas yapıya sahip bir birey olarak yetişmektedir (Yavuzer, 1993). Aşırı baskılı ve otoriter tutumla büyüyen çocuklar, ileriki yaşlarında isyankar davranışlar gösterebilmekte ve bunun yanı sıra aşağılık duygusu geliştirebilmektedirler (Aydın, 2004). Bu tutum içinde olan anne-babalar çoğu zaman çocukla çatışmaya girerek yüksek düzeyde kaygı gösteren, başkaları ile başarısız sosyal ilişkiler kuran, birçok alanda sosyal bakımdan gelişmemiş çocukların yetişmesine neden olmaktadır (Özdoğan, 1997).

Aşırı Hoşgörülü Tutum: Çocuklarına aşırı hoşgörülü tutum yansıtan anne-babalar genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan veya çocuğunu kalabalık yetişkinler grubu içinde büyüten ve tek çocuk sahibi olan kişilerdir (Ketsetzis, Ryan ve Adams, 1998). Kendilerine karşı anne- babaları tarafından aşırı hoşgörülü tutumla yaklaşılan çocuklar, ailedeki diğer üyeleri de sorgusuz bir şekilde kendisine uyduran ve ailede inisiyatif sahibi olan tek kişi olarak aile içerisinde ön planda tutulmaktadır (Aydın, 2004). Bu tür anne-babaların çocukları yemek yeme, yatma saati, televizyon izleme ve oynamak için dışarı çıkma gibi konularda karar vermede özgürdürler. Çocukların davranışlarında hiçbir sınır olmadığı için neyin yapılabileceği, neyin yapılmayacağı konusu belli değildir (Yavuzer, 2005). Aile içerisinde otorite gücünün kendisinde olduğunu anlayan çocuklar, zamanla aile dışındaki kişilere de kayıtsız şartsız sözünü

geçirebilmenin yollarını arayan bir birey haline dönüşmektedirler (Demiriz, 1997). Bu çocuklar, aile içindeki rolünün ve yetkilerinin farkındalığını kazandığı ilk günden itibaren isteklerinin karşısındaki kişi için emir niteliği taşıdığı ve isteklerinin yerine getirileceği beklentisini geliştirmektedirler (Yavuzer, 2005). Bu çocuklar, daha ileriki yaşlarda toplum tarafından kendisine verilmeyen hakların, kendisine tanınmış gibi kural dışı davranışlar gösterebilmektedirler. Bu nedenle bu çocuklar eğitim hayatlarında okul kuralları karşısında hayal kırıklığına uğramakta ve uyum sorunu yaşamaktadırlar (Aydın, 2004).

Dengesiz ve Kararsız Tutum: Dengesiz ve kararsız tutum, aile içerisinde çocuk tarafından en çok algılanan ve çocuğa yansıyan tutum türlerinden biridir (Yavuzer, 2005). Dengesiz ve kararsız tutum, anne-baba arasındaki görüş ayrılığı olarak tanımlanabileceği gibi anne veya babanın çocuğa karşı gösterdiği değişken davranış biçimleri olarak da tanımlanabilmektedir (Craig ve Kermis, 1995). Dengesiz ve kararsız anne-baba tutumunu yansıtan davranış örneklerine bakıldığında, anne ile babanın çocuğun yanında birbirlerini eleştirmeleri, birinin olumlu yaklaşımına diğerinin olumsuz yaklaşması ya da taraflardan birinin çocuğu kayırması olarak görülmektedir (Candemir, 2000). Anne-babalarda görülen bir diğer dengesizlik ve kararsızlık örneği ise, anne veya babanın çocuğuna sözünü dinletmek için önce yumuşak tonda ve sakin konuşması, ardından sesini yükselterek bağırma başlanması, çocuğun hala isteğini yerine getirmemesi durumunda ona fiziksel veya sözel şiddet uygulaması ve böyle bir davranışın ardından ise diz çöküp çocuktan özür dilemesidir (Aydın, 2004). Ailenin çocuğa yansıttığı bunun gibi dengesiz ve kararsız tutumlar çocukta bazı iç çatışmalara ve huzursuzluklara neden olabilmektedir. Bu nedenlerden ötürü bu tutum içinde yetişen çocukların kendilerine güvenleri

yoktur (Cardinali ve D'allura, 2001). Özgüvenleri gelişmeyen bu çocuklar sosyal ortamda kendi başlarına kaldıklarında ya da uyulması gereken kurallarla karşı karşıya kaldıklarında yoğun bir kaygı yaşamaları kaçınılmaz hale gelmektedir (Özdoğan, 1997).

Aşırı Koruyucu Tutum: Aşırı koruyucu tutum gösteren anne ve baba çocuğu gereğinden fazla kontrol eden ve çocuğunu sürekli gözünün önünde bulundurmaya çalışan kişilerdir (Yavuzer, 2005). Bu tutumu benimseyen anne-babalar, çocuklarının sosyal yaşamı içerisinde çok fazla müdahalede bulunarak çocuğun üstlenmesi gereken sorumlulukları da kendileri yerine getirmeyi tercih etmektedirler. Örneğin, çocuğun okula gitmesi için okul kıyafetlerini ve çantasını hazırlama gibi sorumluluklar anne ya da baba tarafından üstlenilmekte olup çocuğa hiçbir yönlendirme yapılmayarak çocuğun sorumluluk kazanma ve sosyal uyum becerilerini geliştirmesi engellenmektedir (Polat, 1986). Bununla birlikte çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutumla yaklaşan anne ve babalar çocuklarının başına sürekli kötü bir şey gelebileceğine ilişkin yoğun kaygı yaşamaktadırlar. Bu nedenle anne ve babanın yaşadığı yoğun kaygı hem çocuğun psiko-sosyal gelişimini hem de sosyal ilişkilerini ve akademik başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuk, anne ve babasının kendisine sunduğu hazır ortamı akademik yaşamında ve arkadaşlık ilişkilerinde de görmeyi bekleyerek bu ortamlarda karşılaştığı problemlerle başa çıkamamaktadır (Baumrind, 1991). Aile içerisinde olduğu gibi sosyal çevresinde de sürekli korunup kollanmayı bekleyen bu çocuklar başkalarına aşırı bağımlı, güvensiz ve problem çözme becerilerini geliştiremediği için duygusal kırıklıkları olan çocuklar olarak yetişmektedirler (Aydın, 2004).

Demokratik Tutum: Çocuğuna karşı demokratik tutum gösteren anne babalar, çocuğun isteklerini dikkate almakta ve çocuğun aile içerisindeki rolü ile görevlerine saygıyla yaklaşmaktadırlar (Aslan, 1992). Demokratik anne-babalar çocuklarına karşı sıcak ve ilgili davranmaktadırlar. Çocuğun mutluluğunu ya da üzüntüsünü görmezden gelmek gibi davranışlarda bulunmamaktadırlar (Bayraktar, 1998). Bu davranışların aksine, çocuklarına demokratik tutumla yaklaşan anne-babalar çocuklarını ciddiye aldıklarını belli ederek onların sorunlarını dinlemekte ve evde çocuğa söz hakkı tanımaktadırlar. Demokratik anne-baba tutumunda, aile içinde verilecek olan kararlarda çocuk da görüşlerini çekinmeden dile getirebilmektedir (Duru, 1995). Kısacası demokratik tutum gösteren ailelerde akılcı ve demokratik bir yaklaşım izlenmektedir. Demokratik anne-baba tutumu ile yetişen çocuklar sosyal yeterliliği gelişmiş çocuklar sınıfına girebilmektedirler (Bayraktar, 1998). Bu çocuklar, özgüveni gelişmiş, arkadaş canlısı, sorumluluk sahibi, sosyal ortamlara uyum sağlamayı başarabilen çocuklar olmaktadır (Aslan, 1992).

İlgisiz ve Kayıtsız Tutum: Aile içerisinde anne ve babanın birinin ya da her ikisinin de çocuğa karşı ilgisiz ve kayıtsız tutum göstermesinin en önemli nedeni ailede iletişim bozukluğunun var olmasından kaynaklanmaktadır (Deniz ve ark., 2005). Çocuğa karşı ilgisiz ve kayıtsız tutum gösteren anne ve baba çocuğu yalnız bırakmakta, onu görmezlikten gelmekte ya da çocuğu dışlamaktadır. Bu tutumlar sonucunda ise, çocukta ait olma ve güven duygusu sarsılmakta ve saldırganlık eğilimleri görülmektedir (Aydın, 2004). Ait olma ve güven duygusu gelişmemiş olan çocuk sosyal ortamda başkalarına karşı sürekli korunma gereksinimi duymaktadır. Bu korunma gereksiniminin sürekli olması ise çocukta kronikleşmiş olan sürekli kaygının görülmesine neden olabilmektedir (Ryder, 1995).

Reddetme: Reddetme tutumu sergileyen anne-baba, çocuğun bedensel ve psikolojik gereksinimlerini aksatan, çocuğa karşı düşmanca duygular besleyen kişilerdir (Aydın, 2004). Özellikle istenmeyen bir hamilelik süreci sonunda annelerin çocuklarına karşı reddedici bir tutumla yaklaşımları nedeniyle çocuklar duygusal yoksunluk yaşamakta olup, yaşına göre psiko-sosyal gelişimlerinde de geri kalabilmektedirler. Kendisini ailenin istenmeyen bir üyesi olarak düşünen çocuk, anne-babasından göremediği sevgi ve ilgiyi dışarıda aramaya yönelerek, madde ve alkol kullanımına daha çok yatkın oldukları görülmektedir. Böyle bir aile ortamında büyüyen çocuk yardım duygusundan uzak, agresif, saldırgan, duygusal kırıklıkları olan, özellikle kendinden küçük ve zayıflara karşı düşmanca davranışlarda bulunabilen bir birey olarak yetişmektedir (Yavuzer, 2005).

Çocuk Ayırma: Birden çok çocuğu olan anne ve baba tüm çocuklarını eşit düzeyde sevmeye çalışırken, bazı durumlarda bilerek ya da farkında olmadan bazı çocuklarını daha çok sevme eğiliminde bulunabilmektedirler. Ailede diğer kardeşler arasında daha çok sevgi gören bu çocuklar, daha çok anne ve babalarıyla oyun oynamayı ve vakit geçirmeyi tercih ederlerken, akranlarıyla olan ilişkilerinde ise saldırgan ve baskıcı tutumlar sergileyebilmektedirler (Yavuzer, 2005). Tüm bu tutumlar sonucunda, çocuklarına karşı aşırı sert, baskıcı davranan, şartlı sevgi sunan ya da çocuklarını reddeden davranışlar gösteren anne-babalar otoriter olarak nitelendirilmektedir (Cardinali ve D'allura, 2001). Bu davranışlara maruz kalan çocuklarda ise yüksek düzeyde kaygı, korku, psiko-sosyal gelişim evrelerini sağlıklı olarak tamamlayamaması gibi olumsuzluklar saptanmaktadır (Aslan, 1992).

Dolayısıyla anne ve babanın çocuğunu dikkate almadan düşüncesiz ve kontrolsüzce davranışlarda bulunması sağlıklı aile tipini ortaya çıkarmakta olup, bu durumda aile içindeki sağlıklı iletişimin çocuğun davranışlarında belirleyici olduğu görülmektedir (Craig ve Kermis, 1995).

1.2.3.1. Sağlıklı ve Sağlıksız Anne-Baba Tutumları

Çocuk, büyüme ve gelişmenin her evresinde karşısına çıkan engelleri aştıkça yeni durumlara daha etkin uyum sağlama gücü kazanmaktadır (Craig ve Kermis, 1995). Bu uyum sağlama gücünü kazanmada ve sorunlarla başa çıkmada çocuğa yardımcı olan dış etkenler ise çevre koşullarının olumlu, anne-baba tutumunun sağlıklı olmasıdır (Usta, 2004). Sağlıklı anne-baba tutumu, anne ve babanın çocuğa karşı sevgi, saygı göstererek, ılımlı, esnek ve demokratik çerçevede çocuğa yaklaşması, çocukla sağlıklı ve rahat bir iletişim kurabilmesi olarak tanımlanırken, sağlıksız anne-baba tutumu ebeveynlerin çocuğa koşullu sevgi gösterdiği ve çocuğun anne-babasıyla açık iletişim kurmasına izin verilmemesi olarak ifade edilmektedir (Bakırcıoğlu, 2002). Aile ortamının uyumlu ve güvenli olması, çocuğun koşulsuz sevilerek, anlayış gösterilerek, desteklenerek, yaşına uygun sorumluluklar yüklenerek büyümesine olanak tanımaktadır (Candemir, 2000). Bu nedenle çocuğun özgüven ile özsaygı kazanmasında ve sağlıklı bir özdeşleşme gerçekleştirerek bağımsız bir kişilik geliştirmesinde en önemli rollerden birini yine uyumlu ve güvenli bir aile ortamı oynamaktadır (Kaplan, 2003). Bu rolün önemi üzerinde durulduğunda, uyumlu ve güvenli bir aile ortamı içerisinde anne-babasından yeterli düzeyde ilgi gören bir çocuk sevmeyi ve paylaşmayı bilen, toplumsal yaşam kuralları ile toplumsal değerleri benimsemiş olan bir kişilik geliştirmiş olmaktadır (Adana, 2000).

Bu durumda çocuğun ruh sağlığı da anne-babası tarafından güvence altına alınmış olmaktadır (Usta, 2004). Anne ve babaların çocuklarına karşı sağlıklı ve dengeli tutum içinde olması, çocuğuna duygusal desteği sağlamaları ve çocukla karşılıklı iletişim kurmaları çocukların toplumsal, bireysel ihtiyaçları ile sorumluluklarını dengeleyen araçsal yeterlilik geliştirmesinde önemli rol oynamaktadır. Araçsal yeterliliğin belirleyicileri; çocuğun sorumluluk alabilmesi, arkadaşları ve yetişkinlerle iletişim kurabilmesi, sosyal olgunluk ve akademik başarı durumlarını yansıtılmaktadır (Yavuzer, 2005). ocuk, bu belirleyiciler ile ilgili tüm bilgi ve becerilerini ilk olarak anne ve babasından öğrenmektedir (Hortaçsu, 2003). Bu nedenden dolayı, anne ve babanın çocuğuna karşı göstereceği sağlıksız tutumlar, çocuğu kişisel gelişim açısından olumsuz yönde etkilemekte ve çocuğun yaşamında olumsuz izler bırakmaktadır (Craig ve Kermis, 1995). Anne, baba ve ocuk arasındaki ilişkinin işlevi, çocuğun edindiği sosyal çevresiyle kuracağı ilişkilerin şekillenmesinde de belirleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle bir çocuğun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı olması, çocuğun sağlıklı bir aile ortamında yetişmesine bağlıdır (Aydın, 2004). Sağlıklı bir aile ortamı içerisinde anne-babalar birbirlerine karşı sevgi ve saygı göstermektedirler (Bayraktar, 1998). Bu durumda da aile içerisinde beliren sorunlar, aile yeleri arasında konuşularak ve birbirlerine danışılarak çözülmektedir. Aileyi ilgilendiren konular ile ilgili ise anne-baba tarafından çocuğa, onun anlayacağı dilde bilgi verilmektedir (Aslan, 1992). Sağlıklı aile yapısında ocuk anneye de babaya da rahatça sokulabilmekte, anne veya babadan korkmaksızın onları sevip sayabilmektedir (Yavuzer, 2005). Böylece ocuk anne-babasına karşı güven duygusunu geliştirerek güçlü bir benlik oluşturmaktadır. (Hortaçsu, 2003). Sağlıklı aile ortamı içerisinde ocuk, başkalarıyla kıyaslanmamakta ve çocuğun kendine öz başarıları ön plana çıkarılmaktadır.

Aile üyeleri arasında karşılıklı sevgi, saygı ve anlayışın hakim olduğu bir ortamda anne, baba ve çocuklar arasında da sağlıklı, rahat bir iletişim kurulabilmektedir (Bayraktar, 1998).

Sağlıksız anne-baba tutumlarında ise çocuk, kişisel gelişimi açısından büyük önem taşıyan anne-baba sevgisini üzerinde yeteri kadar hissedememektedir (Ryder, 1995). Aile içerisinde kendisini huzursuz hisseden çocuk, sağlıksız anne-baba tutumları karşısında bu huzursuzluğu içselleştirerek geleceğe karşı umut içerikli düşüncelerini de olumsuz düşüncelere dönüştürmektedir. Sağlıksız anne-baba tutumları çocuğun kendisini kimse tarafından sevilmeyen, başarısız, güçsüz, toplumdan soyutlanan ya da saldırgan ve mutsuz bir çocuk olarak algılamasına neden olurken, sağlıklı anne-baba tutumları ise çocuğun toplumda kabul gören öz güveni yüksek bir birey olarak yetişmesine olanak tanımaktadır (Sevim, 1995).

Aile içi ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda, her anne-babanın çocuklarına karşı tutumu değişik olabilmektedir (Candemir, 2000). Bu tutum farklılıkları ailelerin çocuklarına duygusal yaklaşım farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Örnek verilerek açıklanacak olursa, bazı anne-babalar çocuklarına sevgilerini aşırı biçimde belli ederken, bazıları çocuklarına baskı yapmakta, bazı anne-babalar çocuklarını istenmeyen çocuk olarak görmekte, bazıları ise çocuklarına daha çok hoşgörü gösterebilmektedirler (Kaplan, 2003). Bunun gibi daha birçok farklı şekillerde görülebilen anne-baba tutumları, çocuğun hem kişisel hem de sosyal yönden farklı biçimde gelişmesine neden olmaktadır (Yavuzer, 2005). Anne-babanın tutumu, çocuğa model oluşturacağından bu tutum çocuğun sosyal gelişimini, kişilik gelişimini ve psikolojik gelişimini etkilemektedir (Aydın, 2004).

Maccoby ve Martin (1983) yaptıkları çalışmalarda, ilköğretim dönemindeki çocukların algıladıkları anne-baba ilgisi ve desteği ile çocuğun benlik saygısı arasında olumlu yönde ilişki olduğu sonucuna varılmış bulunmaktadır. Yapılan bir başka çalışmada ise anne-babası tarafından baskı yapılan otoriter ailelerin çocuklarının, demokratik ailelerin çocuklarına göre benlik saygılarının daha düşük, depresyon ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Aydın, 1985). Yapılan araştırmalarda da görüldüğü gibi anne-baba tutumlarıyla çocukların davranışları ve psiko-sosyal gelişimi arasında geliştirilen ilişki büyük önem taşımaktadır. Literatür kapsamında yapılan kaynak taramalarında, anne-baba-çocuk ilişkisi ile çocuğun psiko-sosyal gelişimi ve kaygı düzeyi arasında anlamlı ilişkinin olduğunu gösteren daha birçok araştırma bulgusu bulunmaktadır (Özgüven, 2001; Özmen, 2004; Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ve Dornbusch, 1994). Anne-baba-çocuk ilişkisi üzerine yapılan birçok bilimsel çalışma sonuçları incelendiğinde, anne ve babanın doğru tutumlar sergileyerek sağlıklı bir aile ortamı içinde büyüttükleri sağlıklı doğmuş bir çocuğun sağlıklı bir psiko-sosyal gelişim gösterdiğine ilişkin bulgular desteklenmiş olmaktadır (Özalp, 2006).

1.2.3.2. Anne-Babaların Tutum ve Davranışlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Aile üyeleri ile çocuk arasında geliştirilen ilişki, çocuğun diğer bireylere ve kendi yaşamına karşı aldığı tavırların, benimsediği tutum ve davranışların temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle çocuğun davranışlarının doğru yönde şekillenmesinin sağlıklı anne-baba tutumlarına bağlı olarak geliştiği görülmektedir (Yavuzer, 2005).

Çocuklarının sağlıklı aile ortamında büyümesini sağlayan aileler, çocuğun duygusal gelişim evresinde kendisine güven duygusu kazanmasına yardımcı olmaktadır (Corman, 1996). Ailenin bu konuda çocuğuna yardımcı olabilmesi için, çocuklarına sosyal yaşama uyum becerilerini kazandırarak toplumda kabul görmesini sağlayacak ortamı hazırlamış olmaları gerekmektedir. Bu nedenle sağlıklı anne-baba tutumu çocuğun bilişsel, sosyal, duygusal ve bedensel alandaki sağlıklı gelişimini de doğrudan etkilemektedir (Usta, 2004). Bu bilgilerden yola çıkılarak çocuğun psiko-sosyal gelişimine bakıldığında, anne-babanın tutum ve davranışları ile çocuğun psikolojik gelişimi arasında önemli bir bağın olduğu da açıkça görülmektedir (Özcan, 1996). Aile üyelerinin sergilediği tutumlar, çocuğun özgüveninin oluşumunda önemli bir rolü üstlenmektedir (Demiriz, 1997). Bu nedenle çocukta özgüven gelişimini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun anne-baba tutumları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Lindenfield, 1997; Önder ve Gülay, 2007; Özen, 2009). Yapılmış bulunan çalışmalarda, özellikle çocukla daha uzun süre birlikte olan annenin tutumunun yaşamın ilk yıllarından başlayarak, çocuğun benlik yapısının gelişmesinde önemli bir rol oynadığının belirtildiği gözlenmektedir (Maccoby ve Martin, 1983).

1.2.4. Anne-Baba Tutumlarının Öğrenilmiş Çaresizlik, Umutsuzluk, Yaşanan Olumsuz Olaylar ve Depresyon ile İlişkisi

Çocuğun ilk yaşam deneyimlerini kazandığı aile ortamında, bilişsel ve duygusal süreçlerinin olumlu ya da olumsuz yönde şekillendiğine ilişkin bulgular birçok araştırma ile desteklenmiş bulunmaktadır (Gelir, 2009; Hortaçsu, 2003; Karadayı, 1992; Kuzgun, 1973).

İlgili yazın doğrultusunda, bu bölümde anne-baba tutumlarının öğrenilmiş çaresizlik, umutsuzluk, yaşanan olumsuz olaylar ve depresyon ile ilişkisi açıklanacaktır.

1.2.4.1. Anne-Baba Tutumlarının Öğrenilmiş Çaresizlik ile İlişkisi

Bireyin davranışlarının şekillenmesine ilişkin temellerin ailede atılması nedeniyle öğrenilmiş çaresizlik kavramı, aile kavramı ile iç içe geçmiş bir terim olarak da açıklanabilmektedir (Sevim, 1995). Aile ortamı içerisinde birey, davranışları ile sonuçları arasında bir bağ kurduğunu öğrenmektedir. Bunun sonucu olarak, aile içerisinde sürekli horlanan çocuk ile ailesinden destek gören bir çocuğun yaşayacağı deneyimlerin, başarı duygusunun, özgüven gelişiminin ve olaylarla ilgili neden-sonuç ilişkisi kurmaya ilişkin düşüncelerin birbirinden farklı olduğu görülmektedir (Cüceloğlu, 1998). Bu nedenle de davranışların en çok şekillendiği dönem olarak tanımlanan çocukluk döneminde anne-baba tutumları, çocuğun psiko-sosyal gelişimi üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Hayaloğlu, 2001). Sağlıklı anne-baba tutumunu yansıtan ailelerde çocuğun kazanmış olduğu temel güven duygusu, başarı odaklı davranışların ortaya çıkabilmesi ile yakından ilişkili bulunmaktadır.

Bu durumda, temel güven duygusunu kazanamamış bir çocuğun öğrenilmiş çaresizlik yaşaması ise kaçınılmaz olmaktadır (Cüceloğlu, 1992). Seligman ve arkadaşlarının (1984) 9-13 yaş arası çocuklarla yaptığı çalışma ile Maccoby ve Martin'in (1983) okul öncesi dönemdeki çocuklarla yaptığı araştırmada demokratik ve güven verici ailelerde yetişen çocukların otoriter ya da izin verici ailelerde yetişen çocuklara göre, sosyal becerilerde ve akademik başarılarında daha iyi oldukları sonucuna ulaşılmış bulunmaktadır. Konu ile ilgili diğer araştırmalarda ise, anne-

babası otoriter olan bireylerin, demokratik anne-babası olanlara oranla daha fazla çaresizlik gösterdiğine ilişkin bulgulara rastlanıldığı görülmektedir (Aydın,1985; Hayaloğlu, 2001; Yılmaz, 1999).

1.2.4.2. Anne-Baba Tutumlarının Umutsuzluk ile İlişkisi

Anne-babaların çocuklarını yetiştirirken çocuklarına olumsuz yönde yansıttıkları tutumlar sağlıklı anne-baba tutumu olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, çocuğun anne-babasının kendisine karşı gösterdiği duygu ve davranışlarına farklı anlamlar yüklemesi nedeniyle algılanan anne-babanın tutumunun çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişmesine neden olmaktadır (Candemir, 2000). Bunun nedeni ise, anne-babaların çocukları hakkında düşündükleri ile çocukların anne-babalarının kendilerine karşı gösterdikleri davranışlardan aldığı mesajların tamamen farklı olmasından kaynaklanmaktadır (Özgüven, 2001). Duygu ve düşüncelerdeki bu farklılık, anne-babaların koruyucu olabilmek için çocuklarına karşı gösterdikleri katı otoritenin, çocuk tarafından kendisini yetersiz ve başarısız hissetmesine neden olabilecek şekilde algılanması olarak açıklanmaktadır (Cardinali ve D'allura, 2001).

Algılardaki farklılıklar başka örnekler üzerinden incelendiğinde, arkadaşlarıyla dışarıda vakit geçirmemesi için çocuğa baskı kuran anne-baba, bu davranışını çocuğuna dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı koruyucu yaklaşabilmek için yaptığını düşünürken, sosyal ilişkilerinde sağlam bağlar kuramayan çocuğun öz güveni düşük bir birey olarak yetişmesine neden olmaktadır. Özgüveni düşük olan çocuk sosyal ilişkilerinde başarısız ve başkaları tarafından seilmeyen bir kişi olduğunu düşünerek sosyal çevresinden kendisini mutlu edebilecek tutum ve

davranışlar beklememektedir (Altuğ, 2004). Bu durumda, anne ve babasının kendisine karşı düşüncelerini değiştiremeyeceğini anlayan çocuk, bu konu ile ilgili çaresiz olduğunu kabullenerek kendisine yönelik başarısızlık ve umutsuzluk duygularını daha yoğun yaşamaya başlamaktadır (Kaplan, 2003). Umutsuzluk ve çaresizlik duygularını yoğun şekilde yaşayan çocuk, bir süre sonra kendisini toplumdan soyutlamaya yönelerek, sosyal aktivitelerden uzaklaşmayı tercih etmekte ve bunun sonucunda ise içe kapanık bir birey olarak yetişmektedir (Yavuzer, 2005). Çocuğun algılanan anne-baba tutumu ile geleceğe dair düşünceleri arasındaki ilişki başka bir örnek üzerinden ele alınırsa, çocuğunun üniversite okumasına karşı olan anne-babanın tutumu çocuğun kendi geleceği için kurduğu hayallerin yıkılmasına neden olmaktadır. Çocuğun yaşamını önemli derecede etkileyen anne-babanın bu kararı çocuğun gelecekteki yaşamı ile ilgili beklentilerin sonlanmasına ve geleceğe karşı umudunun azalmasına yol açmaktadır (Tiger, 1979). Dolayısıyla, çocuğun kendi yaşamı ile ilgili beklentilerine karşı olumsuz düşünmesi sonucunda, çocuk yaşam olaylarına, çevresindeki insanlara, anne ve babasına karşı iyimserliğini kaybederek kötümser bir bakış açısıyla herkesi ve her şeyi olumsuz yönde değerlendirmektedir (Üngören ve Ehtiyar, 2009).

1.2.4.3. Çocukluk Döneminde Yaşanan Olumsuz Olaylar ve Depresif Belirtiler Arasındaki İlişki

Çocuğun yaşamında gerçekleşen ani değişimler, beklenmedik durumlar, yapmak istenilenlerin gerçekleşmemiş olması, olumsuz anne-baba tutumları, sosyal ilişkilerin bozulması, başarısızlığa uğrama, engellerle karşılaşma gibi birçok özel durum sonucunda çocuklar olumsuz duygular hissetmektedirler (Miller, 2002). Bu olumsuz duygular, öfke, değersizlik hissi, özgüvenin kaybedilmesi, umutsuzluk ve çaresizlik gibi moral bozukluğuna dayanan hislerden sadece birkaçı olmaktadır. Bu duygularla başa çıkılmadığı durumlarda ise, ağlama krizleri, günlük işlerden ve toplumdan uzaklaşma, sürekli uyuma ya da hiç uyuyamama durumları, iştahsızlık veya sürekli yemek yeme isteği gibi günlük yaşantıyı olumsuz yönde etkileyen davranışlar ortaya çıkmaktadır (Özalp, 2006). Özellikle çocukların yaşamlarına bakıldığında, çocukların yaşadıkları olumsuz olaylar aynı zamanda onların ilk yaşam deneyimlerini de oluşturduğu için bu durumla ve bu duygularla nasıl başa çıkması gerektiği konusunda yüksek düzeyde kaygı yaşadıkları görülmektedir (Özcan, 1996). Yaşadığı olumsuz olaylar karşısında çevresinden ve ailesinden gerekli desteği göremeyen çocuğun yaşadığı kaygı süresi ve düzeyi daha da artmakta olup kendisine ya da çevresine yüklediği değerler çarpıtılarak olumsuz şekilde algılanmaktadır (Şenol, Şener ve Karacan, 1996). Bu nedenle yapılan pek çok araştırma yaşam olaylarıyla depresyon arasında doğrudan bir ilişkinin olduğu sonucunu ortaya koymaktadır (Kashani ve Sherman, 1988; Miller, 2002; Usta, 2004; Yılmaz, 2001).

1.2.4.4. Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Çocukluk Döneminde Yaşanan Olumsuz Olaylarla İlişkisi

Çocukluk dönemi olarak adlandırılan 0-12 yaş aralığı, çocuğun kişilik gelişiminin hızlandığı, sosyal çevresiyle olan ilişkilerinin güçlendiği, toplumsal kimlik kazandığı ve öğrenmeye en açık olduğu dönem olarak tanımlanmaktadır (Erikson, 1984). Bu dönem içerisinde, çocuk ilkokula başlamasıyla birlikte iyi ve kötüyü birbirinden doğru şekilde ayırt etmeyi öğrenmeye başladığı ve duygularının farkındalığını kazanarak davranışlarını yaşadığı çevre ile olaylara göre şekillendirdiği bir süreçten geçmektedir (Yavuzer, 2000). Çocuğun yaşamında olumsuz olarak nitelendirilen üzücü olayların psikolojik etkilerini çocuk, bu yaş döneminde daha yoğun bir şekilde hissedebilmektedir (Erikson, 1984). Bu nedenle çocuğun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı olabilmesi için yaşanmış olumsuz olayların sıklığının, anne-baba ile çocuk arasında kurulan ilişkinin ve bu olayların çocuk üzerindeki etkilerinin büyük önem taşıdığı görülmektedir (Semerci, 2009).

Çocuklar doğdukları andan itibaren ilk deneyimlerini aile ortamında yaşamaktadırlar. Aile ortamında yaşanan ilk deneyimlerin çocuklar üzerindeki etkisi ise sağlıklı ve sağlıksız anne-baba tutumlarına göre değişebilmektedir (Yavuzer, 2005). Anne-baba tutumları ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, otoriter anne-baba tutumu görülen bir ailede büyüyen çocuğun kendini ifade etme yoksunluğu yaşadığı ve bunun sonucu olarak da özgüvenini yitirdiği görülmektedir (Adana, 2000; Baumrind, 1991; Kaplan, 2003; Lindenfield,1997). Otoriter anne-babalar çocuğun ürettiği fikirleri desteklememe ve sürekli çocuğu eleştirme gibi davranışlarda bulunmaktadırlar. Bu davranışların sonucunda ise çocuk bir problemle karşılaştığında başa çıkmaya çalışmak yerine öğrenilmiş çaresizlik yaşamaya

yönlendirilmiş olmaktadır (Erdoğdu, 2006). Duygusal olarak aşırı hassas, küskün bir yapıya sahip olan bu çocuklar bir problem karşısında “ben yapamam” düşüncesini kabullenerek çaresizlik ve gelecekte umutsuz olma durumunu benimsemektedirler. Bu nedenle bu duyguları yoğun yaşayan çocukların yaşam olaylarını olumsuz olarak algılama düzeyleri de yükselmektedir (Aslan, 1992). Koruyucu anne-babaların çocuklarına gösterdiği aşırı kontrol, özen ve ilgi ise çocuğun kendi özgüven gelişimini engellerken çocuğu başkalarına karşı aşırı bağımlı, duygusal kırıklıkları olan, utangaç ya da şımarık ve sorumsuz bir birey olarak yetişmesine olanak tanımaktadır (Yavuzer, 2005). Dolayısıyla aşırı koruyucu anne-baba tutumu etkisi altında büyüyen çocuk sosyal ilişkilerinde dengeli ve tutarlı davranışlarda bulunamadığı için kendisini başarısız olarak hissederek kendi içine kapanma eğiliminde bulunabilmektedir. Bu çocuklar aynı zamanda, arkadaşlık ilişkilerinde ve okul yaşamında başarısızlığa uğradıklarında kendilerini toplumdan soyutlama yerine başka bireylere karşı saldırgan davranışlar da gösterebilmektedirler (Candemir, 2000). Bununla birlikte tutarsız, ilgisiz ya da müsamahakar anne-baba tutumlarını benimsemiş olan ailelerin çocuk yetiştirme sillerinde tam olarak doğru ve yanlışın kesin bir çizgisi olmadığından ötürü, çocuğun kendi yaşamıyla ilgili almış olduğu kararlarda hayal kırıklığı yaşaması ve kendisini başarısız olarak değerlendirdiği görülmektedir (Cardinali ve D'allura, 2001). İlgili yazına ilişkin tüm bu bilgiler ise, sağlıksız anne-baba tutumlarının çocuğun yaşadığı olumsuz olaylarla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

1.2.4.5. Çevresel Etkenlerin Çocukluk Döneminde Yaşanan Olumsuz Olaylarla İlişkisi

Çocuğun kendi çevresinde yaşadığı olumsuz olaylar sadece algılanan anne-baba tutumuna göre değişkenlik gösteren ilişkilerin sağlıklı ya da sağlıksız olmasıyla sınırlı değildir. Anne ve babanın tutumu ne olursa olsun çocuğun aileden aldığı sevgi kadar sevgisini paylaştığı yakınları da çocuğun hayatında büyük yer kaplamaktadır (Yılmaz, 1999). Bu nedenle karşılıklı sevgi-saygı iletişimde bulunduğu yakınlarından herhangi birisiyle ayrı kalması durumunda çocuk, duygusal açıdan oldukça olumsuz etkilenmektedir. Örneğin, anne-babanın boşanması, aile bireylerinden birinin iş, evlilik ya da eğitim nedeniyle evden ayrılmış olması, çocuğun ölüm nedeniyle sevdiği birini kaybetmesi çocuğu duygusal açıdan olumsuz olarak etkileyecek olaylardan birkaçıdır (Semerci, 2009).

Çocuklar ölüm kavramını 6-12 yaşları arasında daha iyi anlamlandırabilmektedirler. Bu yaş aralığında soyut kavramların ne anlama geldiğini öğrenebilecek olgunlukta olan çocuk, kendisi ile başkalarını ayırt edebilmekte ve diğer insanların deneyimlerini anlayabilmektedir (Onur, 1995). Bu nedenle bu yaş aralığında olan çocuklar ölüm kavramının geri dönüşü olmayan bir süreç olduğunu bilmektedirler (Ekşi, 1999). Bu evrede, çocuğun sevdiği bir yakınının ölmesi durumunda, çocukta içe kapanma, öfke, saldırganlık, başka sevdiklerinin ve kendisinin de ölebileceği ile ilgili endişeler görülebilmektedir (Erden, 1999). Çocuğun sevdiği yakınlarını sadece anne, baba ve yakın akrabaları olarak sınırlandırmak doğru değildir. Çocuk tanımadığı bir yabancıнын ölümüne tanık olduğunda, komşunun, arkadaşının, akrabasının ya da evinde beslediği bir hayvanın ölümüyle karşılaştığında da duygusal olarak olumsuz yönde etkilenebilmektedir (Kubler, 1993).

Çocuk, özellikle kendisinin beslediği bir hayvanla sosyal paylaşım ve sevgiye dayalı çok daha sıkı bir bağ kurmaktadır. Çocuğun yaşı göz önünde bulundurulduğunda, çocuk evde beslediği hayvanla konuşarak, oynayarak, kızarak, bazen canını yakarak, hatta mamasını paylaşarak hayvana sahiplik, bakıcılık ve arkadaşlık yapmaktadır (Koçkar ve Şenol, 2000). Çocuğun sahibi olduğu hayvan ile arasında geliştirdiği ilişki çocuğun psiko-sosyal gelişimini de olumlu yönde etkilemektedir (Cevizci, Ergingöz ve Baltaş, 2009). 9-12 yaş aralığını kapsayan bu evrede çocuk için en önemli olan, sosyal ilişkilerin kuvvetlenmesi ve sevip-sevilme ihtiyacının karşılanmasıdır (Bakırcıoğlu, 2002). Çocuklar sevgi, başarı ve kabul görmek isteyerek her ne kadar yaşamlarını renkli olarak yaşamaya çalışsalar da her zaman olumlu ve güzel olaylarla karşılaşamayabilmektedirler (Yörükoğlu, 1992). Örneğin, çocukların karşılıklı geliştirdikleri arkadaş ve öğretmen ilişkileri bazen olumsuz yaşam deneyimlerine sahip olmalarına neden olmaktadır (Semerci, 2009). Arkadaşları ile olumsuz ilişkiler yaşayan çocuk, bu durumu sevginin yitirilmesi olarak algılamakta ve reddedilme duygularını yoğun şekilde yaşayarak bütün ilişki yollarının kapandığını düşünebilmektedir (Yavuzer, 2000). Bu olumsuz duygu ve düşünceler ise çocuğun içine kapanma, aşırı ağlama, alınganlık, okul başarısızlığı gibi depresif belirtiler göstermesine neden olmaktadır (Maclean, 1990). Bu durumda arkadaş çevresinde olumsuz ilişkiler yaşayan çocuk aynı şekilde okulda öğretmeni ile de benzer güçlükler yaşayabilmektedir (Aysev, 1992). Çocuğun arkadaş ve öğretmen ilişkilerinde olumsuzluklar yaşamasında büyük rol oynayan etkenlerden bir diğeri ise okul ve yer değişikliğidir. Farklı bir şehre taşınarak okul değiştiren çocukların yeniden arkadaş-öğretmen ilişkilerini güçlendirebilmesi için çocuğun bulunduğu ortama psikolojik uyum sağlaması gerekmektedir (Selçuk, 1994). 9-12 yaşları arasında çocuğun sosyal hayatında okul, arkadaş ve öğretmen ilişkileri ön planda

olduğu için çeşitli nedenler yüzünden çocuğın okul ve çevre değiştirmesi, çocuğın sevdikleri ile arasında kurduğu bağları kaybetme kaygısını daha yoğun yaşamasına neden olmaktadır (Yavuzer, 1993).

9-12 yaş aralığı aynı zamanda çocuğın gelişimsel olarak ‘‘çalışma ve başarılı olmaya karşılık aşağılık duygusu’’ karmaşası ile açıklanmaktadır (Erikson, 1984). Bu dönemde çocuk okulda göstermesi gerektiği başarıyı sağlayamadıkça aşağılık duygusu baskın gelmektedir (Cüceloğlu, 1991). Dolayısıyla kendisini yetersiz hisseden ve aşağılık duygusu geliştiren çocuk, çevresiyle de sağlıklı ilişkiler geliştirememekte ve uyum güçlüğu çekmektedir (Selçuk, 1994). Aşağılık duygusunun baskınlığı çocuğın çalışma isteğini ketleyerek okul derslerindeki başarısının düşmesine neden olmaktadır. Böylece çocuk için okul yaşamı ve geliştirdiği sosyal ilişkiler olumsuz bir yaşam deneyimi durumuna dönüşmüş olmaktadır (Yavuzer, 1993).

1.3. Araştırmanın Amacı

Çocukların toplumsallaşmasında ve sağlıklı kişilik geliştirmesinde en büyük rolü aileler üstlenmektedir (Yıldız, 2004). Günümüz toplumunda ailelerin çocuk yetiştirme becerilerine bakıldığında ise, anne-baba tutumlarının çeşitliliği dikkat çekmektedir. Bu tutumların yansıması olan anne-baba davranışlarının çocukların psiko-sosyal gelişimi üzerinde önemli etkisi olduğu yapılan araştırmaların sonuçlarıyla da desteklenmiş bulunmaktadır (Bayraktar, 1998; Cardinali ve D'allura, 2001; Ekşi, 1990; Yılmaz, 1999). İlgili yazına ilişkin araştırma sonuçlarına değinilirse, anne-babaları tarafından çocukların başarılarının desteklenmediği ve düşüncelerinin önemsenmediğinin algılanması sonucu, çocuğun başarı duygusunu eksik yaşadığı görülmektedir (Candemir, 2000). Bu durumda kendisine karşı özsaygısı azalan çocuğun, başarısızlığa ilişkin düşünceleri benimsediği ve bunun sonucunda da depresif yakınmaların ortaya çıktığı gözlenmektedir (Yavuzer, 2005). Depresyona yatkın çocuklarla yapılan çalışmalarda ise, umutsuzluk ve öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri ile algıladıkları olumsuz anne-baba tutumlarının psiko-sosyal gelişimlerine olumsuz yönde etkileri olduğu görülmektedir (Karadayı, 1992; Polat, 1986; Ryder, 1995; Sevim, 1995). Olumsuz anne-baba tutumları çocuğun olumsuz deneyimler yaşamasına neden olurken, çocuk bu olumsuz deneyimleri bilişsel süreçleri doğrultusunda anlamaya çalışmaktadır (Karaca ve Aşkın, 1996). Bunun sonucunda bilişsel süreçleri içerisinde yer alan çarpıtılmış duygu ve düşünceler, umutsuzluk ve öğrenilmiş çaresizlik düzeyinin yükselmesine neden olarak çocukların psiko-sosyal gelişimini de olumsuz yönde etkilediği sonuçlarına varılmaktadır (Alper, Bayraktar ve Karaçam, 2001).

Bu araştırma, ilgili yazına ilişkin ulaşılmış olan tüm bilimsel bilgileri göz önünde bulundurarak 9-12 yaş arası çocuklardaki depresyon belirtilerinin yordanmasında, yaşanmış olumsuz olaylar, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolünün incelenmesini amaçlamaktadır.

Araştırmanın temel hipotezi; 9-12 yaş arası çocukların depresyon belirtilerinin yordanmasında algılanan anne-baba tutumu, yaşanmış olumsuz olaylar, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolünün varyansa olumlu katkıda bulunacağı yönündedir.

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde yanıt bulması amaçlanan diğer sorular ise aşağıda belirtilmiş bulunmaktadır:

- Araştırmanın temel değişkenleri (depresyon, algılanan anne-baba tutumu, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk) arasında nasıl bir ilişki söz konusudur?
- 9-12 yaş arası çocukların sosyo-demografik özellikleri (yaş, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey) ile temel değişkenler (depresyon, algılanan anne-baba tutumu, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Araştırmanın temel değişkenleri (depresyon, algılanan anne-baba tutumu, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, öğrenilmiş çaresizlik) cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
- Çocuklarda öğrenilmiş çaresizliğin yordanmasında rol oynayan değişkenler nelerdir?
- Çocuklarda umutsuzluğun yordanmasında rol oynayan değişkenler nelerdir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Çocuklar için, 9-12 yaşları arasını kapsayan süreçte oyun öncelikli özelliğini kaybetmekte ve yerine olumlu sosyal ilişkiler kurabilme ile çalışıp başarılı olma duyguları önem kazanmaktadır (Yavuzer, 2000). Bu dönemde önem kazanan bu olumlu duyguların çocuk tarafından öncelikle aile içerisinde pekiştirilmesinin önemi büyüktür (Yılmaz, 1999). Sağlıklı anne-baba tutumları sergileyen ailelerde çocuklar isteklerini ve düşüncelerini rahatça ifade edebilme fırsatı bulurken, çocuğun algıladığı anne-baba tutumları olumsuz olduğunda ise çocuk psiko-sosyal gelişimi açısından önemli olan kendini ifade edememe ve sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirememesi sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır (Yavuzer, 2000). Çocuk bu olumsuz durumu sürekli olarak yaşadığı takdirde ise, kendisini başarısız bir birey olarak kabullenmektedir (Beck, 1979). Bu başarısızlık olumsuz anne-baba tutumları ile pekiştirildiğinde çocuğun aynı başarısızlığı arkadaş ilişkileri, eğitim hayatı ve sosyal ilişkileri üzerinde de yaşadığı görülmektedir (Sprinthall ve Sprinthall, 1990). Bu durum sonucunda, çocuk başarısız olmamak için hiçbir şey yapmamayı tercih etmekte, çalışmaktan kaçınmakta, yeteneklerini kullanmamakta ve ilgi alanlarını oldukça kısıtlı tutmaya yönelmektedir (Kashani ve Sherman, 1988).

Böylece sorunlarla başa çıkabilmeyi öğrenemeyen çocuk öğrenilmiş çaresizlik yaşamaya başlamaktadır (Ersever, 1993). Öğrenilmiş çaresizlik hisseden çocuk ise, bu süreç içerisinde bunalımlar, tedirginlikler, çeşitli faaliyetlere karşı zevk ve ilgide azalma gibi olumsuz duygudurumları yaşayarak depresif yakınmaların arttığı görülmektedir. Çocuk, içinde bulunduğu sıkıntılı sürecin üstesinden gelemediği takdirde ise içine kapanarak “Ben yapamam, ben başaramam” gibi düşünceleri benimsemektedir. Ayrıca geleceğe ilişkin de kendisini başarısız olarak düşünen

çocukta bugünden ve gelecekte umudunu kesme, iyi şeylerin olabileceği inancının azaldığı görülmektedir (Dilbaz ve Seber, 1992). Bu olumsuz düşünce ve inançlar, çocuğun depresyon yaşamasına neden olmaktadır (Miller, 2002).

Elde edilen tüm bu bilgiler ışığında planlanmış olan bu araştırma, çocuklukta görülen olumsuz yaşantılar sıklığının, algılanan anne-baba tutumunun, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun depresyon belirtilerinin yordanmasındaki rolünü sistematik bir çerçeve içinde incelemektedir. Bu sistematik çerçeve içerisinde yapılan araştırmada, yordayıcı değişkenlerin depresyon belirtileri üzerindeki rolleri beş aşamalı bir model doğrultusunda açıklanmaya çalışılmıştır. Bu modele ilişkin çocuğun bazı sosyo-demografik özelliklerinin, yaşanmış olumsuz olaylar sıklığının, olumsuz anne-baba tutumlarının, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk düzeyinin yükselmesinin depresif yakınmaları arttırdığına ilişkin sunulan bu modelin ilgili yazına yönelik yapılacak diğer çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte depresif yakınmaları olan çocukların cinsiyetleri ile araştırmanın temel değişkenleri arasında bir farklılık olup olmadığı incelenerek elde edilen bulgular doğrultusunda çocukların cinsel kimlikleri ile depresif belirtiler ve yordayıcı değişkenler arasındaki ilişki detaylı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulguların ise, çocuk gelişimi ve psikolojisine ilişkin literatüre önemli bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırma sonuçları anne-babaları, çocuk ruh sağlığı ve çocuk gelişiminde hizmet veren çalışanları, klinik psikologları ve eğitimcileri bilgilendirmek amacıyla da taşımaktadır.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. Örneklem

Araştırmanın örneklemini, İstanbul Anadolu Yakasında bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okullarında eğitim gören 9-12 yaş arası 299 kız, 300 erkek olmak üzere toplam 599 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklemde yer alan çocukların yaş ortalaması 10.50'dir. Çocuklar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından belirlenmiş olan düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye hitap eden beş farklı okul olmak üzere araştırmada belirlenmiş olan yaş aralığı dikkate alınarak 3., 4., 5. ve 6. sınıflardan amaca yönelik örneklem yoluyla seçilmişlerdir. Anne-babası tarafından araştırmaya katılabileceğine ilişkin onay verilmemiş olan ya da bilişsel yetileri ölçekleri doldurmaya uygun düzeyde olmayan çocuklar örneklem dışında tutulmuştur.

Araştırmanın örneklemini içerisinde yer alan çocukların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Çizelge 2.1'de sunulmaktadır.

Çizelge 2.1. Örneklemde Yer Alan Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri

		N	%
Cinsiyet	Kız	299	49.9
	Erkek	300	50.1
Yaş	9 yaş	150	25.0
	10 yaş	149	24.9
	11 yaş	150	25.0
	12 yaş	150	25.0
Anne eğitim düzeyi	Okuryazar değil	10	1.7
	Sadece okuryazar	37	6.2
	İlkokul mezunu	196	32.7
	Ortaokul mezunu	109	18.2
	Lise mezunu	156	26.0
	Üniversite ve üzeri mezunu	91	15.2
Baba eğitim düzeyi	Okuryazar değil	1	0.2
	Sadece okuryazar	11	1.8
	İlkokul mezunu	105	17.5
	Ortaokul mezunu	114	19.0
	Lise mezunu	220	36.7
	Üniversite ve üzeri mezunu	148	24.7
Anne-baba birliktelik durumu	Birlikte	553	92.3
	Boşanmış	34	5.7
	Başkasıyla evli	12	2.0
Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi	Düşük	80	13.4
	Orta	443	74.0
	Yüksek	76	12.7

Örnekleme yer alan çocukların annelerinin eğitim düzeyi dağılımlarına bakıldığında %1,7'sinin (n=10) annesinin okur-yazar olmadığı, %6,2'sinin (n=37) sadece okur-yazar, %32,7'sinin (n=196) ilkokul mezunu, %18,2'sinin (n=109) ortaokul, %26'sının (n=156) lise, %15,2'sinin (n=91) üniversite ve üzeri mezunu olduğu görülmektedir. Örnekleme oluşturan çocukların babalarının eğitim düzeyi dağılımlarına bakıldığında ise, %0,2'sinin (n=1) okur-yazar olmadığı, %1,8'inin (n=11) sadece okur-yazar, %17,5'inin (n=105) ilkokul, %19'unun (n=114) ortaokul, %36,7'sinin (n=220) lise, %24,7'sinin (n=148) üniversite ve üzeri mezunu olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan çocukların, %92'sinin (n=553) anne ve babasının aynı evde birlikte yaşadığı, %5,7'si (n=34) anne ve babasının boşandığı, %2'si (n=12) anne ya da babanın başkalarıyla evlenmiş olduğu görülmektedir.

Örnekleme içerisinde yer alan çocukların, %13,4'ü (n=80) düşük, %74'ü (n=443) orta, %12,7'si (n=76) ise yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerden geldiklerini bildirmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Bu form, araştırmaya ilişkin ilgili yazın dahilinde araştırmanın amacı göz önünde bulundurularak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Anne-baba ve çocuğun sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgi elde etmeye yönelik sorular içeren form toplam 11 maddeden oluşmaktadır (Ek 1).

2.2.2. Anne-Baba Tutum Ölçeği: Ölçeğin özgün formu, Maccoby ve Martin'in (1983) çocuklar tarafından algılanan anne-baba tutumları ile ilgili çalışmalarından esinlenilerek, Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbush tarafından 1991 yılında geliştirilmiştir. Ölçek *kabul/ilgi, kontrol/denetleme ve psikolojik özerklik* olmak üzere toplam 3 alt-ölçekten oluşmaktadır. Toplam 26 maddeyi içeren ölçekte kabul/ilgi ve kontrol/denetleme boyutlarının kesişmesinden 4 ayrı anne-baba tutumu ayırt edilmektedir. Kabul/ilgi boyutu, çocukların ebeveynlerini ne derece sevecen, ilgili ve katılımcı olarak algıladıklarını ifade etmektedir. Kontrol/denetleme boyutu çocukların ebeveynlerini ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıklarını, psikolojik özerklik boyutu ise anne-babanın çocuğun bireyselliğini ifade etme konusunda kendisini ne derece cesaretlendirdiği algısını içermektedir.

Türkçe uyarlaması Yılmaz (2000) tarafından yapılan ve dört dereceli ölçek üzerinde hazırlanmış olan kabul/ilgi ve psikolojik özerklik alt-ölçeklerinde 9'ar madde bulunmaktadır (Kabul/İlgi: 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17. maddeler; psikolojik özerklik: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18. maddeler) . Kontrol/denetleme alt-ölçeğindeki ilk iki

madde (19. ve 20. maddeler) 7 dereceli; ölçeğin diğer 6 maddesi (21, 22, 23, 24, 25, 26) ise 3 dereceli ölçek üzerinde hazırlanmıştır (Yılmaz, 2000).

Değerlendirme aşamasında ise, 2, 4, 6, 8, 10, 14, 16, 18 numaralı maddeler ters kodlama gerektirmektedir. Bu durumda 1, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15 ve 17 numaralı maddelerde “tamamen benziyor” yanıtı 4, “biraz benziyor” yanıtı 3, “benzemiyor” yanıtı 2 ve “hiç benzemiyor” yanıtı 1 olarak puanlanırken; 2, 4, 6, 8, 10, 14, 16, 18 numaralı maddelerde ise, “tamamen benziyor” yanıtına 1, “biraz benziyor” yanıtına 2, “benzemiyor yanıtı” 3 ve “hiç benzemiyor” yanıtına 4 puan verilmektedir. Kontrol/denetleme alt-ölçeğine ait ilk iki maddeye verilecek olan “hayır” yanıtı 7, “istediğim saate kadar” yanıtı 1 olacak şekilde soruların yanıtları 1 ile 7 arasında puanlanmaktadır. Ölçeğin 21. maddesinden itibaren ise çocukların vermiş oldukları “hiç çaba göstermez” yanıtı 1, “çok az çaba gösterir” yanıtı 2 ve “çok çaba gösterir” yanıtı 3 puan alır. Ölçme aracının ilköğretim dönemindeki öğrenciler için devamlılık (test tekrar test) ve iç tutarlılık (Cronbach alfa) katsayıları sırasıyla; kabul/ilgi alt ölçeği için .74 ve .60; kontrol/ denetleme alt ölçeği için .93 ve .75; psikolojik özerklik alt ölçeği için .79 ve .67’dir. Lise öğrencilerinde kabul/ilgi alt ölçeği için .82 ve .70, kontrol/denetleme alt ölçeği için .88 ve .69; psikolojik özerklik alt ölçeği için .76 ve .66’dır (Yılmaz, 2000). (Ek 2).

2.2.3. Çocuklar için Depresyon Ölçeği (ÇDÖ): Ölçeğin özgün formu Kovacs (1981) tarafından 6-17 yaş arası çocuk ve ergenlere depresyonu ölçmek üzere hazırlanmıştır.. ÇDÖ, kendini değerlendirme ölçeği olup, bireysel veya grup olarak uygulanabilmektedir. Ölçeğin uygulanmasında belirtilmiş bir zaman sınırlaması bulunmamaktadır(Öner, 2008). Ölçek toplam 27 maddeden oluşmaktadır ve her

maddede çocuğun son iki haftasını değerlendirerek, aralarında seçim yapacağı üç cümle bulunmaktadır. Her cümle seti, çocukluk depresyonunun belirtilerine ilişkin ifadeler içermektedir. Her madde belirtinin şiddetine göre 0, 1 ya da 2 olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin patoloji kesim noktası 19 puan olarak saptanmıştır.

Türkçe formu Öy (1990) tarafından uyarlanmış olan ölçeğin güvenirlik ve geçerliğini belirlemek üzere yapılan analizlere göre, iç tutarlılık katsayısı .86; dört hafta arayla yapılan test-tekrar test güvenirliği ise .72 olarak hesaplanmıştır. (Ek 3).

2.2.4. Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği (ÇYBÖ): Ölçeğin özgün formu Seligman ve arkadaşları (1984) tarafından geliştirilmiş olan ve kağıt-kalem testi olarak uygulanan ölçek, öğrenilmiş çaresizliğe özgü içsel, genel ve değişmez yükleme biçimlerini ölçmektedir. İlköğretim öğrencilerine bireysel olarak uygulanan ÇYBÖ, aynı zamanda grup olarak da uygulanabilmektedir. Toplam 48 maddeden oluşan ölçeğin “içsel-dışsal nedensel yükleme (16 madde)”, “değişmez-değişebilir nedensel yükleme (16 madde)” ve “özel-genel nedensel yükleme (16 madde)” olmak üzere 3 alt testi bulunmaktadır (Öner, 2008). Ölçeğin içsel-dışsal nedensel yükleme boyutu, bireyin karşılaştığı herhangi bir olayın nedenini kendisine mi yoksa dış etmenlere mi yüklediğini yansıtmaktadır. Değişmez-değişebilir nedensel yükleme boyutu, bireyin herhangi bir olayın nedenini zaman içinde değişebilir ya da değişmez etmenlere bağlayıp bağlamadığını belirlemektedir. Özel-genel nedensel yükleme boyutu ise, bireyin karşılaştığı herhangi bir olayın nedenini, sınırlı ve özel bir nedene ya da daha genel nedenlere yükleyip yüklediğini yansıtmaktadır (Aydın, 1985).

Katılımcılardan her maddedeki iki seçenektan kendileri için uygun olanı seçerek işaretlemeleri beklenmektedir. Ölçekteki her bir içsel, değişmez ve genel yükleme boyutunu yansıtan yanıtta 1 puan verilmektedir. Dışsal, değişebilir ve özel yükleme boyutunu yansıtan yanıtta ise 0 puan verilmektedir. Ölçekte alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 48'dir. Öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimine işaret eden puanların alt sınırı 24'dür. Ölçeğe verilen yanıtlardan elde edilen puanların toplanmasıyla öğrenilmiş çaresizlik toplam puanı elde edilmektedir. Ölçekten elde edilen toplam puanın yüksekliği, bireyin öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçiminin kullanımındaki artışı göstermektedir (Öner, 2008).

Ölçeğin geçerlilik çalışması, ölçüt olabilecek başka benzer bir ölçek olmadığı için kapsam geçerliliği yöntemiyle yapılmıştır. Bu amaçla, ölçek Aydın (1985) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve dil uygunluğunu değerlendirmeleri amacıyla İngilizce psikoloji eğitimi görmüş uzmanlar tarafından gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra ölçeğin ölçmeyi amaçladığı üç nedensel yükleme boyutunu ortalama % 96.1 oranında ölçtüğü belirtilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik çalışması ise test – tekrar test yöntemiyle yapılmıştır. Bu amaçla toplam 112 ilkokul öğrencisine dört hafta ara ile ölçek iki kez uygulanmıştır. Katılımcıların her iki uygulamadan aldıkları puanlar üzerinden hesaplanan ve pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği ile bulunan güvenilirlik katsayısı $r = .83$ olmuştur. (Aydın, 1985). (Ek 4).

2.2.5. Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ): Özgün formu Beck (1974) tarafından geliştirilmiş olan BUÖ, bir kağıt-kalem testi olup, kişiliği ve bireyin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini ölçmektedir. Okuma-yazma bilen çocuk, genç ve yetişkin herkese hem bireysel hem grup olarak uygulanabilmektedir. (Durak, 1994).

20 maddeden oluşan ölçek, geleceğe yönelik duygu, düşünce ve güdülerin ifadesini içermektedir. 1, 6, 9, 13, 15. maddeler geleceğe yönelik duyguları, 2, 3, 9, 11, 12, 16, 17, 20. maddeler güdü kaybını, 4, 7, 8, 18. maddeler ise gelecek beklentisini ölçmektedir (Seber, 1991). Bireyden kendisi için uygun olan ifadeler için “doğru”, uygun olmayanlar için “yanlış” şıkkının işaretlenmesi istenmektedir (Durak, 1994).

Maddelerin 11 tanesinde “evet”, 9 tanesinde ise “hayır” seçeneği 1 puan alır. 1, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15, ve 19. sorularda “hayır”; 2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 18, ve 20. sorularda ise “evet” yanıtı için birer puan verilir. Elde edilen aritmetik toplam “umutsuzluk” puanını oluşturmaktadır. Ölçeğin puanlanmasına bakıldığında 0-20 değerleri arasında değişebilen puanlar yüksek olduğunda umutsuzluğa, düşük olduğundan umuda işaret etmektedir (Seber, 1991).

Seber (1991) tarafından Türkçe’ye uyarlanmış olan ölçeğin geçerlik ve güvenirlik değerlerine bakıldığında Kuder Richardson güvenirliği .86 olarak belirlenmiştir. Madde-puan korelasyon sayıları .07 ile .76 arasında değişmektedir. Ölçüt-bağımlı geçerliliğine bakıldığında ise, Beck depresyon puanları ile umutsuzluk puanları arasında .65 düzeyinde ve anlamlı ilişki bulunmuştur (Ek 5).

2.2.6. Yaşam Olayları Ölçeği: Ölçek, Nakazawa'nın (1998) Yaşam Olayları Ölçeği (Life Events Scale) temel alınarak, çocuklarda görülen depresif belirtiler ile yaşanmış olumsuz olayların sıklığı arasındaki ilişkiyi anlamaya yardımcı olması için araştırmacı tarafından araştırmanın amacına yönelik olarak şekillendirilerek hazırlanmıştır. Oluşturulan bu ölçek, çocukların günlük yaşamlarında kaygı düzeylerini arttırdığı ve depresif belirtiler göstermelerine neden olduğu düşünülen olaylara ilişkin 22 madde içermektedir. Çocukların, her bir maddede yer alan olayı son bir yıl içinde yaşayıp yaşamadıklarına göre "evet" ya da "hayır" seçeneklerinden birini işaretlemeleri beklenmektedir.

İlk 14 soruda "evet" yanıtı 1, "hayır" yanıtı ise "0" olarak puanlanmaktadır. 15. sorudan itibaren ise "evet" yanıtını veren çocukların "Bu durum beni üzdü" ve "Bu durum beni mutlu etti" seçeneklerinden birini işaretlemeleri beklenmektedir. "Bu durum beni üzdü" yanıtı 1 puan, "Bu durum beni mutlu etti" yanıtı 0 puan almaktadır. (Ek 6).

2.3. İşlem

Bu araştırma, ilköğretim okullarının 3., 4., 5. ve 6. sınıflarında eğitim görmekte olan 9-12 yaş arası toplam 599 çocuk ile yapılmıştır. Araştırma örnekleminin oluşturulmasında Türkiye İstatistik Kurumu (TİK) tarafından belirtilen İstanbul il merkezi Anadolu yakasında yer alan yerleşim bölgelerinin sosyo-ekonomik düzeye göre gruplandırıldığı liste temin edilerek öncelikle alt, orta ve üst olmak üzere üç farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin oturduğu bölgelerdeki ilköğretim okulları saptanmıştır. Araştırmanın yürütülebilmesi ve yeterli katılımcı sayısına ulaşabilmek için her üç sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden bölgelerden 3., 4., 5. ve 6. sınıfa devam eden öğrenci sayısının yüksek olduğu okullar belirlenmiştir. Belirlenen okullarda veri toplayabilmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'ndan araştırma ile ilgili gerekli olan yazılı ve resmi izinler alınmış bulunmaktadır (Ek 9). İstanbul Anadolu yakasında bulunan ve farklı sosyo-ekonomik düzeyleri temsil eden Maltepe, Kartal, Sultanbeyli ve Kadıköy belediyelerine bağlı bölgelerdeki okulların müdürleri ile görüşülmüş ve araştırma ile ilgili bilgi verilmiştir. Bu okulların 3., 4., 5. ve 6. sınıflarında eğitim gören toplam 681 öğrenciye araştırma ile ilgili bilgi verilmiş ve onam formları dağıtılmıştır. Ayrıca çocuklar reşit yaşta olmadıklarından dolayı ailelerine bilgilendirilmiş onam formu gönderilerek ailelerden bu formu okuduktan sonra çocuklarının araştırmaya katılmalarını kabul etmeleri durumunda bu formu imzalayarak bir hafta içerisinde okul rehberlik servisindeki ilgili eğitimcilere ulaştırılması istenmiştir. Bu araştırma için kullanılan bilgilendirilmiş onam formlarının birer kopyası araştırmacıda, birer kopyası da ailede kalmıştır (Ek 7).

681 öğrenciden 32'sinin ailesi, çocukların ölçekler üzerinde vereceği cevaplardan dolayı herhangi bir aile sırrının açığa çıkması, çocuğuna yönelik herhangi bir patolojik tanının konulacağı kaygısı, anne-baba tarafından bu tür bir çalışmanın çocuğun psikolojisini olumsuz yönde etkileyebileceğinin düşünülmesi ve toplanan verilerin gizli tutulamayacağı endişesi gibi çeşitli nedenlerden ötürü çocuklarının araştırmaya katılmasını uygun görmemiştir. Ayrıca 29 öğrenci ölçekleri doldurmak istemediklerini belirtmiş olmaları, 21 öğrenci de ölçeklerin uygulandığı tarihte okulda bulunmamaları nedeniyle örneklem dışında bırakılmışlardır. Böylece geri kalan 599 öğrenci örneklem içine alınmıştır. Örnekleme oluşturan katılımcılara anket ve ölçekler araştırmacının gözetimi altında, kendi sınıflarında grup olarak uygulanmıştır. Çocukların anketleri doldurmaları sırasında dikkatli bir gözlem yapılmış; maddelerin boş bırakılması ya da birden fazla madde işaretleme gibi durumların olmamasına özen gösterilmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen verilere uygulanan istatistiksel analiz sonuçları aktarılmaktadır.

Öncelikle, araştırmanın temel değişkenlerinin birbirleriyle ve sosyo-demografik değişkenlerle (yaş, anne-baba eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey) olan ilişkilerini incelemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçlarına değinilmektedir. Ardından bu temel değişkenleri ölçen ölçme araçlarından elde edilen puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini anlamak üzere yürütülen t testi sonuçları aktarılmaktadır. Son olarak da, 9-12 yaş arası çocukların depresyon belirtilerini yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

3.1. Korelasyon Analizi Sonuçları

Bu bölümde, araştırmada kullanılan ve araştırmanın temel değişkenlerini yansıtan ölçeklerden elde edilen puanlar arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla yapılan korelasyon analizlerinin sonuçlarına yer verilmektedir.

3.1.1. Sosyo-Demografik Özellikler ile Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

Araştırmada kullanılmış olan ve temel değişkenleri yansıtan ölçme araçlarından elde edilen puanların çocuğun yaşı, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişkileri anlamak için yapılan korelasyon analizi sonuçları Çizelge 3.1’de sunulmaktadır. Ölçek puanları ile sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı olarak inceleyebilmek için araştırmada kullanılan ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanlar da analize alınmıştır.

Çizelge 3.1. Sosyo-Demografik Özellikler ile Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

	Çocuğun Yaşı	Anne eğitim düzeyi	Baba eğitim düzeyi	Aile sosyo-ekonomik düzey
Anne Kabul İlgisi Puanı	.5	.5	.5	.14**
Anne Psikolojik Özerklik Puanı	-.15**	.22**	.16**	.11**
Anne Kontrol Denetleme Puanı	.6	-.01	-.01	.03
Baba Kabul İlgisi Puanı	-.09*	.25**	.2**	.17**
Baba Psikolojik Özerklik Puanı	.06	.02	.05	.07
Baba Kontrol Denetleme Puanı	.0	-.05	-.03	-.04
Yaşam Olayları Ölçeği Toplam Puanı	.14**	-.3**	-.16**	-.18**
Beck Umutsuzluk Ölçeği Toplam Puanı	-.08	-.19**	-.23**	-.19**
Geleceğe Yönelik Duygular	-.04	-.2**	-.15**	-.08*
Güdü Kaybı	-.08	-.19**	-.22**	-.19**
Gelecek Beklentisi	-.06	-.13**	-.15**	-.15**
Çocuklar için Depresyon Ölçeği Toplam Puanı	-.03	-.16**	-.15**	-.13**
Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği Toplam Puanı	.04	-.14**	-.16**	-.11**
İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme	.07	-.14**	-.14**	-.06
Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme	.03	-.08	-.09*	-.1**
Özel-Genel Nedensel Yükleme	-.01	-.08*	-.1*	-.06

*p< .05, **p< .01

3.1.1.1. Sosyo-Demografik Özellikler ile Algılanan Anne Tutumu Puanları Arasındaki İlişkiler

Algılanan Anne Tutum Ölçeği'nin alt boyutlarının (“Anne Kabul-İlgi”, “Anne Psikolojik Özerklik”, “Anne Kontrol-Denetleme”) çocuğun yaş değişkeni ile arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılan korelasyon analizinden elde edilen sonuçlar aşağıda belirtilmektedir.

Çocuğun yaşı ile anne kabul-ilgi puanları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında ise, değişkenler arasında yine istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi ile anne kabul-ilgi puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında ise, değişkenler arasında yine istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile anne kabul-ilgi puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, iki değişken arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = .14$; $p < .01$). Buna göre, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe algılanan anne kabul-ilgi puanı da artmaktadır.

Çocuğun yaşı ile anne psikolojik özerklik puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, değişkenler arasında negatif yönde anlamlı ilişkinin bulunduğu saptanmıştır ($r = -.15$; $p < .01$). Buna göre, çocuğun yaşı arttıkça algılanan anne psikolojik özerklik puanının azaldığı görülmektedir.

Anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey ile psikolojik özerklik arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında ise, puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (sırasıyla $r = .22, .16, .11$; $p < .01$).

Anne kontrol-denetleme puanları ile çocuğun yaşı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde ise, bu değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

3.1.1.2. Sosyo-Demografik Özellikler ile Algılanan Baba Tutumu Puanları Arasındaki İlişkiler

Çizelge 3.1’de yer alan Baba Tutum Ölçeği’nin alt boyutları ‘‘Baba Kabul-İlgi’’, ‘‘Baba Psikolojik Özerklik’’ ve ‘‘Baba Kontrol-Denetleme’’ olarak belirtilmektedir. Çocuğun yaşı ile Baba Tutum Ölçeği’nin alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılan korelasyon analizinden elde edilen bulgular aşağıda belirtilmektedir.

Çocuğun yaşı ile baba kabul-ilgi arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, puanlar arasında ($r = -.09$; $p < .05$) negatif yönde anlamlı ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Buna göre, çocuğun yaş puanı arttıkça algılanan baba kabul-ilgi puanı azalmaktadır. Baba kabul-ilgi ile anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey arasında yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = .25, .2, .17$; $p < .01$).

Baba psikolojik özerklik ve baba kontrol-denetleme puanları ile çocuğun yaşı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizlerine bakıldığında puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır.

3.1.1.3. Sosyo-Demografik Özellikler ile Yaşam Olayları Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiler

Yaşam Olayları Ölçeği'nden elde edilen toplam puan ile çocuğun yaşı arasında ($r = .14$; $p < .01$) pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yaşam Olayları Ölçeği toplam puanı ile anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey arasında ise, negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu anlaşılmaktadır (sırasıyla, $r = -.3$, $-.16$, $-.18$; $p < .01$).

3.1.1.4. Sosyo-Demografik Özellikler ile Beck Umutsuzluk Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiler

Çizelge 3.1'de yer alan Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutları "Geleceğe Yönelik Duygular", "Güdü Kaybı" ve "Gelecek Beklentisi" olarak belirtilmektedir. Sosyo-demografik değişkenler ile Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutları ve umutsuzluk toplam puanı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizinden elde edilen bulgular aşağıda belirtilmektedir.

BUÖ toplam puanı ile sosyo-demografik özellikler arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, BUÖ toplam puanı ile çocuğun yaşı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmazken; BUÖ toplam puanı ile anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey arasında negatif yönde anlamlı ilişkinin bulunduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.19, -.23, -.19$; $p < .01$).

Yaş ile BUÖ' nün Geleceğe Yönelik Duygular alt-ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi ile Geleceğe Yönelik Duygular alt-ölçeği puanları arasındaki ilişkinin belirlenmesi üzerine yapılan analiz sonuçları incelendiğinde ise, değişkenler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır (sırasıyla, $r = -.2, -.15$; $p < .01$). Sosyo-ekonomik düzey Geleceğe Yönelik Duygular alt-ölçeği puanları arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir ($r = -.08$; $p < .05$).

Yaş ile BUÖ' nün Gıda Kaybı alt-ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucu incelendiğinde, değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir. Anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey ile Gıda Kaybı alt-ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için yapılan korelasyon analizlerinde ise değişkenler arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu gözlenmektedir (sırasıyla, $r = -.19, -.22, -.19$; $p < .01$).

Çocuğun yaşı ile BUÖ' nün Gelecek Beklentisi alt-ölçeği arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir.

Anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey ile Gelecek Beklentisi alt-ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için yapılan korelasyon analizlerinde ise değişkenler arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu gözlenmektedir (sırasıyla, $r = -.13, -.15, -.15$; $p < .01$).

3.1.1.5. Sosyo-Demografik Özellikler ile Depresyon Puanları Arasındaki İlişkiler

Çizelge 3.1'de görüldüğü üzere çocuğun yaşı ile depresyon arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucuna göre, bu değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Çocuklar için Depresyon Ölçeği toplam puanı ile anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey puanları arasındaki korelasyon ilişkileri incelendiğinde, değişkenler arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu gözlenmektedir (sırasıyla, $r = -.16, -.15, -.13$; $p < .01$). Elde edilen bulgular doğrultusunda puanlar arasında negatif yönlü bir ilişkinin olması nedeniyle anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe depresyon toplam puanının azaldığı görülmektedir.

3.1.1.6. Sosyo-Demografik Özellikler ile Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi Arasındaki İlişkiler

Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nden elde edilen öğrenilmiş çaresizlik toplam puanı ile çocuğun yaşı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunamamasına karşın, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey ile öğrenilmiş çaresizlik toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.14, -.16, -.11$; $p < .01$).

Çizelge 3.1'de yer alan Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt boyutları “İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme”, “Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme” ve “Özel-Genel Nedensel Yükleme” olarak belirtilmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, çocuğun yaşı ve sosyo-ekonomik düzey ile içsel-dışsal nedensel yükleme puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi ile içsel-dışsal nedensel yükleme arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.14, -.14$; $p < .01$).

Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme alt boyutundan elde edilen puanlar ile çocuğun yaşı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Değişmez-değişebilir nedensel yükleme puanı anne-eğitim düzeyi ile anlamlı bir ilişki göstermezken; ; baba eğitim düzeyi ile negatif yönde anlamlı ilişkisi bulunmaktadır ($r = -.09$; $p < .05$). Sosyo-ekonomik düzey ile değişmez-değişebilir nedensel yükleme arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki görülmektedir ($r = -.1$; $p < .01$).

Çocuğun yaşı ve sosyo-ekonomik düzey ile özel-genel nedensel yükleme arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, aralarında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bununla birlikte anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi ile özel-genel nedensel yükleme puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.08, -.1; p < .05$).

3.1.2. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

Araştırmanın temel değişkenleri olan algılanan anne-baba tutumu, yaşanmış olumsuz olaylar sıklığı, öğrenilmiş çaresizlik, umutsuzluk ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analizinin sonuçları Çizelge 3.2’de sunulmaktadır. Değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını daha ayrıntılı inceleyebilmek için bu değişkenleri ölçmek üzere kullanılan ölçeklerin hem toplam puanları hem de alt-ölçeklerinden elde edilen puanlar analize alınmıştır.

Çizelge 3.2. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
(1) Depresyon	-.16**	-.04	-.11**	-.1*	-.13**	-.1*	.2**	.24**	.13**	.24**	.19**	.15**	.07	.15**	.08*
(2) Anne Kabul-İlgi		-.3**	.1*	-.21**	.63**	.11**	-.17**	-.21**	-.2**	-.16**	-.17**	-.2**	.02	-.24**	-.16**
(3) Anne Psikolojik Özerk.			.02	.8**	-.2**	.03	-.22**	-.16**	-.1**	-.18**	-.07	-.18**	-.15**	-.12**	-.1**
(4) Anne Kontrol-Denetleme				.03	.06	.84**	-.16**	-.01*	-.09	-.11**	-.01*	-.15**	-.06	-.14**	-.1*
(5) Baba Kabul-İlgi					-.3**	-.02	-.18**	-.17**	-.09*	-.19**	-.1*	-.15**	-.15**	-.07	-.01*
(6) Baba Psikolojik Özerk.						.19**	-.18**	-.2**	-.21**	-.15**	-.15**	-.18**	-.02	-.19**	-.16**
(7) Baba Kontrol-Denetleme							-.14**	-.11**	-.06	-.11**	-.11**	-.16**	-.06	-.16**	-.11**
(8) Yaşam Olay. Toplam Puanı								.32**	.23**	.3**	.21**	.34**	.17**	.3**	.23**

*p<0,05

**p<0,01

Çizelge 3.2. (Devam Ediyor)

	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
(9) Umutsuzluk Toplam Puanı		.75**	.91**	.7**	.42**	.16**	.41**	.27**
(10) Geleceğe Yönelik Duygular			.5**	.41**	.33**	.14**	.3**	.23**
(11) Günü Kaybı				.49**	.39**	.15**	.39**	.24**
(12) Gelecek Beklentisi					.25**	.06	.27**	.18**
(13) Öğrenilmiş Çar. Toplam Puanı						.6**	.78**	.69**
(14) İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme							.19**	.14**
(15) Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme								.32**
(16) Özel-Genel Nedensel Yükleme								.1

*p<0,05 **p<0,01

3.1.2.1. Depresyon ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki İlişkiler

Anne Tutum Ölçeği'nin alt boyutları ile depresyon arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, anne kabul-ilgi ve anne kontrol-denetleme ile depresyon puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna varılmaktadır (sırasıyla, $r = -.16, -.11$; $p < .01$). Anne Tutum Ölçeği'nin diğer alt boyutu olan psikolojik özerklik ile depresyon puanları arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Baba Tutum Ölçeği'nin alt boyutları ile depresyon arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, baba kabul-ilgi ve baba kontrol- denetleme ile depresyon puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu sonuçlarına ulaşılmaktadır (sırasıyla, $r = -.1, -.01$; $p < .05$). Baba Tutum Ölçeği'nin diğer alt boyutu olan psikolojik özerklik ile depresyon puanları arasında da ($r = -.13$; $p < .01$) negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

3.1.2.2. Depresyon ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkiler

Çizelge 3.2'de de görüldüğü üzere Yaşam Olayları Ölçeği ile Çocuklar için Depresyon Ölçeği puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu gözlenmektedir ($r = .2$; $p < .01$). Buna göre, Yaşam Olayları Ölçeği toplam puanı arttıkça, depresyon puanının da arttığı görülmektedir.

3.1.2.3. Depresyon ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkiler

Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanı ile Çocuklar için Depresyon Ölçeği toplam puanı arasında ($r = .24$; $p < .01$) pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutları olan “Geleceğe Yönelik Duygular, Günü Kaybı ve Gelecek Beklentisi” ile depresyon arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = .13, .24, .19$; $p < .01$).

3.1.2.4. Depresyon ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkiler

Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nden elde edilen toplam öğrenilmiş çaresizlik puanı ile depresyon toplam puanı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde öğrenilmiş çaresizlik ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir ($r = .15$; $p < .01$). Öğrenilmiş çaresizlik ve depresyon arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı inceleyebilmek için Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt boyutları da analize alınmıştır.

Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme alt boyutundan elde edilen yükleme puanı ile depresyon puanı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin bulunduğu görülmektedir ($r = .15$; $p < .01$).

Yapılan korelasyon analizi sonuçları doğrultusunda içsel-dışsal nedensel yüklenme ile depresyon puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamazken, özel-genel nedensel yüklenme ile depresyon puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir ($r = .08$; $p < .05$).

3.1.2.5. Algılanan Anne Tutumu ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkiler

Anne Tutum Ölçeği'nin alt boyutları olan Anne Kabul-İlgi, Anne Psikolojik Özerklik ve Anne Kontrol-Denetleme ile Yaşam Olayları Ölçeği toplam puanı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, puanlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.17, -.22, -.16$; $p < .01$).

3.1.2.6. Algılanan Anne Tutumu ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkiler

Beck Umutsuzluk Ölçeği'nden elde edilen toplam umutsuzluk puanı ile Anne Tutum Ölçeği'nin Anne Kabul-İlgi, Anne Psikolojik Özerklik alt boyutlarından elde edilen puanlar arasındaki korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, bu değişkenler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.21, -.16$; $p < .01$). Anne Tutum Ölçeği'nin Anne Kontrol-Denetleme boyutundan elde edilen puanlar ile umutsuzluk toplam puanı arasındaki korelasyon analizi sonucuna bakıldığında da değişkenler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r = -.01$; $p < .05$).

Algılanan anne tutumu ile umutsuzluk arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı olarak inceleyebilmek için Anne Tutum Ölçeği'nin alt boyutları da analiz edilmiş ve çıkan bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutları olan “Geleceğe Yönelik Duygular, Günü Kaybı ve Gelecek Beklentisi” ile Anne Tutum Ölçeği'nin Anne Kabul-İlgi boyutundan elde edilen puanlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.2, -.16, -.17$; $p < .01$).

Korelasyon analizinden elde edilen bulgular doğrultusunda, anne psikolojik özerklik ile geleceğe yönelik duygularını yansıtan puanlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur ($r = -.1$; $p < .05$). Günü kaybı ile anne psikolojik özerklik puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülürken ($r = -.18$; $p < .01$), gelecek beklentisi ile anne psikolojik özerklik arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı gözlenmektedir. Anne psikolojik özerklik ile umutsuzluk toplam puanı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda ise, puanlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r = -.16$; $p < .01$).

Geleceğe yönelik duygular ile anne kontrol-denetleme arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarından elde edilen bulgular doğrultusunda, günü kaybı ile anne kontrol-denetleme puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkinin bulunduğu görülmektedir ($r = -.11$; $p < .01$).

3.1.2.7. Algılanan Anne Tutumu ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkiler

Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nden elde edilen öğrenilmiş çaresizlik toplam puanı ile Anne Tutum Ölçeği'nin Anne Kabul-İlgi, Anne Psikolojik Özerklik ve Anne Kontrol-Denetleme alt boyutlarından elde edilen puanlar arasındaki korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, bu değişkenler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.2, -.18, -.15$; $p < .01$). Algılanan anne tutumu ile öğrenilmiş çaresizlik arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı olarak inceleyebilmek için Anne Tutum Ölçeği'nin alt boyutları da analiz edilmiş ve çıkan bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Korelasyon analizlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda, Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme alt boyutundan elde edilen puanlar ile Anne Tutum Ölçeği'nin Anne Kabul-İlgi alt boyutundan elde edilen puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir. Değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme ile anne kabul-ilgi puanları arasında ($r = -.24, -.16$; $p < .01$) negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt boyutları ile Anne Tutum Ölçeği'nin Anne Psikolojik Özerklik alt boyutu arasındaki korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında ise, içsel-dışsal nedensel yükleme, değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme ile anne psikolojik özerklik puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkinin olduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.15, -.12, -.1$; $p < .01$).

Anne Kontrol-Denetleme ile İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında,

puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Yapılan korelasyon analizleri sonuçlarından elde edilen bulgular doğrultusunda ise, özel-genel nedensel yükleme ile anne kontrol-denetleme puanları arasında ($r = -.1$; $p < .05$) negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte, değişmez-değişebilir nedensel yükleme ile anne kontrol-denetleme puanları arasındaki korelasyon ilişkisine bakıldığında yine negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucu elde edilmiş bulunmaktadır (sırasıyla, $r = -.14$; $p < .01$).

3.1.2.8. Algılanan Baba Tutumu ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkiler

Yaşam olayları toplam puanı ile Baba Tutum Ölçeği'nden elde edilen puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, Baba Tutum Ölçeği'nin alt boyutları olan Baba Kabul-İlgi, Baba Psikolojik Özerklik Ve Baba Kontrol-Denetleme puanları ile yaşam olayları toplam puanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.18, -.18, -.14$; $p < .01$).

3.1.2.9. Algılanan Baba Tutumu ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkiler

Beck Umutsuzluk Ölçeği'nden elde edilen toplam umutsuzluk puanı ile Baba Tutum Ölçeği'nin Baba Kabul-İlgi, Baba Psikolojik Özerklik ve Baba Kontrol-Denetleme alt boyutlarından elde edilen puanlar arasındaki korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, bu değişkenler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu

görülmektedir (sırasıyla, $r = -.17, -.2, -.11$; $p < .01$). Algılanan baba tutumu ile umutsuzluk arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı olarak inceleyebilmek için Baba Tutum Ölçeği'nin alt boyutları da analiz edilmiş ve çıkan bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin Geleceğe Yönelik Duygular ve Gelecek Beklentisi alt boyutlarından elde edilen puanlar ile Baba Tutum Ölçeği'nin Baba Kabul-İlgi boyutundan elde edilen puanlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.09, -.1$; $p < .05$). Bununla birlikte güdü kaybı puanı ile baba kabul-ilgi puanı arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = -.19$; $p < .01$).

Baba Psikolojik Özerklik alt boyutu ile Beck Umutsuzluk Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, baba psikolojik özerklik ile geleceğe yönelik duygular, güdü kaybı ve gelecek beklentisi puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.21, -.15, -.15$; $p < .01$).

Geleceğe yönelik duygular ile baba kontrol-denetleme arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda ise, puanlar arasında ($r = -.06$; $p > .05$) istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir. Güdü kaybı ve gelecek beklentisi ile baba kontrol-denetleme puanları arasındaki korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişkinin bulunduğu gözlenmektedir (sırasıyla, $r = -.11, -.11$; $p < .01$).

3.1.2.10. Algılanan Baba Tutumu ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkiler

Öğrenilmiş çaresizlik toplam puanı ile Baba Kabul-İlgi, Baba Psikolojik Özerklik ve Baba Kontrol-Denetleme alt boyutlarından elde edilen puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, puanlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir (sırasıyla $r = -.15, -.18, -.16$; $p < .01$).

Çizelge 3.2’de de görüldüğü üzere, baba kabul-ilgi ile içsel-dışsal nedensel yükleme arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, puanlar arasında ($r = -.15$; $p < .01$) negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunmaktadır. Korelasyon analizi sonuçları doğrultusunda, değişmez-değişebilir nedensel yükleme ile baba kabul-ilgi puanları arasında anlamlı bir ilişki görülemezken, özel-genel nedensel yükleme ile baba kabul-ilgi puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmış bulunmaktadır ($r = -.01$; $p < .05$). Baba Psikolojik Özerklik alt boyutundan elde edilen puanlar ile Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği’nin İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme alt boyutundan elde edilen puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülemezken, baba psikolojik özerklik ile değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmaktadır (sırasıyla, $r = -.19, -.16$; $p < .01$).

Çizelge 3.2’de de görüldüğü üzere, Baba Kontrol-Denetleme alt boyutundan elde edilen puanlar ile Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği’nin alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, baba kontrol-denetleme ile içsel-dışsal nedensel yükleme arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, baba kontrol-denetleme ile değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = -.16, -.11; p < .01$).

3.1.2.11. Olumsuz Yaşam Olayları ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkiler

Çizelge 3.2’de de görüldüğü üzere yaşam olayları toplam puanı ile Beck Umutsuzluk Ölçeği’nden elde edilen toplam umutsuzluk puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlenmektedir ($r = .32; p < .01$). Buna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği’nden elde edilen puanlar arttıkça, yaşanmış olumsuz olayların sıklığını yansıtan yaşam olayları toplam puanının da arttığı görülmektedir. Olumsuz yaşam olayları ile umutsuzluk arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı inceleyebilmek için Beck Umutsuzluk Ölçeği’nin alt boyutları da analiz edilmiş ve çıkan bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Beck Umutsuzluk Ölçeği’nin alt boyutlarından elde edilen puanlar ile yaşam olayları toplam puanı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, geleceğe yönelik duygular, güdü kaybı ve gelecek beklentisi puanları ile yaşam olayları toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucu elde edilmiş bulunmaktadır (sırasıyla, $r = .23, .30, .21; p < .01$).

3.1.2.12. Olumsuz Yaşam Olayları ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkiler

Yaşam olayları toplam puanı ile öğrenilmiş çaresizlik ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmektedir ($r = .34$; $p < .01$). Buna göre Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nden elde edilen puanlar arttıkça, yaşanmış olumsuz olayların sıklığını yansıtan yaşam olayları toplam puanının da arttığı görülmektedir. Olumsuz yaşam olayları ile öğrenilmiş çaresizlik arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı inceleyebilmek amacıyla ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanlar da analiz edilmiş ve bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt boyutlarından elde edilen puanlar ile yaşam olayları toplam puanı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, içsel-dışsal nedensel yükleme, değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme puanları ile yaşam olayları toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucu elde edilmiş bulunmaktadır (sırasıyla, $r = .17, .3, .23$; $p < .01$).

3.1.2.13. Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluk Arasındaki İlişkiler

Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nden elde edilen öğrenilmiş çaresizlik toplam puanı ile Beck Umutsuzluk Ölçeği'nden elde edilen toplam umutsuzluk puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = .42$; $p < .01$). Buna göre öğrenilmiş çaresizlik toplam puanı arttıkça, toplam umutsuzluk puanının da arttığı görülmektedir. Öğrenilmiş çaresizlik toplam puanı ile Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutlarından elde edilen puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan

korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, öğrenilmiş çaresizlik toplam puanı ile geleceğe yönelik duygular, güdü kaybı ve gelecek beklentisi puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmaktadır (sırasıyla, $r = .33, .39, .26$; $p < .01$). Buna göre, öğrenilmiş çaresizlik toplam puanı arttıkça, Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutlarından elde edilen puanların da artarak umutsuzluk düzeyinin yükseldiği görülmektedir. Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt boyutları ile Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde ise, içsel-dışsal nedensel yükleme, değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme puanları ile umutsuzluk toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu gözlenmektedir (sırasıyla, $r = .16, .41, .27$; $p < .01$).

Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt boyutlarından elde edilen puanlar ile Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin Geleceğe Yönelik Duygular alt boyutundan elde edilen puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, içsel-dışsal nedensel yükleme, değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme ile geleceğe yönelik duygular arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (sırasıyla $r = .14, .3, .23$; $p < .01$).

İçsel-dışsal nedensel yükleme, değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme ile güdü kaybı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizlerinden elde edilen bulgulara bakıldığında, Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin tüm alt boyutları ile güdü kaybı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = .15, .4, .24$; $p < .01$).

İçsel-dışsal nedensel yükleme, değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme ile gelecek beklentisi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizlerinden elde edilen bulgulara bakıldığında, içsel-dışsal nedensel yükleme ile gelecek beklentisi puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki görülemezken, değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme ile gelecek beklentisi puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir (sırasıyla, $r = .27, .18$; $p < .01$).

3.2. Kız ve Erkek Çocukların Araştırmanın Temel Değişkenlerinden Aldıkları Puanlara Göre Karşılaştırılması

Örnekleme yer alan kız ve erkek çocukların, araştırmanın temel değişkenleri olan algılanan anne-baba tutumu, yaşanmış olumsuz olayları, öğrenilmiş çaresizlik, umutsuzluk ve depresyon düzeyleri açısından karşılaştırmak üzere bağımsız örneklem t-testi (independent samples t-testi) kullanılmıştır. Cinsiyet değişkeni temel alınarak yapılan gruplar arası karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.3'de sunulmaktadır.

Çizelge 3.3. Kız ve Erkek Çocukların Araştırmanın Temel Değişkenleri Açısından Karşılaştırılması

	Grup	N	\bar{x}	SS	t
Anne Kabul-İlgi Puanı	Kız	299	31.38	3.64	0.76
	Erkek	300	31.15	3.89	
Anne Psikolojik Özerklik Puanı	Kız	299	20.29	4.64	-1.06
	Erkek	300	20.71	5.02	
Anne Kontrol-Denetleme Puanı	Kız	299	27.50	4.86	3.22
	Erkek	300	26.16	5.28	
Baba Kabul-İlgi Puanı	Kız	299	29.93	4.63	-0.61
	Erkek	300	30.16	4.15	
Baba Psikolojik Özerklik Puanı	Kız	299	21.44	4.65	1.14
	Erkek	300	21.00	5.03	
Baba Kontrol-Denetleme Puanı	Kız	299	27.16	4.78	0.03**
	Erkek	300	25.58	5.46	
Yaşam Olayları Toplam Puanı	Kız	299	3.30	2.69	-0.87
	Erkek	300	3.50	2.88	
Umutsuzluk Toplam Puanı	Kız	299	4.73	3.04	-2.60**
	Erkek	300	5.39	3.20	
Öğrenilmiş Çaresizlik Toplam Puanı	Kız	299	18.96	4.64	-3.71**
	Erkek	300	20.36	4.55	
Depresyon Toplam Puanı	Kız	299	27.08	4.83	-0.08
	Erkek	300	27.12	5.28	

*p< .05, **p< .01

Çizelge 3.3.'de görüldüğü üzere, t testi sonuçlarına göre, kızlarla erkekler arasında Anne Tutum Ölçeği'nin alt boyutları olan Anne Kabul-İlgi, Anne Psikolojik Özerklik ve Anne Kontrol-Denetleme puanları açısından anlamlı fark bulunmazken; Baba Tutum Ölçeği'nin alt boyutu olan Baba Kontrol-Denetleme puanları açısından iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Kızların baba kontrol-denetleme puanlarının ($\bar{x} = 27.16$, $SS= 4.78$) erkeklerin baba kontrol-denetleme tutum puanlarından ($\bar{x} = 25.58$, $SS= 5.46$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($t_{(3,760)} = 0.03$, $p < .01$).

Yaşam olayları toplam puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t testi sonucunda ise grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların umutsuzluk puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği ile ilgili t testi sonuçları incelendiğinde ise, erkek çocukların umutsuzluk puanlarının ($\bar{x} = 5.39$, $SS= 3.20$), kız çocukların umutsuzluk puanlarından ($\bar{x} = 4.73$, $SS=3.04$) istatistiksel olarak anlamlı yüksek olduğu görülmektedir ($t_{(-2,605)} = -2.60$, $p < .01$). Öğrenilmiş çaresizlik puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t testi sonucunda kızlarla erkeklerin grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmaktadır ($t_{(-3,710)} = -3.71$, $p < .01$). Erkeklerin öğrenilmiş çaresizlik puanları ($\bar{x} = 20.36$, $SS= 4.55$), kızların öğrenilmiş çaresizlik puanlarından ($\bar{x} = 18.96$, $SS= 4.64$) yüksektir.

Son olarak depresyon puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın bulunmadığı sonucuna varılmış bulunmaktadır.

3.3. Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizliğin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bu bölümde, 9-12 yaş arası çocuklardaki öğrenilmiş çaresizliği yordayan değişkenlerin neler olduğunu belirlenmesi amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına yer verilmektedir.

9-12 yaş arası çocuklarda, sosyo-demografik özellikler (yaş, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey), yaşanmış olumsuz olaylar, anne-baba tutumuna ilişkin algılar ve umutsuzluğun alt boyutlarının öğrenilmiş çaresizliği ne düzeyde yordadığını değerlendirebilmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmış bulunmaktadır. Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği toplam puanının bağımlı (criterion) değişken olarak ele alındığı regresyon denkleminde sırasıyla birinci adımda demografik değişkenler, ikinci adımda yaşam olayları toplam puanı, üçüncü adımda anne-baba tutumuna ilişkin algılar ve dördüncü adımda umutsuzluk alt ölçek puanları ayrı bloklar halinde alınmıştır. Bu regresyon analizinin aşama sırası Şekil 3.1’de verilmektedir. Bu yöntemle, dört değişken grubun çocuğun öğrenilmiş çaresizlik düzeyindeki varyansa ne oranda katkıda bulunduğu test edilmiştir.

Çizelge 3.4. Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizliğe İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Sonuçları

Yordayıcı Değişken (Regresyon Denklemine giriş sırasına göre)	Blok	F (değişim)	Sd	t set içi	β	Model R ²
Demografik Özellikler	1	4.63**	4.594	---	---	.03
Yaş			594	1.06	0.04	
Anne Eğitim Düzeyi			594	-0.64	-0.04	
Baba Eğitim Düzeyi			594	-1.76	-1.11	
Aile Sosyo-Ekonomik Düzey			594	-1.33	-0.06	
Olumsuz Yaşam Olayları	2	17.60**	5.593	--	---	.13
Yaşam Olayları Ölçeği Puanı			593	8.21**	0.33	
Algılanan Anne-Baba Tutumu	3	12.17**	11.587	---	---	.19
Anne Kabul-İlgi			587	-3.11**	-0.16	
Anne Psikolojik Özerklik			587	-2.47*	-0.17	
Anne Kontrol Denetleme			587	-0.38	-0.03	
Baba Kabul-İlgi			587	-1.01	-0.05	
Baba Psikolojik Özerklik			587	-0.09	-0.06	
Baba Kontrol Denetleme			587	-1.02	-0.07	
Umutsuzluk	4	14.66**	14.584	---	---	.26
Gelecek Beklentisi				3.16**	0.14	
Geleceğe Yönelik Duygular				-0.25	-0.01	
Güdü Kaybı				4.75**	0.22	

*p< .05, **p< .01

Demografik özellikleri temsil eden ilk blokta çocuğun yaşı, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi yer almaktadır. Bu blok toplam varyansın %3'ünü açıklamaktadır ($F [4,594] = 4.64, p < .01$). Ancak t değerleri incelendiğinde sosyo-demografik değişkenlerin umutsuzluk düzeyini tek başına yordamadığı tespit edilmiştir.

Olumsuz yaşam olaylarını temsil eden ikinci blok, Yaşam Olayları Ölçeği toplam puanını yansıtmaktadır. Bu bloğun denkleme girilmesiyle toplam varyans %13'e yükselmiştir ($F [5,593] = 17.60, p < .01$).

Çocuklar tarafından algılanan anne-baba tutumlarını temsil eden üçüncü blok, Anne Tutum Ölçeği ve Baba Tutum Ölçeği'nin alt ölçek puanlarını içermektedir. Bu bloğun denkleme girilmesiyle açıklanan toplam varyans %19'a yükselmiştir ($F [11,587] = 12.17, p < .01$). Bu blokta bulunan değişkenlerden, Anne Kabul-İlgi alt ölçeği puanı ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\beta = -.16, t (587) = -3.11, p < .01$). Bununla birlikte bu blokta bulunan Anne Psikolojik Özerklik alt ölçeği puanı ile umutsuzluk arasında da anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir ($\beta = -.17, t (587) = -2.47, p < .05$).

Dördüncü ve son blok ise, Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt ölçek puanlarını temsil etmektedir. Bu bloğun denkleme girilmesiyle açıklanan toplam varyans %26'ya yükselmiştir ($F [14,584] = 14.66, p < .01$). Bu blokta bulunan değişkenlerden Geleceğe Yönelik Duygular ve Gudu Kaybı alt ölçeği puanı ile öğrenilmiş çaresizlik arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır (sırasıyla, $\beta = .14, t (584) = 3.16, \beta = .22, t(584) = 4.75, p < .01$).

Öğrenilmiş Çaresizliğin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Aşamaları
Yordanan Değişken
Öğrenilmiş Çaresizlik
Yordayıcı Değişkenler (denkleme giriş sırasına göre)
Blok 1 Demografik Değişkenler (çocuğun yaşı, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi)
Blok 2 Olumsuz Yaşam Olayları
Blok 3 Algılanan Anne-Baba Tutumları (algılanan anne kabul-ilgi, psikolojik özerklik, kontrol denetleme ve algılanan baba kabul-ilgi, psikolojik özerklik, kontrol-denetleme alt ölçek puanları)
Blok 4 Umutsuzluk (gelecek beklentisi, geleceğe yönelik duygular, güdü kaybı)

Şekil 3.1. Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizliği Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları

3.4. Çocuklarda Umutsuzluğun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi

Sonuçları

Bu bölümde, 9-12 yaş arası çocuklardaki umutsuzluğu yordayan değişkenlerin neler olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına yer verilmektedir.

9-12 yaş arası çocuklarda, sosyo-demografik özellikler (yaş, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey), yaşanmış olumsuz olaylar, anne-baba tutumuna ilişkin algılar ve öğrenilmiş çaresizliğe ilişkin nedensel yüklemelerin umutsuzluğu ne düzeyde yordadığını değerlendirebilmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmış bulunmaktadır. Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanının bağımlı (criterion) değişken olarak ele alındığı regresyon denkleminde sırasıyla birinci adımda demografik değişkenler, ikinci adımda yaşam olayları toplam puanı, üçüncü adımda anne-baba tutumuna ilişkin algılar ve dördüncü adımda öğrenilmiş çaresizliğe ilişkin nedensel yüklemeler ayrı bloklar halinde alınmıştır. Bu regresyon analizinin aşama sırası Şekil 3.2’de verilmektedir.

Bu yöntemle, dört değişken grubun çocuğun umutsuzluk düzeyindeki varyansa ne oranda katkıda bulunduğu test edilmiştir.

Çizelge 3.5. Çocuklarda Umutsuzluğa İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken (Regresyon Denklemine giriş sırasına göre)	Blok	F (değişim)	Sd	t set içi	β	Model R ²
Demografik Özellikler	1	9.75**	4.594	---	----	.06
Yaş			594	-0.94	-.04	
Anne Eğitim Düzeyi			594	-0.14	.0	
Baba Eğitim Düzeyi			594	-3.26	-.19	
Aile Sosyo-Ekonomik Düzey			594	-1.98	-.09	
Olumsuz Yaşam Olayları	2	17.43**	5.593	--	---	.13
Yaşam Olayları Ölçeği Puanı			593	6.73**	.27	
Algılanan Anne-Baba Tutumu	3	12.11**	11.587	---	---	.19
Anne Kabul-İlgi			587	-2.84**	-.15	
Anne Psikolojik Özerklik			587	-1.92	-.13	
Anne Kontrol Denetleme			587	0.23	-.02	
Baba Kabul-İlgi			587	-1.86	-.1	
Baba Psikolojik Özerklik			587	-0.75	-.05	
Baba Kontrol Denetleme			587	-0.99	-.07	
Öğrenilmiş Çaresizlik	4	14.39**	14.584	---	---	.26
İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme			584	1.04	.04	
Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme			584	6.28**	.25	
Özel-Genel Nedensel Yükleme			584	1.94	.08	

*p< .05, **p< .01

Demografik özellikleri temsil eden ilk blokta çocuğun yaşı, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi yer almaktadır. Bu blok toplam varyansın %6'sını açıklamaktadır ($F [4,594] = 9.75, p < .01$). Ancak t değerleri incelendiğinde sosyo-demografik değişkenlerin umutsuzluk düzeyini tek başına yordamadığı tespit edilmiştir.

Olumsuz yaşam olaylarını temsil eden ikinci blok, Yaşam Olayları Ölçeği toplam puanını yansıtmaktadır. Bu bloğun denkleme girilmesiyle toplam varyans %13'e yükselmiştir ($F [5,593] = 17.43, p < .01$).

Çocuklar tarafından algılanan anne-baba tutumlarını temsil eden üçüncü blok, Anne Tutum Ölçeği ve Baba Tutum Ölçeği'nin alt ölçek puanlarını içermektedir. Bu bloğun denkleme girilmesiyle açıklanan toplam varyans %19'a yükselmiştir ($F [11,587] = 12.11, p < .01$). Bu blokta bulunan değişkenlerden, Anne Kabul-İlgi alt ölçeği puanı ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\beta = -.15, t (587) = -2.84, p < .01$).

Öğrenilmiş çaresizliği temsil eden dördüncü blok, Çocuklar için Yükleme Biçimi bakıldığında Ölçeği'nin alt ölçek puanlarını içermektedir. Buna karşın elde edilen istatistiksel sonuçlara bakıldığında, bu bloğun denkleme girilmesiyle açıklanan toplam varyans %26'ya yükselmiştir ($F [14,584] = 14.39, p < .01$). Bu blokta bulunan değişkenlerden Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme alt ölçeği puanı ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\beta = .25, t (584) = 6.28, p < .01$).

Umutsuzluğun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Aşamaları
Yordanan Değişken
Umutsuzluk
Yordayıcı Değişkenler (denkleme giriş sırasına göre)
Blok 1 Demografik Değişkenler (çocuğun yaşı, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi)
Blok 2 Olumsuz Yaşam Olayları
Blok 3 Algılanan Anne-Baba Tutumları (algılanan anne kabul-ilgi, psikolojik özerklik, kontrol denetleme ve algılanan baba kabul-ilgi, psikolojik özerklik, kontrol-denetleme alt ölçek puanları)
Blok 4 Öğrenilmiş Çaresizlik (içsel-dışsal nedensel yükleme, değişmez-değişebilir nedensel yükleme, özel-genel nedensel yükleme alt ölçek puanları)

Şekil 3.2. Çocuklarda Umutsuzluğu Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları

3.5. Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bu bölümde, 9-12 yaş arası çocukların depresyon belirtilerini yordayan değişkenlerin neler olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına yer verilmektedir.

9-12 yaş arası çocuklarda, sosyo-demografik özellikler (çocuğun yaşı, anne-babanın eğitim durumları ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi), yaşanmış olumsuz olaylar, anne-baba tutumuna ilişkin algılar, öğrenilmiş çaresizliğe ilişkin nedensel yüklemeler ve umutsuzluğun, depresyon belirtilerini ne düzeyde yordadığını değerlendirebilmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmış bulunmaktadır. Çocuklar için Depresyon Ölçeği puanının bağımlı (criterion) değişken olarak ele alındığı regresyon denkleminde sırasıyla birinci adımda demografik değişkenler, ikinci adımda olumsuz yaşam olayları, üçüncü adımda anne-baba tutumuna ilişkin algılar, dördüncü adımda öğrenilmiş çaresizliğe ilişkin nedensel yüklemeler ve beşinci adımda da umutsuzluk toplam puanı ayrı bloklar halinde alınmıştır. Bu regresyon analizinin aşama sırası Şekil 3.3'de verilmektedir. Bu yöntemle, beş değişken grubun çocuğun depresyon belirtilerindeki varyansa ne düzeyde katkıda bulunduğu test edilmiştir.

Çizelge 3.6. Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken (Regresyon denkleminde giriş sırasına göre)	Blok	F (değişim)	Sd	t set içi	β	Model R ²
Demografik Özellikler	1	4.09**	5,593	---	---	.02
Çocuğun Yaşı			593	-0.61	-0,11	
Anne Eğitim Düzeyi			593	-1.55	-0,38	
Baba Eğitim Düzeyi			593	-0.80	-0,22	
Aile Sosyo-Ekonomik Düzeyi			593	-1.81	-0,78	
Olumsuz Yaşam Olayları	2	6.35**	6,592	---	---	.05
Yaşam Olayları Ölçeği Puanı			592	4.13**	0.31	
Algılanan Anne-Baba Tutumu	3	4.85**	12,586	---	---	.07
Anne Kabul-İlgi			586	-1.15	-0,09	
Anne Psikolojik Özerklik			586	1.64	.13	
Anne Kontrol-Denetleme			586	-0.82	-0,06	
Baba Kabul-İlgi			586	-2.54*	-0,19	
Baba Psikolojik Özerklik			586	-1.45	-0,10	
Baba Kontrol-Denetleme			586	-0.26	-0,02	
Öğrenilmiş Çaresizlik	4	4.08**	15,583	---	---	.07
İçsel-Dışsal Nedensel Yük.			583	0.48	.05	
Değişmez-Değişebilir Nedensel Yük.			583	1.59	.14	
Özel-Genel Nedensel Yük.			583	-0.22	-0,02	
Umutsuzluk	5	4.51**	16,582	---	---	.09
Umutsuzluk Toplam Puanı			582	3.16**	.25	

*p< .05, **p< .01

Demografik özellikleri temsil eden ilk blokta çocuğun yaşı, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi yer almaktadır. Bu blok toplam varyansın %2'sini açıklamaktadır ($F [5,593] = 4.09, p < .01$). Ancak t değerleri incelendiğinde sosyo-demografik değişkenlerin depresyon düzeyini tek başına yordamadığı tespit edilmiştir. Olumsuz yaşam olaylarını temsil eden ikinci blok, Yaşam Olayları Ölçeği toplam puanını yansıtmaktadır. Bu bloğun denkleme girilmesiyle açıklanan toplam varyans %5'e yükselmiştir ($F [6,592] = 6.35, p < .001$). Bu blokta yer alan tek değişken olan olumsuz yaşam olaylarının artması, çocuktaki depresif belirtileri yordamaktadır ($\beta = .31, t (592) = 4.13, p < .01$).

Çocuklar tarafından algılanan anne-baba tutumlarını temsil eden üçüncü blok, Anne Tutum Ölçeği ve Baba Tutum Ölçeği'nin alt ölçek puanlarını içermektedir. Bu bloğun denkleme girilmesiyle açıklanan toplam varyans %7'ye yükselmiştir ($F [12,586] = 4.85, p < .001$). Bu blokta bulunan değişkenlerden, baba kabul/ilgi alt-ölçeği puanı ile depresyon belirtileri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\beta = -.19, t (586) = -2.54, p < .05$).

Öğrenilmiş çaresizliği temsil eden dördüncü blok, Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt ölçek puanlarını içermektedir. Buna karşın elde edilen istatistiksel sonuçlara bakıldığında, bu bloğun denkleme girilmesiyle açıklanan toplam varyansa herhangi bir değişiklik gözlenmemiş ($F [15,583] = 4.08, p > .05$) ve öğrenilmiş çaresizlik alt boyutlarında yer alan nedensel yüklemeler ile çocuğun depresif yakınmaları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır.

Beşinci ve son blok ise, çocuğun umutsuzluğa ilişkin düşüncelerini temsil etmektedir. Bu bloğun denkleme girilmesiyle açıklanan toplam varyans %9'a yükselmiş ($F [16,582] = 4.51, p < .001$); ve umutsuzluğun artması ile depresif belirtiler arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\beta = .25, t (582) = 3.16, p < .01$).

Depresyon Belirtilerinin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Aşamaları
Yordanan Değişken
Depresyon Belirtileri
Yordayıcı Değişkenler (denkleme giriş sırasına göre)
Blok 1 Demografik Değişkenler (çocuğun yaşı, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi)
Blok 2 Olumsuz Yaşam Olayları
Blok 3 Algılanan Anne-Baba Tutumları (algılanan anne kabul-ilgi, psikolojik özerklik, kontrol denetleme ve algılanan baba kabul-ilgi, psikolojik özerklik, kontrol-denetleme alt ölçek puanları)
Blok 4 Öğrenilmiş Çaresizlik (içsel-dışsal nedensel yükleme, değişmez-değişebilir nedensel yükleme, özel-genel nedensel yükleme alt ölçek puanları)
Blok 5 Umutsuzluk

Şekil 3.3. Çocuklarda Depresyon Belirtilerini Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

Depresyon, psikolojik-psikiyatrik rahatsızlıklar başlığı altında ele alınan ve tedavi edilmediği takdirde bireyin yaşamını tehlikeye sokabilecek kadar önemli bir hastalık olarak değerlendirilmektedir. 1970 yılından sonra, çocuklarda görülen depresyonun nedenleri ve tedavisine yönelik yapılmaya başlanan çalışmalarda çocuğun çarpıtılmış düşüncelerinin üzerinde önemle durulmuştur (Antonovsky, 1981; Beck; 1984, Brown, 1978; Endler ve Parker, 1990). Bununla birlikte, algılanan anne-baba tutumları, yaşam deneyimleri, geleceğe dair duygu ve düşüncelerin depresyonla ilişkili olduğu yönünde sonuçlara ulaşılmış bulunmaktadır (Kaplan, 2003; MacLean, 1990; Özcan, 1996; Özmen, 2004; Polat, 1986).

Bu araştırmanın temel amacı, 9-12 yaş arası çocuklardaki depresyon belirtilerinin yordanmasında yaşanmış olumsuz olaylar, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolünün incelenmesidir. Araştırmanın temel hipotezi ise, 9-12 yaş arası çocukların depresyon belirtilerinin yordanmasında yaşanmış olumsuz olaylar, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolünün varyansa olumlu katkıda bulunacağı yönündedir. Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın temel amacına ulaşmak üzere yanıtı aranan araştırma sorularına uygun olarak yapılan analizlerden elde edilen bulgular, ilgili yazın çerçevesinde tartışılmaktadır.

4.1. Sosyo-Demografik Özellikler ile Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Depresyonu yordayıcı değişkenler olarak ele alınan algılanan anne-baba tutumu, yaşanmış olumsuz olaylar, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk ile ilgili yapılmış olan literatür taramalarında, depresyon ve depresyonu yordayıcı değişkenlerle çocuğun değiştiremeyeceği sosyo-demografik özellikleri arasındaki ilişkinin araştırılmasının çocuğun depresif yakınmalarını açıklamada önemli olduğu üzerinde durulmaktadır (Aydın, 1988; Gündoğdu, 1994; Kümbül, 2002). Bu nedenle yapılmış bulunan araştırmada çocuğun sosyo-demografik özellikleri olarak belirtilen yaş, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey gibi değiştirilemeyen özellikler ile depresif belirtiler arasındaki ilişkiye yönelik bulgular bu araştırmanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

4.1.1. Sosyo-Demografik Özellikler ile Algılanan Anne Tutumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocuklar tarafından algılanan anne tutumlarını üç alt boyut altında inceleyen Anne Tutum Ölçeği'ne göre çocukların annelerini kendilerine karşı ne derece sevecen, ilgili ve kabullenici olarak algıladıkları ölçeğin “Kabul-İlgi” alt boyutu içerisinde yordamıştır.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara bakıldığında, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile çocuğun annesinin kendisine karşı gösterdiği ilgi ve kabul düzeyine yönelik algısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip olan ailelerin yaşam kalitelerinin de düşük olması nedeniyle, bu durum ailenin işlevselliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması, ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamada zorlanmalara neden olduğu için anne ve babaların da yaşamdan tatmin olamamalarına ve ilgilerini çocukları üzerinden çekerek para kazanma, geçim sağlama, stresli ve uzun saatler boyunca işte çalışma gibi farklı alanlara yönelmek zorunda kaldıkları görülmektedir. (Gurman ve Kniskern, 1991; Kağıtçıbaşı, 1981). Sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu ailelerle yapılan çalışmalar incelendiğinde, maddi açıdan babaya destek sağlayabilmek için çalışma gereksinimi duydukları ve işte çalıştıktan sonra günün geri kalan saatlerinde ise evde gerekli ev işlerini yetiştirmeye çalıştıkları belirtilmektedir. Bu durum ise, annelerin iş hayatlarının dışında da yaşama yönelik çeşitli stres faktörleri ile daha fazla başa çıkabilmeye çalışmaları nedeniyle çocuk bakım enerjilerinin azalmasına neden olmaktadır (Sabuncuoğlu ve Berkem, 2006). Bununla birlikte, sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması söz konusu olduğunda, istenmeyen bir hamilelik sonucu doğmuş olan çocuğun anne tarafından kabul görme düzeyi de düşük bulunmaktadır (Neyzi, 1994).

Çocuğun yaş, anne-baba eğitim düzeyi ile algılanan anne kabul- ilgi arasında ilişki olmadığını yansıtan diğer araştırma bulguları incelendiğinde, literatür tarafından da desteklenen bu bulguların annenin hamile olduğunu öğrendiği andan itibaren anne-çocuk arasında geliştirilen ilişkinin sağlıklı olması olarak açıklanabilmektedir. İstenilen bir hamile kalma sürecinin sonrasında annenin çocuğuna karşı duymuş olduğu kabulleniciliğin ve sevginin sürekli bir duygu olarak yaşanması, annenin önce çocuğunu kabul edip sonra reddetmesi ya da önce çocuğunu sevip çocuğun yaşı arttıkça ona karşı ilgisiz davranması gibi yaşanan ikilemelerin söz konusu olmadığını yansıtmaktadır. Bu durumda, anne tarafından çocuğa yansıtılan ilgi ve sevgi ile

çocuğun yaşı, anne-baba eğitim düzeyi arasında herhangi bir ilişkinin söz konusunu olamayacağı görülmektedir. (Baumrind, 1991; Dönmezer, 1999, Kağıtçıbaşı, 1970; Küntay ve Ahtam, 2004; Önder ve Gülay, 2007 Özen, 2009). Bu çalışmanın kapsamı dışında kalmakla birlikte, annenin çocuğuna karşı bu gibi ikilemler ve dengesiz tutumlar yansıtmasının, annenin psikolojik sağlığı, kişilik özellikleri ve yaşanmış travmatik olaylar ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir (Ağargün, Başoğlu, Can, Çetin, Çobanoğlu, Ebrinç ve Seçil, 2001; Akdemir ve Gökler, 2008; Kasuto, 2005).

Çocukların aile içerisinde bireysel olarak duygu ve düşüncelerini ifade edebilmede anneleri tarafından ne derece cesaretlendirildiği algısına ilişkin sonuçlar, ölçeğin ‘‘Psikolojik Özerklik’’ alt boyutu içerisinde incelenmiş bulunmaktadır. Çocuğun yaşı ile anneye ilişkin algılanan psikolojik özerklik arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılmış olan korelasyon analizi sonucunda, çocuğun yaşının arttıkça çocuk tarafından algılanan annenin psikolojik özerkliğinin azaldığı görülmektedir. Bu durum, çocuğun küçük yaşlarda annesi tarafından kendisini ifade edebilmesi için daha çok cesaretlendirilmesi, öğrendiğini günlük hayata aktarabilmesinde ve öğrenme süreci içerisinde daha çok ödül yönteminin uygulanması olarak açıklanabilmektedir (Elmacıoğlu, 2003; Öcel, 2002; Yavuzer,1993). Psiko-sosyal gelişimi sağlıklı olan bir çocuğun yaşının artmasıyla birlikte duygu ve düşüncelerini daha anlaşılır şekilde ifade edebilen, öğrendiklerini günlük hayatta doğru şekilde kullanabilen ve problem çözme becerilerini geliştirebilen bir birey olarak yetiştiği görülmektedir. Bu nedenle, bebeklik ve erken çocukluk döneminde olduğu kadar çocuğun kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmesinde yoğun çaba göstermeyen annenin bu durumu, çocuğun bilişsel ve psiko-sosyal gelişimin sağlıklı olmasına yönelik farkındalığı ile açıklanırken, çocuk tarafından ise bu durumun büyüdükçe annenin kendisine gösterdiği psikolojik özerkliğin azaldığı yönünde algılandığı

görülmektedir (Gökçe, 1996; Kuzgun, 1973; Özgüven, 2001; Özmert, 2006). Araştırma örnekleminin 9-12 yaş aralığı ile sınırlı tutulması da göz önünde bulundurulduğunda, çocuğun yaşının artmasıyla birlikte ergenlik dönemi öncesinde de görülebilen ebeveyn-çocuk çatışmalarının, çocuğun anne ve babasının kendisini anlayamadığına ilişkin olumsuz algılarına dönüşmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla annesi tarafından anlaşılamadığını düşünen çocuğun, ergenlik döneminin etkileri ile annesi tarafından daha az desteklendiği yönündeki düşüncelerinin arttığı görülmektedir.

Araştırma bulguları doğrultusunda, çocuğun algıladığı annenin psikolojik özerklik düzeyi ile anne-baba eğitim düzeyi arasındaki ilişkiler incelendiğinde, anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça algılanan anne psikolojik özerklik düzeyinin de arttığı görülmektedir. Bu durum, eğitim düzeyi yüksek anne-babaların çocuklarının kendi duygu-düşüncelerini çekinmeden açıkça ifade edebilmesine yönelik onlara karşı cesaretlendirici yaklaşımlarda buldukları yönünde açıklanmaktadır. İlgili yazına ilişkin literatür taramalarına bakıldığında, eğitim düzeyi yüksek olan anne-babaların çocuklarının kendi bireyselliğini ortaya koymalarında ve kendi duygu-düşüncelerini ifade edebilmesi için sağlıklı tutumlar sergilediklerine yönelik araştırma sonuçlarına ulaşılmaktadır. Bu sonuca daha farklı bir bakış açısı ile bakıldığında, yapılan evliliklerde, bireylerin kendilerine aynı ya da yakın eğitim düzeyine sahip olan eşler seçmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Sosyo-kültürel ve eğitim düzeylerinin birbiriyle benzer olması sonucunda, anne ve babaların çocuklarını nasıl yetiştirmeleri gerektiği ile ilgili ortak ve tutarlı tutumlar sergilemeleri nedeniyle anne-baba eğitim düzeyi ile algılanan psikolojik özerklik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1981; Özen, 1998; Rohner, 1994).

Anne-baba eğitim düzeyi ile yakından ilişkili olan, sosyo-ekonomik düzeye ilişkin bulgular incelendiğinde, sosyo-ekonomik düzeyin yükseldikçe çocuğun annesinin kendisine karşı gösterdiği psikolojik özerklik puanında da artma olduğu görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olduğu ailelerde yaşam kalitesinin de yüksek olması nedeniyle, annenin çocuğun ihtiyaçlarını ve beklentilerini maddi-manevi anlamda karşılayabilme olasılığı da yükselmektedir. Bu durum, çocuğun annesinden ve yaşamdan beklentilerine karşı annenin daha duyarlı yaklaşması ile de açıklanabilmektedir (Tınaz, 1997).

Anne Tutum Ölçeği'nin son alt boyutu olan "Kontrol-Denetleme" boyutunda ise, çocukların annelerini kendilerine karşı ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıkları ile ilgili sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Annenin çocuk tarafından algılanan kontrol ve denetleme düzeyinin yaş, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey değişkenleri arasındaki ilişkileri incelendiğinde, değişkenler arasında anlamlı ilişkilerin olmadığı görülmektedir. Bu boyut altında annelerin çocuklarına karşı yaklaşımları incelendiğinde, annelerin çocuklarından uymalarını bekledikleri kurallara ya da çocuklarının değiştirmesini istedikleri davranışlarına karşı onları kontrol altında tuttukları ve çocuklarının bu kurallara karşı ne derece uyduklarını takip edebilmek için denetledikleri görülmektedir. Bu durum çocuk tarafından algılanan anne tutumu çerçevesi içerisinde incelendiğinde, annenin çocuğuna yaklaşımının ve çocuğuna gösterdiği kısıtlamaların tutarlılık göstermesi nedeniyle çocuk bu konuda annesinin kendisine karşı her zaman aynı düzeyde kontrollü ve denetleyici yaklaştığını düşünmektedir. Özellikle çocuğa öğretilmeye çalışılan toplumsal normların bir kural çerçevesi içerisinde çocuğa sunulması sonucu çocuk annenin bu konudaki kontrol ve denetleme sürecinin tutarlılığını da öğrenerek

anne tarafından yansıtılan bu tutumun yaş, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey ile ilişkili olmadığı görülmektedir (Tınaz, 1997; Timur, 1972).

Elde edilen bulgular doğrultusunda değişkenler arasındaki ilişkiler birlikte değerlendirildiğinde, sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olması annenin kültürel düzeyinin de yüksek olduğunu düşündürmektedir. Sosyo-kültürel ve ekonomik düzeyin yüksek olduğu ailelerde, çocukların annesinin kendisinden ayrı bir birey olarak yetişmesi için daha bilinçli olarak doğru şekilde desteklendiği görülmektedir. Çocuğun yaşının artmasıyla annenin çocuğa gösterdiği psikolojik özerkliğin azalması ise, çocuğun yaşıyla birlikte paralel olarak gelişen problem çözme becerilerini kullanarak bireyselliğini öne çıkarmanın anne tarafından desteklenmeye devam ettiği yönünde açıklanabilmektedir. Ancak, annenin gösterdiği psikolojik özerklik bebeklik ve erken çocukluk döneminde olduğu kadar aşırı koruyucu ve kollayıcı düzeyde olmadığı için çocuk tarafından bu durumun annenin kendisine gösterdiği çocuğun bireyselleşme çabasında azalmanın olması yönünde algılandığını düşündürmektedir.

4.1.2. Sosyo-Demografik Özellikler ile Algılanan Baba Tutumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırma içerisinde depresyon belirtilerini yordayıcı değişken olarak ele alınan algılanan baba tutumunun sosyo-demografik özellikler ile ilgili ilişkileri, Baba Tutumu Ölçeği'nin alt boyutları içerisinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çocuklar tarafından algılanan baba tutumlarını üç alt boyut içerisinde inceleyen ölçeğe göre çocukların babalarını kendilerine karşı ne derece sevecen, ilgili ve kabullenici olarak algıladıkları ölçeğin "Kabul-İlgi" boyutu içerisinde yordandığıdır.

Sosyo-demografik değişkenler ile algılanan baba tutumu arasındaki ilişkileri yansıtan analiz sonuçları incelendiğinde, çocuğun yaşının arttıkça algılanan kabul görme ve ilgi düzeyinin azaldığı görülmektedir. Çocuğun doğumunu aileye yeni bir bireyin katılması olarak değerlendiren ve ailenin yeni üyesini benimseyerek kabullenen babanın çocuğun bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için anneye daha fazla yardımcı olmaya çalışarak, ilgisini ve sevgisini çocuk üzerinde daha çok yoğunlaştırmaktadır. Babanın çocuğun beslenme, temizlenme, korunma ve uyku ihtiyaçlarının karşılanmasında annenin yanında yer aldığı gören çocuk büyüme süreci içerisinde kendi öz bakımını yapabilmesi, duygu ve düşüncelerini bağımsız olarak ifade edebilmesi sonucunda babası tarafından anneye yapılan yardımların da azalmaya başladığı görülmektedir (Karaköse ve Karaköse, 2007). Çocuğun yaşı küçükken kendisini severek, güdüsel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardım ederek ve oyun oynayarak babasının kendisi ile ilgilendiğini düşünen çocuk, büyüdükçe Türk kültürünün değerlerine uygun şekilde babası ile daha mesafeli bir ilişki geliştirebilmektedir. Özellikle Türk toplumunda babanın içerisinde yer aldığı sosyal konumu değerlendirildiğinde, ev işleri ile çocuk büyütme konusundaki sorumlulukların daha çok anneye yüklenmesi nedeniyle çocuğun yaşının arttıkça babası tarafından kendisine yöneltilen kabul, ilgi ve sevginin azaldığını düşünmesi kültürel bir öğrenmenin sonucu olarak da açıklanabilmektedir (Dönmezer, 1999; Kağıtçıbaşı, 1981; Seltzer, 1991).

Baba Tutum Ölçeği'nin "Kabul-İlgi" boyutundan elde edilen puanlar ile anne eğitim düzeyi arasındaki ilişki sel duruma bakıldığında, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe babanın da çocuk tarafından algılanan kabul, sevgi ve ilgi görme düzeyinin arttığı görülmektedir. Bu durum, eğitim düzeyi yüksek annelerin çocuklarının aileden beklentilerine daha bilinçli yaklaşabilmeleri nedeniyle annenin baba-çocuk

arasındaki ilişkide köprü görevi görmesi olarak açıklanabilmektedir. Dolayısıyla, çocuk anneyi babası tarafından kabul gören ve babasının kendisini sevmesini sağlayan bir aracı olarak düşünmektedir (Aydın, 1997; Özen, 1998; Rohner, 1994; Tınaz, 1997) . Araştırma bulguları, eğitim düzeyi yüksek olan babaların çocuklarına daha bilinçli yaklaşabilmeleri nedeniyle çocuğun da algıladığı kabul ve ilgi görme düzeyinin yüksek olduğu sonucunu yansıtmaktadır.

Sosyo-ekonomik düzey ile algılanan baba kabul- ilgi düzeyi arasındaki ilişkiyi yansıtan analiz sonuçları incelendiğinde, ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin yükseldikçe algılanan kabul ilgi düzeyinde de artma olduğu görülmektedir. Bu durum, yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip olan ailelerde, çocukların babaları tarafından kendilerine maddi ve manevi olanakların daha fazla tanınması olarak açıklanmaktadır. Çocuğa tanınan olanaklar doğrultusunda çocuğun sadece maddi beklentilerinin karşılanması, kendisinin babası tarafından kabul gördüğünü ve sevildiğini düşünmesine tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenle çocuğun babası ile kurduğu yakın ilişki ve açık iletişimin de çocuğun babası tarafından kabul ve ilgi gördüğünü düşünmesinde büyük önem taşımaktadır (Demiriz, 1997; Özen, 2009).

Çocuğun kendi bireyselliğini ifade etme konusunda babasının kendisini ne derece cesaretlendirdiği algısı Baba Tutum Ölçeği'nin "Psikolojik Özerklik" boyutu içerisinde incelenmiştir. Araştırmanın amacına ilişkin yapılan analiz sonuçları incelendiğinde çocuğun yaşı, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey ile algılanan psikolojik özerklik arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Analizlerden elde edilen bulgular doğrultusunda, çocukların babalarını kendilerine karşı ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıkları "Kontrol-Denetleme"

düzeyi ile çocuğun sosyo-demografik özellikleri arasında da anlamlı ilişkilerin olmadığı gözlenmektedir. Algılanan psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme düzeyleri ile sosyo-demografik özellikler arasında herhangi bir ilişkinin olmaması Türk kültürüne ilişkin babanın aile içerisinde üstlendiği sosyal rolü ile açıklanabilmektedir. Türk kültürü içerisinde aile yapıları incelendiğinde, baba aile içi kuralları belirleyerek sınırları çizen ve ailenin geçimini sağlayan birey rolünü üstlenmektedir (Sönmez, 2001; Şendil, 1999). Buna bağlı olarak çocuğa karşı daha fazla sorumluluk taşıyan annenin çocukla babadan daha yakın bir ilişki içerisinde olması nedeniyle annenin çocuk tarafından kendi bireyselliğini ifade etme çabasının daha fazla olduğu yönünde algılanmaktadır (Özen, 2009; Tınaz, 1997). Algılanan anne kontrol denetleme düzeyinde de bahsedildiği üzere, babanın aile kurallarını belirleyerek çizmiş olduğu sınırlarla ve uyulması gereken kurallarla çocuğun doğumundan itibaren karşı karşıya kalıyor olması da ailenin kültürel yapısı içerisinde açıklanarak yaş, eğitim ya da sosyo-ekonomik düzey ile ilişkisinin olmadığı görülmektedir.

4.1.3. Sosyo-Demografik Özellikler ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Depresyonu yordayıcı değişkenlerden bir diğeri olarak incelenen yaşanmış olumsuz olayların sıklığı ile yaş arasındaki ilişkiye bakıldığında, yaşın arttıkça yaşanmış olumsuz olayların sıklığının da arttığı görülmektedir. Çocuğun yaşının artmasıyla birlikte kazandığı yaşam deneyimlerinin de artmasını doğrular nitelikte olan bu sonucun, çocuğun yaşına bağlı olarak edinmiş olduğu yaşam tecrübeleri içerisinde olayları olumlu ve olumsuz olarak değerlendirebildiğini yansıtmaktadır. Bununla

birlikte, elde edilen araştırma bulguları anne-baba eğitim düzeyinin artmasının ve sosyo-ekonomik düzeyin yükselmesinin olumsuz yaşam olaylarının azalması ile ilişkili olduğunu göstermektedir Yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin kültür düzeylerinin de yüksek olması nedeniyle çocuklarına daha bilinçli yaklaşarak, olumsuz yaşam deneyimleri sonucunda çocuğun ortaya çıkan sorunlarla daha doğru şekilde başa çıkabilme yöntemlerinin öğretilmesi ve problem çözme becerilerinin gelişmesi açısından desteklendiği görülmektedir (Cohen, 1988; Evrengöl ve ark., 1992; Hortaçsu, 2003, Kuzgun 1973; Yörükoğlu, 2000).

4.1.4. Sosyo-Demografik Özellikler ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocukların umutsuzluk düzeyini yansıtan Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanı ile sosyo-demografik özellikler arasındaki ilişkileri yansıtan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, umutsuzluk ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu durum Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutları içerisinde daha ayrıntılı incelenerek ilgili yazın çerçevesinde aşağıda tartışılmıştır.

Çocukların geleceğe yönelik duygu, düşünce ve güdülerini ölçmek amacıyla kullanılan Beck Umutsuzluk Ölçeği, çocukların umutsuzluk düzeylerini üç alt boyut içerisinde incelemektedir. Araştırmanın amacına ilişkin yapılan analizler doğrultusunda, çocukların “Geleceğe Yönelik Duygular” alt boyutuna ilişkin umutsuzluk düzeyi ile yaş arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı gözlenmektedir. Bu

durum çocukların yaşlarının artması ile geleceğe yönelik umutsuzluk içeren duygularında da bir artma ya da azalmanın söz konusu olmadığı yönünde açıklanmaktadır. Bununla birlikte analiz sonuçlarından elde edilen diğer bulgular incelendiğinde, anne-baba eğitim düzeyi arttıkça ve sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe çocukların geleceğe yönelik umutsuzluk içeren duygu düzeyinde de azalma olduğu görülmektedir. İlgili yazına ilişkin literatür bilgileriyle de desteklenen bu sonuç, yüksek sosyo-kültürel ve ekonomik düzeye sahip olan ailelerin çocuklarının maddi ve manevi beklentilerini daha rahat karşılayabilmeleri nedeniyle çocuğun geleceğe yönelik umut düzeyinin de yüksek olduğu yönünde açıklanabilmektedir (Aydın, 1988; Compte ve Özer, 1978; Kuzgun, 1973; Üngören ve Ehtiyar, 2009).

Umutsuzluk ölçeği alt boyutlarından çocukların başarılı olmaya karşı “Güdü Kaybı” ve “Gelecek Beklentisi” ile yaş arasındaki ilişkiyi belirleyen analizlere bakıldığında, değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Elde edilmiş bulunan bulgular yine, çocuğun ailesinden gördüğü maddi ve manevi destek karşısında çocuğun geleceğe ilişkin başarılı olma düşünceleri ve olumlu beklentiler geliştirmesi ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Tuzcuoğlu, 1989).

4.1.5. Sosyo-Demografik Özellikler ile Depresyon Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırmanın yordanan değişkeni olan depresyon ile sosyo-demografik özellikler arasındaki ilişki durumları incelendiğinde, anne-baba eğitim düzeyinin yükselmesi ve sosyo-ekonomik düzeyin artması ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Araştırmanın amacına yönelik yapılan analizlerden elde edilen bulgular, yaş ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bilgisini sağlarken, elde edilen diğer sonuçlar, sosyo-kültürel ve ekonomik düzeyin yükseldikçe çocuklarda görülen depresyon belirtilerinde azalma olduğu yönünde açıklanabilmektedir. İlgili literatür çalışmaları kapsamında sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan aile yapıları incelendiğinde, çocukların maddi ve manevi olanaklarının kısıtlı tutulması nedeniyle isteklerini gerçekleştirememeleri sonucu geleceğe karşı umutsuz düşündükleri ve kendilerini çaresiz hissettikleri belirtilmektedir. Bu olumsuz duyguların çocuklarda hemen her gün moral bozukluğuna neden olması sonucunda ise iştahta azalma, uykusuzluk, psikomotor ajitasyon ve reterdasyon gibi belirtilerin ortaya çıkarak depresif yakınmaların arttığı gözlenmektedir (Aydın, 1985; Kümbül, 2002; Özduygu, 1995).

4.1.6. Sosyo-Demografik Özellikler ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyini yansıtan Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği toplam puanı ile sosyo-demografik özellikler arasındaki ilişkileri yansıtan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde öğrenilmiş çaresizlik ile anne-baba

eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey arasındaki negatif yönde anlamlı ilişkinin olduğu görölmektedir. Bu durum, sosyo-költürel düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının daha az öğrenilmiş çaresizlik yaşadıklarını göstermektedir. Çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri, Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin "İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme", "Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme" ve "Özel-Genel Nedensel Yükleme" alt boyutları içerisinde ele alınarak değişkenler arasındaki ilişki detaylı olarak incelenmiş bulunmaktadır.

Çocuğun karşılaştığı herhangi bir olayın nedenini kendisine mi yoksa dış etmenlere mi yüklediğini yansıtan "İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme" ile yaş ve sosyo-ekonomik düzey arasındaki korelasyona bakıldığında, değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görölmektedir. Bununla birlikte anne-baba eğitim düzeyi ile "İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme" puanları arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğunun görölmesi durumu ise, yüksek eğitim düzeyine sahip anne-babalar çocuklarına olaylara ilişkin daha sağlıklı neden-sonuç ilişkileri kurabilmelerini öğrettikleri ve dış etmenlerin olaylar üzerindeki ilişkisini anlamalarında daha çok destekleyici oldukları yönünde açıklanmaktadır (Özduygu, 1995).

Çocuğun yaşamış olduğu herhangi bir olumsuz olayın sonucunun yaşamını her zaman olumsuz etkileyeceğini ve bu sonucun değişmeyeceğini ilişkin düşünceleri ile ilgili bilgiler Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği'nin "Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme" boyutu içerisinde incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda değişmez-değişebilir nedensel yükleme puanı ile baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görölmektedir. Elde edilen bu sonuç, çocukların babalarını olayları kontrol altında tutabilen güç olarak algılamasından kaynaklı olduğunu düşündürmektedir. Türk

toplumunun aile içi ilişkilere yönelik kültürel değerleri ile açıklanabilen bu durum babanın eğitim düzeyinin yükselmesi ile çocuğun babayı daha güçlü bir model olarak algılaması arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır. Bunun sonucunda çocuk, yaşam olaylarının değişmez gibi görülen olumsuz etkilerinin babanın bilgisi ve deneyimleri ile kendisine sağladığı maddi-manevi destekle beraber değiştirilebileceğini düşündüğü görülmektedir (Önder ve Gülay, 2007; Özen, 2009; Yörükoğlu, 1992).

Çocuğun karşılaştığı herhangi bir olumsuz olayın nedenini özel nedenlere ya da genel nedenlere yükleyip yüklemediğini yansıtan “Özel-Genel Yükleme” boyutunun sosyo-demografik değişkenlerle arasındaki ilişkileri incelendiğinde, anne-baba eğitim düzeyi ile özel-genel nedensel yükleme puanı arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu durum, yüksek eğitim düzeyine sahip ailelerin kadereci yaklaşımdan uzaklaşarak olayları daha mantıklı yorumlama biçimleri ve olaylar ile sonuçlar arasında kurdukları doğru neden-sonuç ilişkisinin çocukları tarafından model alınarak öğrenildiğini düşündürmektedir (Tınaz, 1997; Timur, 1972; Zöhrap, 2004).

4.2. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırmanın amacı doğrultusunda temel değişkenler arasındaki ilişkileri saptayabilmek için yapılan korelasyon analizi sonuçlarından elde edilen bulgular ilgili yazın çerçevesinde aşağıda tartışılmaktadır.

4.2.1. Depresyon ile Algılanan Anne Tutumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocuklar tarafından algılanan anne tutumu “Kabul-İlgi”, “Psikolojik Özerklik” ve “Kontrol-Denetleme” alt boyutları içerisinde yordananak depresyon belirtileri ile arasındaki ilişkiler incelenmiş bulunmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, algılanan anne kabul ilgi puanları ile kontrol denetleme puanlarının artması sonucu çocuklarda görülen depresyon belirtilerinde azalma olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Araştırmada kullanılan Anne Tutum Ölçeği ile ilgili içerikte yer alan bilgiler göz önünde tutularak yapılmış olan analizlerde, “Kabul-İlgi ve Kontrol-Denetleme” boyutlarında ortanın üzerinde puan alan çocukların annelerini demokratik olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda yorumlanan bu durum, çocukların kabul ilgi ve kontrol denetleme düzeylerinin yükselmesi sonucu annelerin çocuklarına demokratik tutum gösterdiklerinin düşünüldüğü yönünde açıklanabilmektedir.

Demokratik tutum gösteren annelerin çocuklarının duygu ve düşüncelerine değer verdiği ve çocuklarıyla sağlıklı bir ilişki geliştirdiği göz önünde tutulursa, çocuklarda depresif yakınmaların azalmasına ilişkin sonucunda literatür bilgileriyle desteklendiği görülebilmektedir (Ekşi, 1990; Erikson, 1984; Demiriz ve Öğretir, 2007; Yılmaz, 2000).

4.2.2. Depresyon ile Algılanan Baba Tutumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocuklar tarafından algılanan baba tutumu Baba Tutum Ölçeği'nin "Kabul-İlgi", "Psikolojik özerklik" ve "Kontrol-Denetleme" alt boyutları içerisinde yordanarak depresyon ile arasındaki ilişki incelenmiş bulunmaktadır.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar incelendiğinde, babaları tarafından ilgi ve kabul gören çocukların depresyon belirtilerinde azalmanın olduğu gözlenmektedir. Psikolojik özerklik puanının artması ile depresyon puanının azaldığının görülmesi üzerine ise bu durum, çocuğun birey olarak kendisini ifade edebilme konusunda babası tarafından desteklenmesinin depresyon belirtilerinde azalmanın olmasını sağladığı yönünde açıklanabilmektedir. Baba Tutum Ölçeği'nin diğer bir alt boyutu olan "Kontrol-Denetleme" ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin söz konusu olması ise algılanan kontrol-denetleme puanının artması sonucunda depresyon belirtilerinde azalma olduğu yönünde açıklanabilmektedir. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulguların ilgili yazın çerçevesi içerisinde tartışıldığında diğer araştırma sonuçları ile tutarlılık gösterdiği görülmektedir (Saydam ve Gençöz, 2005; Öztürk, Kındap ve Sayıl, 2007; Yılmaz, 2001).

4.2.3. Olumsuz Yaşam Olayları ile Depresyon Belirtileri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Yaşam olayları ile depresyon arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda yaşanmış olumsuz olayların sıklığının arttıkça depresyon belirtilerinde de artmanın olduğu görülmektedir. Yaşanmış olumsuz olayların sıklığı ile depresyon belirtileri arasında görülen anlamlı ilişkiye bağlı olarak çocuk ve ergenler üzerinde yapılmış olan diğer araştırmalara bakıldığında, anne-babanın boşanması, aile bireylerinden birinin ölümü, ağır hastalık, maddi kayıp, geçim sıkıntısı ve aile, akraba, arkadaş ilişkilerinde bozulmaların olması gibi spesifik yaşam olayları ile depresyon belirtileri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2006; Korkmaz, 2002; Tuğrul, 2000; Lindenfield, 1997).

4.2.4. Depresyon ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Depresyon belirtilerinin yordanmasında umutsuzluğun rolünün belirlenebilmesi için kullanılan Beck Umutsuzluk Ölçeği'nde çocukların geleceğe yönelik duygu, düşünce ve güdüleri ile ilgili sonuçlara ulaşılmış bulunmaktadır.

Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutlarından elde edilen puanlar ile depresyon puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, çocuklarda geleceğe yönelik umutsuzluk içerikli duyguların yoğunlaşması sonucu depresyon belirtilerinde de artmanın olduğu saptanmıştır. Ölçeğin diğer alt boyutları olan "Gelecek Beklentisi ve Güdü Kaybı" ile depresyon düzeyi arasındaki korelasyon analizleri incelendiğinde ise, değişkenler

arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu durum ise, çocukların gelecekte olumlu beklentilerinin azalması ve çocuğun kendisini gelecekte başarısız olarak düşünmesinin depresyon belirtilerinde artmaya neden olduğu yönünde açıklanmaktadır. Araştırmanın amacına ilişkin yapılan analizler sonucu umutsuzluk ile depresyon arasında saptanan ilişkiyi destekleyen, depresyonu açıklayan Umutsuzluk Modeli Kuramı ile de desteklenmiş olduğu görülmektedir (Beck ve ark., 1983). Ölçeğin alt boyutları içerisinde ele alınarak incelenen çocukların umutsuzluk düzeyi ile depresyon belirtileri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ifade eden bulgular diğer araştırma sonuçlarıyla da desteklenmektedir (Karaca ve Aşkın, 1996; Kılıç, 1991; MacLean, 1990; Miller, 2002; Oluklu, 1997).

4.2.5. Depresyon ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Depresyon belirtilerinin yordanmasında öğrenilmiş çaresizliğin rolünü belirleyebilmek üzere uygulanan Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nden çocukların olayların sonuçlarını nasıl değerlendirdikleri ve bu olayların nedenlerini neye atıfta yaptıkları ile ilgili bilgiler elde edilmiş bulunmaktadır. Çocukların öğrenilmiş çaresizlik yaşamaları ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi daha detaylı inceleyebilmek için ölçeğin alt boyut puanları da dikkate alınmaktadır.

Yapılan korelasyon analizinden elde edilen sonuçlara bakıldığında, öğrenilmiş çaresizlik ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu durum, çocukların öğrenilmiş çaresizlik yaşamalarına ilişkin olaylara olumsuz nedensel yüklemeler yapmaları sonucu depresyon belirtilerinin görülmesinde de

artmanın olduğu yönünde açıklanmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın amacına ilişkin yapılan analizlerden elde edilen bu bulgular depresyonun açıklanmasında Öğrenilmiş Çaresizlik Modelinin öne sürdüğü bilgilerle de desteklenmiş olduğu görülmektedir (Beck ve ark., 1983; Seligman, 2007).

Çocukların öğrenilmiş çaresizlik yaşamalarına ilişkin nedensel yüklemelerin daha detaylı incelenebilmesi için ölçekten elde edilen alt boyut puanları ile depresyon puanları arasındaki analizlere bakıldığında, içsel-dışsal nedensel yükleme ile depresyon belirtileri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Elde edilen bu sonuç öğrenilmiş çaresizlik düzeyini belirleyen diğer alt boyutların depresyon belirtileri ile ilişkisi yönünde ele alındığında, çocukların yaşam olaylarının nedenlerini ve sonuçlarını değişmez olarak algılayarak bu sonuçların olumsuz etkilerini tüm yaşamına genellemesi durumunda depresyon düzeyinin yükselmesine neden olduğu gözlenmektedir.

Araştırma bulguları doğrultusunda varılan sonuçlar, çocukların olumsuz yaşam olaylarının nedenlerini kendisine ya da dış etmenlere yüklemenin tek başına depresyon belirtilerini yordamada herhangi bir rolünün olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte çocukların yaşadıkları olumsuz olayların neden ve sonuçlarını değişmez olarak algılaması ve olayların olumsuz etkilerinin tüm yaşamına genellemesi sonucunda depresyon belirtilerinin de arttığı görülmektedir.

İlgili yazına ilişkin öğrenilmiş çaresizlik ile ilgili yapılmış olan diğer araştırma sonuçları incelendiğinde, çocuğun öğrenilmiş çaresizlik yaşayabilmesi için olayların sonuçlarını değiştirememeye düşüncesinin baskın olduğu ve bu düşüncenin çocuğun tüm yaşamına genellenerek bu durum karşısında kendisini çaresiz hissettiğine

yönelik bilgiler elde edilmektedir (Beck ve ark., 1983; Cemalcılar ve ark., 2003; Hovardaoğlu, 1986, Karaca ve ark., 1996; Seligman, 2007).

4.2.6. Algılanan Anne Tutumu ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren ilk deneyimlerini aile ortamında yaşadıkları için, ailenin işlevsel yapıda olması ve annenin çocuğuna karşı sağlıklı bir tutumla yaklaşmasının çocuğun psiko-sosyal gelişimi üzerinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Semerci, 2009). Bu nedenle çocukların algıladıkları anne tutumları ile yaşam olayları arasındaki ilişkiyi daha detaylı inceleyebilmek için olumsuz yaşam olaylarının sıklığı ile Anne Tutum Ölçeği'nin alt boyutları arasındaki ilişkiye bakmanın önemli olduğu üzerinde durulmaktadır.

Araştırmanın amacına ilişkin elde edilen analiz sonuçları incelendiğinde, çocuk tarafından annenin kendisine gösterdiği kabul ve ilgi düzeyi ile yaşanmış olumsuz olayların sıklığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu durum, yaşanmış olumsuz olaylar sıklığının artması sonucunda çocuk tarafından algılanan kabul ve ilgi görme düzeyinin azalması olarak yorumlanmaktadır. Yaşam olayları içerisinde karşılaşmış olduğu sorunlarla başa çıkamaması üzerine annesinden beklediği ilgiyi üzerinde hissedemeyen çocuğun, olumsuz yaşam tecrübeleri arttıkça annesi tarafından kendisine gösterilen kabul ve ilginin azaldığını düşünmektedir. Algılanan olumsuz anne-baba tutumları ile ilgili literatür taramalarından elde edilen bilgilerin de bu bulguyu doğruladığı görülmektedir (Demiriz, 1997; Önder ve Gülay; 2007; Yılmaz, 2001).

Anne Tutum Ölçeği'nin alt boyutlarından bir diğeri olan Psikolojik Özerklik ile yaşanmış olumsuz olayların sıklığı arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonucunda ise, değişkenler arasında negatif yönde anlamlı ilişkinin olduğu gözlenmektedir. Bu durum, yaşanmış olumsuz olayların sıklığının arttıkça, çocuğun annesi tarafından bireyselliğini ifade edebilmesi için gösterdiği çabanın azalması olarak algılandığına ilişkin yorumlanmaktadır.

Anne Tutum Ölçeği'nin Kontrol-Denetleme alt boyutu ile yaşanmış olumsuz olayların sıklığı arasındaki analiz sonuçları da diğer alt boyutlarla olan ilişki durumu destekler nitelikte olup aralarında negatif yönde anlamlı yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu durum yaşanmış olumsuz olayların sıklığının arttıkça algılanan kontrol-denetleme düzeyinin azalması olarak açıklanmaktadır. Annenin sosyo-kültürel değerler doğrultusunda çocuğuna göstermiş olduğu kontrol ve denetlemenin azalması sonucu çocuk, sosyal çevresi tarafından kabul görmeyen davranışları yapması sonucu olumsuz yaşam olayları ile karşılaşabilmektedir. Elde edilen bulgular, literatür içerisinde değerlendirildiği eve geldiği zaman ödevlerini yapma konusunda annenin kendisine karşı kontrol-denetlemede bulunmaması sonucu akademik hayatında başarısız olan çocuğun, annenin tutumunun da etkisiyle yaşamındaki olumsuz olayların sıklığının artabileceği yönünde örneklerle açıklanabilmektedir (Ekşi, 1990; Polat, 1986; Ryder, 1995; Karadayı, 1992).

4.2.7. Algılanan Anne Tutumu ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocuklarda umutsuzluk düzeyinin artmasına neden olan durumları belirleyebilmek için ölçeğin alt boyutlarına ilişkin sonuçlar üzerinde önemle durulması gerektiği düşünülerek Beck Umutsuzluk Ölçeği alt boyutları ile Anne Tutum Ölçeği alt boyutları arasında yapılan analiz sonuçlarından elde edilen ilişki durumlarının çocuklardaki depresif yakınmaları açıklamada katkı sağlayacağı beklenilmektedir.

Umutsuzluk düzeyinin geleceğe yönelik duyguları, gelecekte beklenenleri ve güdü kaybını inceleyen ölçeğin alt boyutları ile algılanan Kabul-İlgi boyutu arasındaki ilişki durumları belirleyebilmek için yapılan analizlerin tümünde negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu durumda çocuğun umutsuzluk düzeyi yükseldikçe anne tarafından beklenen kabul ve ilgi görme düzeyinde de azalmanın olduğu sonucuna varılmaktadır. Çocuğun kendi duygu-düşünce ve başarılarına ilişkin annesi tarafından beklenen kabul görme ve ilginin gösterilmemesi üzerine çocuk, gelecekte beklenenlerini daha umutsuz bir bakış açısıyla değerlendirebilmektedir (Gökçe, 1996; Kuzgun, 1973).

Annenin çocuğun bireyselliğini ifade etme çabasını yansıtan Anne Tutum Ölçeği'nin Psikolojik Özerklik boyutu ile Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin tüm alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek üzere yapılmış olan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında ise, algılanan psikolojik özerlikle geleceğe yönelik duygular, güdü kaybı ve gelecek beklentisi arasında yine negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, çocuğun gelecekte beklenenlerine ilişkin olumsuz düşüncelerinin artması sonucu umutsuzluk düzeyi

yükselirken, annenin de çocuğun kendi bireyselliğini ifade etmeye ilişkin gösterdiği çabanın azalması yönünde algılandığı anlaşılmaktadır (Yavuzer, 2006).

Umutsuzluk düzeyi yüksek olan çocuklar üzerinde yapılan diğer araştırma sonuçları da, bu çocukların kendini ifade edebilme becerilerinin zayıf, özgüven ve öz saygının da düşük olduğunu göstermektedir (Melges, 1992; Oluklu, 1997; Polat, 1986;). Olumsuz olarak algılanan anne tutumlarının çocuğun özgüven gelişimini doğrudan etkilediği sonucu da göz önünde bulundurulduğu takdirde annesi tarafından ailenin bir bireyi olarak duygu ve düşüncelerine değer verilmediğini düşünen çocukların anne tutumuna bağlı olarak umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir (Zembat ve Unutkan, 2001).

Çocukların annelerini kendilerine karşı ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıklarını yansıtan Kontrol-Denetleme boyutu ile umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, algılanan kontrol-denetleme düzeyi ile güdü kaybı ve gelecek beklentisi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu durum, çocuğun gelecekte beklenenlerinin azalması ve başarıya ilişkin güdü kaybının artmasına ilişkin algılanan kontrol-denetleme düzeyinin azalması olarak açıklanmaktadır. Tüm bu bilgiler doğrultusunda ise, araştırma bulgularından elde edilen sonuçların diğer araştırma bulguları ve literatürde yer alan Depresyonun Umutsuzluk Modeli kuramı ile de desteklendiği görülmektedir (Abramson ve ark., 1978; Beck, 1979).

4.2.8. Algılanan Anne Tutumu ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocuğun davranışları ile davranışlarının sonuçları arasında neden-sonuç ilişkisini kurabilmeyi öğrendiği ilk yerin aile ortamı olması nedeniyle aile ve öğrenmiş çaresizlik arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu düşünülmektedir (Sevim, 1995; Cüceloğlu, 1998). Bu nedenle davranışların şekillenmesinde büyük önem taşıyan çocukluk dönemi içerisinde anne tutumunun rolünün büyük olduğu görülmektedir (Hayaloğlu, 2001). Elde edilen literatür bilgileri ışığında, çocukların algıladıkları anne tutumu ile öğrenilmiş çaresizlik düzeyi arasındaki ilişkiyi daha detaylı inceleyebilmek için ölçeklerin alt boyutlarına ilişkin puanların birbiri ile ilişkisel durumlarının incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, algılanan kabul-ilgi düzeyi ile değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yüklemeler arasında negatif yönde anlamlı ilişkinin olduğu görülmektedir. Yeterli düzeyde kabul gördüğünü düşünmeyen çocuk, annenin sevgi ve ilgisini de üzerinde hissedememesi sonucu aile içerisinde mutsuz ve durumu kabullenici bir tutum sergilemektedir. Sonuç olarak annesini kendisine karşı ilgili olarak algılamayan çocuk bu durumu kabullenerek annesinin bu tutumunu değiştiremeyeceğini ve sorunun annesinin kendisi ile kurduğu ilişki olduğunu düşünerek bu durumu yaşamı üzerinde genelleştirdiği görülmektedir (Karadayı, 1992; Kindap ve ark., 2008).

İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme ile Anne Kabul-İlgi alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunamaması ise, çocuğun olayların nedenlerinin kendisine ya da dış

etmenlere yüklemesinin algıladığı kabul- ilgi düzeyine ilişkin olmadığı yönünde açıklanabilmektedir.

Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nden elde edilen toplam öğrenilmiş çaresizlik puanı ile Kabul-İlgi alt boyutundan elde edilen puanlar arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğu sonucuna bakıldığında, annesinin kendisine karşı yeterli kabul- ilgi göstermediğini düşünen çocuğun öğrenilmiş çaresizlik yaşamaları için olayların nedenlerini kendisine yüklemesinin tek başına bir anlam ifade etmediğini göstermektedir. Bu nedenle çocukların olumsuz yaşam olaylarının sonuçlarının değişmez olarak düşünülmesi ve olaylardan kaynaklanan olumsuz etkilerinin yaşamı içerisinde genelleştirmesine yönelik olarak öğrenilmiş çaresizlik düzeyinin yükseldiği görülmektedir.

Ölçekler arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla yapılan diğer analiz sonuçları incelendiğinde, algılanan psikolojik özerklik ile içsel-dışsal nedensel yüklemeler arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Algılanan psikolojik özerklik ile değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme arasında negatif yöndeki anlamlı ilişkilerin olduğu sonucuna ulaşılması da bulgulardan beklenen doğrultuda bilgiler sağlandığını göstermektedir. Araştırma bulgularından elde edilen bu sonuçlar, çocuğun bireyselliğini ifade edebilmesi için annesinin kendisine sağladığı destek ve çabanın azalması sonucunda çocuğun kendini ifade edebilme yoksunluğu yaşayarak öğrenilmiş çaresizlik düzeyinin arttığına ilişkin diğer araştırma bulguları ile de desteklendiği görülmektedir (Aydın, 1985; Candemir, 2000; Ceral ve Dağ, 2005; Collins ve Cutcliffe, 2003).

Araştırmanın amacına ilişkin yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar incelenmeye devam edildiğinde, algılanan kontrol-denetleme ile değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunması sonucuna varılmaktadır. Bununla birlikte algılanan kontrol-denetleme ile içsel-dışsal nedensel yükleme puanları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunamaması ise annelerin çocuklarını kontrol ve denetleme altında tuttuğu konuların daha çok sosyo-kültürel nedenlere ve aile kurallarına dayalı olmasından kaynaklandığını düşündürmektedir. Büyüklerine karşı saygılı davranması için çocuğun davranışlarını kontrol altında tutan ve denetleyici yaklaşan annenin bu tutumunu çocuk sosyal bir kural olarak algılayarak, bu tutumun nedenini kendisine yüklememiş bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1981).

4.2.9. Algılanan Baba Tutumu ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte başlayan baba-çocuk ilişkisinin sağlıklı yönde geliştirilmesinin çocuğun psiko-sosyal gelişimi üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır (Corman, 1996). Bu nedenle sağlıklı baba-çocuk ilişkisinin geliştirilmesinde çocuğa olumlu baba tutumlarının gösterilmesi gerektiği düşünülmektedir. İlk yaşam deneyimlerini kazanmış olduğu aile içerisinde çocuk, bu yaşam deneyimlerini olumlu ya da olumsuz tecrübeler olarak ayırt edebilmekte ve bu olumsuz deneyimlerden duygusal olarak etkilenmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda çocuğun yaşanmış olumsuz olayların sıklığı ile algıladığı baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Yaşanmış olumsuz olayların sıklığı ile baba tutumu arasındaki ilişkiyi detaylı inceleyebilmek için Baba Tutum Ölçeği'nin alt boyutlardan elde edilen puanlar da dikkate alınarak analiz edilmiş bulunmaktadır.

Algılanan baba kabul- ilgi puanı ile yaşanmış olumsuz olaylar sıklığı arasındaki analiz sonuçlarına bakıldığında, yaşanmış olumsuz olayların sıklığının artmasına ilişkin çocuk tarafından babanın kendisine gösterdiği kabul ve ilginin azaldığının düşünüldüğü sonucuna varılmış bulunmaktadır. Bununla birlikte Baba Tutum Ölçeği'nin diğer alt boyutları ile yaşanmış olumsuz olaylar arasındaki ilişkiler incelendiğinde yaşanmış olumsuz olayların sıklığı ile algılanan psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda yaşanmış olumsuz olayların artması sonucu baba tutumunun olumsuz olarak algılandığı yönünde bilgilere ulaşılmış bulunmaktadır. Bu bulgular doğrultusunda ulaşılmış olan sonuçların diğer araştırmalarla da desteklenmiş olduğu görülmektedir (Dönmezer, 1999; Özen, 1998; Özgüven, 2001).

4.2.10. Algılanan Baba Tutumu ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Umutsuzluk düzeyi yüksek olan çocuklarda algılanan anne tutumları kadar baba tutumlarının da büyük rol oynamaktadır (Velioglu ve Peker, 1989). Anne-babasından eşit derecede sevgi ve ilgi görmeyi bekleyen çocuk, bu beklentisinin karşılanmaması durumunda kendisini, dış dünyayı ve geleceğini olumsuz olarak değerlendirmektedir (Hovardaoğlu, 1986). Bu nedenle, çocuklarda umutsuzluk düzeyinin artmasına neden

olan durumları belirleyebilmek için Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutlarına ilişkin sonuçlar üzerinde önemle durularak incelenen ilişkisel durumların literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Umutsuzluk düzeyinin geleceğe yönelik duyguları, gelecekte beklenenleri ve güdü kaybını inceleyen ölçeğin alt boyutlarından elde edilen puanlar ile algılanan baba kabul- ilgi puanları arasındaki ilişkisel durumları belirleyebilmek için yapılan analizlerin tümünde negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Bu durum, çocuğun geleceğe yönelik duygularında ve gelecek beklentisinde olumsuz düşüncelerin artması sonucu babası tarafından yeterli kabul ve ilgi gördüğüne ilişkin düşüncelerinin de olumsuz olduğu yönünde yorumlanmaktadır. Elde edilen bilgilerin doğruluğunu sınamak için babası tarafından yeterli düzeyde kabul gördüğünü ve ilgilenildiğini düşünen çocukların psiko-sosyal durumları değerlendirildiğinde, bu çocukların kendilerini daha rahat ifade ederek geleceğe karşı duygu, düşünce ve beklentilerine ilişkin umut düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu nedenle çocukların umutsuzluk düzeyinin artması durumunda algılanan baba kabul- ilgi düzeyinin azalması sonucunun yapılan diğer araştırmalarla da desteklenmiş olduğu görülmektedir (Çelikel ve Erkorkmaz, 2008; Duru, 1995; Erdoğan, 2006; Gelir, 2009).

Çocuğun bireyselliğini ifade edebilmesi için babası tarafından gösterilen çabayı yansıtan Psikolojik Özerklik alt boyutu ile Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında, tüm alt boyutlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, kendisini ifade edebilmesi konusunda babanın desteğini ve

çabasını hissedemeyen çocuğun geleceğe yönelik umutsuz duygu ve düşüncelerinin yoğun olduğu görülmektedir (Haktanır ve Baran, 1998; Kaplan, 2003; Kılıç, 1991).

Çocukların babalarını kendilerine karşı ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıklarını yansıtan Kontrol-Denetleme alt boyutu ile umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, algılanan kontrol-denetleme puanı ile güdü kaybı ve gelecek beklentisi puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu durum, çocuğun gelecekte beklenen beklentilerinin azalması ve kendisini başarısız hissetmesine ilişkin algılanan kontrol-denetlemenin azalması olarak açıklanmaktadır.

Elde edilen sonuçlar yapılmış olan birçok araştırma sonucu ile tutarlılık gösterirken, bulguların yorumlanmasında Depresyonun Umutsuzluk Kuramı'nın büyük katkı sağladığı görülmektedir (Abramson ve ark., 1978; Beck, 1979).

4.2.11. Algılanan Baba Tutumu ile Öğrenilmiş Çaresizlik Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Birçok araştırmaya konu olan öğrenilmiş çaresizlik ile algılanan baba tutum puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılmış olan analizlerde değişkenler arasındaki ilişkileri daha ayrıntılı inceleyebilmek için ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanlar da dikkate alınmıştır.

Yapılan analiz sonuçlarına göre, Baba Kabul-İlgi boyutu ile İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir.

Bu durum, çocukların karşılaştığı herhangi bir olayın nedenini kendisine yükleme düzeylerinin artması sonucu, algıladıkları kabul-ilgi düzeyinde azalmanın olduğu yönünde açıklanmaktadır. Elde edilen bulgular, algılanan anne kabul-ilgi düzeyi ile içsel nedensel yükleme puanları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmamasına karşın, algılanan baba kabul-ilgi düzeyi ile içsel nedensel yükleme arasında negatif yönde anlamlı ilişkinin bulunduğunu göstermektedir. Bu durum incelendiğinde, algılanan anne ve algılanan baba tutumlarının çocuğun olayları kendisine mi yoksa dış etmenlere mi atfettiği yönündeki algılarını farklı düzeyde etkilediği sonucuna varılmaktadır.

Baba Kabul-İlgi alt boyutundan elde edilen puanlar ile Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme alt boyutundan elde edilen puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan analiz sonuçları değerlendirildiğinde, değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkinin bulunmadığı görülmektedir. Beklenmeyen bir sonuç olarak karşımıza çıkan bu bulgu, anne kabul-ilgi puanları ile değişmez-değişebilir nedensel yükleme puanları arasındaki ilişkiyle karşılaştırıldığında algılanan anne ve algılanan algılamasına farklı etkilerinin olduğu yönünde açıklanmaktadır.

Algılanan Baba Kabul-İlgi alt boyutundan elde edilen puanlar ile Özel-Genel Nedensel Yükleme alt boyutundan elde edilen puanlar arasındaki ilişkiyle bakıldığında ise, genel yükleme puanı arttıkça algılanan baba kabul-ilgi puanında azalmanın olduğu görülmektedir. Bu durum, çocuğun olumsuz olayların etkilerinin yaşamı boyunca devam edeceği yönünde genelleştirmeler yapmaya ilişkin olumsuz düşüncelerinin artması sonucunda babalarını kendilerine karşı ilgisiz olarak değerlendirdiklerini yansıtmaktadır (Demiriz, 1997; Özen, 1998; Özgüven, 2001)

Çocuğun kendini ifade edebilmesi için babanın desteğini ve çabasını yansıtan Psikolojik Özerklik alt boyutundan elde edilen puanlar ile Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt boyutlarından elde edilen puanlar incelendiğinde, çocuğun içsel-dışsal nedensel yüklemeleri ile algılanan psikolojik özerklik arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Bu durum, çocuğun olayların nedenlerini kendisine ya da dış etmenlere yüklemesinin çocuk tarafından algılanan bireyselliğini ifade etmede babanın gösterdiği destek ile ilişkili olmadığı yönünde açıklanmaktadır.

İçsel-dışsal nedensel yükleme ile algılanan baba kontrol-denetleme puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında ise, değişkenler arasında anlamlı ilişkinin olmadığı görülmektedir. Algılanan kontrol-denetleme ile değişmez-değişebilir nedensel yükleme ve özel-genel nedensel yükleme puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunması sonucu araştırma bulgularından beklenildiği doğrultudadır.

İstatistiksel analizler doğrultusunda elde edilen bu bulgular karşılaştırılarak incelendiğinde, baba kabul-ilgi puanı ile ilişkisi görülmeyen değişmez nedensel yüklemelerin algılanan anne kabul-ilgi düzeyi ile arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Algılanan anne psikolojik özerklik ile içsel-dışsal nedensel yüklemeler arasında negatif yönde anlamlı bulunan ilişki sonucu çocuğun algıladığı anne psikolojik özerklik ile baba psikolojik özerklik düzeyinin olayların nedenlerini kendisine ya da dış etmenlere yüklemesi sonucuna farklı yönlerde etkisi olduğu bilgisini kazandırmış bulunmaktadır.

4.2.12. Umutsuzluk ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocukların yaşam deneyimleri üzerinde büyük rol oynayan anne-baba tutumları ile sosyal çevre faktörlerinin çocuk tarafından olumlu ya da olumsuz olarak algılanmasının özsaygı, özgüven ve umut düzeyine etkisi bulunmaktadır (Demiriz, 1997; Kuzgun, 1973). Çocuk yaşamı içerisinde karşılaştığı bir problemle başa çıkamadığı takdirde içinde bulunduğu durumu olumsuz olarak değerlendirmektedir. Bu durumda çocuk karşılaştığı sorunlara yönelik uygun problem çözme becerilerini geliştiremediği takdirde çocuğun yaşam olaylarını olumsuz olarak değerlendirerek karşılaştığı sonuçların kendi başarısızlığından kaynaklı olduğunu düşünmektedir. Başarısızlık düşüncesi çocuğun özgüveninde azalma olmasına neden olurken geleceğe karşı umut düzeyini de olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Kılıç, 1991; Lindenfield, 1997; Onur, 1995).

İlgili yazından elde edilen tüm bu bilgiler ışığı altında, çocukların umutsuzluk düzeyleri ile yaşanmış olumsuz olayların sıklığı arasındaki ilişkiye yönelik daha ayrıntılı bilgi edinebilmek için Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin alt boyutlarından elde edilen puanlarda dikkate alınmış bulunmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin Geleceğe Yönelik Duygular alt boyutu ile yaşanmış olumsuz olayların sıklığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu durum, çocuğun geleceğe yönelik düşüncelerinde umutsuzluk düzeyinin artması sonucunda olumsuz yaşam olaylarının sıklığının da arttığı yönünde açıklanmaktadır.

Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin Güdü Kaybı ve Gelecek Beklentisi alt boyutlarından elde edilen puanlar ile yaşanmış olumsuz olaylar sıklığı arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğunun grlmesi elde edilen sonuçların beklenildiği doğrultuda olduğunu göstermektedir.

4.2.13. ğrenilmiş aresizlik ile Olumsuz Yaşam Olayları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Psiko-sosyal gelişim evreleri içerisinde çocuğun sorunlarla başa çıkabilme becerilerini geliştirememesi sonucu olumsuz yaşam olaylarının sonuçlarını da değiştirmeyeceklerini düşünerek çaresizlik durumunu kabullendikleri görülmektedir. Çocuklar için Yükleme Biçimi leği'nden elde edilen puanlar ile olumsuz yaşam olayları sıklığı arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında öğrenilmiş çaresizlik puanının arttıkça yaşanmış olumsuz olayların sıklığının da arttığı görülmektedir. Bu durum, öğrenilmiş çaresizlik yaşayan çocukların karşılaştıkları sorunların sonuçlarını kendilerine yükleyerek olayların sonuçlarının değişmeyeceği yönünde algılanması ve her karşılaşılan sorunun olumsuz yaşam deneyimi olarak değerlendirilmesi olarak açıklanmaktadır. Çocuklar için Yükleme Biçimi leği'nin İçsel-Dışsal Nedensel Yükleme, Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme ve zel-Genel Nedensel Yükleme alt boyutları ile yaşanmış olumsuz olayların sıklığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin bulunduğu sonuçlarına ulaşılarak bulguların birbirini desteklediği görülmektedir.

4.2.14. Öğrenilmiş Çaresizlik ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Depresyonun gelişimini açıklayan Öğrenilmiş Çaresizlik Kuramı, bireyin birden fazla şekilde deneyimlediği olumsuz yaşantılar sonucunda, ortaya çıkan başarısızlığı benimseyerek daha sonrasında uygun yerde yapması gereken davranıştan kaçınmaya başladığını ifade etmektedir. Bu davranıştan kaçınma durumunda ise, başarısızlık duygusu beslenerek bireyin öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk yaşadığı görülmektedir (Abramson ve ark., 1978).

Çocukların duygu ve düşüncelerini nedensel yükleme boyutunda ele alan Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçları incelendiğinde değişkenler arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu görülmektedir. Her iki ölçeğin alt boyutlarıyla da arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varılması ise depresyonu açıklayan Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluk Modeli tarafından yorumlandığı görülmektedir. (Abramson ve ark, 1978, Beck, 1979).

4.3. Kız ve Erkek Çocukların Araştırmanın Temel Değişkenlerinden Aldıkları Puanlara Göre Karşılaştırılmasına Yönelik Bulguların Tartışılması

4.3.1. Kız ve Erkek Çocukların Algılanan Anne-Baba Tutum Puanlarına Göre Karşılaştırılması

Yapılan istatistiksel analizler doğrultusunda, Anne Tutum Ölçeği'nin alt ölçeklerinden elde edilen algılanan Anne Kabul-İlgi, Anne Psikolojik Özerklik ve Anne Kontrol-Denetleme puanlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği görülmektedir. Bu durum, Türk kültürünün aile yapısına göre, annenin çocuk bakımına ilişkin daha fazla sorumluluk üstlenerek cinsiyet ayrımı yapmaksızın gösterdiği ilgi-kabul düzeyinin kız çocukları ve erkek çocukları tarafından aynı düzeyde algılanması olarak açıklanmaktadır (Gündoğdu, 1996; Hortaçsu, 2003; Kağıtçıbaşı, 1981; Kümbül, 2002).

Baba Tutum Ölçeği'nin alt ölçeklerinden elde edilen puan ortalamalarına bakıldığında ise, kız çocuklarının algıladıkları Baba Kontrol-Denetleme puanlarının erkek çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum yine Türk kültüründe cinsiyete göre yüklenen sosyal roller üzerinden açıklanabilmektedir. Türk aile kültüründe kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha savunmasız olarak değerlendirilmesi ve namus kavramı altında daha fazla korunması gerektiği ile ilgili tutumlar göz önünde bulundurularak, kız çocuklarından babanın aile içerisinde belirlemiş olduğu kurallara daha fazla uymalarının beklenildiği yönünde bilgilere ulaşılmaktadır. Erkek çocuklarına yüklenen sosyal rollere göre, erkek çocuğu ile baba arasında daha mesafeli ve ciddi bir ilişkinin olmasına karşın kız çocuklarının

erkeklerle göre babaları tarafından daha fazla korunan ve kollanan çocuk rolünün üstlendiği görülmektedir. (Kağıtçıbaşı, 1981; Tınaz, 1997; Timur, 1972). Bununla birlikte sosyal öğrenmenin de etkisiyle babaları tarafından erkek çocuklarının belli bir yaştan sonra kendilerini tehlikelere karşı koruyabildiklerini düşünerek, babanın çocuğuna karşı belirlemiş olduğu kurallara uyma zorunluluğu ilerleyen zamanda esnemesine karşın, kız çocuğunun tehlikelerden korunabilmesi için babanın çizmiş olduğu sınırlara ve koymuş olduğu kurallara daha fazla uyması beklenmektedir (Özgüven, 2001).

4.3.2. Kız ve Erkek Çocukların Yaşam Olayları Ölçeği Puanlarına Göre Karşılaştırılması

Yaşanmış olumsuz olaylar sıklığını belirleyebilmek için araştırmacı tarafından düzenlen Yaşam Olayları Ölçeği'nden elde edilen toplam puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Bu durum, çocukların problem çözme becerilerinin yeterince gelişmemesi nedeniyle karşılaştıkları bir sorun karşısında nasıl başa çıkabileceklerini bilememesi sonucu yaşanan durumun olumsuz bir yaşam deneyimi olarak algılanması yönünde açıklanmaktadır. Bununla birlikte yapılan literatür taramalarında çocuğun psiko-sosyal gelişim evresi içerisinde duygusal gelişimi de göz önünde tutulduğunda ölüm, hastalık, boşanma, ayrılık gibi olumsuz yaşam olaylarının kız ya da erkek çocuklarını daha fazla etkilediği yönünde bulguların yer almadığı görülmektedir.

4.3.3. Kız ve Erkek Çocukların Umutsuzluk Puanlarına Göre Karşılaştırılması

Depresyonu yordayıcı değişkenlerden biri olarak ele alınan umutsuzluk düzeyini belirlemek amacıyla uygulanmış olan Beck Umutsuzluk Ölçeği puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t testi sonucunda, erkek çocuklarının umutsuzluk toplam puanlarının kız çocuklarının toplam umutsuzluk puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Umutsuzluk düzeyinin cinsiyete göre farklılaşma nedenleri incelendiğinde, elde edilen bu sonucun çevresel ve biyolojik faktörlerden kaynaklandığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Çocuklar üzerinde etkisi olduğu düşünülen çevresel faktörler ele alındığında, kız ve erkek çocuklarının yetiştiği sosyo-kültürel yapı içerisinde yetişkinler tarafından kendilerine yüklenen sorumlulukların ve cinsiyete göre belirlenen rollerin önemi üzerinde durulmaktadır. Bu roller kız ve erkek çocuklarının sosyal uyum düzeylerini de etkilerken, çocukların yetiştikleri sosyo-kültürel ortama ters düşen davranışları sonucunda ise, sosyal çevresi ve ailesi tarafından cezalandırılma ya da engellenme davranışları ile karşı karşıya kalma durumunu yaşayarak olumsuz yaşam deneyimlerine ilişkin algısal farklılıkların söz konusu olduğu görülmektedir (Elksinin ve Elksinin, 1998; Gültekin, 2008; Poyraz, 1999). Özellikle Türk toplumu içerisinde kız ve erkek çocuklara yüklenen sosyal roller incelendiğinde, kızların sosyal uyum düzeylerinin daha yüksek, kendilerini sözel olarak ifade edebilme ve iletişime geçebilme becerilerinin erkeklere göre daha gelişmiş olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Akkök, 1999; Beyaztürk, Anlıak ve Dinçer, 2007; Gültekin, 2008; Kağıtçıbaşı, 1970). Erkek çocuklarında ise fiziksel etkinlik ve saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, biyolojik faktörler içerisinde incelendiğinde de, kız ve erkek çocuklarının

davranışları ile duygusal süreçlerine etkisi olduğu düşünülen iki önemli bulguya rastlanılmaktadır. Bu bulgulardan ilki cinsiyet hormonlarının cinsel işlevsellik ve saldırganlıkla ilişkili olduğu yönünde açıklanırken, ikincisi ise beynin bazı bölgelerinde cinsiyete ilişkin olan farklılıklarla ilgili olması yönünde ifade edilmektedir (Kaplan, 1974). İlgili yazına yönelik elde edilen tüm bu bilgiler birlikte değerlendirildiğinde, erkek çocuklarının sosyal uyum becerilerinin kız çocuklarına göre daha zayıf olmasından dolayı, sosyal çevresi ve ailesi tarafından daha fazla engellenme yaşayarak aile içi bağların zayıfladığı ve toplumdan soyutlandığını düşünmektedir. Bu durum sonucunda erkek çocuklarının kız çocuklarına göre geleceğini ve çevresini olumsuz olarak değerlendirerek daha fazla umutsuzluk yaşadığı görülmektedir (Düzgün ve Hayalioğlu, 2006; Spence, 1983; Sucuoğlu ve Çiftçi, 2003; Tanrıöver, Kaya, Tüzün ve Aydoğmuş, 1992; Tekin ve Filiz, 2008; Tümkaya, Aybek ve Çelik, 2010).

4.3.4. Kız ve Erkek Çocukların Öğrenilmiş Çaresizlik Puanlarına Göre Karşılaştırılması

Depresyonu yordayıcı değişkenlerden bir diğeri olarak ele alınan öğrenilmiş çaresizlik düzeyini belirlemek amacıyla uygulanmış olan Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t testi sonucu ise, erkek çocuklarının öğrenilmiş çaresizlik toplam puanlarının kız çocuklarının toplam öğrenilmiş çaresizlik puanlarından daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bulguya ilişkin yapılan diğer araştırmalar gözden geçirildiğinde, erkek çocuklarının içinde yetiştiği

sosyo-kültürel ortamda, kendilerine yüklenen sosyal sorumlulukların öğrenilmiş çaresizlikle ilişkili olduğu yönünde açıklandığı görülmektedir (Avcı, 1992; Poyraz, 1999; Steenbergen ve Greenber, 1990).

Bu bulguyu doğrular nitelikte olan ve Polat (1986) tarafından Diyarbakır ilinde yapılan araştırma incelendiğinde, erkek çocuklarının kız çocuklarına göre öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Başka bir sosyo-kültürel etkiyi yansıtır nitelikte olan ve Cananoğlu (2011) tarafından Adana’da yapılmış bulunan araştırmada ise Adana iline özgü sosyo-kültürel aile yapısı içerisinde erkek çocuklarının yaşından önce erken sosyal sorumluluk kazanmalarının beklenilmesi nedeniyle daha fazla öğrenilmiş çaresizlik yaşadıkları ifade edilmektedir. Birçok araştırmaya konu olan sosyo-kültürel yapıyla ilişkili olan erkek çocuklarındaki öğrenilmiş çaresizlik düzeyinin kız çocuklarına göre daha yüksek düzeyde olması sonucu başka araştırma bulgularıyla da tutarlılık göstermektedir (Aydın, 1985; Gündoğdu, 1994; Oluklu, 1997; Uzbaş, 1998).

4.3.5. Kız ve Erkek Çocukların Depresyon Puanlarına Göre Karşılaştırılması

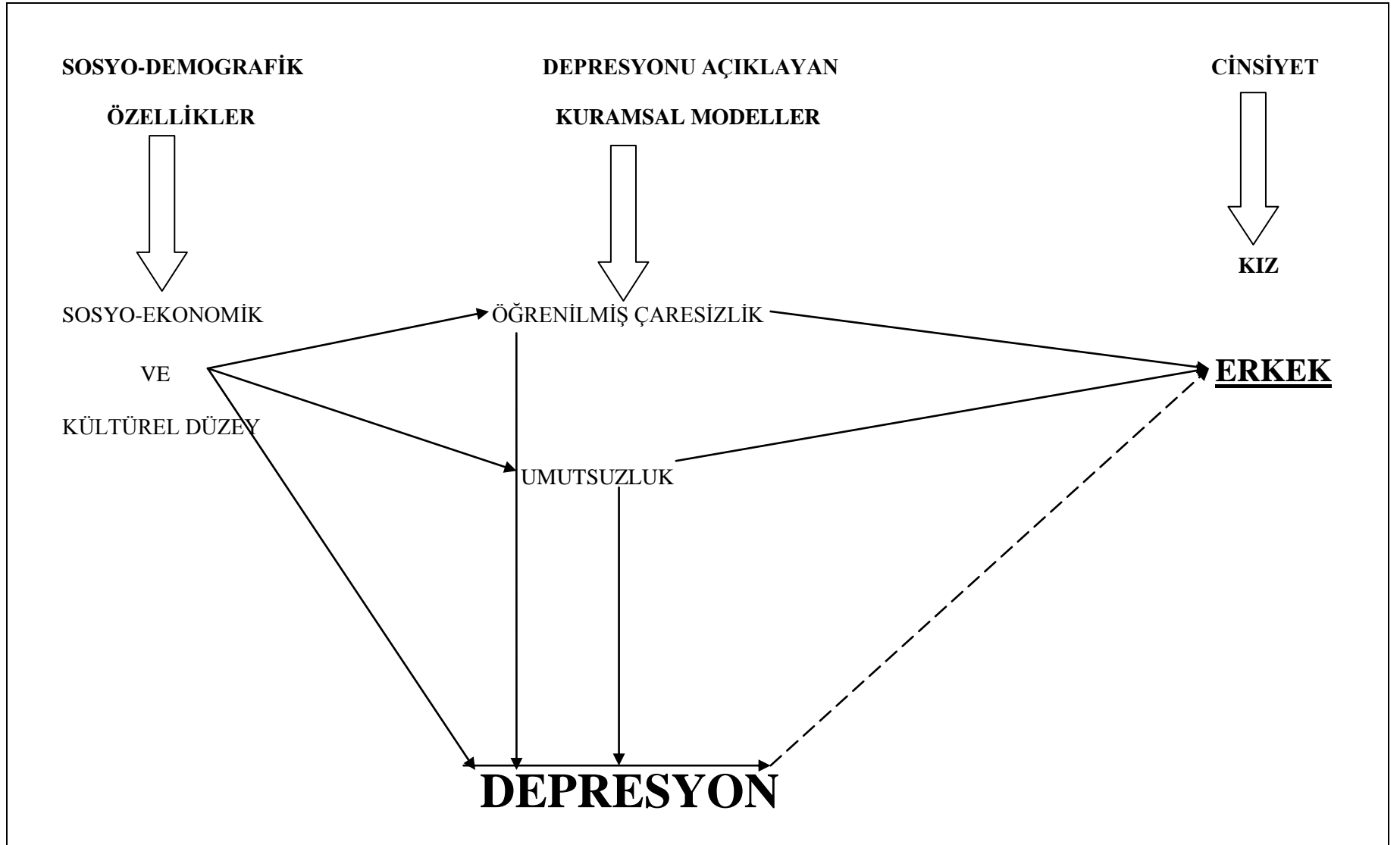
Araştırmanın yordanan değişkeni olarak incelenen depresyon puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t testi sonucunda grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Sosyo-kültürel yapıyla ilişkili olarak açıklanan kız ve erkek çocuklarındaki öğrenilmiş çaresizlik ile umutsuzluk düzeylerindeki farklılığa karşın cinsiyetin

depresyon belirtileri üzerinde bir etkisi olmadığı yönünde elde edilen bu sonucun önemli bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Cinsiyet ve depresyon arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan diğer araştırma sonuçları incelendiğinde, özellikle klinik ortamlardan seçilmeyen örnekleme oluşturan bireylerin cinsiyete göre depresyon belirtileri göstermesinde farklılık olup olmadığına ilişkin çelişkilerin bulunduğu görülmektedir (Dökmen, 1997). Literatür taramalarında Broomberger ve Mathews'ın (1996) yaptığı araştırmada kızların erkeklere göre daha depresif oldukları yönünde bulgulardan söz edilebildiği gibi, depresyon belirtilerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğine ilişkin araştırma bulgularına da sıklıkla rastlanıldığı görülmektedir (Weelde, Silvern ve Hodges, 1994).

Önemli bir bulgu olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülen bu bilgi, araştırmadan elde edilen diğer sonuçlarla karşılaştırıldığında, depresyonun yordanmasında büyük rol oynayan öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk yaşama düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermesiyle dolaylı olarak açıklanabilmektedir. Sosyo-demografik özellikler ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkiye yönelik bulgular incelendiğinde, sosyo-ekonomik ve kültürel düzey ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşıldığı hatırlanmaktadır. Bu durumda elde edilen bulgular ve bulguları açıklamaya yönelik bilgiler bir arada düşünüldüğünde, depresif belirtiler ile ilişkili bulunan sosyo-kültürel ve ekonomik düzeyin öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk düzeyi ile ilişkili olduğu gözlenmektedir. Bu durumda öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk düzeyinin cinsiyete göre bir farklılık gösterdiği görülürken, çocuklarda görülen depresif belirtilerin cinsiyete göre farklılık gösterebileceğine ilişkin düşüncelerinde öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk kavramları altında doğrudan değil ama dolaylı olarak açıkladığı düşünülmektedir.

Dolaylı olarak açıkladığının düşünülmesi ise, depresyonun açıklanmasında iki önemli model olarak ortaya konulan Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluk düzey puanlarının erkek çocuklarında kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu sonucunun incelenmesinden kaynaklanmaktadır. Araştırma bulguları doğrultusunda ileri sürülen bu görüş, Şekil 4.1’de şemalaştırılarak daha somut bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. İleri sürülen modelde sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyin öğrenilmiş çaresizlik, umutsuzluk ve depresyon belirtileri ile ilişkisi olduğu koyu renkli oklarla gösterilmiş bulunmaktadır. Öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk düzeyinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği ve bu düzeyin erkeklerde kızlara göre daha yüksek olduğu yine koyu renkli oklarla yansıtılmaktadır. Bununla birlikte depresyonu açıklayan modellerin cinsiyete göre farklılık göstermesi göz önünde tutularak erkek çocuklarında depresif yakınmaların daha fazla olabileceği yönündeki görüşün kesik oklarla belirtildiği görülmektedir.

Şekil 4.1. Depresyon Belirtilerinin Cinsiyete Göre Farklılık Göstermesini Dolaylı Olarak Açıklayan Model

4.4. Önerilen Kavramsal Model ve Bu Modeli Temel Alarak Yürütülen Regresyon Analizi Sonuçlarının Tartışılması

Bu çalışmanın temel amacı, 9-12 yaş arası çocuklarda algılanan anne-baba tutumu, yaşanmış olumsuz olaylar, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun depresyon belirtileri üzerindeki rolünün incelenmesidir. Bu tür bir incelemenin yapılabilmesi için sağlam kuramsal temellere dayalı bir kavramsal modelin oluşturulmasına öncelik verilmiştir. Şimdiye kadarki yazın gözden geçirildiğinde, çocuklarda görülen depresyon belirtilerinin araştırmada yer alan değişkenlerle ayrı ayrı ilişkisel durumlarının incelendiği dikkat çekmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, araştırmada yer alan değişkenlerin her birinin birbiriyle anlamlı ilişki içerisinde olduğuna yönelik kuramsal bilgiler dikkate alınmış ve bu değişkenlerin bir arada incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

İlk olarak depresyonun açıklanmasında önemli rol oynayan öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk bağımlı değişken olarak analize sokulup, diğer değişkenlerin öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğu ne düzeyde yordadığı incelenmiş bulunmaktadır. Daha sonrasında ise, anne-baba tutumları, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, öğrenilmiş çaresizliğe ilişkin nedensel yüklemeler ile umutsuzluğun depresyon belirtilerini ne düzeyde yordadığı incelenerek, bu değişkenlerin depresyon belirtileri üzerindeki rolleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu rollere etkisi olabileceği düşünülen sosyo-demografik özelliklerinde (çocuğun yaş, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey) yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi gerektiği üzerine durulmuştur. Bu nedenle öne sürülen modelin ilk bloğunda sosyo-demografik değişkenler yer almakta

olup, diğer bloklarda ise sırasıyla olumsuz yaşam olayları sıklığı, algılanan anne-baba tutumları (Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin alt boyutları), öğrenilmiş çaresizlik (Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt boyutları) ve çocuğun umutsuzluk düzeyi yer alarak beş blok halinde analize sokulmuştur.

Depresyonun gelişiminde önemli rol oynayan öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk düzeyinin bağımlı değişken olarak ele alındığı analizlerde ise ilk üç blokta sırasıyla sosyo-demografik değişkenler, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı ve algılanan anne-baba tutumları (Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin alt boyutları) yer almaktadır. Öğrenilmiş çaresizliğin bağımlı değişken olarak ele alındığı modelin dördüncü ve son bloğunda Beck Umutsuzluk Ölçeği alt boyutları analize sokulurken, umutsuzluğun bağımlı değişken olarak ele alındığı modelin dördüncü ve son bloğunda ise Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt boyutları analize sokulmuş olup, yordayıcı değişkenlerin bağımsız değişkenler üzerindeki rolleri incelenmiş bulunmaktadır.

Bu bölümde 9-12 yaş arası çocuklardaki öğrenilmiş çaresizlik, umutsuzluk ve depresyon belirtilerini yordayıcı değişkenlere ilişkin elde edilen bulgular sırasıyla ayrı ayrı tartışılacaktır.

4.4.1. Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizliğin Yordanması

9-12 yaş arası çocuklarda, demografik özellikler, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, algılanan anne-baba tutumu ve umutsuzluğun öğrenilmiş çaresizliği ne düzeyde yordadığını değerlendirebilmek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucuna göre, öne sürülen modelin çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyindeki varyansın %26'sını açıklamaktadır.

Öğrenilmiş çaresizliğin sosyo-demografik değişkenler (çocuğun yaşı, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey) tarafından yordanma durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı olmasına karşın sosyo-demografik değişkenlerin öğrenilmiş çaresizliği tek başına yordamadığı görülmektedir.

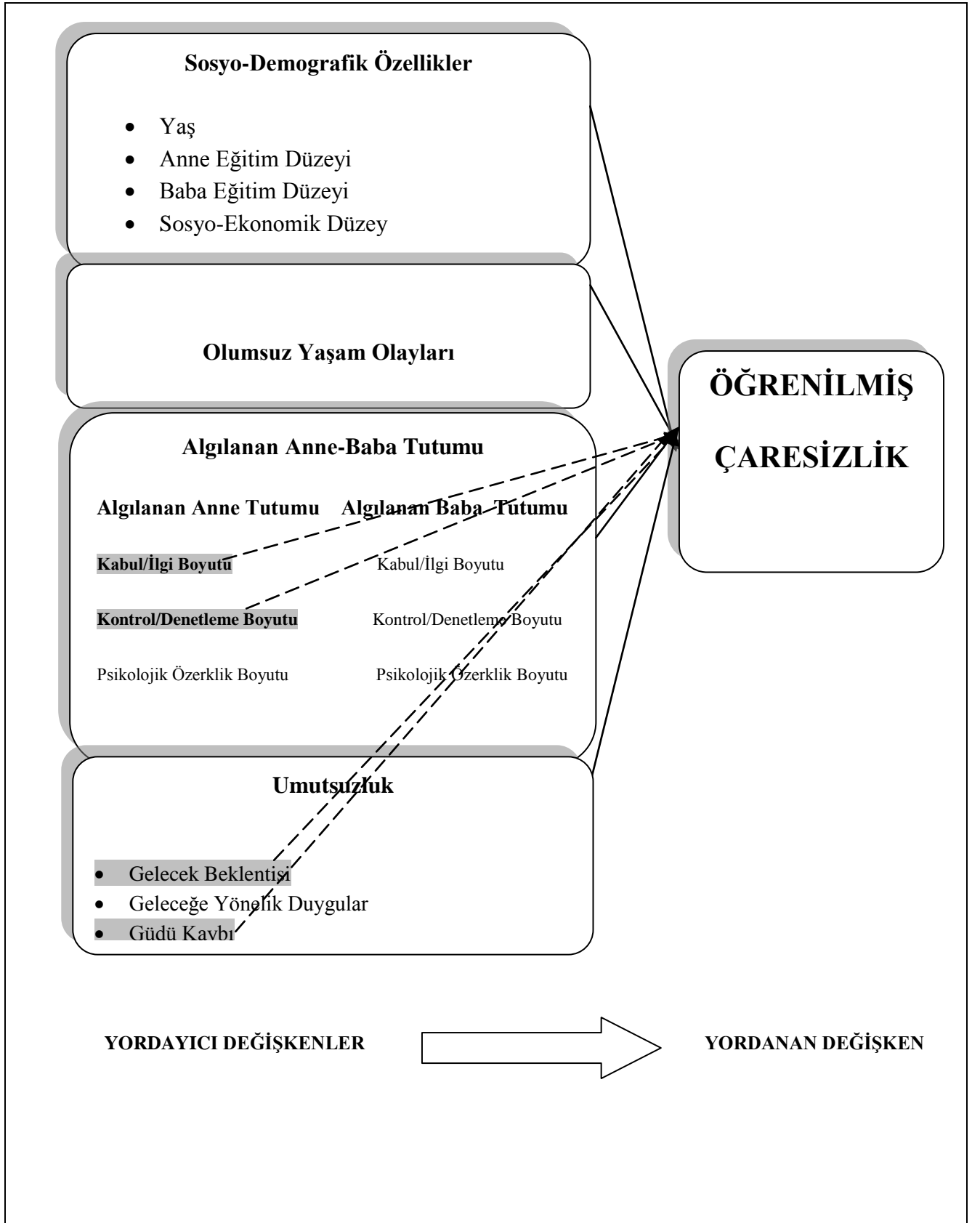
Modelin ikinci bloğunda yer alan olumsuz yaşam olayları sıklığının öğrenilmiş çaresizliği anlamlı düzeyde yordadığı gözlenmektedir. Depresyonun Gelişiminde Öğrenilmiş Çaresizlik Modeli'ne göre olumsuz yaşam olayları sonucunda çocuk başarısızlık duygusunu yoğun olarak yaşamaya başlamaktadır. Bunun sonucunda çocuk, başaramayacağını düşünerek benzer olumsuz olaylarla karşılaştığında uygun yerde yapması gereken davranıştan kaçınmakta ve kaçınma davranışı da çocukta “Ben başaramam, ben beceriksizim, ben acizim” gibi kendilik algısına ilişkin olumsuz düşünceleri pekiştirmektedir. Bu düşüncelerin yoğun olarak yaşanması sonucunda ise çocuk, olumsuz olaylar karşısında çaresiz olduğunu ve kendisine kimsenin yardım edemeyeceğini öğrenmiş olmaktadır. Bu nedenle yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, öğrenilmiş çaresizliğin yaşanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Abramson ve ark, 1989, Seligman ve Peterson, 1987).

Öne sürülen modelin üçüncü bloğunda yer alan anne-baba tutumunun çocuklardaki depresyon belirtilerini anlamlı düzeyde yordadığı gözlenmektedir. İncelenen Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin alt ölçekleri içinde yer alan Anne Kabul-İlgi ve Anne Psikolojik Özerklik alt boyutlarının öğrenilmiş çaresizliği doğrudan yordadığı görülmektedir. Annesi tarafından kabul gördüğünü hisseden, annesinin kendisinin başarıları ve başarısızlıklarıyla ilgilendiğini düşünen ve kendisini ifade etmesi için annenin çaba sarf ettiğini gören çocuk özgüveni yüksek ve kendilik algısına ilişkin olumlu düşüncelere hakimdir (Ersever, 1993). Bu durum, çocuk ile anne arasında kurulun sağlıklı bir ilişkiyi de yansıtmaktadır. Anne ve çocuk arasında sağlıklı bir ilişki geliştirilemediğinde ise, çocuk duygu ve düşüncelerini ifade etmek yerine içe kapanmayı tercih etmekte, beceri ve yeteneklerini kullanmaktan kaçınmaktadır (Cardinali, D'allura, 2001). Bunun nedeni ise özellikle araştırmanın örnekleminde sınırlandırılan 9-12 yaş arası dönemin “çalışıp başarılı olmaya karşı aşağılık duygusu geliştirme” evresi özellikleri ile de açıklanabilmektedir (Erikson, 1984). Bu dönem içerisinde çocuk, başarılarının önce anne ve babası tarafından daha sonra ise sosyal çevresindeki kişiler tarafından desteklenmesini beklemektedir. Bununla birlikte çocuk, başarısızlığa uğradığında da karşılaştığı sorunu nasıl çözmesi gerektiği yönünde çözümler aramakta, ailesi ve yakın çevresindeki kişiler tarafından (örneğin öğretmen, arkadaş, akraba vs.) yönlendirilmeyi beklemektedir (Gökçe, 1996, Hortaçsu, 2003). Bu nedenle çocuk, öncelikle annesinden gerekli ilgi ve desteği göremediğinde annesinin kendi duygu, düşünce ve yaşam deneyimlerine karşı ilgisiz olduğunu düşünmektedir. Böylece çocuk annesinin kendisini ifade etmesinde yardımcı olmadığını ve hiç çaba harcamadığını görerek kendini aileden ve sosyal çevreden soyutlamakta, pasif davranışlarda bulunabilmekte, kendisini çaresiz

hissetmekte ve kimsenin kendisine yardım edemeyeceğini ya da etmediğini düşünmektedir (Anderson ve ark., 1983).

Son olarak modelin dördüncü bloğunda yer alan umutsuzluğun öğrenilmiş çaresizliği anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin incelen alt boyutları içinde yer alan Geleceğe Yönelik Duygular ve Gudu Kaybı alt boyutlarının doğrudan öğrenilmiş çaresizliği yordadığı görülmektedir. Öğrenilmiş Çaresizlik Kuramı'nın yeniden gözden geçirilmesi ile bireylen geleceğe yönelik duygularında umudun azalması, geleceği olumsuz değerlendirme ve herhangi başarı odaklı bir davranışı yerine getirebilmesi için gerekli motivasyonun azalması sonucunda birey kendisine başarısızlığı ve acizliği öğretmiş bulunmaktadır. Regresyon analizinden elde edilen bu sonuç Depresyonun Öğrenilmiş Çaresizlik Modeli ve Umutsuzluk Modeli ile açıklanabilmektedir (Abramson ve ark., 1989).

Analizler sonucunda ortaya çıkan bulguları daha iyi somutlaştırabilmek için 9-12 yaş arası çocuklarda öğrenilmiş çaresizlik düzeyini yordayıcı değişkenler yeniden çizilerek Şekil 4.2'de sunulmuş bulunmaktadır. Analiz sonuçlarından elde edilen bulgular doğrultusunda Şekil 4.2 incelendiğinde ana değişkenler altında yer alan koyu renkle belirtilmiş ve öğrenilmiş çaresizlik ile aralarındaki ilişkinin kesik oklarla gösterildiği değişkenlerin öğrenilmiş çaresizliği yordayıcı güce sahip olduğu görülmektedir. Koyu renkle çizilmiş oklar ile gösterilen ana değişkenler ise, öğrenilmiş çaresizliğin yordanmasında anlamlı rol oynadıklarını ifade etmektedir.

Şekil 4.2. Öğrenilmiş Çaresizliğin Yordanmasında Anlamlı Rol Alan Değişkenler

4.4.2. Çocuklarda Umutsuzluğun Yordanması

9-12 yaş arası çocuklarda, demografik özellikler, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, algılanan anne-baba tutumu ve öğrenilmiş çaresizliğin umutsuzluğu ne düzeyde yordadığını değerlendirebilmek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizine göre, öne sürülen modelin çocukların umutsuzluk düzeyindeki varyansın % 26'sını açıklamaktadır.

Umutsuzluğun sosyo-demografik değişkenler tarafından yordanma durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı olmasına karşın sosyo-demografik değişkenlerin umutsuzluk düzeyini tek başına yordamadığı görülmektedir.

Modelin ikinci bloğu, yaşanmış olumsuz olayların sıklığını yansıtmaktadır. Bu değişkenin çocuklarda umutsuzluğu anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır. Çocuğun deneyimlediği olumsuz yaşam olaylarının sıklığı arttıkça, çocuğun kendisine ve çevresine karşı algılarında da olumsuz yönde bozulmaların olduğu görülmektedir. Öncelikle kendilik algısında ve yaşamını kontrol etme algısındaki bozulmaların oluşması çocuğun geleceğe karşı umut içerikli duygu ve düşüncelerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumda çocuk olumsuz olayların sonuçları ile başa çıkabilmede kendisini yeteneksiz ve beceriksiz olarak değerlendirirken, bir yandan da olumsuz yaşam olaylarının etkilerini en aza indirmeye ya da bu tür olayları engellemeye ilişkin çevresinde olup bitenleri kontrol altına almada yetersiz kaldığını düşünmektedir (Abramson ve ark., 1989).

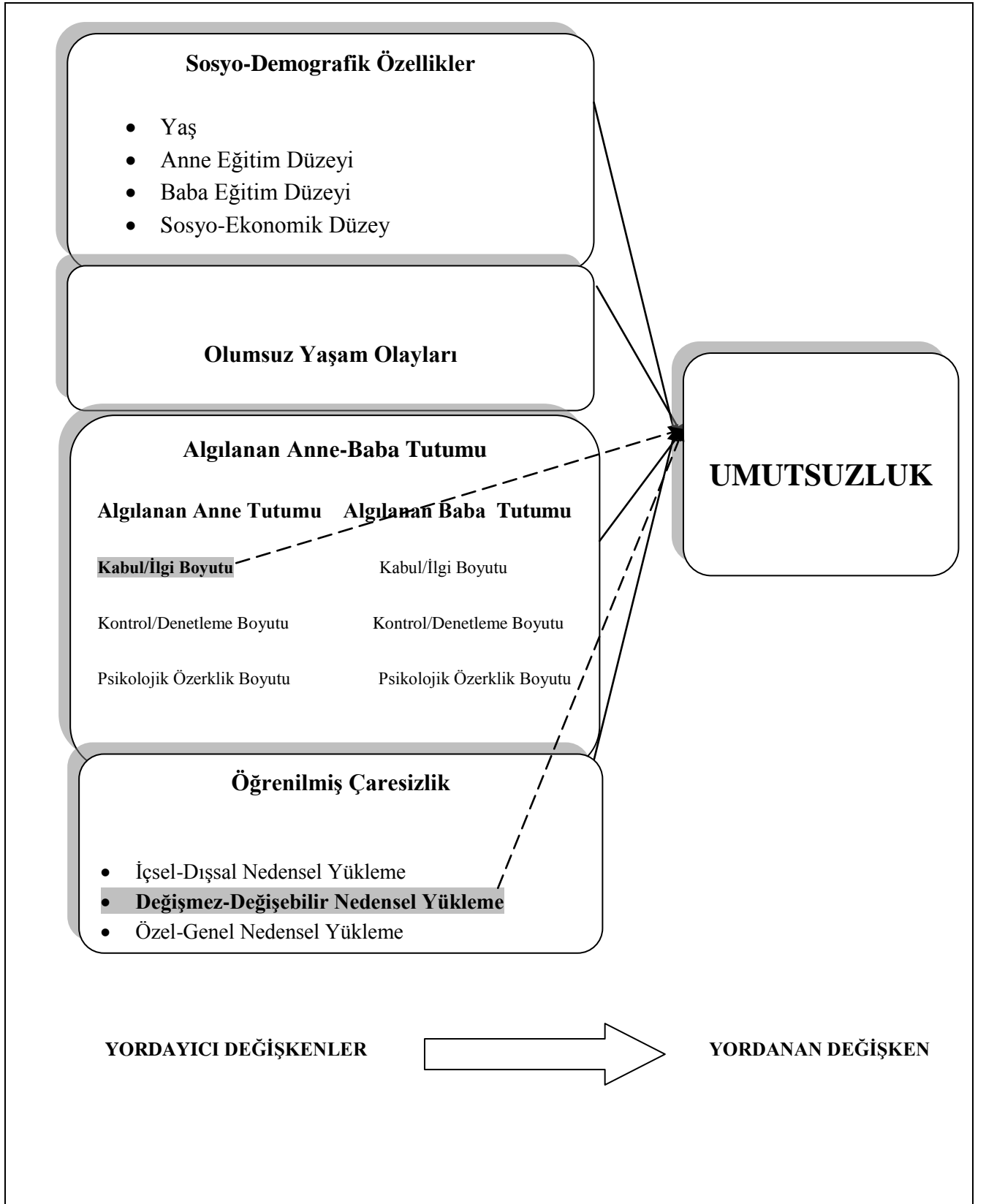
Abramson ve arkadaşlarının (1989) Depresyonun Umutsuzluk Modeline göre Depresyondan Çıkmanın Nedensel Zincirine İlişkin Modelinde desteklediği bu sonuç, olumsuz yaşam olaylarının arttıkça umutsuzluğun da arttığını yansıtmaktadır.

Öne sürülen modelin üçüncü bloğunda yer alan algılanan anne-baba tutumunun çocuklardaki umutsuzluğu anlamlı düzeyde yordadığı gözlenmektedir. İncelenen anne-baba tutumlarının alt ölçekleri içinde yer alan Anne Kabul-İlgi boyutunun umutsuzluğun yordanmasında çok önemli bir değişken olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, çocuğun annesinin kendisini ailenin ayrı bir üyesi kabul ederek, duygu ve düşüncelerinin önemsendiği, başarı, beceri ve sorunları ile ilgilendiğine ilişkin algılarını yansıtan Anne Kabul-İlgi boyutunun çocuklardaki umutsuzluk düzeyi ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Bebeklik dönemi içerisinde ilk sosyal ilişkilerin anne ile geliştirilmeye başlanması nedeniyle, anne tarafından kabul görme ve annenin kendisi ile ilgilendiğini düşünmesinin çocuğun özgüven gelişimini doğrudan etkilemektedir (Elmacıoğlu, 2003; Öcel, 2002). Sağlıklı bir özgüven geliştirebilen çocuk, problemlerle karşılaştığında çözüm yolları aramaya yönelmekte ya da başarısız olduğunda çevresindeki kişilerden çekinmeden yardım isteyebilmektedir. Bununla birlikte annesi tarafından desteklenen ve anne ile sağlıklı ilişkiler kurabilen çocuklar sağlıklı bir özgüven geliştirmekte olup, kendi yetenek ve başarılarının farkındalığı ile problem çözme becerilerini de geliştirebilmektedir (Gültekin, 2008; Yavuzer, 1993). Böylece olumsuz bir yaşam olayı ile karşılaştığında bu olayın sonuçlarını engelleyemese bile daha sonra buna benzer sorunlarla nasıl başa çıkması gerektiğini öğrenmiş olmaktadır. Bu durumda çocuğun kendilik algısında ve yaşamını kontrol edebilme algısında çarpıtmalar olmamaktadır. Olumsuz bir yaşam olayı karşısında annesi tarafından duygusal olarak desteklendiğini ve annesinin kendi başarı, beceri ya da problemleri ile ilgilendiğini

bilen çocuk kendini toplumdan soyutlama ya da problemi çözmeye yarayan bir davranışı yapmaktan da kaçınmamaktadır (Seligman, 2007).

Son olarak, modelin dördüncü bloğunda yer alan öğrenilmiş çaresizliğin çocuklarda umutsuzluğu anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır. İncelenen Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin alt ölçekleri arasında yer alan Değişmez-Değişebilir Nedensel Yükleme alt boyutunun umutsuzluğun yordanmasında önemli bir değişken olduğu anlaşılmaktadır. Çocukların yaşamlarını kontrol etmedeki algılarının bozulmasıyla umutsuzluğun arttığını yansıtan bu sonuç, çocukların yaşamış oldukları olayların olumsuz sonuçlarının yaşamları boyunca değiştiremeyecekleri olumsuz etkilerinin süreceğine inanması sonucunda geleceğe karşı da umutsuz duygu ve düşüncelerin arttığı yönünde açıklanabilmektedir (Abramson ve ark., 1989).

Analizler sonucunda ortaya çıkan bulguları daha iyi somutlaştırabilmek için çocuklarda umutsuzluk düzeyini yordayıcı değişkenler yeniden çizilerek Şekil 4.3'de sunulmuş bulunmaktadır. Analiz sonuçlarından elde edilen bulgular doğrultusunda Şekil 4.3 incelendiğinde ana değişkenler altında yer alan koyu renkle belirtilmiş ve umutsuzluk ile aralarındaki ilişkinin kesik oklarla gösterildiği değişkenlerin umutsuzluğu yordayıcı güce sahip olduğu görülmektedir. Koyu renkle çizilmiş oklar ile gösterilen ana değişkenler ise, umutsuzluğun yordanmasında anlamlı rol oynadıklarını ifade etmektedir.

Şekil 4.3. Umutsuzluğun Yordanmasında Anlamlı Rol Alan Değişkenler

4.4.3. Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanması

9-12 yaş arası çocuklarda, demografik özellikler, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun depresyon belirtilerini ne düzeyde yordadığını değerlendirebilmek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucuna göre, öne sürülen modelin çocukların depresyon belirtilerindeki varyansın %9'unu açıklamaktadır. Araştırmanın örnekleminin klinik alan yerine sosyal popülasyon içerisinde seçilmesinin araştırmanın temel değişkenleri arasında anlamlı ilişkilerin olmasına karşın varyansın %9 gibi düşük bir değer ile açıklanmasına neden olmaktadır.

Depresyon belirtilerinin sosyo-demografik değişkenler tarafından yordama durumunu test etmek için yapılan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı olmasına karşın sosyo-demografik değişkenlerin depresyon düzeyini tek başına yordamadığı görülmektedir.

Modelin ikinci bloğunda yaşanmış olumsuz olayların sıklığı yer almaktadır. Bu değişkenin çocuklarda depresyon belirtilerini anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır. Çocuğun yaşamında olumsuz olayların sıklığının artması sonucunda olayların olumsuz etkileri çocuk tarafından olumsuz yönde değerlendirilmektedir. Bu olayların nedenlerini kontrol edemediğini ve sonuçlarını değiştiremeyeceğini düşünen çocuk, bu olayların kendisine ilişkin olumsuz etkileriyle başa çıkamaması durumunda depresif yakınmalarının arttığı görülmektedir. Kısa süre içerisinde birden çok olumsuz yaşam olayı ile karşı karşıya kalmış çocuk bu duruma karşı sessiz kabullenişler göstermekte olup, kendisini değersiz, başarısız ve beceriksiz gibi

nitelendirerek çarpıtılmış bu gibi olumsuz düşüncelerin depresyon belirtileri ile ilişkili olduğu görülmektedir (Cohen, 1984; Hovardaoğlu, 1986, MacLean, 1990).

Öne sürülen modelin üçüncü bloğunda yer alan algılanan anne-baba tutumunun çocuklardaki depresyon belirtilerini anlamlı düzeyde yordadığı gözlenmektedir. İncelenen anne-baba tutumlarının alt ölçekleri içinde yer alan baba kabul-ilgi boyutunun depresyonun yordanmasında çok önemli bir değişken olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, çocuğun babasının kendisini ailenin ayrı bir üyesi olarak kabul ederek, duygu ve düşüncelerini önemseydiği, başarı, beceri ve sorunları ile ilgilendiğine ilişkin algılarını yansıtan baba kabul-ilgi boyutunun çocukların depresif yakınmaları ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Özellikle Türk toplumunun sosyo-kültürel değerleri içerisinde ailenin güç simgesi olarak görülen baba, aile içerisinde kuralları ve sınırlı belirleyen otoriter bir model oluşturmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1981). Bununla birlikte babanın üstlendiği sosyal roller göz önünde bulundurulduğunda çocuğun bakımı ile ilgili sorumlulukların anne tarafından üstlenildiği görülmektedir. Ailenin geçimini sağlayabilmek için günün büyük bir kısmını iş yerinde geçiren babanın çocuğu ile arasında sağlıklı bir ilişki geliştiremediği takdirde bu durumun çocuğun kendisini istenilmeyen, sevilmeyen, önemsenmeyen çocuk olarak algılamasına neden olduğu anlaşılmaktadır (Dönmezer, 1999; Polat, 1986; Saydam ve Gençöz, 2005; Yılmaz, 2001). Çocuğun doğumundan itibaren annesi ile daha yakın bir ilişki geliştirebilmesi nedeniyle annesinin kendisine karşı duygu ve düşüncelerini daha kolay bir şekilde anlayan çocuğun aynı yakınlığı baba ile kuramaması sonucunda babası tarafından kabul görmediğini ve önemsenmediğini düşünmektedir. Ailenin güç simgesi olarak görülen babanın ilgi, sevgi ve desteğini üzerinde hissedemeyen çocuk sağlıklı bir özgüven

geliştiremeyerek bu durumun çocuğun depresyon yaşama riskini arttırdığı görülmektedir (Evrengöl, Canat ve Köker, 1992).

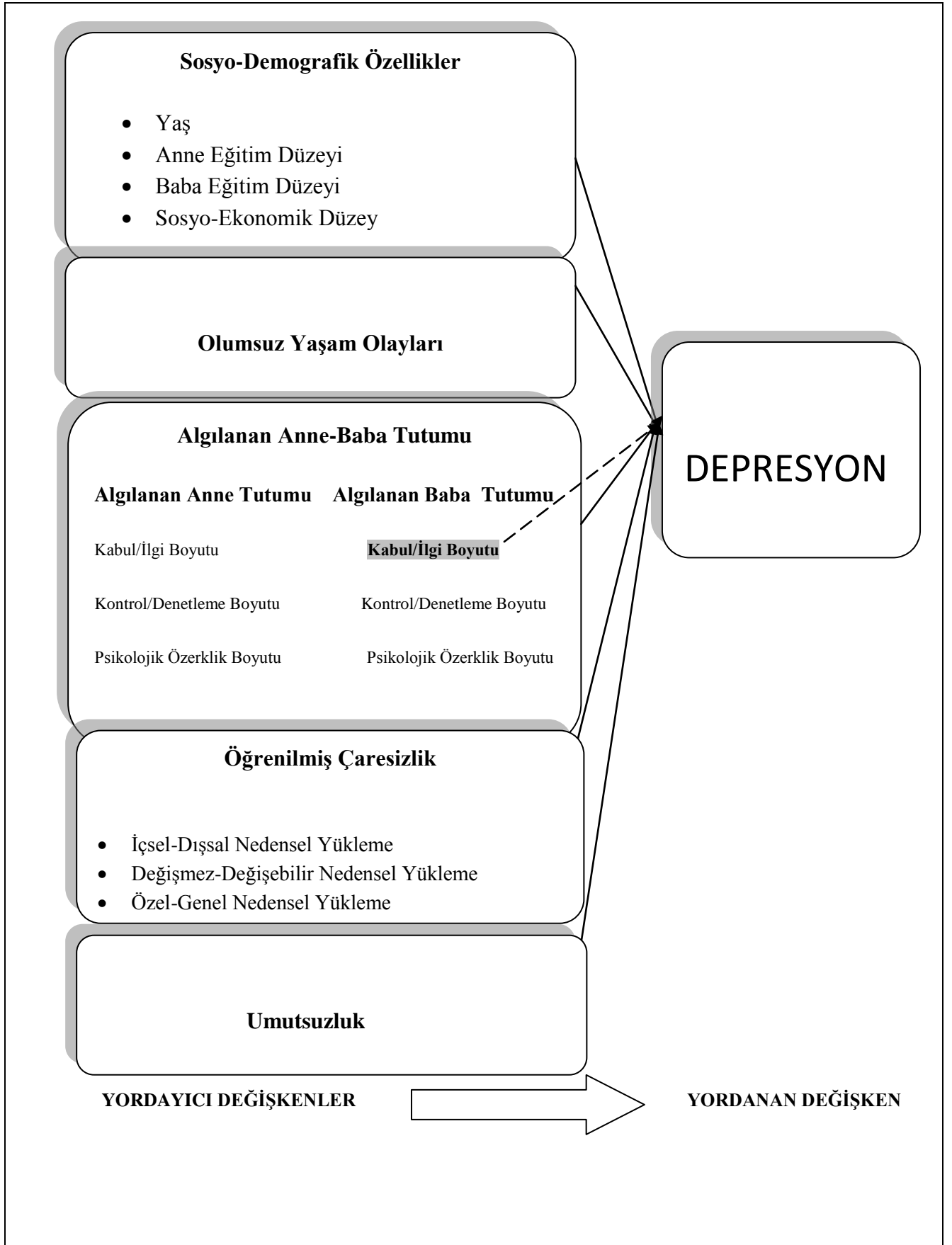
Modelin dördüncü bloğunda yer alan öğrenilmiş çaresizliğin çocuklarda depresyon belirtilerini anlamlı düzeyde yordadığı saptanmış olup varyansın açıklanmasına ek bir katkı getirmediği görülmektedir. Elde edilen bu sonuç oldukça dikkate değer bir bulgudur ve aşağıda depresyonun yordanmasında umutsuzluğun rolü açıklanarak tartışılacaktır.

Son olarak modelin beşinci bloğunda yer alan umutsuzluğun çocuklarda depresyon belirtilerini anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmış bulunmaktadır. Buradan çocuğun umutsuzluk düzeyinin arttıkça depresif yakınmalarının da arttığı anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda ilgili yazına ilişkin literatür taramalarına bakıldığında, umutsuzluğun depresyonun birincil yordayıcıları arasında olduğuna yönelik yazında da çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Ayrıca regresyon analizinden elde edilen bu bulgular Depresyonun Umutsuzluk Modeli kuramı ile de açıklanmakta olup, elde edilen sonuçların kuramsal bilgilerle de desteklendiği görülmektedir (Abramson ve ark., 1978; Beck, 1979).

Öğrenilmiş çaresizliğin ise çocuklarda depresyon belirtilerini yordamasına karşın varyansın açıklanmasına ek bir katkı sağlamamasının nedeni ise depresif yakınmalara neden olan bilişsel çarpıtmaların umutsuzluk kavramı ile daha açıklayıcı bir şekilde ifade edilebilmesinden kaynaklanmaktadır. Abramson ve arkadaşları (1978) tarafından depresyonun gelişiminde önemli rol oynadığı düşünülen öğrenilmiş çaresizlik üzerine yapılan çalışmaların yaşam olaylarını sadece neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirmenin depresyonu yeterli düzeyde açıklamadığı

sonucuna varılmış bulunmaktadır. Bunun üzerine Beck'in bilişsel kuramından esinlenen Abramson ve arkadaşları (1978) öğrenilmiş çaresizlik ile depresyon arasındaki etkileşimi yeniden gözden geçirerek Depresyonun Umutsuzluk Modelini ortaya koymuş bulunmaktadır. Böylece öğrenilmiş çaresizlik kuramı genişletilmiş olup bireylerin olayların neden ve sonuçlarına içsel, değişmez ve genel yüklemeler yaparak üç boyutta umutsuzluk yaşamalarının depresyon belirtilerinin yordanmasında daha büyük bir role sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumda araştırmanın amacına ilişkin yapılan regresyon analizi sonuçları incelendiğinde de depresyon belirtilerinin yordanmasında öğrenilmiş çaresizliğin rolünün olduğu, ancak depresif yakınmaların umutsuzluk kavramı ile daha iyi açıklanabildiği sonucuna varılmış bulunmaktadır. Bunun sonucunda elde edilen bulguların kuramsal modellerle de desteklendiği görülmektedir. (Abramson ve ark., 1978, Seligman, 1975).

Analizler sonucunda ortaya çıkan bulguları daha iyi somutlaştırabilmek için 9-12 yaş arası çocuklarda görülen depresyon belirtilerini yordayıcı değişkenler yeniden çizilerek Şekil 4.4'de sunulmuş bulunmaktadır. Analiz sonuçlarından elde edilen bulgular doğrultusunda Şekil 4.4 incelendiğinde ana değişkenler altında yer alan koyu renkle belirtilmiş ve depresyon ile aralarındaki ilişkinin kesik oklarla gösterildiği değişkenlerin depresyonu yordayıcı güce sahip olduğu görülmektedir. Koyu renkle çizilmiş oklar ile gösterilen ana değişkenler ise, depresyon belirtilerinin yordanmasında anlamlı rol oynadıklarını ifade etmektedir.

Şekil 4.4. Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Anlamlı Rol Alan Değişkenler

4.5. Araştırmanın Doğurguları

Psiko-sosyal gelişim evrelerinden çalışıp başarılı olmaya karşı aşağılık duygusunu geliştirme süreci içerisinde incelenmiş bulunan depresyon belirtilerini yordayıcı değişkenlerin, çocuğun gelişimi üzerinde önemli rol oynadığı görülmektedir. Bu nedenle çocuğun ailesi ve sosyal çevresinden ihtiyaç duyduğu desteğin ve takdir edilmenin görülemediği süre içerisinde başarısızlığa karşı kabullenici bir yaklaşım gösteren çocukta bu durum, aşağılık duygusunun gelişmesine neden olarak depresif yakınmaların ortaya çıkma riskini arttırmaktadır (Erikson, 1984). Bu araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, çocukların anne-babaları tarafından yeterli düzeyde destek ve ilgi göremedikleri takdirde depresyon belirtilerinin arttığına ilişkin sonuçlara ulaşılmaktadır. Bununla birlikte çocuğun içinde bulunduğu gelişimsel evrenin özellikleri dikkate alınarak yapılan araştırmada, anne ve babalarından yeterli düzeyde algılanamayan destek, ilgi ve sevginin araştırma örneklemini içerisinde yer alan tüm çocuklar üzerinde benzer etkileri olduğu görülmektedir. Çalışmada öne sürülen model doğrultusunda yapılan analizler, çocuklarda görülen depresyon belirtilerinin ortaya çıkmasına neden olan durumların ve risk etmenlerinin somutlaştırılarak ilgili yazın bilgileri ile de desteklenip bu nedenlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Çocuklarda depresyon belirtilerinin ortaya çıkmasına neden olan etkenlerin bazıları sosyo-demografik değişkenler (anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey) gibi değiştirilmesi olanaklı olmayan durumları içerdiği görülmektedir. Buna karşın, araştırmadan elde edilen bulgular, depresyon belirtilerini yordadığı düşünülen diğer etkenlerin ortadan kaldırılması ya da en aza indirgenmesinin olanaklı olduğunu yansıtmaktadır. Bu durumda, çocukların aşağılık duygusu geliştirmeye karşı risk altında oldukları bu dönem içerisinde sağlıklı anne-

baba tutumlarının çocuklara yansıtılarak anne-babaları tarafından algılanan desteğin olumlu arkadaş ilişkileri, sosyal ilişkiler ve eğitim hayatındaki başarılarıyla takdir edilmesinin depresyon belirtilerinin ortaya çıkmasının önlenmesinde de yararlı olabileceği görülmektedir. Velioğlu ve Peker (1989) gibi diğer araştırmacılarında belirttiği üzere, çocukların anne-babalarından alması gereken ve çocuklukta birincil gereksinim olarak tanımlanan sevginin çocuğa verilmemesi ya da çocuğun bu sevgiyi yeterli düzeyde hissedememiş olması sonucunda, bu çocukların depresyon yaşamaya yatkın oldukları görülmektedir. Bu nedenle, çocuğun psiko-sosyal gelişimi içerisinde önemli rol oynayan sevilme, korunma, kendini ifade edebilme, önemsendiğini düşünme ve akademik yaşamı ile sosyal ilişkilerindeki başarılarının takdir edildiğini hissedebilmeye ilişkin duygu ve düşüncelerinin olumlu yönde gelişebilmesi için aileye yönelik çalışmaların artırılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Öncelikle çocuğun ailesinden beklediği desteği görebilmesini kolaylaştırmak amacıyla, anne-babaların çocuğun psiko-sosyal gelişimi üzerine bilinçlendirilmesi ve sağlıklı tutumlar geliştirebilmesi için aile bilgilendirme çalışmalarının yapılmasının önemine dikkat çekilmektedir. Çocukların duygusal yaşamlarına ilişkin sorunlarıyla başa çıkabilmesine ilişkin akademik eğitimi içerisinde çocuklara sağlanan rehberlik hizmetlerinin de önemi büyük yer tutmaktadır.

Yapılmış olan araştırma bulguları incelendiğinde, ilk olarak anne ve babasından daha sonra ise sosyal çevresinden gerekli ilgi ve desteği üzerinde hissedemeyen çocuğun daha sık olumsuz yaşam olayları ile karşılaştığı görülmektedir. Bu nedenle yaşanmış olumsuz olayların sıklığının depresyon belirtilerinin yordanmasında ki rolü oldukça önemlidir. Çocuk beklenmedik bir olumsuz olay ile karşılaştığında, olayların kendisi üzerindeki etkisini olumsuz duygu ve düşünceleriyle dışarı yansıtmaktadır.

Çocuğun olaylara yönelik olumsuz duygu ve düşünceleri ise öfke, moral bozukluğu, değersizlik ve başarısızlık hissi, özgüveninin kaybedilmesi, çaresizlik düşünceleri ve umutsuzluk düzeyinde artma olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yapılan pek çok araştırma olumsuz yaşam olaylarıyla depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucunu ortaya koymaktadır (Kashani ve Sherman, 1988; Miller, 2002; Usta, 2004; Yılmaz, 2001). Yaşanmış olumsuz olaylar sonucunda çarpıtılmış neden-sonuç ilişkilerinin kurulmasının, çocuğun kendisine ve sosyal çevresine ilişkin olumsuz duygu-düşünceler geliştirmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu olumsuz duygu ve düşüncelerin çocuklarda görülen depresyon belirtileri üzerindeki etkisine bakıldığında, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun depresyon belirtilerini yordayıcı özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Araştırmadan sağlanan bulgular, çocuğun ailesi tarafından ilgi, destek ve sevginin yeterli düzeyde görülememesinin çocuğun bireysel başarılarını ön plana çıkarmasında ketleyici bir yapıya sahip olduğunu düşündürmektedir. Bu durum karşısında özgüvenini yeterli düzeyde geliştiremeyen çocuk, duygu ve düşüncelerini ifade etme yoksunluğu yaşayarak kendisini engellenmiş hissetmektedir. Bu engellenme sonucunda ise, çocuk içinde bulunduğu durumunu felaketleştirmeye yönelerek, yaşadığı olumsuz olayların nedenlerini kendisine yüklemektedir. Çocuğun olumsuz bilişleri doğrultusunda olayların neden ve sonuçlarına yapmış oldukları yüklemelerin olumsuz etkilerini yaşamı üzerinde genelleştirerek içinde bulunduğu bu durumun değişmeyeceğini düşünmektedir. Ersever (1993), çocuğun ilk başarıma ve takdir edilme duygusunu aile içerisinde yaşamasından dolayı çocuğun öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk yaşamasında da en önemli etkenin algılanan anne-baba tutumları olduğunu belirtmektedir. Bu durumda çocuğun anne ve babasıyla birlikte geliştirmiş olduğu ebeveyn-çocuk ilişkisine yönelik bağın sağlamlaştırılmasında ve aile üyelerinin birbirine ilişkin

algularının olumlu yönde gelişmesine yardımcı olacağı düşünülen aile terapisi çalışmalarının sosyal çalışma programları içerisinde arttırılmasının önemli olacağı düşünülmektedir.

Yaşam kalitesini önemli derecede etkileyen ve tedavi edilmediği sürece kendiliğinden düzelmeyen ciddi bir rahatsızlık olarak açıklanan depresyonun çocuğun bilişsel, davranışsal ve sosyal yaşamına ilişkin olumsuz etkileri bulunmaktadır (Karaca ve Aşkın, 1996). Yaşam olaylarını ve içinde bulunduğu durumları olumsuzluk içerisinde değerlendiren depresif çocuk, olumsuz bilişleri nedeniyle bilgi ve becerilerini sosyal yaşam içerisinde kullanmaktan kaçınarak bu kaçınmanın çocuğun sosyal ilişkilerinde ve akademik hayatında başarısız olmasına neden olduğu gözlenmektedir (Ersever, 1993).

Depresyon belirtilerinin azalmasında yapılması uygun olduğu düşünülen çalışmaların içerisinde, çocuğun depresif durumuna karşı farkındalık kazanmasını sağlamanın da önemi üzerinde durularak bilişsel-davranışçı terapilerin depresyon tedavisinde önemli rol oynadığı görülmektedir. Bununla birlikte karşılaştığı sorunlar karşısında problem çözebilme becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların depresyon belirtilerinin azalmasını sağlayıcı etkili bir yöntem olabileceği düşünülmektedir.

Yapılmış olan araştırmanın örnekleminde çok sayıda katılımcının yer alması araştırmada kullanılan ölçeklerin alt boyutlarının da incelenmesine olanak tanıyarak zengin içerikli sonuçlar elde edilmiş bulunmaktadır. 9-12 yaş arası çocuklarda depresyon belirtilerinin incelenmesinde çocuğun çalışma ve başarılı olmaya karşı aşağılık duygusu karmaşasını yansıtan bu evrede, olumsuz algılar ve bilişler geliştirmeye açık olan çocuğun öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk yaşadığına

ilişkin elde edilen diğer araştırma bulguları ise, Depresyonun Umutsuzluk ve Öğrenilmiş Çaresizlik Modeli ile açıklanmaktadır (Abramson ve ark., 1978, Seligman, 1975).

Bu araştırma depresyon belirtileri gösteren çocuklara uygulanacak psiko-sosyal desteğin, sosyal çevre düzenlemelerinin, kurumsal olarak alınabilecek önlemlerin ve anne-baba bilinçlendirme çalışmalarının hangi kapsamda yapılması gerektiğine yönelik bulgular ortaya koymaktadır. Depresyon belirtileri gösteren çocuklarla ve bu çocukların aileleri ile çalışılırken, yapılan bireysel çalışmaların ve bir bütün olarak aileyle çalışmanın farklı yönlerde olumlu etkileri olduğu düşünülmektedir. Anne-babaların çocuğuna karşı tutum ve davranışlarının ne yönde algılandığına ilişkin farkındalık kazandırılmasını amaçlayan aile çalışmalarında çocuklar ile anne-babalar arasında duygu-düşünce paylaşımlarının artması sağlanarak ailenin işlevselliğinin sürdürülmesinde ve depresif tutumların azalmasında etkili bir yöntem olduğu gözlenmektedir. Sonuç olarak yapılan araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda depresyon belirtileri gösteren çocuklara ilişkin psiko-eğitim, psiko-sosyal destek, sosyal beceri eğitimi, bilişsel-davranışçı terapi ve aile görüşmelerinin uygun yaklaşımlar olabileceği düşünülmektedir.

4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Geleceğe Yönelik Öneriler

9-12 yaş arası çocuklarda görülen depresyon belirtilerini yordayıcı değişkenlerin incelendiği bu araştırmanın sınırlılıklarına ve elde edilen bulgulardan yola çıkarak, ileride yapılacak araştırmalar için bazı önerilerde bulunmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, algılanan anne-baba tutumlarının, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, öğrenilmiş çaresizliğin ve umutsuzluğun çocuklarda depresyon belirtilerini yordayıcı rollerine ilişkin bir model öne sürmektedir. Araştırma sonuçları, bu modelin söz konusu popülasyonda, depresyon belirtilerini yordayıcı değişkenlerin rollerine ilişkin diğer araştırma bulguları ve kuramsal modellerle desteklenerek depresif yakınmaların nedenlerinin açıklanmasında literatüre katkı sağlamış bulunmaktadır.

Bu araştırmanın örneklemini İstanbul ili ile sınırlandırılmış olup, 9-12 yaş arası çocuklarla sınırlandırılarak bu çocuklarda depresyon belirtilerini yordayıcı nedenler incelenmiştir. Örneklemin 9-12 yaş aralığı ile sınırlandırılmasının nedeni araştırma içerisinde kullanılan ölçeklerin 9 yaş ve üstü çocuklara uygulamaya uygun nitelikte olup, 12 yaş üstü çocukların araştırılmaya dahil edilmemesinin nedeni ise, ergenlik dönemi etkilerini kontrol edebilme olarak düşünülmüştür. Çocukların yaş aralıklarının farklı kişilik gelişim evrelerine denk gelmesi nedeniyle yapılan araştırmanın örnekleminin farklı yaş aralıklarındaki çocuklar, ergenler ve yetişkinler tarafından araştırmanın içine katılmasının farklı bulgular doğuracağı düşünülmektedir.

Çocukların algıladığı anne-baba tutumları çerçevesinde değinilen yetersiz düzeyde sevgi, ilgi, kabul ve destek görmenin depresyon belirtilerini yordayıcı rolü üzerinde

yapılan araştırma içerisine sosyal destek algısının eklenerek elde edilen bulguların farklı kuramlar içerisinde tartışılmasının araştırmadan elde edilen bulgulara yeni yaklaşımlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın bulguları, kullanılan ölçeklerin güvenilirliği ve ölçtüğü değişkenler ile sınırlıdır. Araştırma içerisinde kullanılan Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin alt boyut puanlarına göre belirlenen anne-baba tutum çeşitleri göz önünde bulundurulmayarak yalnızca çocuğun anne ve babasının kendisine yaklaşımlarını ne yönde algıladığı ile ilgili bulgulara değinilmiş olup depresyon belirtileri ile arasındaki ilişki sınanarak literatüre farklı bilgiler sağlanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla, yapılacak olan diğer araştırmalarda anne ve babaların da çocuklarına ilişkin algılarının incelenmesinin önemli olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte araştırmada depresyon belirtilerinin yordayıcı değişkenleri olarak incelenen yaşanmış olumsuz olayların, çocuklarda görülen diğer psikolojik rahatsızlıklarla ilişkisi ele alınarak çocuklar üzerindeki etkilerine yönelik bulgulara ulaşılması da literatüre katkı sağlayacaktır.

Bu araştırmada, örneklem grubunun betimleyici özelliklerine ilişkin daha fazla bilgi sunabilmek için, çocuklara anne-babalarının demografik özelliklerine ilişkin sorular sorulmuş; ancak bu özellikler birer yordayıcı değişken olarak model içine alınmamıştır. Bundan sonraki çalışmalarda model içinde bu değişkenlere de yer verilmesi uygun görülmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma çeşitli sınırlılıklarına karşın, çocuklarda depresyon belirtilerinin yordanmasında algılanan anne-baba tutumu, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolüne ilişkin literatüre katkıda bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarından elde edilen bilgiler ise, depresyon belirtileri gösteren çocuklara yönelik psikolojik destek ile çocuklarda depresyon tedavisine yaklaşımların planlanması konusunda önemli ipuçları sağlamaktadır.

ÖZET

Çocuklarda görülen depresyon belirtilerinin çocuğun bilişsel, duygusal, davranışsal ve fizyolojik bozukluklara neden olması sonucunda, araştırmacıları depresyonun nedenleri ile sonuçları üzerinde çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir. İlgili yazına ilişkin ulaşılmış olan çalışmalar tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde, depresyon belirtilerinin ortaya çıkmasında etkisi olduğu düşünülen nedenler üzerinde önemle durulması gereken bir konu haline gelmiştir. Depresyonun Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluk Kuramları ile anne-baba tutumlarına ilişkin öne sürülen modeller bir arada ele alınarak, depresyonun sadece çocuk üzerinde olumsuz etkilerinin olmadığını, depresif yakınmaları olan çocukların aile içi ilişkileri, sosyal yaşamı, akademik başarıları, gelecekte beklenenleri ve algıları üzerindeki olumsuz rolüne yönelik bulgularında büyük önem taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Bu araştırmanın amacı, 9-12 yaş arası çocuklardaki depresyon belirtilerinin yordanmasında yaşanmış olumsuz olaylar, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolünün incelenmesidir. Araştırma kapsamında, çocuklarda depresyon belirtilerini yordayan değişkenler önceki kuramlar ve araştırmalara dayanılarak seçilmiş olup seçilen değişkenlerin birbiriyle aralarındaki ilişki durumları incelenmiş bulunmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda ise, yordayıcı değişkenler depresyon belirtilerinin görülmesinde anlamlı rol oynadıklarına ilişkin bir model içerisinde sunulmaktadır. Bu model, çocuklarda depresyon belirtilerinin yordayıcıları olarak demografik özellikler, yaşanmış olumsuz olayların sıklığı, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğu içermektedir. Araştırmanın örneklemi 9-12 yaş arası 299 kız, 300 erkek olmak üzere toplam 599 çocuktan oluşmaktadır. Veriler öz-bildirim ölçekleri aracılığıyla toplanmış bulunmaktadır.

Depresyon belirtileri puanlarının bağımlı değişken olarak ele alındığı analiz hiyerarşik regresyon yöntemiyle yapılmıştır. Bu yöntemle modelde yer alan yordayıcı değişkenlerin depresyon belirtileri üzerindeki rolü incelenerek varyansa katkısına bakılmıştır. Elde edilen bulguların çocuklarla ve ailelerle çalışan psikologlar açısından önemli doğurguları olduğuna inanılmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulguların depresyon belirtileri gösteren çocuklara yönelik psikolojik destek ve çocuklarda depresyon tedavisine yaklaşımların planlanmasında önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Depresyon, Öğrenilmiş Çaresizlik, Umutsuzluk, Algılanan Anne-Baba Tutumu

ABSTRACT

Because depression in children has influenced cognitive, emotional, behavioral, and physical failures, the researches have investigated the reasons and outcomes of depression in children. If researches about depression has evaluated in historical context, it can be viewed that it is important to investigate the factors that would lead to depression. Based on evaluating jointly theories of learned helplessness and hopelessness, and models concerning parent attitudes related to depression, it can be concluded that besides influencing oneself of children, depression has also play important role in children's domestic relationships, social life, academic successes, expectations from future, and perceptions of future.

The purpose of this study is to examine the role of negative life events, perceived parents attitudes, learned helplessness, and hopelessness in predicting symptoms of depression in children with 9-12-year olds children. Correlations among variables chosen based on previous researches and theories were examined in the extent of research. It was investigated using regression model whether or not predictive variables have play significant role in symptoms with depression. The regression model included demographic characteristics, frequency of negative life events, perceived parents attitudes, learned helplessness and hopelessness. The sample of study consisted of 599 children with 9-12-year olds children. Of the participants, 299 were female and 300 were male. Data were gathered using self-report scales. Findings were obtained via hiearchical regression analysis in which symptoms of depression was the dependent variable. It was investigated that the role of predictive variables in symptoms of depression and the proportion of variance explained in symptoms of depression by predictive variables.

This findings has implications for psychologists working with children and families. Also this findings has guide for making psychological support and planning treatment depression in children with depressive.

Keywords: Depression, learned helplessness, hopelessness, perceived parental attitude.

KAYNAKLAR

- Abramson, L. Y., Seligman, M. E. P., & Teasdale, J. D. (1978). Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 87(1), 49-74.
- Abramson, L. Y., Alloy, L. B., & Metalsky, G. I. (1989). Hopelessness depression: A theory-based subtype of depression. *American Psychological Association*, 96(2), 358-372.
- Adana, F. (2000). *Anne-baba yutumlarının çocuklukta benlik kavramı üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Adler, A. (1973). *İnsan tabiatını tanıma* (Çev. A. Yörük). Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.
- Ağargün, M. Y., Başoğlu, C., Can, S., Çetin, M., Çobanoğlu, N., Ebrinç, S., ve ark. (2001). Şizofren hasta ve ailelerinde aile işlevselliği, sosyal destek ve duygu dışavurumunun incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(1), 5-14.
- Akdemir, D., & Gökler, B. (2008). Bipolar duygu durum bozukluğu olan anne-babaların çocuklarında psikopatoloji. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 133-140.

Akkök, F. (1999). *İlköğretim sosyal becerilerin öğretilmesi*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Akman, Y., & Erden, M. (1995). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Alloy, L. B. (1982). The role of perceptions and attributions for response-outcome noncontingency in learned helplessness: A commentary and discussion. *Journal of Personality*, 50(4), 443-479.

Alloy, L. B., Peterson, C., Abramson, L. Y., & Seligman, M. E. P. (1984) Attributional style and generality of learned helplessness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(3), 681-687.

Alper, Y., Bayraktar, E., & Karaçam, Ö. (2001). *Herkes için psikiyatri*. İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.

Altuğ, D.(2004). *Çocukluktan yaşlılığa kendilik değeri*. Ankara: Başkent Üniversitesi Haberal Eğitim Vakfı Yayınları.

American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, Fourth Edition*. Washington, DC: Author.

Anderson, C. A., Horowitz, I. M., & French, R. S. (1983). Attributional style of lonely and depressed people. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 127-136.

- Anooshia, L. J., Pascal, V. U., & McCreath H. (1984). Problem mapping before problem solving: Young children's cognitive maps and search strategies in large scale environments. *Child Development*, 55(1), 1820-1834.
- Antanovsky, A. (1981). *Health, stres and coping*. San Francisco, Josey-Bass.
- Aslan, E. (1992). Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 7-14.
- Aslan, S., Köroğlu, E., & Türkçapar, H. (Ed.). (2007). *Depresyon ve anksiyete bozukluklarında tedavi planları ve girişimleri*. Ankara: Boylam Psikiyatri Enstitüsü.
- Avcı, A. (1992). *Ankara Üniversitesi tıp fakültesi çocuk psikiyatrisi kliniğine başvuran hastaların belirti dağılımı ve sosyo-demografik özellikleri*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.
- Aydın, G. (1985). *Sosyal başarı eğitimi ile sosyal beceri eğitiminin çocuklarda öğrenilmiş çaresizlik davranışının ortadan kaldırılmasına etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, G. (1988). Üniversite öğrencilerinde depresyon, açıklama biçimi ve akademik başarı ilişkisi. *Psikoloji Dergisi*, 6(22), 6-12.

- Aydın, B. (1997). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Aydın, N. (2004). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aysev, A. S. (1992). İntihar girişimi olan çocuklarda yaşam olayları. *Kriz Dergisi*, *1*(1), 17-21.
- Aysev, A. S., & Taner Y. I. (2007). *Çocuk ve ergen ruh sağlığı hastalıkları*. İstanbul: Jansen-Cilag A Division of Yohnson-Yohnson.
- Ayvaşık, B., & Sayıl M. (2002). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: TPD Yayınları.
- Bahadır, Ş. (1995). *Çaresizlik eğitiminde kullanılan materyalin sonraki göreve benzerliği ve algılanan önemin çaresizlik üzerindeki etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bakırcıoğlu, R. (2002). *Çocuk ruh sağlığı ve uyum bozuklukları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başar, F. (1992). *Ankara'da Kolaba Çocuk Islah Evinde kalan 15-18 yaş grubu ergenlerin suça yönelmelerinde ailenin etkisi üzerine karşılaştırmalı bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Baumrind, D. (1967). Child-care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75,43-88.
- Baumrind, D. (1968). Authoritarian v.s. authoritative parental control: Adolescence. *Journal of Adolescence*, 3(4), 255-272.
- Baumrind, D. (1991a). Parenting styles and adolescent development. J. Brooks, R. Lerner& A. C. Petersen (Ed.) *The encyclopedia on adolescence içinde* (pp. 758-772). NewYork: Garland.
- Baumrind, D. (1991b). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
- Bayraktar, R. (1998). Demokratik tutumun önemi. *Okul ve Aile Dergisi*, 6(1), 255-272.
- Beck, A. T. (1967). *Depression: clinical experimental and the theoretical aspects*. New York: Hober Medical Division.
- Beck, A. T. (1979). *Cognitive therapy of depression: A treatment manual*. New York: Guilford Press.
- Beck, A.T., Epstein, N., & Harrinson R. (1983) Cognitions, attitudes and personality dimensions in depression. *British Journal of Cognitive Psychotherapy*, 1(1), 1-16.

Beck, A. T. (1984). *Cognitive approaches to stres principles and practice of stres management*. NewYork: Guildford Press.

Beyaztürk, D., Anlıak, Ş., & Dinçer, Ç. (2007). Çocuklukta akran ilişkileri ve arkadaşlık. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 26, 13-26.

Bingham, A. (1998). *Çocuklarda problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi*. (Çev. A. F. Oğuzhan). İstanbul: MEB Yayınevi.

Brown, G. W., & Harris, T. (1978). *Social origins of depression*. NewYork: Free Press.

Bulut, I. (1991). *Parçalanmış aileden gelen çocukların davranış özellikleri hakkında bir araştırma: Birey, kişilik ve toplum*. Ankara: T. C. Başbakanlık Araştırma Kurumu Yayınları

Cananoğlu, E. (2011). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri ve algıladıkları sınıf atmosferinin sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Candemir, F. (2000). *Anne-baba tutumlarının çocuklukta benlik kavramının üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Cardinali, G., & D'allura, T. (2001). Parenting styles and self esteem: A study of young adults with visual impairments. *Journal of Visual&Blindness*, 95(5), 261-271.
- Cemalcılar, Z., Canbeyli, R., & Sunar, D. (2003). Learned helplessness, therapy and personality traits: An experimental study. *Journal of Social Psychology*, 143(1), 65-81.
- Ceral, S., & Dağ, İ. (2005). Ergenlerde algılanan anne-baba tutumlarına bağlı benlik saygısı, depresiflik ve genel psikolojik belirti düzeyi farklılıkları. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, 13(4), 233-241.
- Cevizci, S., Ergingöz, E., & Baltaş, Z. (2009). Ruh sağlığının iyileştirilmesinde yeni bir destek tedavi yaklaşımı: Hayvan destekli tedavi. *Nobel Medicus Dergisi*, 5(1), 4-9.
- Cohen, F. (1984). *Behavioral health: A handbook of health enhancement and disease prevention*. New York: John Wiley.
- Collins, S., & Cutcliffe, R. (2003). Addressing hopelessness in people with suicidal ideation: Building upon the therapeutic relationship utilizing a cognitive behavioral approach. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 10 (2), 175-185.
- Corman, L. (1996). *Psikanaliz açısından çocuk eğitimi* (Çev. H. Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.

Craig, J. G., & Kermis, D. M. (1995). *Children today*. New Jersey: Prentice Hall
Englewood Cliffs.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve davranışı, psikolojinin temel kuramları*. İstanbul:
Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (1998). *Yeniden insan insana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çayboylu, İ. (2002). *2001 yılı aile araştırma raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile
Araştırma Kurumu Yayınları.

Çelikel, F. Ç., & Erkorkmaz, Ü. (2008). Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler
ve umutsuzluk düzeyleri ile ilişkili etmenler. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 45(4),
122-129.

Çetin, M., Sürmeli, A., & Burkovik Y. (1990). *Liseli adolesanların benlik saygılarını
ve ruhsal durumlarını etkileyen faktörlerin araştırılması*. İstanbul: XXVI.
Ulusal Psikiyatri ve Nöroloji Bilimler Kongresi Bilimsel Yayınlar Kitabı.

Deniz, M. E., Hamarta, E., & Arı, R. (2005). An investigation of social skills and
lone-liness levels of university students with respect to their attachment styles
in a sample of Turkish students. *Social Behavior and Personality*, 33(1),
19-32.

- Demiriz, S. (1997). *9-12 yaş çocuklarının benlik kavramı ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demiriz, S., & Öğretir, A. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1), 105-122.
- Dilbaz, N., & Seber, G. (1992). Umutsuzluk kavramı: Depresyon ve intiharda önemi. *Kriz Dergisi*, 1(3), 134-138.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede iletişim ve etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Z. Y. (1997). Çalışma, cinsiyet ve cinsiyet rolleri ile ev işleri ve depresyon ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(39), 39-56.
- Dökmen, Ü. (2008). *Yaşama yerleşmek*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Durak, A. (1994). Beck umutsuzluk ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 1-11.
- Duru, A. (1995). *İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Düzgün, Ş., & Hayaloğlu, H. (2006). Öğrencilerde öğrenilmiş çaresizlik düzeyinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 404-413.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, genç, ana babalar*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Ekşi, A. (1999a). *Ben hasta değilim: Çocuk sağlığı ve hastalıklarının psikososyal yönü*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Ekşi, A. (1999b). *Ben hasta değilim: Çocukta ölüm algısı ve terminal dönemde hasta çocuk*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Elksinin, I. K., & Elksinin, N. (1998). Teaching social skills to students with learning and behavior problems. *An intervention in school and clinic*, 33(3), 131-142.
- Endler, N. S., & Parker J. D. A. (1990). State and trait anxiety depression and coping Styles. *Australian Journal of Psychology* 12(2), 207-220.
- Erden, G. (1999). Çocuklarda ölüm kavramının gelişimi ve intihar girişimleri. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 6(1), 41-51.
- Erdoğan, İ. (2002). *Major depresif bozukluk tanılı çocuk ve ergenlerde semptom dağılımı ve komorbidite*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı, İzmir.

- Erdoğan, İ., & Tamar, M. (2002). Çocuk ve gençlerdeki major depresif bozukluğa eşlik eden tanılarının dağılım ve sıklığının araştırılması. *Türk Psikiyatri Dizini*, 4(1), 100-106.
- Erdoğan, M. Y. (2006). Ana-baba tutumları ile öğretmen davranışlarının öğrenilmiş çaresizlik düzeyi ile ilişkileri. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 13(3), 98-105.
- Erikson, E. H. (1984). *İnsanın sekiz çağı*. (Çev. T. Bedirhan ve V. Şar). Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.
- Erikson, E. H., & Erikson, J. M. (1997). *The life cycle completed: Extended version*. New York: Norton.
- Ersever, H. (1993). Öğrenilmiş çaresizlik. *Eğitim Bilimleri Fakülte Dergisi* 26(5), 621-632.
- Evrengöl, A., Canat, S., & Köker, A.S. (1992). Tıp fakültesi öğrencilerinde psikolojik özellikler ve anne-baba tutumları arasındaki ilişkiler. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 45(3), 499-506.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge Kitapevi.

- Gelir, E. (2009). *Ana-baba tutumları, aile sosyal atomu ve cinsiyete göre ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri ve akademik başarılarının incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gökçe, B. (1996). Çocuk kişiliğinin gelişiminde aile, okul ve dış çevrenin rolü. *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 2(23), 39-43.
- Gökçedağ, S. (2001). *Lise öğrencilerinin okul başarıları ve kaygı ve düzeyi üzerinde anne-baba tutumlarının etkilerinin belirlenip karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gurman, A. S., & Kniskern, D. P. (1991). *Handbook of family therapy vol:II*. NewYork: Brunner/Mazel.
- Güleç, C. (1993). *Psikoterapiler*. Ankara: Medikomat Basım-Yayınevi.
- Güler, B. K. (2005). İşsizlik ve yarattığı psiko-sosyal sorunların öğrenilmiş çaresizlik bağlamında incelenmesi. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55 (1): 373-393.
- Gültekin, S. E. (2008). *5 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Gündoğdu, M. (1994). *The relationship between learned helplessness, test anxiety and academic achievement among sixth grade basic education students*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Haktanır, G., & Baran, B. (1998). Gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne-baba tutumlarını algılamalarının incelenmesi. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(3), 134-141.
- Hawton, K., Salkovis, P. M., & Kırk, J. (1989). *Cognitive behavioral therapy for psychiatric problems: A practical guide*. New York: Oxford University Press.
- Hayaloğlu, H. İ. (2001). *İlköğretim öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hiroto, D. S. (1974). Locus of control and learned helplessness. *Journal of Experimental Psychology*, 102(2), 187-193.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta ilişkiler: Ana baba kardeş ve arkadaş*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Hovardaoğlu, S. (1986a). *Bazı bilişsel değişkenlerin öğrenilmiş çaresizliğe etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Hovardaoğlu, S. (1986b). Öğrenilmiş çaresizlik modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 5(20), 221-230.
- İlkay, E., Samsuk, F., Tosun, M., & Savrun, M. (2002). *Cerrahpaşa psikiyatrisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1970). Social norms and authoritarianism: A Turkish-American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16(3), 444-451.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Sex roles, family and community in Turkey*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Kaplan, H. S. (1974). The anatomy and physiology of the sexual response. H. S. Kaplan (Ed.) *The new sex therapy içinde* (pp. 27-56). New York: Brunner/Mazel.
- Kaplan, H., & Sadock, B (1988). *Synopsis of psychiatry*. USA: William&Wilkins.
- Kaplan, H. (2003). *İlköğretim öğrencilerinin aile ortamını algılayış biçimleriyle öğrenilmiş çaresizlik davranışlarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Karaca, S., & Aşkın, R. (1996). Depresyonda bilişsel ve davranışsal yaklaşım. *Depresyon Dergisi*, 1(1), 7-21.

- Karadayı, F. (1992). Ailenin bazı sosyo-ekonomik nitelikleri, ana-baba ile ilişkiler ve ana-baba tutum algısının üniversite gençlerinin olumsuz psikolojik belirtilerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(8), 81-106.
- Karaköse, Ş., & Karaköse, R. (2007). *Çocuk eğitiminde babanın rolü*. İstanbul: Yakamoz Yayınları.
- Kashani, J. H., & Sherman D. D. (1988). Childhood depression: Epidemiology, etiological models and treatment implications. *IntegrativePsychiatry*, 6(1), 1-21.
- Kasuto, S. (2005). *Özel anaokullarına devam eden 6 yaş çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yarguları ile annenin sosyal uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, C., & Uzunoğlu, S. (2003). *Eğitim: Çocuklar ne ister?*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Kazancı, O. (1989). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Kazancı Kitap Ticaret A. Ş.
- Kemer, G., & Atik, K. (2005). Kırsal ve il merkezinde yaşayan lise öğrencilerinin umut düzeylerinin aileden algılanan sosyal destek düzeyine göre karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21, 161-168.

Ketsetzis, M., Ryan, B.A., & Adams, GR (1998). Aile ve süreçleri, ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocuğun özellikleri. *Evlilik ve Aile Dergisi*, 13(3), 251-253.

Kılıç, M. (1991). *Üniversite öğrencilerinin tahmin ettikleri ve elde ettikleri akademik başarıları ile öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kındap, Y., Sayıl, M., & Kumru, A. (2008). Annedenden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psiko-sosyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 92-107.

Koçkar, A. İ., & Şenol, S. (2000). Evcil hayvanlar. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 5(1), 17.

Korkmaz, S. (2002). *Depresif bozukluğu olan ergen kızlarda adet döngüsünün duygudurum üzerine etkileri*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikolojisi Anabilim Dalı, İzmir.

Köknel, Ö. (1989). *Depresyon (ruhsal çöküntü)*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kubler, R. E. (1993). *On children and death*. New York: Macmillan Pub. Com.

Kuzgun, Y. (1973). Ana-baba tutumlarının bireylerin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 57-70.

- Kümbül, B. (2002). *Çalışma hayatında öğrenilmiş çaresizlik olgusu*.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Küntay, A. C., & Ahtam, B. (2004). Annelerin çocuklarıyla geçmiş hakkındaki
konuşmalarının anne eğitim düzeyiyle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(54),
19-35.
- Le Compte, G., & Özer, S. A. (1978). Üç sosyo-ekonomik düzeyde, Ankaralı
annelerin çocuk yetiştirme tutumları: Bir ölçek uyarlaması. *Psikoloji Dergisi*,
1(1), 5-9.
- Lewinsohn, P. M., Rohde, P., & Hautzinger, M. (1994). The cognitive-behavioral
treatment of depression in adolescents: Research and suggestion.
Psychotherapy, 39(6), 353-359.
- Lewis, M. (1982). *Clinical Aspects of child development*. USA: Lea-Febiger.
- Lindenfield, G. (1997). *Kendine güvenen çocuk yetiştirme*. (Çev. G. Tümer). Ankara:
HYB Yayıncılık.
- Maccoby, E. E., Martin, J. A., & Mussen, P. H. (Ed.). (1983). Socialization in the
context of the family: Parent-child interaction . *Handbook of child psychology*
içinde (pp. 1-101). New Yor: Willey.
- MacLean, G. (1990). *Suicide in children and adolescents*. London: Hogueue and
Huber Puhlishers.

Malmquist, C. P. (1983). Majör depression in childhood: Why don't we know more?.
American Journal of Ortopsiychiatry, 53, 262-268.

Melges, F.T. (1969), Dilbaz. N., & Seber, G. (Akt.). (1992) Types of hopelessness in
psychological process. *Kriz Dergisi*, 1(3), 134-138.

Miller, J. A. (2002). *Çocuklarda depresyon*. İstanbul: Özgür Yayınevi.

Minkoff, K., Bergmen, E., & Beck, A. T. (1973). Hopelessness, depression and
attempted suicide. *American Journal of Psychiatry*, 130(4), 455-459.

Nakazawa, J. (1998). Children's life events and stres: Social support ans social
problem solving as a buffers of children's stres responses. *Bulletin of The
Faculty of Education*, 46(1), 167-172.

Nazlı, S. (2007). *Aile danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Needles, D. J., & Abramson, L. Y. (1990). Positive life events, attributional style and
hopefullness: Testing a model of recovery from depression. *Journal of
Abnormal Psychology*, 99, 156-165.

Neyzi, O. (1994). *Anne-çocuk sağlığında öncelikler*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Oluklu, D. (1997). *Lise öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin bazı
değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Onur, B. (1995). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Öcel, N. (2002). *İletişim ve çocuk iletişim ortamlarında çocuk reklam ve etkileşimi*.

İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Önder, A., & Gülay, H. (2007). *Annelerin kabul-red düzeyi ile çocuklarının empati*

beceri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans

Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Öner, N.(2008). *Türkiye’de kullanılan psikolojik testlerden örnekler*. İstanbul:

Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Öy, B. (1990). *Çocuklar için depresyon ölçeğinin öğrenciler ve çocuk ruh sağlığı*

kliniğine başvuran çocuklarda uygulanması. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi,

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.

Öy, B. (1991). *Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması*.

Türk Psikiyatri Dergisi, 2(2), 132-137.

Özalp, G. (2006). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Özduygu, G. F. (1995). *Başarı korkusunun dağılımı ve yüksek ve düşük başarı*

korkusuna sahip öğrencilerin başarı ve başarısızlıklarının yaygın olduğu

durumlarda kendi başarı ya da başarısızlıklarına yaptıkları nedensel

yüklemeler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Özen, Ş. (1998). *Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özen, D. Ş. (2009). Ergenlerde anneden algılanan kabul- ilgi ve benlik algısı arasındaki ilişki ile babadan algılanan kabul- ilginin aracı rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 28-38.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Öztürk, A., Kındap, Y., & Sayıl, M. (2007). Okul öncesi dönemde çocukların sosyal bilgi işleme becerisi ve çocukların davranışsal tepkileri, annelerin sosyalleştirilmesi ve psikolojik kontrol uygulamaları arasındaki ilişkiler. *I. Ulusal Psikoloji Lisansüstü Öğrencileri Kongresinde Sunulan Bildiri*. İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir.
- Özmen, S. K. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Özmert, E. N. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi. *Aile, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49(3), 256-273.
- Özatalay, E., & Bekaroğlu, M. (Ed.). (1995). *III. Anadolu psikiyatri günleri: Çocuk ve ergenlik depresyonlarında ayırıcı tanı, depresyon*. Trabzon: Karadeniz Ruh Sağlığı Derneği.

- Özcan, H. (1996). *İlkokul öğrencilerinin özgüvenleri, akademik başarıları ve anne-baba tutumları arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdoğan, B. (1997). *Çocuk ve oyun*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özmen, A. (2004). *Seçim kuramı ve gerçeklik terapisine dayalı öfkeyle başa çıkma eğitim programının üniversite öğrencilerinin Öfkeyle başa çıkma becerileri üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özusta, H. Ş. (1995). Çocuklar için durumluk-sürekli kaygı envanteri uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(4),32-44.
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (1987). Explanatory style and illness. *Journal of Personality*, 55(2), 237-265.
- Polat, S. (1986). *Ana-baba tutumlarının çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyine etkisi*. Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Poyraz, T. S. (1999). *3-6 yaş arasındaki işitme engelli ve işiten çocukların sosyal beceri ve problem davranışları yönünden karşılaştırılmaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Poznansky, E., & Zrull, J. P. (1970). Clinical characteristics of overtly depressed children. *Archives of General Psychiatry*, 23, 8-15.
- Rohner, R. P. (1994). Patterns of parenting: The warmth dimension in world wide perspective. *Journal of Psychology and Culture* 59(7), 147-160.
- Roth, S. (1999). A revised model of learned helplessness in humans. *Journal of Personality* 48(1), 103-133.
- Ryder, V. (1995). *Parents and their children*. New York: Willcox Company.
- Sabuncuoğlu, O., & Berkem, M. (2006). Bağlanma biçimi ve doğum sonrası depresyon belirtileri arasındaki ilişki: Türkiye'den bulgular. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 252-258.
- Saydam, B. R., & Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveyn çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-74.
- Seber, G. (1991). *Beck umutsuzluk lçeğinin geçerlik ve güvenirliği üzerine bir alışma*. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Anadolu Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümü, Eskişehir.
- Selçuk, Z. (1994). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Seligman, M. E. P. (1975). *Helplessness: On depression, development and death*. San Francisco: W. H. Freeman and Company.

- Seligman, M. E. P. (2007). *Öğrenilmiş çaresizlik*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Seltzer, J. A. (1991). Relationship between fathers and children who live apart: The fathers role after seperation. *Journal of Marriage and The Familiy*, 53(19), 79-101.
- Semerci, B. (2009). *Birlikte büyütelim, çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Sevim, A. (1995). *Nedensel yüklemeler ve başarı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Sowa, C. J. (1992). Undestanding clients perception of stres. *Journal of Counseling & Development*, 71(17), 179-183.
- Sönmez, F. (2001). *Anne-babası boşanmış ergenlerle anne-babası boşanmamış ergenlerin benlik imgelerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Sprinthall, A. N., & Sprinthall, R. C. (1990). *Educational psychology*. New York: McGraw-Hill Company.
- Steenbergen, B. N., & Greenbergen, R. P. (1990). Sex roles, stres and distress: A study of person by situation contigency sex roles. *A Study of Person by Situation Contingency Sex Roles*, 22(12), 59-68.

- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S., & Dornbusch, S. M. (1994). Over-time changes in adjustment and competence among adolescent from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful families. *Child Development, 65*(3), 754-770.
- Sucuoğlu, B., & ifti, İ. (2003). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretilimi*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Spence, S. H. (1983). Teaching social skills to children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 24*(4), 621-627.
- Şahinkaya, R. (1975). *Psiko-sosyal yönleriyle aile*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şendil, G. (1999). *Çocukların anne-babanın evlilik çatışmasını algılayışı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şenol, S., Şener, Ş., & Karacan, E. (1996). Çocuklarda ve ergenlerde depresyon. *Depresyon Dergisi, 1*(3), 75-84.
- Tan, S. (1999). *Benlik değeri, umutsuzluk ve kariyer beklentileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Tanrıöver, S., Kaya, N., Tüzün, Ü., & Aydoğmuş, K. (1992). Çocuk psikiyatrisi polikliniğine başvuran çocukların demografik özellikleri ile ilgili bir çalışma. *Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 5(1), 13-19.
- Tekin, M., & Filiz, K. (2008). Spor yüksekokullarının antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 27-37.
- Tınaz, F. (1997). *Aile yapısı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tiger, L. (1979). *Optimism: The biology of hope*. NewYork: Simon&Schuster.
- Timur, S. (1972). *Türkiye'de aile yapısı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Tuğrul, C. D. (2000). Stres ve depresyon. *Psikiyatri Dünyası Dergisi*, 4, 12-17
- Tuzcuoğlu, S. (1989). *Korunmaya muhtaç çocukların ergenlik problemleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tümkaya, S., Aybek, B., & Çelik, M. (2010). Yoksul ailelerden gelen ergenlerde psiko-sosyal bir olgu olarak umutsuzluk ve boyun eğici davranışların incelenmesi. *Uluslararası Bilimleri Dergisi*, 7(1), 971-984.

- Usta, A. (2004). Çocukların ruhsal süreçleri üzerinde ailenin etkisi. *Altı Aylık Hakemli Bilimsel Fakülte Dergisi*, 5(7), 83-97.
- Uzbaş, A. (1998). *Çocukların öğrenilmiş çaresizlik davranışlarının depresyon düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Üngören, E. & Ehtiyar, R. (2009). Türk ve Alman öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması ve umutsuzluk düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Turizm eğitim alan öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Journal of Yasar University* 4 (14), 2093-2127.
- Üredi, I., & Erden, M. (2009). Öz-düzenleme stratejileri ve motivasyonel inançların yordayıcısı olarak algılanan anne-baba tutumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 781-811.
- Velioğlu, S., Peker, G., & Adam E. (Ed.). (1989). *Depresif hastalıklar: Depresyonların psikopatolojisi ile ego kavramının irdelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi.
- Wallace, E. R. (1994). *Dinamik psikiyatri, kuramı ve uygulaması*. (Çev. H. Atalay). İstanbul: Eylül Yayıncılık.
- Weller, E. B., & Weller R. A. (1991). Child and adolescent psychiatry. M. Lewis (Ed.) *Mood disorders içinde* (pp. 646-664). USA: Williams and Wilkins Baltimore.

Wright, J. H., Thase, M. E., & Beck, A. T. (1992) *Cognitive therapy with inpatients*.
New York: Guildford Press.

Yalom, I. D. (2006). *Depresyon terapisi*. İstanbul: Prestij Yayınları.

Yavuzer, H. (1993). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2000). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. İstanbul:
Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2005). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2006). *Doğum öncesinden ergenlik sonuna kadar çocuk psikolojisi*.
İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yerlikaya, İ. (2006). *Bilişsel-davranışçı yaklaşıma ve hobi terapiye dayalı umut
eğilimli programların ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisi*.
Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri
Enstitüsü, Ankara.

Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*,
3(4), 138.

Yılmaz, A. (1999). Çocuk yetiştirme tutumları: Kuramsal yaklaşımlar ve görgül
çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 1(3), 99-118.

Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması.

Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi, 7(3), 160-172.

Yılmaz, A. (2001). Çocukların algıladığı anne-baba arasındaki uyum, anne-baba

tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkiler. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 8(2), 85-93.

Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (1996). *Çocuk ve ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Zembat, R., & Unutkan, Ö. P. (2001). *Okul öncesi dönemde çocuğun*

sosyalleşmesinde ailenin yeri. İstanbul: Ya-Pa Pazarlama San. Tic. A.Ş.

Zöhrap, D. U. (2004). *Lise öğrencilerinde algılanan ana-baba tutumları ile yapısının*

ergen kişilik özelliklerine etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EK 1

SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Okul Adı:

Sınıf:

1. **Cinsiyet:** () Kız () Erkek

2. **Doğum Tarihi------(Gün/Ay/Yıl):**

...../Yaş:.....

3. **Annen ve babanın şu andaki durumu aşağıdakilerden hangisidir?**

() Annem ve babam birlikte aynı evde yaşıyorlar.

() Annem ve babam boşandılar/Ayrı evde yaşıyorlar.

() Annem/babam başkasıyla evlendi.

4. **Annen yaşıyor mu?**

() Evet () Hayır

5. **Baban yaşıyor mu?**

() Evet () Hayır

6. **Annen öz mü, üvey mi?**

() Öz () Üvey

7. **Baban öz mü, üvey midir?**

() Öz () Üvey

8. **Annen ve babanın öğrenim düzeyi nedir?**

Annem:

1. Okur-yazar değil.
2. Sadece okur-yazar.
3. İlkokul mezunu.
4. Ortaokul mezunu.
5. Lise mezunu.
6. Üniversite ve üzeri mezunu.

Babam:

1. Okur-yazar değil.
2. Sadece Okur-yazar.
3. İlkokul mezunu.
4. Ortaokul mezunu.
5. Lise mezunu.
6. Üniversite ve üzeri mezunu.

9. **Annen ve babanın mesleği nedir?**

Anne:

Baba:

10. **Evinde kimlerle birlikte yaşamaktasın?**

.....

11. **Ailenizin ekonomik durumu sence nasıl?**

Kötü ()

Orta ()

İyi ()

EK 2

ANNE-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki soruları **kendi anne ve babanı** düşünerek dikkatle oku. Aşağıda belirtilmiş olan her bir cümlede yazan durumun **kendi anne ve babanın** davranışlarına ne kadar benzediğini düşün. Eğer belirtilmiş olan ifade annenin/babanın davranışlarına “**tamamen benziyorsa**”, tamamen benziyor ifadesinin **altına** (X), “**biraz benziyorsa**”, biraz benziyor ifadesinin **altına** (X), “**benzemiyorsa**”, benzemiyor ifadesinin **altına** (X), “**hiç benzemiyorsa**”, hiç benzemiyor ifadesinin **altına** (X) işareti koyun.

1. Herhangi bir sorunun olduğunda, eminim annem bana yardım eder.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Herhangi bir sorunun olduğunda, eminim babam bana yardım eder.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
2. Annem büyüklerle tartışmamam gerektiğini söyler.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söyler.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
3. Annem yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlar.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babam yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlar.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()

4. Annem herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için susmam gerektiğini söyler.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için susmam gerektiğini söyler.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
5. Annem bazı konularda ‘ <i>sen kendin karar ver</i> ’ der.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babam bazı konularda ‘ <i>sen kendin karar ver</i> ’ der.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
6. Derslerimde ne zaman düşük not alsam, annem bana kızar.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Derslerimde ne zaman düşük not alsam, babam bana kızar.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
7. Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem bana yardım eder.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, babam bana yardım eder.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
8. Annem kendi görüşlerinin doğru olduğunu bu görüşleri onunla tartışmamam gerektiğini söyler.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()

Babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu bu görüşleri onunla tartışmamam gerektiğini söyler.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
9. Annem benden bir şey yapmamı istediğinde, niçin bunu yapmam gerektiğini söyler.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babam benden bir şey yapmamı istediğinde, niçin bunu yapmam gerektiğini söyler.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
10. Annemle her tartıştığım da bana ' <i>büyüdüğün zaman anlarsın</i> ' der.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babamla her tartıştığım da bana ' <i>büyüdüğün zaman anlarsın</i> ' der.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
11. Derslerimden düşük not aldığım da, annem beni daha çok çalışmam için destekler.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Derslerimden düşük not aldığım da, babam beni daha çok çalışmam için destekler.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
12. Annem yapmak istediklerim konusunda kendi kendime karar vermeme izin verir.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babam yapmak istediklerim konusunda kendi kendime karar vermeme izin verir.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()

13. Annem arkadaşlarımı tanır.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babam arkadaşlarımı tanır.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
14. Annem istemediği bir şey yaptığımda, bana karşı soğuk davranır ve küser.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babam istemediği bir şey yaptığımda, bana karşı soğuk davranır ve küser.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
15. Annem sadece benimle konuşmak için zaman ayırır.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babam sadece benimle konuşmak için zaman ayırır.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
16. Derslerimden düşük notlar aldığımda, annem öyle davranır ki suçluluk duyar ve utanırım.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Derslerimden düşük notlar aldığımda, babam öyle davranır ki suçluluk duyar ve utanırım.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
17. Annemle birlikte hoşça vakit geçiririz.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()

Babamla birlikte hoşça vakit geçiririz.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
18. Annemi kızdıracak bir şey yaptığımda, onunla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermez.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()
Babamı kızdıracak bir şey yaptığımda, onunla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermez.	Tamamen Benziyor ()	Biraz Benziyor ()	Benzemiyor ()	Hiç Benzemiyor ()

Aşağıdaki her ifadenin yanında bulunan kutulardan **sadece sana uygun olanın** içine çarpı (X) işareti koy.

19. Genelde annen/baban okul zamanı hafta içi gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verir mi?

Annem:

Evet **Hayır**

Babam:

Evet **Hayır**

Eğer cevabın **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevapla.

Hafta içi (Pazartesi-Cuma arası) en geç saat kaç kadar **gece** dışarıda kalmaya izin verilir? (Sana uyan saat aralığının yanındaki boş kutucuğa (X) işaretini koy).

Annem:

8:00'den önce	10:00-10:59 arası	
8:00-8:59 arası	11:00 ya da daha geç	
9:00-9:59 arası	İstediğim saate kadar	

Babam:

8:00'den önce	10:00-10:59 arası	
8:00-8:59 arası	11:00 ya da daha geç	
9:00-9:59 arası	İstediğim saate kadar	

20. Genel olarak annen/baban hafta sonları gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verir mi?

Annem:

Evet **Hayır**

Babam:

Evet **Hayır**

Eğer cevabın **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevapla.

Cuma ya da Cumartesi akşamları en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmaya izin verilir? (Sana uyan saat aralığının yanındaki boş kutucuğa (X) işaretini koy).

Annem:

8:00'den önce	10:00-10:59 arası	
8:00-8:59 arası	11:00 ya da daha geç	
9:00-9:59 arası	İstediğim saate kadar	

Babam:

8:00'den önce	10:00-10:59 arası	
8:00-8:59 arası	11:00 ya da daha geç	
9:00-9:59 arası	İstediğim saate kadar	

Annem/babam aşağıdakileri öğrenmek için ne kadar çaba gösterir?

Annem:	?	?	?
21. Eğer gece bir yere gittiysem annem nereye gittiğimi öğrenmek için,	Hiç çaba göstermez ()	Çok az çaba gösterir ()	Çok çaba gösterir ()
22. Annem , boş zamanlarımda ne yaptığımı öğrenmek için,	Hiç çaba göstermez ()	Çok az çaba gösterir ()	Çok çaba gösterir ()
23. Annem , okuldan çıktıktan sonra ne yaptığımı öğrenmek için,	Hiç çaba göstermez ()	Çok az çaba gösterir ()	Çok çaba gösterir ()
Babam:	?	?	?
21. Eğer gece bir yere gittiysem babam nereye gittiğimi öğrenmek için,	Hiç çaba göstermez ()	Çok az çaba gösterir ()	Çok çaba gösterir ()
22. Babam , boş zamanlarımda ne yaptığımı öğrenmek için,	Hiç çaba göstermez ()	Çok az çaba gösterir ()	Çok çaba gösterir ()
23. Babam , okuldan çıktıktan sonra ne yaptığımı öğrenmek için,	Hiç çaba göstermez ()	Çok az çaba gösterir ()	Çok çaba gösterir ()

Annenin/babanın aşağıdakiler hakkında ne kadar bilgisi vardır?

Annem:			
24. Eğer gece bir yere gittiysem nereye gittiğim ile ilgili <u>annemin,</u>	Bilgisi yoktur ()	Çok az bilgisi vardır ()	Çok bilgisi vardır ()
25. Boş zamanlarımda ne yaptığım ile ilgili <u>annemin,</u>	Bilgisi yoktur ()	Çok az bilgisi vardır ()	Çok bilgisi vardır ()
26. Okuldan çıktıktan sonra nereye gittiğim ile ilgili <u>annemin,</u>	Bilgisi yoktur ()	Çok az bilgisi vardır ()	Çok bilgisi vardır ()
Baban:			
24. Eğer gece bir yere gittiysem nereye gittiğim ile ilgili <u>babamın,</u>	Bilgisi yoktur ()	Çok az bilgisi vardır ()	Çok bilgisi vardır ()
25. Boş zamanlarımda ne yaptığım ile ilgili <u>babamın,</u>	Bilgisi yoktur ()	Çok az bilgisi vardır ()	Çok bilgisi vardır ()
26. Okuldan çıktıktan sonra nereye gittiğim ile ilgili <u>babamın,</u>	Bilgisi yoktur ()	Çok az bilgisi vardır ()	Çok bilgisi vardır ()

EK 3

ÇOCUKLAR İÇİN DEPRESYON ÖLÇEĞİ

Aşağıda gruplar halinde bazı cümleler yazılıdır. Her gruptaki cümleleri dikkatlice okuyunuz. Her grup içinden, bugün de dahil olmak üzere, son iki haftadır yaşadıklarınızı en iyi şekilde tanımlayan cümleyi seçip, yanındaki numarayı daire içine alınız.

- A.** 0. Kendimi arada sırada üzgün hissederim.
1. Kendimi sık sık üzgün hissederim.
2. Kendimi her zaman üzgün hissederim.
- B.** 0. İşlerim hiçbir zaman yolunda gitmeyecek.
1. İşlerimin yolunda gidip gitmeyeceğinden emin değilim.
2. İşlerim yolunda gidecek.
- C.** 0. İşlerimin çoğunu doğru yaparım.
1. İşlerimin çoğunu yanlış yaparım.
2. Her şeyi yanlış yaparım.
- D.** 0. Birçok şeyden hoşlanırım.
1. Bazı şeylerden hoşlanırım.
2. Hiçbir şeyden hoşlanmam.
- E.** 0. Her zaman kötü bir çocuğum.
1. Çoğu zaman kötü bir çocuğum.
2. Arada sırada kötü bir çocuğum
- F.** 0. Arada sırada başıma kötü bir şeylerin geleceğini düşünürüm.
1. Sık sık başıma kötü şeylerin geleceğinden endişelenirim.
2. Başıma çok kötü şeylerin geleceğinden eminim.

- G.** 0. Kendimden nefret ederim.
1. Kendimi beğenmem.
 2. Kendimi beğenirim.
- H.** 0. Bütün kötü şeyler benim hatam.
1. Kötü şeylerin bazıları benim hatam.
 2. Kötü şeyler genellikle benim hatam değil.
- I.** 0. Kendimi öldürmeyi düşünmem.
1. Kendimi öldürmeyi düşünürüm ama yapmam.
 2. Kendimi öldürmeyi düşünüyorum.
- İ.** 0. Her gün içimden ağlamak gelir.
1. Birçok günler içimden ağlamak gelir.
 2. Arada sırada içimden ağlamak gelir.
- J.** 0. Her şey her zaman beni sıkır.
1. Her şey sık sık beni sıkır.
 2. Her şey arada sırada beni sıkır.
- K.** 0. İnsanlarla beraber olmaktan hoşlanırım.
1. Çoğu zaman insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.
 2. Hiçbir zaman insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.

- L.** 0. Herhangi bir şey hakkında karar veremem.
1. Herhangi bir şey hakkında karar vermek zor gelir.
 2. Herhangi bir şey hakkında kolayca karar veririm.
- M.** 0. Güzel, yakışıklı sayılırım.
1. Güzel, yakışıklı olmayan yanlarım var
 2. Çirkinim.
- N.** 0. Okul ödevlerimi yapmak için her zaman kendimi zorlarım.
1. Okul ödevlerimi yapmak için çoğu zaman kendimi zorlarım.
 2. Okul ödevlerimi yapmak sorun değil.
- O.** 0. Her gece uyumakta zorluk çekerim.
1. Birçok gece uyumakta zorluk çekerim.
 2. Oldukça iyi uyurum.
- Ö.** 0. Arada sırada kendimi yorgun hissederim.
1. Bir çok gün kendimi yorgun hissederim.
 2. Her zaman kendimi yorgun hissederim.
- P.** 0. Hemen her gün canım yemek yemek istemez.
1. Çoğu gün canım yemek istemez.
 2. Oldukça iyi yemek yerim.

- R.** 0. Ağrı ve sızılardan endişe etmem.
1. Çoğu zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.
2. Her zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.
- S.** 0. Kendimi yalnız hissetmem.
1. Çoğu zaman kendimi yalnız hissederim.
2. Her zaman kendimi yalnız hissederim.
- Ş.** 0. Okuldan hiç hoşlanmam.
1. Arada sırada okuldan hoşlanırım.
2. Çoğu zaman okuldan hoşlanırım.
- T.** 0. Birçok arkadaşım var.
1. Birkaç arkadaşım var ama daha fazla olmasını isterdim.
2. Hiç arkadaşım yok.
- U.** 0. Okul başarıml iyi.
1. Okul başarıml eskisi kadar iyi değil.
2. Eskiden iyi olduğum derslerde çok başarısızım.
- Ü.** 0. Hiçbir zaman diğer çocuklar kadar iyi olamıyorum.
1. Eğer istersem diğer çocuklar kadar iyi olurum.
2. Diğer çocuklar kadar iyiyim.

- V.** 0. Kimse beni sevmez.
1. Beni seven insanların olup olmadığından emin değilim.
 2. Beni seven insanların olduğundan eminim.
- Y.** 0. Bana söyleneni genellikle yaparım.
1. Bana söyleneni çoğu zaman yaparım.
 2. Bana söyleneni hiçbir zaman yapmam.
- Z.** 0. İnsanlarla iyi geçinirim.
1. İnsanlarla sık sık kavga ederim.
 2. İnsanlarla her zaman kavga ederim.

ÇOCUKLAR İÇİN YÜKLEME BİÇİMİ ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler,

Elinizdeki anket, öğrencilerin bazı konular hakkındaki görüşlerini öğrenmek için hazırlanmıştır. Anketin her sorusunda bir olay anlatılmış ve bu olay karşısında kalan bir kişinin seçebileceği "a" ve "b" harfleri ile gösterilen iki seçenek verilmiştir.

Sen böyle bir olayla karşılaştığında, bu seçeneklerden hangisini seçerdin?

Lütfen düşünün ve eğer "a" seçeneği senin düşüncene daha uygun ise a'yı, b seçeneği senin düşüncene uygun ise b'yi yuvarlak içine alın. Unutmayın, bu bir **doğru-yanlış testi DEĞİLDİR**.

1. Bir testten en yüksek puanı aldığında aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?

- a. Ben her testte başarılı olduğum için yine en yüksek puanı aldım.
- b. Bu test benim en iyi bildiğim konuda olduğu için en yüksek puanı aldım.

2. Birkaç arkadaşınla birlikte bir oyun oynadın ve sen kazandın. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?

- a. Birlikte oynadığım arkadaşlar bu oyunu iyi oynayamadıklarını için ben kazandım.
- b. Bu oyunu iyi olmadığım için ben kazandım.

3. Bir arkadaşının evine misafir olarak gittin ve orada çok iyi bir gün geçirdin. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?

- a. Arkadaşım o gün bana candan ve yakın davrandığını için iyi bir gün geçirdim.
- b. Arkadaşımın ailesindeki herkese bana candan ve yakın davrandığı için iyi bir gün geçirdim.

4. Bir grup arkadaşınızla geziye gittin ve çok eğlendin. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?

- a. Ben neşeli olduğum için eğlendik.
- b. Birlikte gittiğim arkadaşlar neşeli olduğu için eğlendik.

5. Tüm arkadaşların grip oldu bir tek sen olmadın. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?

- a. Son zamanlarda sağlığım yerinde olduğu gribe yakalandım.
- b. Her zaman sağlıklı olduğum için gribe yakalanmadım.

<p>6. Beslediğin bir hayvanı araba ezdi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Ben ona iyi bakamadığım için ezildi. b. Şoförler dikkatsiz olduğu için ezildi.</p>
<p>7. Tanıdığın bazı çocuklar seni sevmediklerini söylediler. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O çocuklar bana kötü davrandıkları için böyle söylemişlerdir. b. Ben o çocuklara kötü davrandığım için böyle söylemişlerdir.</p>
<p>8. Derslerinden çok iyi not aldın. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Dersler kolay olduğu için iyi notlar aldım. b. Çok çalıştığım için iyi notlar aldım.</p>
<p>9. Bir arkadaşınla karşılaştın ve sana sevimli görüldüğünü söyledi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O gün arkadaşıma herkes sevimli görüldüğü için böyle söylemiştir. b. Arkadaşım her zaman başkalarına sevimli göründüklerini söylediği için bana da öyle demiştir.</p>
<p>10. En iyi arkadaşlarından biri senden nefret ettiğini söyledi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O gün arkadaşımın huysuzluğu üzerinde olduğu içinde bana öyle söylemiştir. b. Ben arkadaşıma iyi davranmadığım için öyle söylemiştir.</p>
<p>11. Anlattığın fıkraya hiç kimse gülmedi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Ben hiç iyi fıkra anlatamadığım için kimse gülmez. b. Fıkrayı herkes bildiği için kimse gülmez.</p>
<p>12. Öğretmeninin derste anlattığı konuyu anlamadın. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O gün hiçbir şeye dikkatimi veremediğim için dersi anlayamadım. b. Öğretmen anlatırken dikkatli dinlemediğim için dersi anlayamadım.</p>
<p>13. Öğretmeninizin uyguladığı bir testte <u>başarısız</u> oldun. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Öğretmenimiz her zaman zor testler uyguladığı için başarısız oldum. b. Son birkaç haftadır öğretmenimiz zor testler hazırladığı için başarısız oldum.</p>

<p>14. Kilo aldın ve oldukça şişman görünmeye başladın. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Yemek zorunda olduğum yemekler şişmanlatıcı olduğu için şişmanladım. b. Ben şişmanlatıcı yemekleri sevdiğim için şişmanladım.</p>
<p>15. Birisi senin paranı çaldı. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Dürüst olmayan biri paramı çalmıştır. b. İnsanlar zaten dürüst değildir.</p>
<p>16. Yaptığın bir şey için anne-baban seni ödüllendirdi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Ben bazı şeyleri iyi yaptığım için ödüllendirildim. b. Annem babam yaptığım bazı şeyleri beğendikleri için beni ödüllendirdiler.</p>
<p>17. Bilye oyununda tüm misketleri kazandın. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Her şeyde şanslı olduğum için bilye oyununu da kazandım. b. Oyunlarda şanslı olduğum için bilye oyununu da kazandım. a.</p>
<p>18. Denizde yüzerken neredeyse boğulacaktın. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>b. Her zaman dikkatsiz olduğum için az daha boğulacaktım. c. Bazı günler dikkatsiz olduğum için az daha boğulacaktım.</p>
<p>19. Pek çok arkadaşınız sizi yaş günü partisine çağırıyor. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Son zamanlarda arkadaşlarım beni cana yakın buldukları için yaş günlerine çağırıyorlar. b. Son zamanlarda ben arkadaşlarıma yakın davrandığım için yaş günlerine çağırıyorlar.</p>
<p>20. Büyüklerinizden birisi sana bağırdığında aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. İlk rastladığı insan ben olduğum için öfkesini benden çıkarmıştır. b. O gün herkese bağırmıştır.</p>
<p>21. Bir grup arkadaşınla bir çalışma yaptın ve grup olarak başarısız oldunuz. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O gruptaki kişilerle iyi anlaşamadığım için başarısız oldum. b. Grup çalışmalarında hiçbir zaman iyi olmadığım için başarısız oldum.</p>

<p>22. Yeni bir arkadaş edindin. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. İyi bir arkadaş olduğum için arkadaş edinebilirim. b. Karşılaştığım çocuklar da iyi insan oldukları için benimle arkadaş oluyorlar.</p>
<p>23. Ailendeki kişilerle iyi geçiniyorsun. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Ailemdeki kişilerle her zaman iyi geçinirim. b. Ailemdeki kişilerle bazen iyi geçinirim.</p>
<p>24. Sakız satmayı denedin ama kimse almadı. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Son zamanlarda çocuklar o kadar çok sakız satıyorlar ki, artık insanlar çocuklardan bir şey satın almak istemiyorlar. b. İnsanlar genellikle çocuklardan bir şey satın almaktan hoşlanmıyorlar.</p>
<p>25. Bir oyunda sen kazandığın zaman aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Özellikle oyunlarda başarılı olabilmek için çok çaba gösterdiğim için ben kazandım. b. Hemen her konuda başarılı olabilmek için çok çaba gösterdiğim için ben kazandım.</p>
<p>26. Düşük bir not aldığın zaman aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Akılsız olduğum için düşük not aldım. b. Öğretmenler düşük not veriyorlar.</p>
<p>27. Kapıya çarptın ve burnun kanadı. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O anda önüme bakmadığım için kapıya çarptım. b. Son zamanlarda çok dikkatsiz oldum.</p>
<p>28. Top oynarken bir hata yaptın ve takımın kaybetti. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O gün iyi oynamak için fazla uğraşmadım. b. Top oyunlarında iyi oynamak için fazla uğraşmam.</p>
<p>29. Beden eğitimi dersinde ayağını burktun. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Son haftalarda beden eğitimi dersinde tehlikeli hareketler yaptığımız için burkuldu. b. Son haftalarda beden eğitimi dersinde beceriksiz olduğum için burkuldu.</p>
<p>30. Anne-baban seni deniz kıyısına götürdü ve sen onlarla birlikte çok iyi vakit geçirdin. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O gün her şey güzel olduğu için iyi vakit geçirdim. b. O gün hava güzel olduğu için iyi vakit geçirdim.</p>

<p>31. Sinemaya gitmek için bineceğin otobüs gecikti ve filmi kaçırdın. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Otobüsler zamanında gelmiyorlar. b. Zaten otobüsler hiçbir zaman zamanında gelmezler.</p>
<p>32. Anneniz en sevdiğiniz yemeği pişirdi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Annem her zaman beni mutlu etmek için çalışır. b. Annem beni mutlu etmek için çok az şey yapar.</p>
<p>33. Oynadığınız takım bir oyuncu kaybetti. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Takımdaki oyuncular hiçbir zaman anlaşamadıkları için oyunu kaybettik. b. Takımdaki oyuncular o gün anlaşamadıkları için oyunu kaybettik.</p>
<p>34. Ev ödevlerini çabucak bitirdin. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Son zamanlarda her şeyi çabucak yaptığım için erken bitirdim. b. Son zamanlarda ev ödevlerimi çabucak yaptığım için erken bitirdim.</p>
<p>35. Öğretmenin bir soru sordu ve sen yanlış cevap verdin. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Bana soru sorulduğunda hep heyecanlandığım için yanlış cevap verdim. b. O gün heyecanlandığım için yanlış cevap verdim</p>
<p>36. Yanlış otobüse bindiniz ve kayboldunuz. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O gün çevreme dikkat etmediğim için kayboldum. b. Genellikle çevreme dikkat etmediğim için kayboldum.</p>
<p>37. Lunaparka gidip çok eğlendin. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Genellikle lunaparkta çok eğlenirim. b. Genellikle her yerde eğlenirim.</p>
<p>38. Senden büyük bir çocuk seni dövdü. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Kardeşiyle alay ettiğim için dövmüştür. b. Kardeşi ona "benimle alay etti" dediği için dövmüştür.</p>
<p>39. Yaş gününde istediğin tüm oyuncaklar armağan edildi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Yakınlarım yaş günümde hangi oyuncakları istediğimi doğru bilirler. b. Bu yaş günümde hangi oyuncakları istediğimi doğru bilirler.</p>

<p>40. Tatilde bir köye gidip çok eğlendin. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Köy yaşamak için güzel bir yer olduğu için iyi vakit geçirdim. b. Köy bu mevsimde güzel olduğundan iyi vakit geçirdim</p>
<p>41. Komşu çocuklar seni yemeğe çağırdılar. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. İnsanlar bazen nazik olurlar. b. İnsanlar her zaman naziktirler.</p>
<p>42. Öğretmenin yerine başka bir öğretmen geldi ve seni çok sevdi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O gün sınıfta uslu olduğum için beni sevdi b. Sınıfta her zaman uslu olduğum için beni sevdi.</p>
<p>43. Birlikte gezdiğin arkadaşın seninle birlikte çok iyi vakit geçirdiğini söyledi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Her zaman neşeli bir insan olduğum için iyi vakit geçirmiştir. b. O gün neşeli olduğum için iyi vakit geçirmiştir.</p>
<p>44. Bakkal amca sana şeker ikram ederse aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O gün bakkala kibarı davrandığım için bana şeker ikram etti. b. O gün bakkalın iyiliği üzerinde olduğu için bana şeker ikram etti.</p>
<p>45. Gittiğin bir kukla tiyatrosunda kuklacı senden yardım istedi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Gözüne ilk ben iliştiğim için benden yardım istedi. b. Benim oyunla gerçekten ilgilendiğimi anladığı için benden yardım istedi</p>
<p>46. Bir arkadaşını seninle birlikte sinemaya gelmesi için kandırmaya çalıştın ama gelmedi. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. O gün canı hiçbir şey yapmak istemediği için gelmedi. b. O gün canı sinemaya gitmek istemediği için gelmedi.</p>
<p>47. Uzun süredir samimi olan iki arkadaşın birbirine küstüler. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?</p> <p>a. Arkadaşlıkta geçinmek zor olduğu için küstüler. b. Onların geçinmeleri zor olduğu için küstüler.</p>

48. Bir çocuk kulübüne üye olmaya çalıştın ama seni almadılar. Bu durumda aşağıdakilerden hangisini düşünürsün?

- a. Hiçbir çocukla iyi geçinemediğim için almamışlardır.
- b. O kulüpteki çocuklarla iyi geçinemediğim için almamışlardır.

EK 5

BECK UMUTSUZLUK ÖLÇEĞİ

Aşağıda geleceğe ait düşünceleri ifade eden bazı cümleler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak, bunların sana ne kadar uygun olduğuna karar vererek “Evet” ya da “Hayır” şıklarından birini işaretleyiniz.

1. Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.

a) Evet b) Hayır

2. Kendim ile ilgili şeyleri düzeltmediğime göre çabalamayı bıraksam iyi olur.

a) Evet b) Hayır

3. İşler kötüye giderken bile her şeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor.

a) Evet b) Hayır

4. Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum.

a) Evet b) Hayır

5. Yapmayı en çok istediğim şeyleri gerçekleştirmek için yeterli zamanım yok.

a) Evet b) Hayır

6. Benim için çok önemli konularda ileride başarılı olacağımı umuyorum.

a) Evet b) Hayır

7. Geleceğimi karanlık görüyorum.

a) Evet

b) Hayır

8. Dünya nimetlerinden sıradan bir insandan daha fazla yararlanacağımı umuyorum.

a) Evet

b) Hayır

9. İyi fırsatlar yakalayamıyorum.

a) Evet

b) Hayır

10. Geçmiş deneyimlerim beni geleceğe hazırladı.

a) Evet

b) Hayır

11. Gelecek benim için hoş Şeylerden çok tatsızlıklarla dolu görünüyor.

a) Evet

b) Hayır

12. Gerçekten zlediğim Őeylere kavuşabileceğimi ummuyorum.

a) Evet

b) Hayır

13. Geleceğe baktığımda Őimdikine oranla daha mutlu olacağımı umuyorum.

a) Evet

b) Hayır

14. İşler bir türlü benim istediğim gibi gitmiyor.

a) Evet

b) Hayır

15. Geleceğe büyük bir inancım var.

a) Evet

b) Hayır

16. Arzu ettiğim şeyleri elde edemediğime göre bir şeyler istemek aptallık olur.

a) Evet

b) Hayır

17. Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.

a) Evet

b) Hayır

18. Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor.

a) Evet

b) Hayır

19. Kötü günlerden çok, iyi günler bekliyorum.

a) Evet

b) Hayır

20. İsteddiğim her şeyi elde etmek için çaba göstermemin gerçekten yararı yok, nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.

a) Evet

b) Hayır

EK 6

YAŞAM OLAYLARI ÖLÇEĞİ

<p>Aşağıda yazılı olan cümlelerde son 1 yıldır yaşamış olduğun ve sana uyan bir ifade varsa lütfen "evet" diye işaretle. Evet diye işaretlediğin olaylar için, bu olaylar seni üzdüyse "Beni üzdü" şıkkını, seni mutlu ettiyse "Beni mutlu etti" şıkkını yuvarlak içine alarak işaretle. Eğer yazılı olan cümle senin son 1 yılda yaşamış olduğun olaylara hiç uymuyorsa "hayır" diye işaretle.</p>	
1. Son 1 yıl içinde en iyi arkadaşım başka bir şehre taşındı. A. Evet B. Hayır	2. Son 1 yıl içinde okul başarımla düştü. A. Evet B. Hayır
3. Son 1 yıldır en yakın arkadaşım artık birlikte zaman geçiremiyorum. Çünkü onun yeni bir arkadaşı var. A. Evet B. Hayır	4. Son 1 yıl içinde başka yere taşındık. A. Evet B. Hayır
5. Son 1 yıl içinde maddi durumumuz bozuldu. A. Evet B. Hayır	6. Son 1 yıl içinde annemle babam ayrıldılar (boşandılar.) A. Evet B. Hayır
7. Son 1 yıl içinde en iyi arkadaşım ara arada sorunlar oldu. A. Evet B. Hayır	8. Son 1 yıl içinde ailemden biri hastaneye kaldırıldı. A. Evet B. Hayır
9. Son 1 yıl içinde hasta olduğum için uzun bir süre okula gidemedim. A. Evet B. Hayır Eğer cevabın Evet ise, kaç gün okula gelemediğini noktalı yere yazarak belirt.	10. Son 1 yıl içinde çekirdek ailemden (anne, baba, kardeş, ağabey, abla) biri öldü. A. Evet B. Hayır
11. Son 1 yıl içinde geniş ailemden (anneanne, dede, babaanne, hala, amca, dayı, teyze gibi) kişi/kişiler öldü. A. Evet B. Hayır	12. Son 1 yıl içinde bir arkadaşım öldü. A. Evet B. Hayır
13. Son 1 yıl içinde annem/babam işini kaybetti. A. Evet B. Hayır	14. Son 1 yıl içinde evcil hayvanım öldü. A. Evet B. Hayır
15. Son 1 yıl içinde annem çalışmaya başladı A. Evet B. Hayır Eğer cevabın Evet ise, lütfen aşağıdaki şıklardan sana uygun olanı işaretle. a. Bu durum beni mutlu etti. b. Bu durum beni üzdü.	16. Son 1 yıl içinde sınıf arkadaşlarım değişti. A. Evet B. Hayır Eğer cevabın Evet ise, lütfen aşağıdaki şıklardan sana uygun olanı işaretle. a. Bu durum beni mutlu etti. b. Bu durum beni üzdü.

<p>17. Son 1 yıl içinde sınıf öğretmenim değişti.</p> <p>A. Evet B. Hayır</p> <p>Eğer cevabın Evet ise, lütfen aşağıdaki şıklardan sana uygun olanı işaretle.</p> <p>a. Bu durum beni mutlu etti. b. Bu durum beni üzdü.</p>	<p>18. Son 1 yıl içinde kardeşim doğdu.</p> <p>A. Evet B. Hayır</p> <p>Eğer cevabın Evet ise, lütfen aşağıdaki şıklardan sana uygun olanı işaretle.</p> <p>a. Bu durum beni mutlu etti. b. Bu durum beni üzdü.</p>
<p>19. Son 1 yıl içinde annem/babam bir başkasıyla evlendi.</p> <p>A. Evet B. Hayır</p> <p>Eğer cevabın Evet ise, lütfen aşağıdaki şıklardan sana uygun olanı işaretle.</p> <p>a. Bu durum beni mutlu etti. b. Bu durum beni üzdü.</p>	<p>20. Son 1 yıl içinde annem/babam işi nedeniyle bizden uzakta yaşamaya başladı.</p> <p>A. Evet B. Hayır</p> <p>Eğer cevabın Evet ise, lütfen aşağıdaki şıklardan sana uygun olanı işaretle.</p> <p>a. Bu durum beni mutlu etti. b. Bu durum üzdü.</p>
<p>21. Son 1 yıl içinde okulum değişti.</p> <p>A. Evet B. Hayır</p> <p>Eğer cevabın Evet ise, lütfen aşağıdaki şıklardan sana uygun olanı işaretle.</p> <p>a. Bu durum beni mutlu etti. b. Bu durum beni üzdü.</p>	<p>22. Son 1 yıl içinde ağabeyim/ablam bizden uzakta yaşamaya başladı. (Evlendiği, okuduğu, çalıştığı için vb.)</p> <p>A. Evet B. Hayır</p> <p>Eğer cevabın Evet ise, lütfen aşağıdaki şıklardan sana uygun olanı işaretle.</p> <p>a. Bu durum beni mutlu etti. b. Bu durum beni üzdü.</p>

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMLARI

ANNE-BABALAR İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Lütfen Dikkatlice Okuyunuz...

Sevgili Anne-Babalarımız,

Büyük emekler vererek sağlıklı ve başarılı bir birey olması yolunda çaba sarf ettiğiniz çocuklarınızın psiko-sosyal gelişimlerini yakından takip etmek amaçlı yapılacak bu araştırmanın içeriğini aşağıda detaylı bir şekilde açıklamaya çalışmış bulunmaktayız.

Aşağıda anlatılan çalışma, “9-12 Yaş Arası Çocuklardaki Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne-Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluk Rolünün İncelenmesi” başlığı altında yürütülmekte olup, bu araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunmaktasınız. Araştırmaya katılacak olan çocuklarınız, 9-12 yaş arasında olduğu için, kendi kararlarını sağlıklı biçimde alacak reşit yaşta sayılmamaktadırlar. Bu nedenle yapılacak olan bu araştırmaya katılma kararlarının ailenin kararı ile de desteklenmesi gerektiği uygun görülmektedir. Sizlerin de izniyle çocuklarınızın bu araştırmaya katılmadan önce araştırmanın ne amaçla yapıldığı hakkında aşağıda kısa bir bilgilendirme yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI:

Psikologlar olarak ailenin çocuğun yaşantısındaki rolünü, dolayısıyla da ailelere ve çocuğun psiko-sosyal gelişimine yönelik hizmetleri önemsemekteyiz. Çocukların gelişimine ve psiko-sosyal yapısına uygun hizmetlerin planlanabilmesi amacını taşıyan bu araştırma, çocuğun yaşamındaki önemli olayların ve aile yapısı rolünün onların geleceğe karşı bakış açılarını ve kişilik yapılarını ne yönde etkilediğini anlamamız gerekmektedir. Araştırmanın en büyük amacı, çocukların psiko-sosyal gelişimlerini ve algıladıkları anne-baba tutumları ile çocuğun yaşamındaki önemli olayların, onların psikolojik gelişimleri üzerindeki rolünü daha iyi anlayıp, geleceğe sağlıklı bireyler yetiştirebilmektir. Yürüttüğümüz bu araştırmada 9-12 yaş arası çocuklarımıza kendi fikirlerine dayanan sorular sorarak onların verecekleri cevaplar üzerine ailesi olarak sizlerin de onayı ile elde edeceğimiz bilgilerden çok şey öğrenebileceğimize inanıyoruz.

ARAŞTIRMAYA KATILIM:

Araştırmanın sonuçlarından elde edeceğimiz bilgiler ışığında, çocuklarımızın psikolojik olarak sağlıklı ve başarılı bireyler olarak yetişebilmesi için **ailesi olarak sizlerin onayı** ile 9-12 yaş arası çocuklarımızın bu araştırmaya katılmasını öneriyoruz. Çalışmaya katılım çocuklarınızın ve ailesi olarak sizlerin gönüllülük esasına dayanmaktadır. Kararlarınızdan önce araştırma hakkında sizleri bilgilendirmek amacıyla hazırladığımız bu formu okuduktan sonra 9-12 yaş aralığında bulunan çocuğunuzun araştırmaya katılmasına izin verdiğiniz takdirde formun sonunda bulunan kutucukta **gerekli olan yerleri doldurarak imzalamanız gerekmektedir.**

Bu araştırma Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı tarafından gerçekleştirilmektedir. Araştırmaya 9-12 yaş arası yaklaşık 600 çocuğun katılımı planlanmaktadır. Ailesi olarak sizlerin de onayı ile çocuklarınızın gönüllü olarak bu araştırmaya katılmaları araştırmanın başarısı için büyük önem taşımaktadır.

İZLENECEK İŞLEM:

Ailesi olarak sizlerin onayı ile çocuğunuzun araştırmaya katılmasını kabul ettiğiniz takdirde, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Yüksek Lisans Programı son sınıf öğrencisi **Psikolog Burcu YARAPSANLI** tarafından çocuklarınızın kendi fikirlerine dayanarak doldurmaları için beş farklı araştırma ölçeği ve bir anket verilecektir. Ölçekler araştırmaya gönüllü olarak katılması için çocuğunuzdan ve ailesi olarak sizlerden izin alındıktan sonra okuldaki **sınıf ortamı içerisinde sınıf öğretmeni yardımı ile sınıf arkadaşlarıyla birlikte** aynı zamanda uygulanacaktır. Araştırma için çocuğunuza uygulayacağımız araştırma ölçeklerinden elde edeceğimiz bilgiler, gerekli formlar için belirtilen isim-soy isim gibi bireyi tanıttıcı bilgiler ve onam formunu kabul ettiğinizi belirten imzalar her birey için kesinlikle **saklı tutulacak**, araştırma dışında **kullanılmayacak** ve araştırmacı haricinde **bir başkası tarafından kesinlikle okunmayacaktır**. Araştırma sonuçları yalnızca ailelerin ve çocuklarınızın **kimliği belirtilmeden** eğitimci, psikoloji ve tıp öğrencilerinin eğitiminde ya da bilimsel nitelikteki yayınlarda kullanılabilir. Bu amaçlar dışında bu kayıtlar kullanılmayacak ve başkalarına verilmeyecektir. **Anket formları araştırma bulguları elde edildikten sonra imha edilecektir**. Bu araştırmaya katılmak tamamen isteğe bağlıdır. Çocuklarınızın bu araştırmaya katılmaları için ailelerden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Araştırmaya katıldığı için çocuğa ve aileye ek bir ödeme de yapılmayacaktır. **Bu araştırma çocuklarınız ve ailesi olarak sizler için herhangi bir risk taşımamaktadır.**

ARAŞTIRMADAN BEKLENEN YARAR:

Psikologlar olarak çocuklarımızın psiko-sosyal gelişimlerini daha bilinçli olarak takip etmede, psikolojik olarak sağlıklı bireyler yetiştirebilmemizde ve psikolojik desteğe ihtiyacı olan çocuklara yardım konusunda bizleri daha çok aydınlatarak daha doğru ve yararlı hizmetler sunmamızı mümkün kılacaktır. Bu nedenle anket formları aracılığı ile çocuklarınızın bizlere vereceği yanıtlar büyük önem taşımaktadır.

Sevgili Anne-Babalar,

Anne-Babalar İçin Onam Formundaki yapılacak araştırmanın içeriğini açıklayan bilgilendirme yazısını okuduktan sonra çocuklarınızın bu araştırmaya dahil olmasını onaylıyorsanız lütfen **Katılımcı Beyanında** sizin için boş bırakılmış kutucuğa gerekli olan bilgilerinizi yazarak imzalayınız. Çalışmanın objektif olabilmesi için aşağıda ekonomik durumunuzu belirten kutucuğu lütfen işaretleyiniz. Bilgilerinizi doldurduktan sonra **bu formun çocuklarınızı ya da sizler tarafından Okul Rehberlik Servisine veya Okul Müdürünüze elden teslim edilmesini rica ederim.** İlginize teşekkür ederim.

❖ Lütfen aşağıda ekonomik durumunuzu belirten kutucuğu işaretleyiniz.

Ekonomik durumumuz iyi

Ekonomik durumumuz orta

Ekonomik durumumuz kötü

KATILIMCININ BEYANI

Psikolog Burcu YARAPSANLI tarafından Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı gözetiminde, Psikoloji Bölümü Anabilim Dalı Başkanı Yard. Doç. Dr. Iğın GÖKLER danışmanlığında “**9-12 YAŞ ARASI ÇOCUKLARDAKİ DEPRESYON BELİRTİLERİNİN YORDANMASINDA YAŞANMIŞ OLUMSUZ OLAYLAR, ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMU, ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK VE UMUTSUZLUĞUN ROLÜNÜN İNCELENMESİ**” konulu araştırma ile ilgili bilgiler araştırmacı tarafından bana yazılı olarak açıklanmıştır. Okuduğum onam formundan bu araştırma ile ilgili bilgileri tatmin edici bulmaktayım. Annesi/Babası olarak çocuğumun bu araştırmaya katılmasını kendi rızamla onaylıyor ve kabul ediyorum.

Bu formun imzalı ve tarihli bir kopyası bana verilmiştir.

VELİSİ TARAFINDAN ARAŞTIRMAYA KATILMASI KABUL EDİLEN <u>ÇOCUĞUN</u>	
ADI&SOYADI:	
YAŞI:	
OKULUN ADI: SINIFI:	
TARİH:	
VELİNİN ADI/SOYADI:	
ÇOCUĞA YAKINLIK DERECESİ:	ANNESİ () BABASI ()
İMZA:	

ONAM İŞLEMİNE TANIKLIK EDEN KURUM GÖREVLİSİNİN	İMZASI
AÇIKLAMALARI YAPAN ARAŞTIRMACININ	İMZASI
ADI&SOYADI:	
TARİH:	

NOT: Araştırma sonrasında elde edilen sonuçlara yönelik bilgi almak isterseniz, bizimle iletişim kurabilirsiniz.

Psikolog Burcu YARAPSANLI
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı
Tel: 0554 796 15 13
e-posta: burcu_yarapsanli@hotmail.com

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI BAŞKANI
YARD. DOÇ. DR. ILGIN GÖKLER
Tel: (0216) 6261050/2239
e-posta: gokler@maltepe.edu.tr

ÇOCUKLAR İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Psikolog Burcu YARAPSANLI tarafından araştırmanın temelini oluşturan çocuk gelişimi, anne-baba tutumu, moral bozukluğu, gelecek kaygısı, aile hayatı konularına kısaca değinerek beni araştırma hakkında sözel olarak bilgilendirilmiş bulunmaktayım. Araştırmanın içinde yer alan ölçek ve anketleri kendi rızam ile doldurmayı ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

ARAŞTIRMAYA KATILAN KİŞİNİN		
ADI&SOYADI:		
YAŞ:		
OKULUN ADI:		
SINIFI:		
İL- İLÇE:		
Tarih:		İMZA:

AÇIKLAMALARI YAPAN ARAŞTIRMACININ		
ADI&SOYADI:	BURCU YARAPSANLI	
TARİH:		İMZA:

Psikolog Burcu YARAPSANLI

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı

Tel: 0554 796 15 13

e-posta: burcu_yarapsanli@hotmail.com

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı- Soyadı: Burcu YARAPSANLI

Doğum Yeri ve Tarihi: Keşan, 28.11.1987

Medeni Hali: Bekar

Telefon (cep):0554 796 15 13

e-mail: burcu_yarapsanli@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

2009-2011: Yüksek Lisans, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

2005-2009 : Lisans, Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

2001-2005 : Lise, Tekirdağ Namık Kemal Süper Lise

1998-2001 : Ortaokul, Tekirdağ 50. Yıl İlköğretim Okulu

1993-1998 : İlkokul, Edirne Trakya Birlik İlköğretim Okulu

ÇALIŞMA HAYATI:

2010-2011: Maltepe Gülen Yunus Anaokulu Sorumlu Psikolog

2009-2010 : Bostancı İşitme ve Konuşma Engelliler Merkezi Sorumlu Psikolog

Ek 9

18/01/11

15:31

T.C MALTEPE ÜNİ

02166261123

s.01

T.C
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sayı : B.30.2.MLT.0.41.00-302.08.01-71

İstanbul, 18.01.2011

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU BAŞKANLIĞI
ANKARA

Sayın Yetkili,

Enstitümüz Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programının 09 11 06 103 numaralı öğrencisi Burcu YARAPSANLI'nın; tez danışmanlığını Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Ilgın GÖKLER DANIŞMAN'ın üstlendiği "9-12 Yaş Arası Çocuklardaki Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne-Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluk Rolünün İncelenmesi" başlıklı bir tez çalışması yapacaktır.

Adı geçen öğrencinin tez konusuyla ilgili uygulamaları (görüşme, anket ve test çalışmaları) yapabilmesi için gerekli iznin verilmesi konusunda yardımcı olmanızı saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Dr. Bahattin AKŞİT
Enstitü Müdürü

Marmara Eğitim Köyü Kültür Merkezi
34857 Maltepe İSTANBUL
Tel: 0216 626 10 50
Fax: 0216 626 11 79

T. C.
BAŞBAKANLIK
Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı

Sayı : B.02.1.TÜİ.0.10.02.00-255.01-22

27/01/2011

Konu : Anket İzni

MALTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü)

İlgi :18/01/2010 tarihli ve B.30.2.MLT.0.41.00-302.08.01-71 sayılı faksımız.

İlgi faks ile Enstitünüz Psikoloji Ana Bilim Dalı Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programının 09 11 06 103 numaralı öğrencisi Burcu YARAPSANLI'nın "9-12 Yaş Arası Çocuklardaki Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne-Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluk Rolünün İncelenmesi" başlıklı tez çalışması için ilgili uygulamaları (görüşme, anket ve test çalışmaları) yapabilmesi konusunda Kurumumuzdan izin istenmektedir.

18 Kasım 2005 tarihinde 25997 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 10/11/2005 tarih ve 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu'nun 6. Maddesine göre resmî istatistiklerin derlenmesi görevi Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı ve Resmî İstatistik Programında belirtilen kurum ve kuruluşlara verilmiştir. Bununla beraber, ilgili madde ile istatistikî sonuçlar içeren, araştırma faaliyetleri yürüten gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişiliğine sahip kuruluşlar, araştırmalarının sonuçlarını basın ve yayın yolu ile kamuoyuna açıklamaları halinde, araştırmanın kapsam, örnekleme yöntemi ve uygulama zamanını araştırma sonuçlarıyla birlikte kamuoyuna açıklamakla yükümlüdürler. İlgili yasada özel kişi ve kuruluşların araştırmalarında kullandıkları soru kağıtlarının teknik açıdan incelenmesi veya yapılacak çalışma için Türkiye İstatistik Kurumu'ndan izin veya görüş istenmesi hakkında bir hüküm yer almamaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

A. Omer TOPRAK
Başkan V.

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.34.00.18.580/ 21800
Konu : Anket.
Burcu YARAPSANLI.

18.12/2011

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi** : a) Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 01/02/2011 tarih ve 137 sayılı yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
c) Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın 11/04/2007 tarih ve 1950 sayılı emri.
d) Millî Eğitim Müdürlüğü Anket Komisyonu'nun 15/02/2011 tarihli tutanağı.

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Burcu YARAPSANLI'nın, ilimiz Ataşehir, Çekmeköy, Kadıköy, Kartal, Maltepe, Pendik, Sancaktepe, Sultanbeyli, Tuzla, Ümraniye ilçelerinde bulunan resmi ilköğretim okullarındaki 9-12 yaş arası öğrencilere uygulanmak üzere "9-12 Yaş Arası Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluğun Rolünün İncelenmesi" konulu anket çalışmasını yapma istekleri hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Burcu YARAPSANLI'nın, ilimiz Ataşehir, Çekmeköy, Kadıköy, Kartal, Maltepe, Pendik, Sancaktepe, Sultanbeyli, Tuzla, Ümraniye ilçelerinde bulunan resmi ilköğretim okullarındaki 9-12 yaş arası öğrencilere uygulanmak üzere "9-12 Yaş Arası Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluğun Rolünün İncelenmesi" konulu anket çalışmasını yapması, bilimsel amaç dışında kullanımaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, ilgi (c) Bakanlık Emri esasları dahilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Dr. Muhammed YILMAZ
Millî Eğitim Müdürü

EKLER:
1- İlgi yazı örneği ve ekleri.

OLUR
17/02/2011
Harun KAYA
Vali a.
Valî Yardımcısı

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.34.00.18.580/ 22830
Konu : Anket.
Burcu YARAPSANLI.

22/2/2011

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

- İlgi** : a) 01/02/2011 tarih ve 137 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 18/02/2011 tarih ve 21800 sayılı Oluru.
c) Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik izin ve Uygulama Yönergesi.

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Burcu YARAPSANLI'nın, ilimiz Ataşehir, Çekmeköy, Kadıköy, Kartal, Maltepe, Pendik, Sancaktepe, Sultanbeyli, Tuzla, Ümraniye ilçelerinde bulunan resmi ilköğretim okullarındaki 9-12 yaş arası öğrencilere uygulanmak üzere "9-12 Yaş Arası Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluğun Rolünün İncelenmesi" konulu anket çalışması yapma isteği ilgi (b) Valilik Oluru ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi, gereğinin ilgi (b) Valilik Oluru doğrultusunda, gerekli duyurunun anketçi tarafından yapılmasını, işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Kültür Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

Mustafa USLU
Müdür a.
Müdür Yardımcısı V.

- EKLER:**
1- Valilik Oluru.
2- Anket soruları.

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü (Kültür Bölümü)
Büyük Postahane Sk. No: 70 Sirkeci - Fatih / İSTANBUL
Tel (Santral): (0 212) 5192853 – 54 – 55 / 339, 340, 341
Direkt: (0212) 4550677
E-Posta : kultur34@meb.gov.tr
Elektronik Ağ: <http://istanbul.meb.gov.tr>

EĞİTİMDE REFORM
Daha aydınlık
gelecek!

EĞİTİME
%100
DESTEK

T.C.
MALTEPE KAYMAKAMLIĞI
Atatürk İlköğretim Okulu

Sayı : B.08.4.MEM.0.34.66.17-340-158
Konu : 9-12 Yaş Arası Çocuklara Uygulanan
Ölçekler

06/04/2011

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Burcu YARAPSANLI, “9-12 Yaş Arası Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne-Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluğun Rolünün İncelenmesi” başlıklı yaptığı araştırma için 23 Mart- 6 Nisan tarihleri arasında ailelerinden imzalı onam formu almış olduğu 9-12 yaş arası öğrencilere gerekli ölçekleri uygulayarak okulumuzdaki araştırmasını bitirmiş bulunmaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

Mustafa CİCİ
Okul Müdürü

Başbüyük Mah. Trafo Cad. Serin Sok.
Atatürk İlköğretim Okulu No:2 Maltepe/İstanbul
Tel: 0216 421 32 04- 421 39 33
Faks: 0216 421 36 54
396676@meb.k12.tr

T.C.
KADIKÖY KAYMAKAMLIĞI
Bostancı İlköğretim Okulu Müdürlüğü

SAYI : 900/ 173
KONU: Burcu YARAPSANLI
KURUM KODU: 509952

07/04/2011

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne
İSTANBUL

37012575448 T.C. Kimlik numaralı Burcu YARAPSANLI,30/03/2011-07/04/2011 tarihleri arasında okulumuzda” 09-12 yaş arası çocukların depresyon belirtilerinin yordanmasında yaşanmış olumsuz olaylar, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş ve umutsuzluğun rolünün incelenmesi” konulu araştırma için gerekli görülen ölçekleri uygulamıştır.

Bilgilerinize arz ederim.

Mevlüt YÜKSEL
Okul Müdürü

T.C.
KADIKÖY KAYMAKAMLIĞI
NİHAT IŞIK İLKÖĞRETİM OKULU
MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : 510/133
Konu: Anket Uygulaması

14/04/2011

İLGİLİ MAKAMA

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Psikolog Burcu YARAPSANLI tarafından, 07.04.2011 tarihinde 3., 4., 5. ve 6. sınıf velilerine Onam Formu dağıtılmış olup, onay verilen tüm öğrencilere gerekli olan anket ve ölçekler 14.04.2011 tarihinde Psikolog Burcu YARAPSANLI tarafından okulumuzda uygulanmıştır.

Gereğini bilgilerinize arz ve rica ederiz.

Kenan YILDIZ
Okul Müdürü

Osmanağa Mahallesi Prof. Vehbi Sarıdal Sok. No:3 Kadıköy **Ayrıntılı Bilgi İçin: Kenan YILDIZ**
(Okul Müdürü) **Telefon : 0 216 336 49 67 Fax: 0216 414 23 90 Dahili :12 WEB: www.nihatsık.**

T.C.
KARTAL KAYMAKAMLIĞI
Cevizli İlköğretim Okulu Müdürlüğü

Sayı: B.08.4.MEB.4.34.64.02.01.903.99/227
Konu: 9-12 Yaş arası çocuklara uygulanan ölçekler.
Kurum Kodu: 327754

26.04.2011

T.C.MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALTEPE

Maltepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrenciniz Burcu YARAPSANLI “9-12 yaş arası çocuklardaki depresyon belirtilerinin yordanmasında yaşanmış olumsuz olaylar, algılanan anne-baba tutumu, öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğun rolünün incelenmesi” başlıklı araştırması için 15.04.2011-26.04.2011 tarihleri arasında ailelerinden imzalı onam formu alınmış 9-12 yaş arası öğrencilerimize gerekli görülen ölçekleri uygulamış bulunmaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

Haran YAZAR
Okul Müdürü

Elektronik Posta: 327754@meb.k12.tr		Ayrıntılı Bilgi İçin: Enver ÜLKER (Müdür Yardımcısı)	
			
Adres : Selanik Cad. Okul Sok., No: 2 Cevizli Kartal /İST.		Telefon : (0216) 441 69 03 Faks: (0216) 305 40 60	

T.C.
SULTANBEYLİ KAYMAKAMLIĞI
YUNUS EMRE İLKÖĞRETİM OKULU
MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı: 379/213

26/04/2011

Konu: 9-12 Yaş Arası Çocuklara Uygulanan
Ölçek ve Anketler

Kurum Kodu:

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
İSTANBUL

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Burcu YARAPSANLI "9-12 Yaş Arası Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne-Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluğun Rolünün İncelenmesi" başlıklı yaptığı araştırma için 13/04/2011-27/04/2011 tarihleri arasında ailelerinden imzalı onam formu almış olduğu 9-12 yaş arası öğrencilere gerekli anket ve ölçekleri uygulayarak okulumuzdaki araştırmasını bitirmiş bulunmaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

Hakan Taşören
Okul Müdürü